

Міністерство освіти і науки
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
ІНІ історії та філософії
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин
та методики навчання історичних дисциплін

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ,
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28 лютого 2019 року, м. Суми

УДК 94:327(082)М58

*Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 6 від 28 лютого 2019 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Подрез Юлія Вікторівна, кандидат історичних наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Вовк Олександр Володимирович, кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної роботи Навчально-наукового інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Жуков Олександр Володимирович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Моцак Світлана Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Горобець Ігор Володимирович, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Снагощенко Валентина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія та практика» (28 лютого 2019 року). – Суми : ФОП Цьома С.П., 2019. – 224 с.

УДК 94:327(082)М58

© Колектив авторів, 2019

© ФОП Цьома С.П., 2019

ЗМІСТ

Секція № 1

«ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

К. О. Бєляєва

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЛАНУ «ОСТ»
НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....12

А. В. Вовк

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БОЛГАРІЇ
НАПРИКІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.....14

І. В. Габро,

М. І. Кузнєцов

ПЕРША КРИЗА ІМПЕРАТОРСЬКОГО РЕЖИМУ
1960 РОКУ У ЕФІОПІЇ.....16

А. М. Гончаров

ФРН І НДР У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
У 1949–1990 РОКАХ.....19

С. Ф. Гумен

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ
БОРОТЬБИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....22

Н. М. Демиденко

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
У ПЕРІОД ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ».....27

М. В. Жога

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
БРАЗИЛІЇ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА
ФЕРНАНДО ЕНРИКЕ КАРДОЗУ (1995-2001).....30

О. В. Жуков

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НА
ДАЛЕКОМУ СХОДІ В 30-Х – 60-Х РР.ХІХ СТ.....32

Я. О. Гльченко ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА Ф. РУЗВЕЛЬТА В 1933-1939 РОКАХ.....	35
А. А. Коблюк ФОРМУВАННЯ ІДЕЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ М. К. АТАТЮРКОМ В ТУРЕЧЧИНІ.....	38
А. И. Комар К ВОПРОСУ О НЕОБХОДИМОСТИ БЕЛОРУССКО- УКРАИНСКОГО ТАМОЖЕННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА.....	40
П. Кролль РЕЧЬ ПОСПОЛИТАЯ И УКРАИНА В 60-Е ГГ. XVII СТ.	43
О. А. Любич ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ У ЧОРНОМОРІЮ ТА НА ПІВНІЧНИЙ КАВКАЗ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	46
К. В. Мальшина ІЗИДОР ЦАНКАР (1886-1958) — СЛОВЕНСЬКИЙ «ДИПЛОМАТ ДВОХ ЮГОСЛАВІЙ».....	49
М. Є. Марченко ВЕЛИКОБРИТАНІЯ ТА УКРАЇНА: СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ В НОВІТНІЙ ЧАС.....	51
А. О. Педань ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ У 1945–1975 РОКАХ.....	54
Я. В. Попенко БУХАРЕСТСЬКИЙ МИР 1918 РОКУ.....	56
О. В. Потехін ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	59

А. Р. Савченко ПОЛІТИКА РЕЖИМУ «ЧЕРВОНИХ КХМЕРІВ» ЯК ОДИН ІЗ ПРИКЛАДІВ ГЕНОЦИДУ ЗГІДНО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАПОБІГАННЯ І ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ГЕНОЦИДУ	62
А. А. Салівон ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УГОРЩИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ (1991-2004 РР.).....	65
В. В. Снагощенко УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ (XVI-XVIII ст.).....	67
Л. В. Снагощенко МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ У ХІХ ст.....	70
С. М. Соколюк ДЕЯКІ АСПЕКТИ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РОСІЇ ПРОТИ КРАЇНИ (2003–2009 РР.).....	72
Н. В. Спичак КОСОВСЬКЕ ПИТАННЯ: ЗАГОСТРЕННЯ КОНФЛІКТУ В 1990-Х РР.....	75
М. А. Срібна СВІТОВА ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	78
Г. М. Стародубець ЕСЕНСІЙНІ ЗАСАДИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ПОЛІ ПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ С.БАНДЕРИ.....	80
Я. В. Строколіс ФОРМУВАННЯ ВЕРСАЛЬСЬКО – ВАШИНГТОНСЬКОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	82
В. Ю. Чеканов ПРОСТІР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ВИКЛАДІ	

ГЕРОДОТА І ФУКІДІДА.....	85
--------------------------	----

Секція № 2
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ДИПЛОМАТІЯ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.»

О. А. Брайчевська ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ В УМОВАХ КРИЗИ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	88
А. Г. Бровко ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	90
І. М. Власюк СЕРБО-ХОРВАТСЬКІ ВІДНОСИНИ У ХХІ СТ.....	93
І. В. Горобець «АСОЦІАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ПІВДЕННОЇ АЗІЇ» ЯК РЕГІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ.....	95
А. В. Грубінко ААХЕНСЬКИЙ ДОГОВІР ФРАНЦІЇ І ФРН 22 СІЧНЯ 2019 РОКУ ЯК КАТАЛІЗАТОР СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	98
Ш. Джумаєва З ІСТОРІЇ УКРАЇНО-ТУРКМЕНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН У 2014-2015 РР.....	100
А. М. Дубелева ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛЬЩІ ДО ЄС.....	103
Н. М. Зленко ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ.....	105
А. М. Киридон ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕЛІГІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	107

І. Г. Кудря ПРОБЛЕМА ВИКЛИКІВ В СУЧАСНІЙ ДИПЛОМАТІЇ.....	112
К. Й. Лабик ВІЙСЬКОВА ДИПЛОМАТІЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	114
Л. С. Матлай А.О. Онікієнко, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ДОСВІД КАНАДИ.....	116
А. Ю. Мартинов «MAKE AMERICA GREAT AGAIN»: ІМПЕРАТИВИ, ЛІМІТИ І РИЗИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	118
Л. С. Матлай РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	121
О. А. Радченко ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТЕРОРИЗМУ У КРАЇНАХ «ЗОЛОТОГО ПІВМІСЯЦЯ» ТА ЇХ ВИПЛИВ НА БЕЗПЕКУ ЦЕНТРАЛЬНО-АЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ.....	123
Л. І. Рожкова ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ.....	126
Т. В. Ростовецкая ПАРЛАМЕНСКИЕ ВЫБОРЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И УРЕГУЛИРОВАНИЕ ПРИДНЕСТРОВСКОГО КОНФЛИКТА.....	129
А. М. Рудюк ВІДНОСИНИ З БІЛОРУССІЮ, ЯК ОБ'ЄКТ МЕДІА ДИПЛОМАТІЇ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА.....	132
І. Ю. Слюсаренко СПЕЦИФІКА ГОЛОСУВАННЯ В ГА ООН РЕЗОЛЮЦІЙ ЩОДО СТАНУ ПРАВ ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ	

ТА М. СЕВАСТОПОЛІ.....	134
Т. В. Соломенна УЧАСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У ВРЕГУЛЮВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ.....	137
С. С. Троян КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	140
К. О. Туркер ИНДИЯ – ПАКИСТАН: МЕЖДУ ВОЙНОЙ И МИРОМ.....	143
Л. Д. Чекаленко ЕС АБО «ДИКІ ТАНЦІ» НАВКОЛДО БРЕКСІТ.....	145

Секція № 3
«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Г. Ю. Гулевська АКТИ ПРИВАТНОПРАВОВОЇ УНІФІКАЦІЇ ЯК ПРОЯВ SOFT LAW У РЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	150
В. Л. Данилець ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ Й ХАРАКТЕР СВІТОВОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ 70-Х РР. ХХ СТ.....	152
S. S. Dieniezhnikov HISTORICAL ASPECTS OF SCIENTIFIC FORECASTING OF THE FUTURE.....	155
Н. А. Кашперук МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ПРО ПРАВО НА ОСВІТУ.....	158
О. Г. Костроміна ЩОДО ПРАКТИКИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У КАНАДІ.....	162

I. Krupenyu THE WESTERN RESPONSE FOR VIOLATION OF RULE OF LAW.....	164
---	-----

Секція № 4

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

О. В. Гайденко РЕПРЕСИВНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА СУМЩИНІ У 1920-1930-Х РР.....	168
О. О. Глушенко РУХ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ТЕМНОШКІРОГО НАСЕЛЕННЯ У США (50-ТІ – ПОЧ. 70-Х РР. ХХ СТ.).....	170
О. Я. Головач ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА В НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІЯХ: АФРИКАНСЬКИЙ ТЕАТР БОЙОВИХ ДІЙ.....	172
К. П. Гупало ЖІНОЧИЙ КОНЦЕНТРАЦІЙНИЙ ТАБІР РАВЕНСБРЮК В СИСТЕМІ КОНЦЕНТРАЦІЙНИХ ТАБОРІВ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ.....	175
Л. В. Гуцало КАТАЛОНСЬКА КРИЗА: СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ.....	177
Г. І. Казаков ПІДТРИМКА АМЕРИКАНСЬКИХ ГРОМАДЯН У НІМЕЧЧИНІ У ПЕРШІ МІСЯЦІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	179
А. В. Канасва СУФРАЖИСТСЬКИЙ РУХ В ЄВРОПІ ТА США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	182
М. О. Коноваленко ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ПОСТАТІ В ІСТОРІОГРАФІЇ НА ПРИКЛАДІ ЙОСИФА БРОЗА ТІТО.....	184

Ю. А. Литвиновська ПРАВЛІННЯ ЄЛИЗАВЕТИ І ТЮДОР – «ЗОЛОТЕ СТОЛІТТЯ» В ІСТОРІЇ АНГЛІЇ.....	186
М. О. Лобан ВІЙСЬКОВА РЕФОРМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД МЕЙДЗІ.....	189
В. В. Лушак МІСЦЕ ФЕРМЕРСЬКОГО БЛОКУ (1921-1923 РР.) В АГРАРНІЙ ПОЛІТИЦІ АДМІНІСТРАЦІЇ В. ГАРДІНГА.....	191
С. Ю. Мілютін РОЛЬ ПАВЛІКІАНСЬКОЇ ЄРЕСІ У ФОРМУВАННІ ІДЕОЛОГІЇ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ІКОНОБОРСЬКОГО РУХУ.....	194
Т. М. Моїсєєва ТОВАРИСТВО НАДАННЯ ДЕШЕВИХ КВАРТИР ТА ІНШОЇ ДОПОМОГИ НУЖДЕННИМ ЖИТЕЛЯМ САНКТ-ПЕТЕРБУРГУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ.....	196
С. І. Моцак ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ІТАЛІЇ НА МЕЖІ РОЗВИНЕНОГО ТА ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	200
Є. С. Неклюдов «ГІНЬОВА ЕКОНОМІКА» В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ В 1991 – 2004 РР.....	202
І. І. Підпригора ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (1992 – 2014 РР.): МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	204
Т.О. Пікалова ФОРМУВАННЯ КИТАЙСЬКОЇ ДІАСПОРИ НА ТЕРИТОРІЇ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	207

Д. Ю. Помазан РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ, ЯК ПЕРЕДУМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ТАЄМНИХ ЕЗОТЕРИЧНИХ ТОВАРИСТВ НА ТЕРИТОРІЇ АНГЛІЇ У ХІХ СТ.....	209
А. В. Сакунова РОЛЬ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ У БОРОТЬБІ ПРОТИ РЕЖИМУ АПАРТЕЇДУ	212
Е. В. Семешин РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ «ВІЙСЬКОВОЇ ТРИВОГИ» 1927 Р. В СРСР.....	214
О. Ю. Титаренко ЕВОЛЮЦІЯ ОБРАЗУ НІМЕЧЧИНИ У СВІДОМОСТІ ОСТАРБАЙТЕРІВ ДОНЕЧЧИНИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ «ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ І ПРИМИРЕННЯ»).....	217
В. Г. Ціватий МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ДОБИ РАНЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (ХVІ-ХVІІІ СТ.): КОНЦЕПТ ЄВРОПИ В ДИХОТОМІЇ «ВІЙНА – МИР» ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС.....	219
Є. Ю. Ювко МАККАРТИЗМ В ПОЛІТИЧНІЙ ІСТОРІЇ США У 1940-1950 Р.Р.....	222

Секція № 1
«ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»

К. О. Беляєва
Миколаївський національний університет
ім. В. О. Сухомлинського

**АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЛАНУ «ОСТ» НА
ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

Постановка проблеми: Сьогодення ставить перед істориками проблему зацікавлення та дослідження реалізації плану «Ост» на окупованих територіях в сучасній Україні. Одним із шляхів розв'язування цієї білої плями в історії нашої країни є запровадження та введення нових наукових матеріалів.

Відомо, що генеральний план "Ост" був розроблений з метою реалізації гітлерівської ідеї життєвого простору на Сході та втілення третього пункту програми НСДАП щодо нових територій та земель для німців. Від 1943 року його розробку було припинено. Варіант плану був розроблений в 1941 році Головним управлінням імперської безпеки і представлений оберфюрером С.С. Меєром-Гетлінгом під найменуванням «Генеральний план Ост – основи правової, економічної і територіальної структури Сходу». За «Ост-планом» передбачалося фізичне знищення до 30 млн осіб населення та виселення (а практично також знищення) понад 50 млн білорусів, поляків, росіян, українців, чехів тощо в Західний Сибір, на Північний Кавказ, до Південної Америки й Африки (до 85% населення Польщі, 65% — Західної України, 75% — Білорусі, значну частину населення Литви, Латвії та Естонії). «Вивільнені» території намічалось заселити німцями (близько 10 млн), а решта населення, що залишалось, підлягала онімеченню [1, с. 216].

Надто важливою у справі становлення та подальшого розвитку досліджень з реалізації плану «Ост» на окупованих територіях в сучасній Україні була і є постійна увага до цього кола питань Президії НАН України. Джерельною базою даного дослідження стали біографічні інтерв'ю та рукописні спогади колишніх остарбайтерів, загалом розповіді 51 особи. Тридцять інтерв'ю були записані для міжнародних проектів: «Збору документальних свідчень про долі людей, що в роки Другої світової війни залучалися до рабської та примусової праці на території Третього райху» та «Книги пам'яті колишніх в'язнів концтабору Дахау» . Із-поміж записаних спогадів: 24

розповіді належать жінкам, 21— чоловікам. Вік опитаних очевидців — 80–82 роки, тобто це особи 1923–1925 р. народження, яким на початку війни було 15–18 років [3, с. 544].

Серед них, ми можемо виокремити спогади Майї Курилової, Анни Сік, Катерини Барабаш, Станіслава Кригіна та інших.

«Мати нас гляділа, а німці матір виганяли на роботу за 4 кілометри. Некоторий німець бив, а некоторий казав, не треба бить, бо в неї кіндер. Німці прийшли, повиганяли всіх з хати, погрузили нас у вагони і повезли. Ми не знали, куди ми їдемо, ми думали, що нас вже розстріляють.» - спогади Майї Курилової.

«...Тут, Галю, нікому нема життя, — ти тільки уяви — чужина, нужда та неволя [курсив мій]» - спогади Катерини Барабаш.

«Ну приспособливались кто как мог, чтобы жить, щоб заработать себе на это...Я делал себе в свободное время, когда нет аварии, а мастерская ж на подстанции, я делал игрушечные самолетики... Ну... иду с работы. Ну встречаю женщину, идет с ребеночком. Обращаюсь, да, значит: «Женщина, не хотите вы приобрести для своего малыша игрушку». «Какая игрушка?» Да. А я ж на немецком говорю, ребенок тоже слышит, понимает. Разворачиваю [із захватом], а он вечером, кресты светятся, фосфорная краска! Ребенок [емоційно, передає інтонацію дитини]: «Мутти! Мутти! Кауфен, биттэ! Кауфен!» — «Мама, купи пожалуйста». «Вас костен?» — «Шо стоит?» Я там говорю: «Двухкилограммовая карточка, значит, на хлеб» Она отрезает там, на два килограмма карточку на хлеб, дает» - спогади Станіслав Кригіна.

Отже, з вище сказаного ми можемо зробити висновки та зосередити увагу на виокремлених проблемах плану «Ост» [2, с. 304; 4, с.671].

Першою серед яких є відчуття відірваності від батьківщини.

Другою проблемою є примусові роботи. За підрахунками майже 2 млн. українців були відправлені на примусові роботи до Німеччини.

Остання проблема стосується остаточного знищення єврейського народу. Підтвердженням тотального знищення людей слугують табори смерті, тюрми, гетто. Які були створені на територіях Білорусії, Росії та України. За підрахунками на територіях Білорусії й Росії було створено 350 таборі смерті й 180 гетто. За даними довідника про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941–1944), відомо: 2 класичні концтабори; 304 гетто;

7 виправно-трудових таборів»; 15 таборів примусової праці; 23 пересильні табори; 66 гестапівських тюрем; 242 табори для військовополонених.

Література

1. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941–1945/Ред. І. О. Герасимов та ін. — К., 2000. — С. 216;
2. Дубик М. За матеріалами з Довідника про табори, тюрми та гетто на окупованій території України(1941-1944) /– Київ, 2000. – 304 с.;
3. «То була неволя...»: Спогади і листи остарбайтерів/НАН України; Інститут історії України; Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років»/В. А. Смолій (голов. ред.), Т. В. Пастушенко (упоряд.), М. Ю. Шевченко (упоряд.). — К., 2006. — 544 с.;
4. Т. В. Пастушенко. «Ост» // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наукова думка, 2010. — Т. 7 : Мл — О. — С. 671. — ISBN 978-966-00-1061-1.

А. В. Вовк

СумДПУ імені. А.С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БОЛГАРІЇ НАПРИКІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Розвиток демократичних процесів та впровадження «європейських» правил в життя пострадянського суспільства є неминучим явищем в сучасному світі. Процес приєднання Болгарії до ЄС був тривалим, здійснювався постійний контроль за державами-кандидатами на вступ, були висунуті конкретні вимоги з виконання економічних і політичних критеріїв входження до загальноєвропейського простору. Досвід корінних суспільних перетворень у Болгарії має свої особливості, тому і потребує переосмислення. Метою роботи є проаналізувати особливості болгарської політики в 1985-2007 рр., спрямованої на інтеграцію країни до європейської спільноти.

Аналіз наукової літератури засвідчив значний інтерес дослідників до європейської інтеграції у Європі в цілому та на її сході зокрема. Варто виділити праці Б. Грушецького[1], Ю. Зудінова[2], М. Мілової[3] та інших про участь Болгарії в євроінтеграційних процесах. Цікавими є праці В. Струтинського[4], який одним із перших у сучасній українській історіографії проаналізував зміни в посткомуністичних країнах у перехідну епоху, їхні передумови, а

також відповідальність нових еліт за реалізацію проведених реформ у посткомуністичних країнах.

Політики і громадяни нових країн-членів ЄС сподіваються, що вступ до цієї організації дозволить їм покращити умови життя і в перспективі зрівнятися з країнами Західної Європи. Швидка модернізація менш розвинених країн-членів ЄС є офіційною метою політики цієї організації. Основним критерієм членства в ЄС залишається якість життя, а це є для будь-якої демократичної країни базовим принципом розвитку, зокрема і для Болгарії.

Успішне завершення переговорів Болгарії з ЄС дає можливість назвати 2004 р. європейським роком країни. Складними для країни були суспільні настрої болгар, адже спочатку ЄС виглядав для них як дещо далеке, і де вони «непрошені гості». Причиною цього було те, що впродовж багатьох років країна знаходилась в залежності від СРСР, була ізольована від європейських держав.

Політичні зміни, що відбулися з приходом до влади у 1997 році демократичних сил на чолі з І. Костовим, дали змогу приблизитись до ЄС. Його наступник С. Сакскобургготський у 2001 р. вдало підхопив естафету від попереднього уряду І. Костова та зумів закінчити процес набуття Болгарією асоційованого членства в НАТО і ЄС.

Приєднання Болгарії у 2007 році викликало невдоволення у деяких країн-учасниць. Здебільшого це були провідні держави, котрі не хотіли вкладати кошти в економіку менш розвинених країн. Незважаючи на перешкоди, Болгарія поступово наближалася до європейської моделі розвитку, відбувалася поетапна її трансформація в демократичну державу з ринковою економікою. Через те, що при побудові нової системи суспільно-політичних відносин необхідно було враховувати болгарські реалії, процес інтеграції країни розтягнувся у часі. В наступні роки здобутками можна вважати зміни до конституції відносно судової системи, боротьбу з корупцією, становлення транскордонного співробітництва, реформи в інших сферах діяльності держави, зокрема в економіці.

Починаючи з 2017 року, Болгарія вела посилену підготовку до свого першого головування в Європейському Союзі, котре тривало з 1 січня по 30 червня 2018 року. Переїнявши естафету в Естонії і надалі передаючи її Австрії, одними з основних завдань стануть переговори про вихід Великої Британії зі складу ЄС, розробка спільної міграційної політики і підготовка довгострокової фінансової угоди з 2020 року. Серед головних досягнень головування Болгарії у ЄС є початок переговорів щодо розробки довгострокової фінансової програми ЄС на період після 2020 року, а також проведена робота щодо поглиблення

економічного і фінансового союзу. Попри безліч переваг головування Болгарії в ЄС, одне питання залишається ще відкритим, а саме, прийняття країни до Шенгенської зони. Голова Європейського парламенту Антоніо Таяні заявив, що Румунія і Болгарія можуть приєднатися до Шенгенської зони в 2019 році.

В Болгарії вже довгий час триває період масштабних трансформацій. Країна з кожним роком доводить, що саме вона заслуговує на місце в ЄС. Членство в Шенгені допоможе подальшому розвитку в країні туризму. Скасування перевірок на сухопутних кордонах матиме важливе значення для болгарської економіки, адже експорт та імпорт подешевшають, товари стануть конкурентоспроможними.

Література:

1. Грушецький Б. П. Європеїзація зовнішньої політики як складова процесу європейської інтеграції Болгарії // Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р.. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 202-205.

2. Зудинов Ю.Ф. Болгария: политические метаморфозы первого посттоталитарного пятилетия. Москва: ИСБ РАН, 1997. С.12-54.

3. Мілова М.І. На шляху до парламентської демократії: болгарський варіант: Монографія / Мілова М.І. – Одеса: Астропринт, 2005. – 328 с.

4. Струтинський В.М. Політична відповідальність правлячих еліт у посткомуністичному суспільстві: етичний вимір проблеми // Політичні та соціологічні служби. Збірник наукових праць. Чернівці: Місто, 2000. С. 165-176

5. Черній В. А. Болгарія та Європейський Союз на шляху об'єднання // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини. 2009. № 11. С. 132-137

І. В. Габро,

М. І. Кузнєцов

Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили

ПЕРША КРИЗА ІМПЕРАТОРСЬКОГО РЕЖИМУ 1960 РОКУ У ЕФІОПІЇ

Ефіопія являє собою цікавий об'єкт для дослідження. Найстаріша країна Африки у колоніальну добу не втратила своєї незалежності, а італійська окупація 1936-1941 рр. була фактором, який допоміг державі вийти з постійної міжусобної ворожнечі та централізувати країну під владою імператора [1].

Нажаль централізація влади в руках імператора Хайле Селассіє I жодним чином не впливало на життя Ефіопії після повоєнного відновлення. В країні продовжувала існувати практика кріпосництва, населення було не писемним та неосвіченим, більше половини ВВП Ефіопії складав аграрний сектор економіки, низький рівень щорічного (а іноді і від'ємні показники) зростання ВВП і т.д. Такі фактори економічного життя країни були зафіксовані і ООН, яка віднесла Ефіопію до списку 31 найменш розвинутих держав світу.

Високопосадовці, зять та особисто імператор зосередили всю владу в свої руках. Хоча Ефіопія і пройшла процес централізація, однак процес усунення феодального устрою ще не розпочався. Намагання реформувати економічну сферу шляхом створення безпрецедентних податкових умов для іноземних інвесторів не увінчався успіхом. Головним фактором провалу була відсутність цінних природних ресурсів. А усе, що стосувалось внутрішнього капіталу, то їм розпоряджалися в своїх інтересах чиновники, в тому числі і імператор.

Політичної опозиції не існувало, а рішення парламенту, які суперечили політиці та бажанням імператора, приймалися рідко і тільки для створення картинки, що імператор не має необмеженої влади в країні. Бідність, голод, який виникав через засухи та неврожаї, та кожен з яких зменшував кількість населення Ефіопії більше ніж на півмільйона, засилля консерваторів при владі та необмежена влада імператора робило неможливим зробити будь-які радикальні зміни в Ефіопії [2, с.164-186].

До 1960-х рр. Ефіопія піддавалась політичному впливу великих країн, які мали сусідні колонії. З моменту отримання незалежності народами Судану в 1956 р., Сомалі в 1960 р. та Кенії в 1963 р. Ефіопія розірвала коло, яке складалось з залежних територій колоніальних держав. Проте в цьому були і мінуси, оскільки новостворені африканські країни мали значно кращі економічні показники, а з плином часу прірва збільшувалась. На момент утворення незалежних країн співвідношення частки сільського господарства та промисловості в ВВП складали: у Судану та Нігерії – 10,5:1, Того – 9,5:1, Нігеру – 8,5:1, Малі та Чада – 7:1, Уганди – 6,5:1, а в Ефіопії на початок 60-х рр. співвідношення було 12:1 [3, с. 11].

В грудні 1960 р. імператор Хайле Селассіє I знаходився в Бразилії з офіційним візитом. 13 грудня в Аддис-Абебі була створена Рада революції (або Революційна Рада) під керівництвом командуючого імператорською гвардією Менгисту-Ніуай та його брата – ефіопського інтелігента Гірме-Ніуай. До ряду заколотників також входили генерали, офіцери, високопосадовці, багато студентів,

інтелігенція. Одразу захопивши імператорський плац у столиці, вони змусили принца Асфа-Уосена(старшого сина ХайлеСелассіє)не чинити опору повстанню та вже на наступний день, 14 грудня організатору заколоту оголосили про позбавлення влади ХайлеСелассіє I та початок владарювання Асфа-Уосена.

Також була висунута програма реформ, яка містила в собі 11 пунктів. Основна увага приділялась аграрній реформі, покращення життя жителів сіл тощо. На жаль ця програма не містила опису чітких дій і навіть цілі були доволі декларативні. Заколотники не використовували можливість вплинути на населення та залучитися їх підтримкою. Іноді навіть самі члени руху були дезінформовано щодо цілей та плану дій. До того ж, Рада революції не робила жодних рішучих дій щодо генералів, офіцерів та солдатів, які залишалися вірні імператору [4, с. 495-496]. Усі ці моменти аж ніяк не додавали можливість на успіх руху. Самі заколотники назвали це «революцією», в радянській науковій літературі використовується термін «повстання», а в англійській літературі «coup d'Etat» (що перекладається як державний переворот).

Ситуація стабілізувалася 16 грудня, з поверненням Хайле Селассіє I в Ефіопію. В той самий день стало відомо, що перед втечеюорганізатори повстання, які ще були живі, розстріляли 15 найвпливовіших високопосадовців. Їх захопили ще 13 грудня, серед них були прем'єр-міністр, генерал-губернатор Тиграя, придворний священник, генерали та ін. Такі дії розглядалися як обов'язкові, оскільки цих людей звинуватили в усіх бідах Ефіопії. За найближчий тиждень останні вогнища опору повсталих білі ліквідовані.

Хоча ці події кардинально не змінили життя Ефіопії, проте вони змінили майбутню долю країни. Таке повстання відрізнялось від усіх попередніх феодальних повстань на місцях. В програмі Ради революції усі тези про необхідність змін ґрунтувалися на факті, що новостворені країни Африки живуть значно краще, ніж Ефіопія, яка після Другої світової війни вже була централізована та представляла собою суверенну державу. Цей «меседж» укорінився в розум широких верств населення, а з плином часу стало абсолютно зрозуміло відставання Ефіопії в усіх сферах та пріорвою, над якою зависла країна.

Література

1. Баргницький А., Мантель-Нечко И. История Эфиопии / URL: <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%91/bartnickij-a/istoriya-efiopii>.
2. Цыпкин Г. В., Ягья В. С.История Эфиопии в новое и новейшее время. Москва, Наука: Главная редакция восточной литературы, 1989. 405 с.
3. Эльянов А. Я. Эфиопия. Москва, 1967.

4. Clapham C. The Ethiopian Coup d'Etat of December 1960 // The Journal of Modern African Studies. 1968. № 4. P. 495–507.

А. М. Гончаров
СумДПУ імені А.С.Макаренка

ФРН І НДР У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ У 1949–1990 РОКАХ

З часу падіння Берлінської стіни у листопаді 1989 року та об'єднання Німеччини у жовтні 1990 року пройшло вже більше чверті століття, але питання повної інтеграції східнонімецького суспільства у єдину Німеччину залишається актуальним для ФРН. Також досвід Німеччини з реінтеграції території НДР також важливий для подолання інших наслідків «холодної війни» – таких, як наприклад, проблема двох Корей, яка у 2017 могла перетворитися на велику війну із застосуванням ядерної зброї за участі США, КНР, Росії та Японії. З огляду на це у світовій спільноті дедалі частіше обговорюють можливість реалізації «німецького» варіанту у вирішенні корейської проблеми. Отже, тема, обрана для дослідження, є актуальною.

Тому мета статті – дослідити еволюцію взаємин ФРН і НДР у міжнародних відносинах у 1949–1990 роках за участі світових геополітичних гравців доби «холодної війни».

Як показав проведений аналіз джерел та історіографії, роботи Мартинова А. Ю. «Берлінський мур в історії Німеччини й Європи // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї / За ред. А.І. Кудряченка. – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2009. – Спецвипуск: Європейська перспектива. – С. 23–30, Кудряченка А. І. Європейська політика ФРН (1970 – 1991). – К., 1996. – 342 с., Цибулько А. А. Об'єднання. Німеччини: історичні передумови та геополітичні наслідки / А.А. Цибулько. – Вісник. Київського міжнародного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2009. – Вип.8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/08/tsybulko.html> із закінченням Другої світової війни і початком «холодної війни» проблема майбутнього Німеччини почала загострюватися з кожним роком. Протягом перших трьох років після завершення Потсдамської мирної конференції 1945 року колишні союзники по антигітлерівській коаліції так і не знайшли загальноприйняттого рішення по об'єднанню окупованих ними територій Німеччини [1].

Так звана «німецька проблема» стала камінням протиріч у відносинах між США і СРСР та їхніми союзниками, а єдиний німецький народ став заручником дипломатичних ігор країн-переможниць і політичних амбіцій власних місцевих і національних лідерів. Як результат у 1949 році, всупереч бажанням самого німецького народу, на політичній карті Європи з'явилося дві Німеччини – ФРН і НДР, які стали символами біполярного світу, аренами геополітичного протиборства двох військово-політичних блоків.

7 вересня 1949 року було проголошено про створення ФРН. На спільному засіданні двох палат парламенту було обрано президента ФРН Теодора Хейса та канцлера Конрада Аденауера. 20 вересня 1949 року канцлер Німеччини сформував коаліційний уряд. Цим завершився процес утворення і проголошення ФРН. Практично одночасно у радянській зоні окупації також відбувалося формування альтернативної німецької держави. 7 жовтня 1949 року було проголошено НДР. Прем'єр-міністром було призначено лідера комуністів Отто Гротеволь, який сформував перший уряд НДР [3].

Протягом наступних 10 років після утворення двох Німеччин сторонами висувалося декілька ініціатив щодо об'єднання, але наприкінці 1950-х років керівництво НДР відмовилося від тези про існування єдиної німецької нації, відкинуло можливість об'єднання навіть у історичній перспективі. У 1961 році рішення уряду НДР про будівництво залізобетонної стіни для запобігання масових втеч громадян у Західний Берлін і ФРН остаточно поставило крапку в цьому питанні. Берлінська стіна стала не тільки матеріальним втіленням поділу Німеччини, а й найбільш впізнаваним символом «холодної війни», синонімом поняття «залізна залага» [2, с. 160-162].

Тим часом завдяки «німецькому економічному диву» 1950-х ФРН стала провідною економікою Західної Європи. Це поставило перед нею нові завдання в галузі зовнішньої політики. Адже попередня політика невизнання НДР і країн Східної Європи соціалістичного табору – своїх безпосередніх сусідів, що проводилась урядами християнських демократів у 1949–1969 роках, загрожувала втратою для Західної Німеччини величезного східноєвропейського та радянського ринків збуту та джерел сировини.

Ініціаторами зміни зовнішньої політики ФРН виступили соціал-демократи, які разом з вільними демократами у 1969 році здобули перемогу на виборах до бундестагу і сформували коаліційний уряд на чолі з Віллі Брандтом. Він та міністр закордонних справ ФРН В. Шеєль стали творцями «нової східної політики», спрямованої на

поліпшення відносин з СРСР, НДР та іншими соціалістичними країнами.

Першим результатом « нової східної політики » стала угода між СРСР і ФРН (серпень 1970 року) про визнання непорушності кордонів у Європі. Тобто було узаконено кордон між ФРН і НДР. У 1970 році ФРН підписала договір з Польщею і визнала її кордони. У 1972 році відбулося взаємне визнання німецьких держав, що відкрило їм шлях до бажаного членства в ООН. Завдяки цьому збільшився товарообмін з країнами соціалістичного табору – у 1970-ті ФРН стає головним економічним партнером країн Східної Європи на Заході. Ще одним результатом « нової східної політики » ФРН стало й укладання чотиристоронньої угоди між СРСР, США, Францією і Великобританією про статус Західного Берліну, а також початок «розрядки» міжнародних відносин у Європі [3].

Поворотним моментом в історії Східної Німеччини і всієї німецької нації стала осінь 1989 року. 7 жовтня, коли в НДР відзначалося 40-річчя «першої соціалістичної держави на німецькій землі», в багатьох містах республіки почалися небували за масовістю антиурядові мітинги та демонстрації, що призвели до падіння тоталітарного режиму Е. Гонеккера. Новий уряд НДР на чолі з Х. Модровим першим своїм кроком відкрив кордон із Західним Берліном і ФРН. І вже 10 листопада 1989 року німці з обох боків почали розбирати Берлінський мур. З жовтня 1990 року після 41 року розділення Східна і Західна Німеччини об'єдналися в єдину державу [1].

Отже, об'єднання Німеччини у кінці 1989–1990 роках відбулося завдяки стратегії малих кроків у «новій східній політиці» Конрада Аденауера та Гельмута Коля, конструктивній позиції США, Великої Британії, Франції, «перебудові» у СРСР і лібералізації «німецької» політики Москви.

Таким чином, можна з упевненістю наголосити: «німецька проблема» була штучним явищем Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Феномен ФРН і НДР був породжений поділом Німеччини на зони окупації та свідомим затягуванням лідерами країн антигітлерівської коаліції вирішення її повоєнної долі. Не маючи достатньо сил, щоб вирішити «німецьку проблему» виключно на користь себе, СРСР і США воліли постійно відкладати розв'язання гострого питання до кращих часів. Їх об'єднання яких стало можливим лише з крахом соціалістичної економіки в НДР, змінами у відносинах між США та СРСР у другій половині 1980-х років і «перебудовою» в самому Радянському Союзі, та завдяки «новій східній політиці» ФРН.

Література

1. Івасюк Г.О. Зміна зовнішньої політики Німеччини після Другої світової війни: політико-культурний, геополітичний і філософський аспекти. *Вісник НГУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць*. 2011. № 3 (11). URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2011/3/4.pdf> (дата звернення 11.04.2018)
2. Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 25. С. 159–165. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/21126/1/28-159-165.pdf> (дата звернення 23.03.2018)
3. Цибулько А. А. Об'єднання. Німеччини: історичні передумови та геополітичні наслідки. *Вісник. Київського міжнародного університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2009. Вип.8. URL: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/08/tsybulko.html> (дата звернення 04.04.2018)

С. Ф. Гумен

Сумський будівельний коледж

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Постановка проблеми. Гібридна війна – явище нове для міжнародних відносин. Гібридна війна багато в чому метафізична і важко вловима. Пізнати й усвідомити всі її складові свіжим поглядом дуже важко. Як і внутрішньо сприйняти той факт, що гібридна агресія вимагає гібридної оборони, а не пошуку класичних відповідей на сучасні запитання. Актуальність дослідження полягає в тому, що виділення цього нового поняття «гібридна війна» та внесення в міжнародне право стало прерогативою не тільки наукового дослідження, а й обов'язковою ланкою роботи державного апарату в галузі захисту національної безпеки всіх сфер держави. Для України, на жаль, шукане поняття становить життєво важливу актуальність, що зумовлює важливість його дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз гібридної війни проти України дає всі підстави стверджувати, що вона є наслідком нової «холодної війни», яка зароджується в світі, виходячи з намагання РФ увійти до складу наддержав і втілити свої амбіції щодо впливу на країни пострадянського простору та особливо України, добре при цьому пам'ятаючи про відому «формулу Бжезинського» щодо

неможливості відновлення могутності Росії без повернення собі контролю над Україною, яка виступає в ролі додаткового подразника.

Тема дослідження є актуальною і дискусійною, вона привертає увагу багатьох науковців. Так, дослідники Френк Г. Хоффман [8], Є. Магда [3], В. Власюк [1], І. Годоров [6], Г. Динис [2], І. Рущенко [4] та інші тією чи іншою мірою розкрили феномен «війни гібридного типу». Серед останніх досліджень, які заслуговують на особливу увагу варто назвати колективну монографію Національного інституту стратегічних досліджень «Світова гібридна війна: український фронт» під редакцією Володимира Горбуліна [5] та монографічне дослідження Є. Магди «Гібридна війна: вижити і перемогти» в якому подається предметний аналіз історичного, енергетичного, інформаційно-психологічного аспектів гібридної війни [3]. Важливо, що в цій праці автор пропонує можливий рецепт перемоги у протистоянні між Росією і Україною. В цьому зв'язку слід також навести аналітичний огляд «Гібридна агресія Кремля» відомого російського опозиціонера І. Яшина, де проаналізовано та чітко наведено головні причини та прояви сучасної агресії Росії в Україні [7].

Мета статті. Виходячи з актуальності проблеми та необхідності її глибокого дослідження, автор ставить за мету дослідити історичні витоки феномена гібридної війни й показати його в історичному та політологічному аспектах, розкрити основні концептуальні положення поняття «холодної війни» й її характерних ознак у системі міжнародних відносин у світлі гібридної війни в Україні та уроки для нашої держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Зміни динаміки та умов ведення війни обумовили дискусію щодо осмислення терміну «військові дії». «Війна першого покоління» – це стиль відомий як «наполеонівській», що характеризується лінійними та фланговими побудовами та ґрунтується, загалом, на застосуванні людської сили. Умови Першої світової війни, які обумовили застосування тактики, що базувалась на вогневій потужності, отримали назву «війни другого покоління». Під час Другої світової війни Німеччина використовувала ресурси агентурної розвідки для проникнення в тил ворога з метою нанесення проти нього ударів зсередини, що отримало назву «війни третього покоління». Таким чином, зміни динаміки та умов регіональних та глобальних порядків змусили держави вдатися до вироблення альтернативних методів ведення війни [6, с. 58].

Виклад основного матеріалу. Деякий час тому Михайло Горбачов – останній керівник СРСР і людина, яка більше, ніж хто-

небудь, зробив для припинення холодної війни, – заявив німецькій газеті Bild, що в сучасному світі в наявності всі ознаки нової холодної війни.

Владислав Зубок, професор Лондонської школи економіки і політичних наук, також пише, що в кризі відносин між США та Росією починається новий виток, який може привести до небезпечного гібридного конфлікту.

Згідно пруському класикові Карлу фон Клаузевицу, всяка війна – це продовження політики іншими засобами. Гібридний конфлікт укладається в це визначення. Замість гармат, танків, літаків, що несуть смерть і знищення економіці й інфраструктурі противника, гібридний конфлікт ведеться за допомогою економічних санкцій, фінансових ембарго та кіберураження всіх структур сучасної цивілізації.

Мета цих дій – подавити політичну волю противника й примусити його до зміни політичного режиму. Якщо такий конфлікт почнеться, то продовжуватися він може довго [6, с. 59].

Водночас поняття гібридної війни охоплює явище набагато ширше, ніж сучасні форми ведення бойових дій, види війн майбутнього або назви конкретних конфліктів змішаного типу. Насправді йдеться про оформлення нового виду глобального протистояння у сучасному дестабілізованому міжнародному безпековому довіллі. Гібридна війна не є поверненням до стану холодної війни. Вона приходить їй на зміну, у супроводі ланцюгів гарячих конфліктів, як нова, ускладнена й нестабільна форма відносин на міжнародній арені [5, с. 16].

Гібридна війна як глобальне протистояння виникає в умовах нових принципів геополітичного устрою, який наразі визначається «внутрішніми лініями напруженості між зоною стабільності, де панує закон і міжнародне право... і сферою невизначеності, яка характеризується зневагою до закону, численними локальними конфліктами», а не протистоянням між великими державами і сферами їхнього впливу, як за часів холодної війни. На Сході Європи лінія нового поділу пройшла територією пострадянських держав, які після холодної війни опинилися в ролі «буферних зон», або сірих зон безпеки, між Росією та країнами ЄС і НАТО. Вразливість України, що стала об'єктом російської гібридної агресії, зумовлена саме цим, бо сірі безпекові зони вважають головними джерелами гібридних загроз у сучасному світі. [5, с. 16]

В 1991 році Радянський Союз припинив своє існування. Його розпад президент Російської Федерації В. Путін назвав «найбільшою геополітичною катастрофою сторіччя». В цьому контексті він додав,

що головною стратегією Росії після розпаду СРСР стало те, що 25 мільйонів росіян залишилися жити поза її межами. На думку відомого російського опозиціонера І. Яшина, В. Путін переслідуючи імперські цілі, відносить усі території колишнього СРСР до сфери впливу Кремля, тому суверенітет колишніх союзних республік, за словами Президента Російської Федерації фактично носить умовний, формальний характер [7, с. 4-5]. Як з'ясувалося, В. Путін своїми практичними діями підтвердив, що його імперські амбіції не обмежуються лише голосними заявами. Замість налагодження добросусідських відносин з оточуючим Росію світом, її Президент націлений на агресивне підкорення тих країн, які він бачить у сфері геополітичного впливу Кремля. Для цього використовується широкий арсенал засобів: брехлива провокаційна пропаганда, фінансова підтримка лояльних щодо Кремля партій та журналістів, корупція, економічний тиск, політичний шантаж, а також пряме військове втручання [7, с. 30]. Так, в 2008 р. російське керівництво розв'язало військовий конфлікт на території Південної Осетії, підсумком якого стало визнання Росією суверенітету Абхазії та Південної Осетії і військово-політичне забезпечення їх фактичної сецесії від Грузії. По суті, ці республіки стали невизнаними російськими регіонами, які підпорядковані Москві, та існують, насамперед, за рахунок російських асигнувань. Яскравим прикладом гібридної війни, в ході якої військово-потужніша держава-агресор – Російська Федерація домовляється із недержавними виконавцями – групами місцевого населення та бойовиками в Криму та на Донбас, зв'язок із якими її керівництво формально заперечує, є російська диверсійна діяльність, розв'язана в Україні на початку 2014 року [9].

Таким чином, вітчизняні та іноземні політологи та дослідники військових конфліктів впевнені, що силове захоплення АР Крим та агресія на Донбасі здійснювались Росією через використання традиційних та нетрадиційних форм і методів ведення війни, а саме: комплексне використання регулярних підрозділів ЗС РФ, економічний тиск (з використанням енергетичного фактору), безпрецедентна пропагандистська кампанія, дипломатичне блокування правових механізмів міжнародних організацій по врегулюванню конфлікту і т.п. Саме дії РФ в Україні додали важливі визначальні методики до дискусій з проблематики «гібридної війни» [3, с. 197]. Отже, перебіг українсько-російського конфлікту дає підстави вважати, що гібридна війна – це комбінація традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень

та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки, економічний тиск.

Висновки. Гібридна війна – це війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною. Нині на часі наукове обґрунтування нових форм ведення збройної боротьби. Сьогодні буває складно визначити межу, за якою починається і закінчується власне війна. Наукові досягнення та технології дозволяють вести війну в найрізноманітніших формах та без її оголошення чи навіть дотримання її легітимних стандартів. На теоретичному рівні вже є низка розроблених концепцій війн нового покоління - космічних, інформаційних, мережевих, кібервійн, інформаційних війн, в основі яких лежать інформаційні технології.

Література

1. Власюк Н. Деякі основи поняття «Гібридна війна» в міжнародному праві. [Електронний ресурс] / Н. Власюк, Я. Карман // Право і громадянське суспільство. – Режим доступу: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovu-popyattu-a>.
2. Динис Г. Сучасні гібридні збройні конфлікти (приклад агресії Російської Федерації проти України) / Г. Динис. // Геополітика України: історія та сучасність. – 2016. – № 2. – С. 108-112.
3. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. – Х.: Віват, 2015. – 304 с.
4. Рушенко І. П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: [монографія] / І. П. Рушенко. – Харків: ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с.
5. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. - Київ: НІСД, 2017. – 496 с.
6. Тодоров І. Спроби руйнації Росією системи міжнародних відносин та реакція Заходу / І. Тодоров // Тисячоліття – Millennium: [науковий щорічник]. – Вип. 3. – 2016 / Редкол.: Н. М. Жулканич, В. Є. Задорожний, Л. І. Капітан, Р. А. Офіцинський (гол. ред.) та ін. – Ужгород: Гражда, 2016. – С. 58-66.
7. Яшин И. Гибридная агрессия Кремля. Аналитический обзор // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.4freerussia.org
8. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War / Frank Hoffman. – Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007. – P. 20-22.
9. Hybridwar – hybridresponse? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-NATO-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/EN/index.htm>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У ПЕРІОД ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ»

Початок етапу «відлиги» у зовнішньополітичній діяльності Радянського Союзу, зменшення напруги у відносинах із Заходом пов'язаний з іменем М. Хрущова. Він прагнув відійти від жорсткого сталінського курсу стосовно країн Східної Європи, прагнув дати можливість кожному народу вибирати власний шлях подальшого розвитку. Завдячуючи такій політиці потрапляв під критику представників свого близького оточення, ніби за «розвал соціалістичної системи».

Підтвердженням того є спогади сина, який був з усієї родини найближчим до М. Хрущова і з котрим керівник держави часто ділився своїми роздумами. У своїй книзі «Пенсіонер союзного значення» Сергій Хрущов, відомий учений, аналітик характеризує діяльність батька на посаді Першого секретаря ЦК КПРС : «Кожний його новий крок не тільки натикався на приховану опозицію з боку колег-ідеологів і вчених-економістів... Всі нові методи управління вони називали «прямим шляхом до реставрації капіталізму»... Приглядався батько і до досвіду інших країн. Він уважно придивлявся до досвіду югославських друзів...» [1, с.16-17].

Серед науковців, які вивчали питання міжнародної діяльності Української РСР 50-х років та вплив М. Хрущова на хід зовнішньої політики необхідно відзначити Турченка В., Хрущова С.М., Шаповала Ю., Смелянова Ю. та ін. Та постать М.Хрущова залишається неоднозначною, навіть після багатьох років по його смерті донині є багато «білих плям» не лише в його біографії, а і діяльності, зокрема на міжнародному рівні.

Період «відлиги» був дуже суперечливим. Наприклад, протести в Угорщині у 1956 році керівництво Радянського Союзу розцінило як заколот, як загрозу виходу Угорщини з Варшавського договору та приєднання до НАТО. Після того, як 26 жовтня 1956 року з вимогою демократизації суспільного ладу вийшли студенти Будапештського університету, в Угорщину були введені радянські війська (п'ять дивізій, в які входило понад 30 тисяч військових). Під час виконання «інтернаціонального обов'язку» загинув 181 воїн, з них 171 – українець.

Для зменшення у міжнародній спільноті негативного резонансу, керівництво СРСР надало Угорщині всебічну матеріальну допомогу, у тому числі і з України. При обговоренні угорського питання міністр закордонних справ УРСР Л. Паламарчук, який з 11 травня 1954 р. приступив до виконання своїх обов'язків, заявив: «Український народ, як і трудящі інших країн, надіслав у фонд допомоги трудящим Угорщини значну кількість борошна, м'яса, вугілля, листової сталі, ливарного чавуну тощо. Таким чином, усі, хто щиро заінтересований у поліпшенні обстановки в Угорщині, кому справді дорогі інтереси угорського народу, той знаходить можливість і шляхи для того, щоб йому надати безкорисливу допомогу» [2, с.18-19].

Але вже у 1959 році було придушене заворушення у Берліні. Згодом, у 1961 році, зведено берлінську стіну, яка стала символом розподілу Європи на «соцтабір» та західний світ, в одному з яких будувалась демократія «по-сталінськи».

Наприкінці 50-х років ХХ ст. для України з'явилась нова можливість відкрити зовнішній світ для себе і самій стати більш відкритою. Важливим кроком для набуття міжнародного авторитету України стало відкриття у 1957 році Постійного представництва Української Радянської Соціалістичної республіки при ООН. Окрім своєї основної діяльності, Представництво займалось питаннями пропаганди, зокрема поширенням українських видань, що популяризувало Україну у світі.

У відомій книзі «Україно наша Радянська» П. Шелест з гордістю констатує: «Радянська Україна займає почесне місце на міжнародній арені. Вона бере активну участь у роботі більш як п'ятидесяти різних міжнародних організацій, є членом Організації об'єднаних націй. До голосу України сьогодні прислухається увесь світ» [3, с. 5].

Україні насправді вдається успішно розширити членство у міжнародних організаціях. Зокрема у Організації Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Міжнародній Організації праці (МОП); Міжнародному агентстві з атомної енергії (МАГАТЕ).

Україна завжди виступала за підтримку національно-визвольних рухів колоніальних і залежних країн, зокрема підтримала Єгипет під час агресії Англії, Франції й Ізраїлю у 1956 році. У заяві уряду Української РСР було занотовано про рішуче засудження збройної агресії: «Український народ з глибоким співчуттям ставиться до справедливої боротьби Єгипетського народу за суверенітет і національну незалежність» [4, с. 273]. У заяві також йшлося про

вимогу всіх міжнародних організацій сприяти негайному виведенню військ агресорів з території Єгипту.

Необхідно зазначити, що українським дипломатам вдавалося вести відносно самостійну політику. Так, на XV сесії ГА ООН у вересні 1960 року український міністр під час обговорення "Декларації про надання незалежності колоніальним володінням та народам" вперше виголосив промову українською мовою.

Українська делегація відкрито виступала за заборону розробки ядерної зброї, попри ядерну програму Москви. На XII сесії ГА ООН у жовтні 1967 року Голова української делегації П. Паламарчук висунув пропозицію взагалі заборонити виробництво атомної і водневої зброї. Представники України в ООН прийняли активну участь у підготовці договору про заборону ядерних випробувань в атмосфері, космічному просторі і під водою, підписаному 19 листопада 1965 року СРСР, США і Англією.

В 1955 р. Конгрес США опублікував документи, які аргументували відсутність міжнародно-правових підстав для членства в ООН УРСР та Білорусі. Однак подані документи не змогли підірвати авторитету української дипломатії.

Отже, у кінці 50-х років значно зростала залежність діяльності українського дипломатичного корпусу від центру, Україна змушена була йти у фарватері зовнішньої політики Москви. За умов жорсткого централізму, який панував в СРСР, зовнішньополітична діяльність України мала обмежений характер. Але дипломатичний корпус Української РСР прагнув і у межах можливого проводив самостійну міжнародну політику, яка сприяла популяризації України у світі.

Література

1. Хрущов С. Н. Пенсіонер союznego значення / С. Н. Хрущов. – М.: Издательство «Новости», 1991. – 254 с.
2. Українська РСР в радянсько-угорському співробітництві. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 18-19.
3. Шелест П.Ю. Україно наша Радянська / П.Ю. Шелест. – К.: Політвидав України, 1970. – 146 с.
4. Українська РСР на міжнародній арені: Збірник документів і матеріалів: 1944-1961. – К.: Держполітвидав, 1963. – 351 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ БРАЗИЛІЇ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ФЕРНАНДО
ЕНРІКЕ КАРДОЗУ (1995-2001)**

У даному дослідженні нами звернено увагу на, те з якою метою Ф. Е. Кардозу розпочав зміни у зовнішньополітичній автономії Бразилії, змінивши її пріоритети й розвинувши президентську дипломатію, за якою міністерству зовнішніх справ відводилась другорядна роль у формуванні зовнішньої політики, а президент безпосередньо брав активну участь у виконанні зовнішньополітичної лінії країни. Історіографія даної проблеми налічує праці закордонних авторів таких як Тулло Вігевані, Марсело Ф. Де Олівейра та Родріго Сінтри [2], Габріель Сепалуні, Філіппа С. Шміттера [3], а також включає роботи колишнього дипломата й міністра закордонних справ в уряді Ф. Е. Кардозу, пана Л. Лампреї [1].

Перемога на президентських виборах в Бразилії у 1995 році Ф. Е. Кардозу, видного соціолога й автора численних праць, одного із засновників Бразильської соціал-демократичної партії (1988 р), міністра закордонних справ (1992-1993 рр.) й міністра фінансів (1993-1994 рр.) стала новим кроком у зміцненні демократії у Бразилії. Це вплинуло на зовнішню політику, яка в період президентства Ф. Е. Кардозу була підпорядкована головній меті всього його уряду - забезпеченню міцного й стійкого розвитку Бразилії після періоду застою та стагнації.

Ф. Кардозу та його канцлер Л. Лампрейя відзначали, що «надмірна нестабільність міжнародних фінансових потоків» виявилася шкідливою «для Бразилії і для міжнародної економіки в цілому». У той же час було визнано, що «закінчилися часи ізоляціонізму і самодостатності». Як вважав Лампрейя, Бразилія тепер починає боротися «за міжнародний порядок, де процеси ухвалення рішень будуть більш прозорими, ніж сьогодні, для значного числа країн, особливо країн, що розвиваються» [3, с. 11-12]. За часів Кардозу в Бразилії відбувся перехід від зовнішньополітичної автономії «через відстань» до автономії «через участь». В поняття «участь» вкладають активну роль країни в міжнародних організаціях, аби в такий спосіб забезпечити більший простір для маневру у відносинах з іншими країнами. В роки президентства Кардозу досягнення автономії більше не розуміли в термінах відстані від глобальних подій, а скоріше

розуміли, як активну роль Бразилії в цих подіях. «Автономія через участь» представляла кілька осей в плані цінностей, переслідуваних цілей: конкретних дій; географічних пріоритетів зовнішньої політики; й інструментів для їх досягнення. Тут можна виділити такий елемент, як «президентська дипломатія»

Ця форма «президентської активності» виявлялася в дипломатії візитів, присутності на найбільш важливих міжнародних форумах, де Кардозу доводив до світу бразильське бачення міжнародних відносин, викривав небезпеки асиметричної глобалізації, ризики політики протекціонізму збоку розвинених країн та загрози міжнародній фінансовій системі. Вплив бразильської зовнішньої політики на хід міжнародних подій багато в чому пов'язаний з президентською дипломатією, що відрізнялась безпрецедентною кількістю контактів й візитів в історії Бразилії [3, с. 13-14].

«Президентська дипломатія» Кардозу позитивно оцінювала міжнародну інтеграцію країни, але не применшувала при цьому важливість регіональної інтеграції [14, с 36-44]. Крім того, ця політика перетворилася в інструмент для нарощування відносин на високому рівні з країнами Південної Америки, «країнами що розвиваються», а також з США та ЄС.

З точки зору самого Кардозу, ще одним важливим принципом його адміністрації була відмінність між загальноприйнятими цінностями та національною ідентичністю. За його словами: "Бразилія, яка входить до двадцять першого сторіччя, є країною, головним завданням якої є внутрішня трансформація та розвиток, який узгоджується з цінностями та універсально розповсюджений на міжнародному рівні" [3, с. 78-79]. Що стосується формування чітких позицій, то тут його адміністрація виокремлювала головним пріоритетом зовнішньої політики Бразилії зміцнення регіональних зв'язків, ядром яких виступав МЕРКОСУР. Президент Кардозу, зазначав, що в нових міжнародних умовах необхідно надавати більше значення Південній Америці й поступово стати лідером регіону, аби підвищити міжнародний статус Бразилії.

Отже, підсумовуючи вищесказане, нам вдалося дійти до наступних висновків, а саме: зовнішній політиці президента Кардозу вдалося сформуванати свою власну стратегію таку, як автономія участі, що означала активну роль країни на міжнародній арені, яку також доцільно розглядати в контексті поняття президентської дипломатії. Президентська дипломатія виявлялася в дипломатії візитів, присутності на найбільш важливих міжнародних форумах, а також вона

перетворювалась в інструмент для нарощування відносин на високому рівні.

Література

1. Lampreia, L.F. A Política externa do governo FHC : continuidade e renovacao.// Revista Brasileira de Política Internacional. 1998, Brasília, v.42, n 3, P. 5-17.
2. Tullo Vigevani; Marcelo F. De Oliveira and Rodrigo Cintra. Política externa no período FHC: a busca de autonomia pela integração. Tempo soc. 2003, vol.15, n.2, P.31-61
3. Tullo Vigevani, Gabriel Cepaluni, Phillippe C. Schmitter. Brazilian Foreign Policy in Changing Times: The Quest for Autonomy from Sarney to Lula, Maryland: Lexington Books, 2009., 190 p.

О. В. Жуков

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ В 30-Х – 60-Х РР.ХІХ СТ.

З 30-х рр. ХІХ століття країни Східної Азії з їх багатомільйонним населенням і величезними природними ресурсами стали головним об'єктом колоніальної політики європейських держав і США. Маючи колосальний потенціал та можливості для реалізації власних цілей колоніальні країни особливо не переймалися засобами у веденні зовнішньої політики. Головне місце в далекосхідній стратегії великих держав у цей період відводилося Китаю. Великобританія першою зробила спробу потрапити на китайський ринок.

Слід відзначити, що питаннями зовнішньої політики Великобританії в Східній Азії займалися низка вітчизняних дослідників. Серед них Блох Ю.М., Богданова Т.Г., Грицьких І.В., Грицьких Д.В. [1]. В цьому аспекті необхідно відмітити роботу Заріної Л.Л. «Британский империализм в Китае (1896 – 1901)», в якій розглядаються особливості зовнішньополітичної стратегії Великобританії на Далекому Сході. Проте Далекосхідний регіон залишається перспективним для досліджень.

Добившись відміни монополії британської Ост-Індської компанії на торгівлю з Китаєм у 1833 р., англійські промисловці почали наполегливо шукати нових ринків для своєї продукції. Комерсанти вимагали від уряду рішучого застосування сили для захоплення морської бази біля китайських берегів і відкриття для іноземної торгівлі найважливіших портів. Також англійці намагалися отримати

доступ до Пекіна, установити там свій переважаючий політичний вплив, увести в Китаї вигідний митний тариф та екстериторіальність іноземних купців. Одночасно англо-індійські колоніальні кола розширили до величезних розмірів контрабандне ввезення до Китаю опіуму [5, с. 87].

У 1839 р., у відповідь на спроби китайського уряду покласти край незаконній торгівлі, Великобританія почала першу „опіумну” війну. Її результатом стало підписання Нанкінського трактату 1842 р. і додаткової угоди 1843 р., що поклало початок нерівноправним відносинам. Цинська влада змушена була відкрити для британської торгівлі п’ять портів – Сямінь (Амой), Фучжоу, Нінбо, Шанхай і Гуанчжоу (Кантон), у яких англійці отримали право заснувати свої консульства. Китайці також погодились на закріплення низького митного тарифу для англійських товарів і надали право екстериторіальності купцям Альбіону. Крім того, Великобританія захопила о. Гонконг, перетворивши його на базу для військово-морського флоту й торгівлі. Також Китай повинен був виплатити Великобританії контрибуцію у 21 млн. доларів, зокрема 6 млн. за знищений під час війни опіум [6, р. 1 – 3].

Услід за Лондоном нерівноправні договори Цинській імперії нав’язали США, Франція та інші держави. Ці країни прагнули не лише отримати привілеї, уже вирвані в Китаю Великобританією, але й добитися нових поступок.

У результаті західні (перш за все британські й американські) дешеві промислові вироби заповнили країну. Китайське ремісничє виробництво не витримувало конкуренції. У результаті зuboжіння населення перестали надходити податки в казну, держава опинилася на межі банкрутства, що призвело до глибокої соціальної кризи. Незадоволеність народу політикою маньчжурської династії вилилася в тайпінське повстання 1850 – 1864 рр. Повстання тайпінів і поразка у 2-й „опіумній” війні (1856 – 1860) змусили китайський уряд піти на нові поступки західним державам. Нерівноправні договори, укладені в Тяньцзині в 1868 р. (англо-китайський, франко-китайський та американо-китайський) та в Пекіні в 1860 р. (англо-китайський та франко-китайський) – значно розширили та зміцнили позиції іноземного капіталу. Так, Тяньцзиньський договір 1858 р. узаконив англійське ввезення опіуму до Китаю. Також він надав британським кораблям право торгового судноплавства річкою Янцзи, а британським громадянам право вільного пересування територією Китаю. До п’яти вже відкритих для іноземної торгівлі за Нанкінським договором портів додавалися Чифу на Шаньдунському півострові, Нючжуан на півночі

Ляодунського півострова, Шаньтоу в Гуандуні, а також два порти на островах Тайвань і Хайнань. Китай зобов'язувався встановити прямі дипломатичні відносини з Великобританією та сплатити їй контрибуцію в 4 млн. таелей [6, р. 11 – 20].

З моменту „відкриття” Китаю Великобританія переважала інші держави за розмахом колоніальної експансії. Тут, як і скрізь, принципи „вільної торгівлі” та „найбільшого сприяння” допомагали їй здійснювати експансію й розширювати свою фактичну торгову монополію. У 1864 р. англійці тримали у своїх руках 85% усього ввезення до Китаю (близ. 16,6 млн. ф. ст.) і 74% китайського вивозу. Головною статтею британського експорту в Піднебесну були текстильні вироби. У 1893 р. 80% китайського вивозу надходило до Британської імперії, а з останньої до Китаю 57% його ввезень. У тому ж 1893 р. три п'ятих усіх іноземних фірм у країні були англійськими. Капіталовкладення Великобританії в Цинській імперії становили 130 млн. дол. [3, с. 14 – 15].

Головними центрами торгівлі англійців у Китаї були Гонконг і Шанхай. Важливе місце в англо-китайській торгівлі займав Гонконг-Шанхайський банк – найбільш впливова банківська фірма, що служила знаряддям британської колоніальної політики. У Шанхаї знаходилася найбільш численна англійська колонія. Інспектором китайських морських митниць ще з часу тайпінського повстання був англієць Роберт Гарт.

Британські резиденти трималися в Китаї зухвало. Англійці не раз удавалися до сили й відправляли свої військові кораблі бомбардувати китайські порти, щоб примусити маньчжурську владу на надання різних поступок. Ця „політика канонерок” широко застосовувалася дипломатичними представниками й морським командуванням.

Проте, британські підприємці були незадоволені політикою уряду У. Гладстона в Піднебесній наприкінці 60-х рр., вважаючи її занадто „нерішучою”. Торгово-промислові кола добивалися повної відміни внутрішніх мит, відомих під назвою лікіна (ліцзин), розширення прав іноземного судноплавства по річках. У 1869 р. британський, американський та інші посланники в Пекіні підсилили тиск на пекінський уряд, добиваючись перегляду раніше укладених договорів і відміни лікіна [4, с. 204].

У якості засобу проникнення до Китаю англійці також використовували судноплавство. Британські пароплавні компанії тримали у своїх руках головні морські й річкові шляхи. Так, „Чайна Навігейшен Компані” вже з 1873 р. установила морське сполучення

вздовж китайського узбережжя. „Індія-чайніз Стім Навігейшен Компані” контролювала найважливіші пароплавні лінії між Індією та Китаєм і судноплавство по р. Янцзи. Головні контори обох компаній знаходилися в Лондоні.[2, с. 9].

Таким чином, скорочення збуту виробів з бавовни, підсилення іноземної конкуренції – усе це підштовхувало промислові й фінансові кола країни до активізації дій у Китаї.

Література

1. Блох Ю.М. Внутрішньополітичні дискусії в Англії стосовно зовнішньої політики країни на початку ХХ століття (1902 – 1914 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук. Дніпропетровськ, 2007. 20с. Богданова Т.Г. Джон Хей та американо-англійські відносини в Китаї (1897 - 1900): Автореф. дис... канд. іст. наук. Луганськ, 2010. 20 с., Грицьких І.В. Експансія і демократія: еволюція британського суспільства (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук. Луганськ, 2004. 20 с., Грицьких Д.В. Імперія Цин у зовнішній політиці Великої Британії, 1830 – 1842 рр.: Автореф. дис... канд. іст. наук. Луганськ, 2010. 20 с.

2. Зарина Л.Л. Британский империализм в Китае (1896 – 1901). Москва: Наука, 1970. 248 с.

3. Международные отношения на Дальнем Востоке (1870 – 1945 гг.). Москва: Гос. изд-во полит. лит-ры, 1951. 790 с.

4. Нарочницкий А.Л. Колониальная политика капиталистических держав на Дальнем Востоке, 1860 – 1895. Москва: Мысль, 1972. 899 с.

5. Сладковский М.И. Китай и Англия. Москва: Наука, 1980. 351 с.

6. Treaties between the Empire of China and Foreign Powers. Shanghai: North-China Herald Office, 1902. 358 p.

Я. О. Ільченко
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА Ф. РУЗВЕЛЬТА В 1933-1939 РОКАХ

Хоча період 1933 - 1938 рр. справедливо може здаватися свого роду «втраченим часом» у європейській та і всій зовнішній політиці США, більш уважне знайомство з ним дозволяє зробити інші висновки. У цей «ембріональний» період формування своєї політики Ф. Рузвельт визначив багато важливих цілей, практична реалізація яких почалася пізніше.

Бажаючи зарезервувати за собою право на власний варіант світового розподілу сил, американська дипломатія в ці роки висунула так звану «доктрину Стімсона», - доктрину невизнання здійснених насильницьким шляхом територіальних змін у світі [4, с. 162].

Ф. Рузвельт в 30-і рр. повинен був вести довгу позиційну війну з Конгресом, з громадською думкою своєї країни, з переважаючою більшістю у всіх гілках влади, що були не впевнені в можливості для США успішно утвердитися на нових світових позиціях. Ф. Рузвельт чекав свого шансу, він чекав історичної можливості, яку обіцяв поділ європейських сил на дві коаліції.

Варто зазначити, що в Європі ж дехто ставився до американської дипломатії без особливого пієтету. У 1933 р. в Б. Муссоліні запитали про американську зовнішню політику. Він відповів: «У Америки немає політики» [1, с. 25].

Зауважу, що в першій інавгураційній промові Ф. Рузвельта не містилося ні слова про події за кордоном. Ф. Рузвельт не підтримав ідеї вступу США в Лігу Націй, де перевагу мали Франція і Англія. США відверто поверталися до внутрішніх справ, дещо нехтуючи зовнішніми. І на це були вагомі причини.

Для того, щоб цього разу успішніше, ніж це намагався зробити В. Вільсон, довершити злам європоцентричного світу, слід було скористатися розколом в Європі. В даному випадку не було потреби, подібно В. Вільсону, зобразити, що офіційний Вашингтон нейтральний «в думках і діях» по відношенню до обох ворожих одна одній коаліцій, що створювалися в Європі. Ф. Рузвельт не робив особливої таємниці з того, що недовіра до Німеччини зберіглася у нього з часу Першої світової війни. Він вважав, що 1918 р. не ліквідував загрозу Німеччини Європі і всьому світу. Ф. Рузвельт був незадоволений тим, як союзники обійшлися з Німеччиною - на його думку, німці уникли справжнього покарання за свої військові злочини. І прихід А. Гітлера до влади в 1933 р. загострив це почуття. Хоча нейтральні Сполучені Штати не відгукнулися конкретними діями на прихід нацистів до влади, адміністрація Ф. Рузвельта дала ясно зрозуміти, що з цієї Німеччиною у неї не може бути близьких і дружніх відносин. Всі старання нацистської дипломатії розколоти Захід за рахунок поліпшення відносин з США виявилися марними [2, с. 58].

У липні 1933 р. посол США у Франції У. Булліт повідомляв президенту, що французи вважають війну в Європі неминучою, а посол США в Італії Б. Лонг нагадував президенту про головне бажання французів - мати гарантії того, що США прийдуть на допомогу Франції у випадку німецького нападу. Ф. Рузвельт сприймав загрозу агресії серйозно. Після зустрічі у травні 1933 року з президентом Німецького банку Я. Шахтом президент сказав Р. Моргентау, що європейські політики – «банда виродків», і що він бачить дуже велику можливість війни з Німеччиною [3, с. 18].

Навпаки, помітно потепління в ставленні Америки в 1933 - 1937 рр. до колишніх союзників - неплатників воєнних боргів Англії та Франції, а також до скандинавських країн, Голландії і Бельгії. Більшого не дозволяв Ф. Рузвельту ізоляціоністський конгрес, та й стан справ в світі вимагав ретельної калькуляції, перш ніж визначити більш рішучий курс.

У період, коли можливості для активного втручання в заокеанські справи були обмежені, Рузвельт зробив центром своїх зусиль створення важелів військового впливу на агресорів у віддалених регіонах. Такими важелями ставали авіаносці, які об'єднували морську міць колишніх часів з ударною силою двадцятого століття - авіацією. Ф. Рузвельт хотів зробити радіус їх дії максимально широким. У записці, адресованій синові Джеймсу, але призначеній для Р. Нойбергера (пізніше став сенатором), Ф. Рузвельт зазначав, що оборона двох океанських узбережь США має пролягати по лінії, яка відступає на три або чотири тисячі миль в море. З найближчим оточенням Ф. Рузвельт вже в середині 30-х років ділився схемою, яка все більше закріплювалася в його свідомості: США слід мати сили, які «пересунули» б лінію оборони країни за океани, при цьому Британські острови треба використовувати як бастион Америки, як передову базу поширення американського впливу [5, с. 138].

Як бачимо, період 1933-1939 рр. вимагав від Ф. Рузвельта великої розважливості та рішучості в питаннях європейської політики. Але навіть в умовах триваючої на той час політики ізоляціонізму Ф. Рузвельт зумів розбудувати підвалини майбутнього домінування США на міжнародній арені.

Література

1. Егорова Н. И. Изоляционизм и европейская политика США, 1933-1941 -М.: Наука, 1995. - 236 с.
2. Мельников Ю. М. США и гитлеровская Германия 1933-1939. М.: Госполитиздат, 1959. - 481 с.
3. Севостьянов Г. Н. Европейский кризис и позиция США (1938—1939). М., 1992. - 341 с.
4. Уткин А. И. Дипломатия Франклина Рузвельта. - Свердловск: Изд-во УрГУ, 1990. - 544 с.
5. Юнгблуд В. Т. Внешнеполитическая мысль США 1939—1945 годов. - Киров: Изд-во Вят. гос. гуманит. ун-та, 1998. - 359 с.

ФОРМУВАННЯ ІДЕЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ М. К. АТАТЮРКОМ В ТУРЕЧЧИНІ

Туреччина могла б зникнути з карти світу, якщо б не консолідувалися військові і політичні сили країни як альтернатива залежному від інтервентів безпорадного султанського двору і уряду Високої Порти. На переломному етапі розвитку турецької держави Кемаль Ататюрк знайшов в собі сили, мужність і талант по-новому оцінити роль своєї країни в світовій історії, очолити боротьбу за національне визволення і незалежний розвиток Туреччини. Завдяки цьому Ататюрк покінчив із засиллям халіфату, першим серед турків звернув свої погляди в бік цивілізаційної Європи, і, скориставшись тим, що в країні йде національно-визвольна боротьба, покінчив із шаріатом, султанатом і халіфатом, активізував політику вестернізації, зумів переконати турків в тому, що Туреччина повинна стати світською державою. Це був період, який характеризується політичним і соціально-економічним розвитком країни, яка поставила своїм головним завданням ліквідацію відсталості країни і досягнення рівня розвинених європейських держав.

Даною проблемою займалися рад науковців серед яких А. Ф. Міллер [3], І. Ф. Черніков [4], О. О. Чубрикової [5], М. Г. Кіреєва [2], С. І. Іванов [1] в яких відтворено політичний портрет Мустафи Кемалья Ататюрка у різні періоди його життя і діяльності.

Метою дослідження є показати процес формування особистості К. Ататюрка як видатного національного діяча, виявити значимість цієї особистості у визвольній боротьбі турецького народу проти внутрішньої реакції та іноземного імперіалізму, розвитку незалежної турецької республіки.

Мустафа Кемаль народився в Салоніках у Греції, на території Македонії, в 1881 р. Побожна мати віддала 6-річного сина в релігійну школу. Але після смерті батька, Мустафа, проявивши бажання стати військовим, вступив у військову школу і пройшов всі шаблі підготовки офіцера. Ще в школі, за успіхи у навчанні, його назвали другим ім'ям – Кемаль (цінний, бездоганний). Середню військову освіту він отримав в училищах Салонік і Монастира (Бітола), а в січні 1905 р. закінчив Академію Генштабу в Стамбулі, після чого був направлений для проходження служби в чині капітана в Дамаск. В Академії, крім

військових дисциплін, Кемаль самостійно вивчав твори різних філософів і мислителів [3 с. 39].

До початку ХХ століття в Османській імперії настала економічна, політична і військовий криза. На султанському престолі перебував Абдул-Хамід II (1876-1909) – не дивлячись на свою протидію реформам, був змушений у грудні 1876 р. ввести конституцію, але гранично обмеживши її дієвість. Османська імперія проголошувалася єдиною державою, що не підлягає розчленуванню. Це положення викликало національно-визвольний рух у всіх районах імперії [2, с.109].

Обрана Кемалем професія військового мала велике значення для його загального політичного розвитку. Економічний застій, політичне безправ'я, засилля іноземного капіталу, розкладання режиму породжували у прогресивної молоді, особливо курсантів військових училищ, прагнення знайти вихід із ситуації. Проникали до навчальних закладів із Заходу якщо не революційні, то, у всякому разі, ліберальні ідеї розвивали в середовищі учень молоді патріотичні почуття і національну самосвідомість. Представники військової інтелігенції були і першими учасниками підпільних гуртків, які згодом перетворилися в таємну младотурецьку організацію «Єднання і прогрес» [1, с. 39].

Саме в Стамбулі, Кемаль вперше долучився до підпільної діяльності противників самодержавства. Він став членом виконкому таємного товариства «Ватан» («Батьківщина») в академії. Незабаром воно було розкрито, Мустафу в грудні 1904 р. заарештували, але керівництво Академії зуміло в звіті султанові пом'якшити провину молодого офіцера, і його фактично заслали в січні 1905 р. служити в Дамаск (Сирія).

Незалежна позиція Кемаля і його популярність в армії турбували верхи младотурків. Прагнучи як-небудь віддалити його від уряду відрядили його влітку 1909 р. до Франції, яка справила величезне враження на молодого офіцера, сприяла його прагненню взяти на озброєння країні досягнення Заходу.

Згідно Мудроського перемир'я Дарданелла і Босфор виявилися відкритими протоками і надалі підлягали окупації разом із Стамбулом. В Анатолії стали виникати патріотичні «Товариства захисту прав» для боротьби з окупантами. Кемаль домігся в травні 1919 р. свого призначення інспектором 3-ї армії в Сасмесуні для придушення спалахнувших там безладів, але він, замість цього, організував опозицію і розпочав рух, спрямований проти численних "іноземних інтересів". Згодом він говорив: «Перебуваючи в Стамбулі я не уявляв собі, що нещастя можуть настільки й у такий короткий термін

пробудити наш народ». Він став проводити з'їзди «Товариств захисту прав». Великою політичною подією була його промова на відкритті Ерзурумського конгресу 23 липня 1919 р. Найбільш важливі положень стосувалися питань про неподільність країни і її право на незалежне існування, про необхідність скликати національних зборів і утворити уряд, «що спирається на націю» [5, с. 58].

Конгрес об'єднав усі Товариства в єдину організацію – Товариство захисту прав Анатолії і Румелії і обрав його керівний орган – Представницький комітет з 16 чоловік (на чолі з Кемалем) як самостійний уряд, який протиставив себе стамбульському. Комітет заявив, що мета руху – «об'єднання всіх громадян-мусульман у боротьбі за цілісність османської батьківщини, недоторканність високих султанату і халіфату, незалежність нації». [4, с.50].

Саме на цьому конгресі Кемаль завершив розпочату в Ерзурумі програму, згодом оформлену під назвою Національної обітници. Ці події увійшли в історію як початок суспільно-політичних перетворень у Туреччині.

Література

- 1.Иванов. С. И. Мустафа Кемаль Ататюрк : основатель и первый президент Турецкой республики // Вокруг света. 2010. №11. С. 39 – 40.
- 2.Киреев Н. Г. История Турции. XX век. Москва: Крафт, 2007. 608 с.
- 3.Миллер А. Ф. Формирование политических взглядов Кемаля Ататюрка // Народы Азии и Африки. 1963. № 5. С. 78 – 85.
- 4.Черніков І. Ф. Мустафа Кемаль Ататюрк – засновник і будівничий республіканської Туреччини. Київ: Знання. 2015. 56 с.
- 5.Чубрикова О. О. Принципи та ідеологія зовнішньої політики Ататюрка у контексті сучасної зовнішньої політики Туреччини. // Східний світ. 2015. №1. С. 56 – 60.

А. И. Комар

Белорусский государственный университет

К ВОПРОСУ О НЕОБХОДИМОСТИ БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКОГО ТАМОЖЕННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Внутриполитические события, происходившие в СССР на рубеже 1980–1990-х гг. предопределили необходимость выстраивания межгосударственных отношений между Украиной и Беларусью. Уже 27 декабря 1991 г. состоялся обмен нотами об установлении дипломатических отношений между Украиной и Республикой Беларусь.

Одним из атрибутов государственности является граница, способная обеспечивать национальную и экономическую безопасность. Для бывших союзных республик вопросы обустройства оказались совершенно новыми – границы в советские времена оставались условно-административными.

«В начале 1990-х гг. на фоне возрастания общеевропейской динамики транспортного потока особую актуальность приобрел вопрос таможенного контроля транзитного пассажиро- и грузопотока, следующего через белорусско-украинскую границу в центрально-европейском и прибалтийском направлениях» [1, с. 53]. В то же время на данном участке границы полностью отсутствовала необходимая таможенная и пограничная инфраструктура. С точки зрения обеспечения экономических интересов двух молодых независимых государств ее наличие было крайне необходимо – протяженность белорусско-украинской границы составляет 1084,2 километра [4, с. 7]. Особенностью приграничной белорусско-украинской территории были теснейшая взаимосвязь населения (родственные и хозяйственные связи), которое привыкло жить в едином государстве; наличие помимо магистральных дорог, на которых естественно было установить погранпереходы и таможенные посты, большого количества местных мелких дорог, географические и гидрологические особенности – значительное количество рек, паводкоопасность, Чернобыльская зона отчуждения.

Данные факторы в условиях кризиса первой половины 1990-х гг. провоцировали местное население к стремлению улучшить свое материальное положение за счет ущемления государственных экономических интересов. Криминогенная ситуация – незаконное перемещение через границу, рост контрабанды, деятельность преступных группировок – имела стойкую тенденцию к росту.

С другой стороны, необходимо отметить, что в условиях кризиса руководство Беларуси и Украины стремилось к пополнению государственного бюджета за счет таможенных пошлин и сборов.

Кроме того, вопрос оформления реальной государственной границы особенно актуализировался в конце 1992 г., когда обе стороны определились со стратегией внешнеполитического развития: Беларусь избрала ориентацию на интеграционные процессы в рамках СНГ, а Украина предпочла западноевропейский вектор внешней политики [5, с. 156].

Таким образом, в первой половине 1990-х гг. было очевидно, что процесс обустройства белорусско-украинской границы неизбежен,

при этом сложилось понимание того, что украинской и белорусской сторонам придется решать две группы задач:

Во-первых, дать определение понятия «государственной границы» а также «таможенной границы», осуществить демаркацию и делимитацию границы.

Во-вторых, установить порядок перемещения граждан и грузов через границу, создать необходимую для этого инфраструктуру и правовую базу.

Решение задач первой группы мероприятий происходило на протяжении 1992–1997 гг., а демаркация и делимитация границы не завершена до сих пор и требует значительных финансовых ресурсов [4, с.8].

Вторая группа задач, которая прежде всего носила экономическую составляющую, решалась более активно:

Во исполнение Соглашения между Правительством Украины и Правительством Республики Беларусь о сотрудничестве по пограничным и таможенным вопросам от 17 июля 1992 г. [3] в Минске уже 21 июля состоялись переговоры между представителями таможенных ведомств Украины и Беларуси. По итогам переговоров был подписан Протокол между Государственным таможенным комитетом Республики Беларусь и Государственным таможенным комитетом Украины о таможенном оформлении грузов [1, с. 54].

В дальнейшем, 12 октября 1992 г. президент Украины подписал распоряжение «О пригранично-таможенном контроле на государственной границе Украины с Республикой Беларусь и Российской Федерацией». В соответствии с ним предстояло установить пограничный и таможенный контроль на украинско-белорусской и украинско-российской границах. С 1 декабря 1992 г. вводилось обязательное декларирование таможенных грузов при их перевозке через госграницу Украины, контроль ручного багажа граждан, пересекающих границу, осуществлялся лишь выборочно.

В ходе правительственных переговоров в декабре 1992 г. в Киеве 17 декабря был подписан ряд документов, в том числе Соглашение между Правительством Украины и Правительством Республики Беларусь о пунктах пропуска и Соглашение между Правительством Украины и Правительством Республики Беларусь о сотрудничестве по пограничным и таможенным вопросам [3]. Названные документы по сути стали основополагающими для белорусско-украинского таможенного сотрудничества и взаимодействия.

К середине 1990-х гг. на границе с Украиной функционировали 5 железнодорожных и 12 автомобильных пограничных пунктов таможенного оформления (ППТО), обустроенных по временной схеме. 7 автомобильных ППТО получили статус международных и 5 – межгосударственных.

Литература

1. Бурик Е.А. Белорусско-украинское сотрудничество в обустройстве совместной границы // Вестник Полесского государственного университета. Пинск.– 2012. – № 1. – С.53–60.

2. Государственный таможенный комитет Республики Беларусь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gtk.gov.by/ru/points-ru/> – Дата доступа: 2.02.2019.

3. *Соглашения между правительствами государств-участников СНГ*. XI. Украина // Интернет портал СНГ[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-cis.info/page.php?id=22709> – Дата доступа: 2.02.2019.

4. Спаткай Л.В. Пограничная безопасность Беларуси. История формирования, развития и перспективы органов пограничной службы Беларуси в период после восстановления независимости. – Минск, 2016. – 63 с.

5. Усова Л.С. Внешняя политика Украины: между внеблоковостью и евроатлантической солидарностью //Власть. – 2011. – № 7. – С.156–158.

П. Кроль

Варшавский университет

РЕЧЬ ПОСПОЛИТАЯ И УКРАИНА В 60-Е ГГ. XVII СТ.

События второй половины XVII века оказали влияние на дальнейшее развитие Украины и Польши. Неудачная политика силового разрешения конфликта с казачеством, отсутствие надежды приобрести вновь Украину, привело к тому, что в Речи Посполитой появилось понимание необходимости изменить политику по отношению к казачеству. Возвращение утраченных земель, являлось условием возвращения государству международных позиций. Этот процесс усилится после смерти Богдана Хмельницкого в 1657 году, когда к власти на Украине пришёл Иван Выговский. Не смотря на сложную политическую ситуацию и протесты Литвы, переговоры между Польшей и казаками привели к заключению в сентябре 1658 года Гадячского договора. Соглашение было трудным компромиссом для обеих сторон. Для казацкой элиты это означало отсрочку мечты о независимости, для польской стороны – одобрение политической, военной и религиозной автономии Русского княжества. Но

большинство политической элиты Речи Посполитой рассматривали примирение как временную уступку [1, с. 27-221; 2, 265-290].

Поражение казаков под Слободищем и окружение русского войска Василия Шереметева под Чудновым. позволило заключить, новые, более выгодные договорённости. Согласно соглашениям от 17 сентября 1660 года казаки возвращались под власть Речи Посполитой. Польская власть превратилось в грабежи, реквизиции, насилие над населением Правобережья, а попытка захвата Левобережья не увенчалась успехом, которое осталось в руках Москвы.

На переговорах с поляками казацкая старшина стремилась к обеспечению автономии запорожского войска, предполагалось для реестровых казаков получения статуса равного статусу дворянства. В целом они должны были пользоваться такими же правами, а также было выдвинуто требование ликвидации унии. Взамен были даны обещания принять участие в войне с Москвой в случае наступления не только на Украине, но и в Литве[3; с.90-94].

Однако с польской стороны не было сделано ничего для поддержки той части старшины, которая разочаровавшись относительно строительства государства под властью царя, было готово сотрудничать с Речью Посполитой на условиях признания ею некоторых политических достижений, которых она добилась во второй половине XVII века. Казацкая старшина была готова на соглашение с поляками взамен за автономию, признание реестрового войска привилегированным сословием и гарантирование возможности возведения за военные заслуги в ряды родовой элиты. Однако, Речь Посполитая не нашла в себе мудрости, чтобы укрепить своё положение политическими средствами. Ведь без присвоения запорожскому войску отдельного общественно-политического статуса тяжело было ожидать укрепления позиций Польши на Украине [4, с.70-71; 5, с.309].

Результатом этого стал конфликт на правобережной Украине. В соответствии с решениями Чудновского соглашения гетман был вынужден согласиться с возвратом польскому дворянству принадлежащих ему имений, с этой целью были даже выданы универсалы к казакам и крестьянам. Предпринятые попытки спровоцировали конфликты между старыми (дворянством) и новыми (казаки и старшина) владельцами имений, а также дворянством и его бывшими подданными. Обострились и религиозные вопросы, униаты отказывали в уступках в пользу православным[4, с. 74-75; 6, с.257].

Военные неудачи, внутривполитическая борьба в Речи Посполитой, нежелание части политической элиты идти навстречу

требованием казаков, привели к тому, что, Россия и Польша согласились на раздел Украины на российскую и польскую части. Причем, на Правобережье росло турецкое и татарское влияние.

Таким образом, можно утверждать, что политической элите Речи Посполитой не удалось оценить ситуацию и определить цели и способы их решения. Польская политика после военных успехов 1660 г. основывалась на убеждении о возможности победы над Москвой и возвращении утраченных территорий. Рассчитывая на поддержку казачества в борьбе с Россией, не делалось каких-либо уступок или частичного удовлетворения его требований. Вместо того, чтобы поддерживать пропольскую партию, её сознательно обессиливали, не пытаясь договориться на приемлемых для обеих сторон условиях. Рядовые казаки и крестьяне опасались возвращения феодального и религиозного гнёта, а польское дворянство не намеривалось мириться ни с потерей имений, ни с привилегированностью казачества и крестьян. Оно выступало против компромисса, соглашаясь на столько уступок, чтобы не потерять контроль над этими землями, лишь в критические моменты и в минимальном объёме.

Литература

1. Kröll P. Od ugody hadziackiej do Cudnowa. Kozacyzna między Rzeczpospolitą a Moskwą w latach 1658-1657– Warszawa 2008.
2. Kröll P. Instrukcja na rozmowy z Kozakami uchwalona na konwokacji warszawskiej w 1658 roku, w: Od Kijowa do Rzymu. Z dziejów stosunków Rzeczypospolitej ze Stolicą Apostolską i Ukrainą, pod red. M. R. Drozdowskiego, , W. Walczaka i K. Wiszowatej-Walczak– Białystok 2012.
3. Mironowicz A. Instrukcja posłom kozackim na sejm Rzeczypospolitej w 1661 roku dana – Granice i pogranicza. Historia codzienności i doświadczeń– red. M. Liedke, , J. Sadowskiej, J. Trynkowskiego– Białystok 1999 – t. 1.
4. Wójcik Z. Traktat andruszowski 1667 roku i jego geneza – Warszawa 1959.
5. Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Москвою та Варшавою, 1654-1665 – К. 2001.
6. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659-1667 pp.) – К. 2003.

ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ У ЧОРНОМОРІЮ ТА НА ПІВНІЧНИЙ КАВКАЗ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Будучи суб'єктом міжнародних відносин Україна на початку ХХІ ст. зіткнулась з новими викликами. Конфлікт на сході нашої країни підняв проблему національної ідентифікації та відносин із сусідніми народами. Підвищився інтерес до аспектів міжнаціональних відносин на територіях змішаного розселення різних народів. Виникла необхідність детально розглянути основні етапи формування етнічної території українців, а також утворення чи зникнення ареалів їхнього компактного розселення.

Питанням міграційної політики російського уряду у першій половині ХІХ ст. частково досліджували О. Бачинська [1], С. Брук [2], В. Кабузан [3], С. Сазонова [4], Є. Петренко [5], які у своїх публікаціях показали місце й роль наддніпрянських козаків у загальноросійському переселенському русі. Д. Білий на основі широкого кола архівних джерел висвітлив процеси освоєння українською спільнотою Кубані, трансформації соціальної структури Чорноморського козацького війська в умовах Кавказької війни та особливості взаємовідносин кубанських українців з іншими етнічними спільнотами Північно-Західного Кавказу [6]. Попри те, що всі вищевказані дослідники вказували на важливу роль наддніпрянських козаків у міграційних процесах, спеціальні дослідження, які б відображали, зокрема, переселення саме із Чернігівської та Полтавської губерній у першій половині ХІХ ст. на Північний Кавказ, відсутні.

На початку ХІХ ст. у Російській імперії виникла проблема, пов'язана з наддніпрянськими козаками. У зв'язку із збільшенням населення та заборонаю переходу до привілейованих станів козацтву Чернігівщини та Полтавщини катастрофічно не вистачало земель для ведення повноцінного селянського господарства. Крім цього, після приєднання до Російського імперії земель Правобережної України, наддніпрянські козаки перестали відігравати роль прикордонної варти, а велика кількість навчених і озброєних людей без справи – це загроза владі. Єдиним дієвим заходом російського уряду щодо пом'якшення козацької проблеми стало заохочення еміграції на порубіжні землі, де козаки могли здійснювати свою традиційну роль. Згідно з указом від 28 червня 1803 р., їм дозволялось переселятися в інші малозаселені

регіони Росії [7, с. 714.]. У 1808 і 1820 рр. вийшли царські накази, що дозволяли наддніпрянським козакам Полтавської та Чернігівської губерній переселення в Чорноморію. У 1820-1825 рр. дозволом скористались 25 627 чоловіків і 22 755 жінок [8, с. 345].

Підписавши Адріанопольський мирний договір з Туреччиною, Росія була зацікавлена у зміцненні своїх позицій на Північному Кавказі. У зв'язку з цим було вирішено заселити відвойовані в турків і горців землі українськими козаками. Одним із місць, запропонованих козакам стала Анапа. 24 травня 1832 р. було складено список козаків-майстрів з родинами, які виявили бажання переїхати до Анапи. Він включав 123 родини: 371 чоловік і 316 жінок. 30 вересня 1832 р. вийшло царське положення, що дозволяло переселених на Кавказ козаків з України зараховувати до прикордонних військ. У 1833 р. у цей регіон було переведено 1 300 чоловіків з Чернігівської та Полтавської губерній [9, с. 681]. В 1838-1839 рр. козаки-переселенці створили станиці Архонську, Ардонську, Урухську, Пришибську, які згодом було об'єднано у Владикавказький полк. У 1840 р. до нього приписали селища військових поселенців Котляревське, Владикавказьке, Олександрівське, Миколаївське [10, с. 103-104]. Держава частково компенсувала витрати козакам-переселенцям. Так, під час створення станиць Владикавказького полку їх забезпечили будівельними матеріалами, допомогли будувати житло, із військового резерву безкоштовно видали худобу й насіння. Родинам, які не отримали худобу, виплатили гроші: по 140 руб. за пару волів, 45 руб. за корову, 6 руб. за вівцю [10, с. 104-105].

Відповідно до «Положення про управління Військом Донським» (1835 р.), наддніпрянські козаки отримали по 30 десятин землі, що дало їм можливість споряджатися за свій рахунок на військову службу. Козацька старшина отримала по 200 десятин землі [9, с. 161-162]. Козаків забезпечували платнею: від хорунжого до військового старшини – 17 руб. 82 коп., від рядового козака до зауряд-хорунжого – 11 руб. 88 коп. Під час відбування військової служби вони додатково забезпечувались провіантом і фуражем [6, с. 158]. Оскільки розмір платні був занадто малим, російський уряд надав наддніпрянським козакам цілий ряд пільг. Вони були звільнені від державних податків, поставки рекрутів і зборів на утримання поліції, не платили податок на сіль і рибні лови. Замість вільного продажу гарячого вина козаки отримували суми з питних зборів, що надходили до Військової каси.

У 1848 р. відбулося третє й останнє масове переселення наддніпрянських козаків у Чорноморію. Бажання переїхати сюди

виявили 2 000 козацьких родин з Чернігівської і Полтавської губерній, з яких до місця призначення прибуло 1 980 родин (7 787 чоловіків і 6 460 жінок) [10, с. 121].

Загалом протягом першої половини XIX ст. у Чорноморію й на Кавказ переселилося понад 100 тисяч наддніпрянських козаків, що остаточно визначило етнічний склад чорноморського козацтва. Один із перших істориків Кубані І.Д. Понко у 1858 р. писав: «Весь войсковой состав черноморского народонаселения носит одну физиономию, запечатлен одною народностью – малороссийскою ... Черноморцы говорят малороссийским языком, хорошо сохранившимся. На столько же сохранились, под их военною кавказкою оболочкою, черты малороссийской народности в правах, обычаях, повериях, в быту домашнем и общественном» [11, с. 46]. П.П. Короленко стисло і категорично висловив з цього питання свою думку: «Черноморцы были все малороссы» [12, с. 27].

Література

1. Бачинська О. (2012). «Малоросійські козаки» XIX ст. соціо-демографічна характеристика та територія розселення. Історико-географічні дослідження в Україні. Зб. наук. праць. Число 12. Київ. Інститут історії України. С. 15–26.
2. Брук С.И., Кабузан В.М. (1984). Миграция населения в России в XVIII – нач. XX в. (Численность, структура, география). История СССР. № 4. С. 41–59.
3. Кабузан В.М. (2006). Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века – 1989 год: формирование этнических и политических границ украинского этноса. Москва. Наука. 658 с.
4. Сазонова С. (2009). Государственное регулирование переселения украинцев на территорию Кавказского линейного казачьего войска (конец XVIII – первая половина XIX в.). Власть. № 4. С. 123–127.
5. Петренко Є. (1993). Українське козацтво і Кубань. Київська старовина. № 1. С. 114–119.
6. Білий Д.Д. (2009). Українці Кубані в 1792-1921 роках. Еволюція соціальних ідентичностей. Монографія. Львів – Донецьк. Східний видавничий дім. – 543 с.
7. Полное собрание законов Российской империи. (1830). Т.27. СПб. Ст. 20823. (Далі: ПСЗ РИ).
8. ПСЗ РИ. (1830). Т. 30. СПб. Ст. 22902. Т. 37. СПб. Ст.28241.
9. ПСЗ РИ. (1830). Т. 7. СПб. Ст. 5630.
10. Омельченко И.Л. (1991). Терское казачество. Владикавказ. Ир. 450 с.
11. Понко И.Д. (1858). Черноморские казаки в их гражданском и военном быту. СПб. 500 с.
12. Короленко П.П. (1896). Двухсотлетие Кубанского казачьего войска. 1696–1896. Екатеринодар. 255 с.

К. В. Мальшина

Інститут української археографії та джерелознавства ім.
М. С. Грушевського НАН України

ІЗИДОР ЦАНКАР (1886-1958) — СЛОВЕНСЬКИЙ «ДИПЛОМАТ ДВОХ ЮГОСЛАВІЙ»

У останній час у історії дипломатії все більше уваги приділяється ролі особистості у міжнародній державній діяльності та особистим якостям дипломата. Словенська дипломатія народилася у вирі величезних доленосних потрясінь, що спіткали Європу наприкінці I світової війни, і в неї прийшли як фахівці-дипломати, що працювали ще у Австро-Угорщині, так і нові люди, фахівці-гуманітаристи. Одним зі словенських політиків, кому довелося стати дипломатом через відчуття потреби своїй країні у складні для неї часи, став помірний консерватор Ізидор Цанкар (1886-1958). Із. Цанкар, поліглот з дитинства, який отримав освіту у Любляні, Левені, Лондоні, Парижі і Граці, був відомий писателем, журналістом і перекладачем, провідний історик мистецтва I пол. XX ст. і один з найвпливовіших культурних діячів у міжвоєнній Словенії [скорочення Із. прийнято в Словенії через його кузена Івана — І. Цанкара, стовпа словенської класичної літератури].

Багатобічна діяльність Із. Цанкара привертала увагу дослідників різного фаху, але дипломатична сфера стала об'єктом досліджень тільки останнім часом. У 2010-і роки вийшли монографії і декілька статей словенського історика і дипломата А. Рахтена, фахівця з історії Примор'я І. Міслей і болгарських вчених Л. Малинової-Димітрової і Л. Димітрова. [7; 8; 10-12]

Джерелами є матеріали роботи Національної скупщини Югославії, [13] емігрантської преси, [3] мемуари сучасників. [2; 4-6; 9]

Метою автора є дослідити політико-дипломатичний шлях Із. Цанкара, його політику з захисту словенських емігрантів, намагання примирення словенських консерваторів та комуністів наприкінці II світової війни.

На вищий щабель політичного шляху Із. Цанкар ступив у 1918 р., коли став депутатом Національного Віча (парламент Держави Словенців, Хорватів і Сербів) у Загребі. До самого початку II світової війни Цанкар залишався членом клерикальної Словенської Народної партії (СНП), що було конче важливим для початку його дипломатичної кар'єри у II пол. XX ст., у період послаблення королівської диктатури і великосербського шовінізму у Югославії. У

той час більше число хорватів і словенців отримали важливі державні посади. Вибір пав й на Із. Цанкара. У 1936-194 рр. Цанкар працював у сфері дипломатії Першої Югославії, був послом в Аргентині, Норвегії і Канаді.

У Аргентині, перш за все, перебували словенці зі словенського Примор'я, окупованого Італією у 1918 р. [словенсько-італійський кордон було закріплено в Рапалло у 1920 р.], які туди втекли від режиму Муссоліні. Саме Цанкар перервав обмежувальну традицію своїх попередників (сербів), які ігнорували інтереси приморських словенців, твердючи, що вони громадяни Італії. В Аргентині, як посол словенського роду, він надавав повну підтримку словенцям з іншого другого боку Рапалльського кордону. [8; s. 86]

Із. Цанкар перебував у Буенос-Айресі під час вторгнення держав Осі у Югославію в квітні 1941 р. У 1942 р. югославський уряд у екзилі призначив його послом в Канаді. [11, s. 69-92] У 1944 р. він подав у відставку у протест проти політики королівського прем'єр-міністра Б. Пурича, який продовжував підтримувати сербського четника Д. Михайловича навіть після розкриття його співпраці з нацистами у боротьбі з партизанами Тіто. [12, s. 144-145]

У червні 1944 р. лідер югославського комуністичного опору Й. Б. Тіто підписав договір на Вісі з новим прем'єр-міністром Югославії у екзилі Іваном Шубашичем, і Цанкар був призначений міністром культури і телекомунікацій у новому коаліційному уряді. Однак йому не вдалося переконати керівництво Словенської Народної партії визнати Фронт Визволення Словенського Народу і об'єднатися з югославськими партизанами, і восени того ж року він пішов у відставку. [1; c. 167] Ця невдала спроба дозволила Цанкару зберегти свою дипломатичну кар'єру в післявоєнні роки, у комуністичний період Другої Югославії, коли він був призначений послом в Греції у 1945 р., але навесні 1947 р. пішов на пенсію, оскільки впав у немилість у Тіто. [10, s. 190-196]

Таким чином, мультикультурна освіта, широкий світогляд і багатобічність інтересів Із. Цанкара дозволили йому у складних міжнародних обставинах, у ворожому для словенців оточенні успішно служити своєму народові на дипломатичній ниві.

Література

1. Рахтен А. Взгляды Изидора Цанкара на Советский Союз // Slovenica П. Славянский межкультурный диалог в восприятии русских и словенцев. - М.: Ин-т славяноведения РАН, 2011. С. 152-169.
2. Cankar F. Žlahta: družinska kronika. Maribor: Obzorja, 1971. 210 s.
3. Duhovno življenje. Janez Hladnik (ur.) Buenos Aires 1936-1939.

4. Jurčec R. Skozi luči in sence: (1914-1958). 3 zv. Buenos Aires: Editorial Baraga, 1964-1969.
5. Kardelj E. Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944–1957. Ljubljana, Beograd: Državna založba Slovenije, 1980. 265 s.
6. Kocbek E. Dnevnik 1946. I—II. Ljubljana: Slovenska matica, 1991.
7. Malinova-Dimitrova L., Dimitrov L. Bagrjana in Slovenija. Ljubljana: Študentska založba, 2011. 293 s.
8. Mislej I. Primorski odbor. Politično delovanje primorskih Slovencev med drugo svetovno vojno v Argentini // Dve domovini. 1994. Št. 5. S. 85–113.
9. Novačan A. Jeruzalem – Kairo: Spomini 1942–1945. Ljubljana: Slovenska matica, 1986. 393 s.
10. Rahten A. Izidor Cankar: A Diplomat of Two Yugoslavias. Mengeš-Ljubljana: Center for European Perspective, 2009. 420, [16] s.
11. Rahten A. Izidor Cankar in Kraljevo jugoslovansko poslaništvo v Buenos Airesu // Dve domovini: razprave o izseljenstvu. 2009. Št. 29. S. 69-92.
12. Rahten A. »Prvo slovensko poslaništvo v naši zgodovini«: diplomatske dejavnosti Izidorja Cankarja in Franka Starmana v Ottawi med 2. svetovno vojno // Studia Historica Slovenica. 2009. Št. 1. S. 111-146.
13. Stenografske beleške Narodne skupstine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/ Jugoslavije. Beograd: "Planeta", 1924-1928, 1931-1941.

М. Є. Марченко

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ ТА УКРАЇНА: СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ В НОВІТНІЙ ЧАС

Міжнародні відносини Великобританії та України мають давні соціально-економічні, політичні та культурні традиції. Проте, після здобуття Україною незалежності вони не тільки продовжились, але й здобули нові вектори розвитку.

Зазначена проблема висвітлена у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Так, зокрема цю тему досліджували А. Грубінко [1], В. Крушинський, В. Ломакін О. Мазур, Ю. Покальчук, М. Сорока [3], І. Тодоров, Н. Яковенко [5], а також Блек Дж., А. Марг [6] та інші.

Двосторонні міждержавні контакти розпочалися в 1991 р., коли в листопаді було відкрито Генеральне Консульство Великої Британії. 31.12.1991 р. Велика Британія офіційно визнала незалежність України, а з січня 1992 р. встановлено дипломатичні відносини. Позиція Сполученого Королівства щодо України обумовлена тим, що Лондон виступає послідовним прихильником процесу поширення європейських інтеграційних процесів, виступає за розширення співробітництва між двома країнами у всіх сферах [1].

10.02.1993 р. Кабінет Міністрів України та уряд Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії підписали угоду про співробітництво в галузях освіти, науки і культури. У цій угоді уряди обох держав, керуючись бажанням розвинути дружні стосунки між двома країнами та їх народами, висловили переконання в тому, що обмін і співробітництво в галузі освіти, науки та культури сприяють кращому взаєморозумінню між народами України та Великої Британії [4].

Сторони також висловили готовність та прагнення до сприяння вивченню і викладанню мови та літератури іншої країни, зокрема надання підтримки співробітництву та обмінам методиками викладання і навчальними матеріалами, навчальними та екзаменаційними програмами. Відповідно до цієї угоди, обидві країни мають надавати стипендії для навчання і стажування, а також підтримувати інші форми сприяння навчанню та дослідженням. Відповідно до цього міжнародно-правового акта Україна та Велика Британія мали заохочувати створення на своїй території культурно-інформаційних центрів іншої договірної сторони з метою організації діяльності, що відповідає цілям відповідної угоди [4].

Між Великою Британією й Україною розвивається науково-технічне співробітництво. Зокрема, 21.07.1995 р. підписано документи про передачу Україні англійської наукової антарктичної станції «Фарадей» та про співпрацю в галузі дослідження Антарктики. З 07.02.1996 р. Україна офіційно вступила у володіння цією станцією, що зараз носить назву «Академік Вернадський» [3].

Мали місце приклади участі обох країн в багатосторонніх заходах. Україна і Велика Британія разом з Естонією, Латвією, Литвою, Білоруссю, Канадою, США та Міжнародним дослідницьким центром охорони та реставрації культурних цінностей уклали в 2000 р. Ризьку хартію про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини.

Провідна роль у здійсненні співпраці між Великою Британією і Україною в культурній сфері належить Британській Раді, яка з 1992 р. працює в Україні і має представництва в Києві, Донецьку, Львові та Одесі.

Українська діаспора у Великій Британії у 2010-х рр. налічувала близько 30 тис. осіб. Найчисленніші громади – в Лондоні, Манчестері, Бредфорді та Ноттінгемі. Кількість українців, які після 1991 р. приїхали до країни, не піддається оцінці.

За сприяння української діаспори в Лондоні було встановлено пам'ятники Володимиру Великому (1988), жертвам Голодомору (1983), пам'ятні дошки у Болтоні, Рочдейлі, Галіфаксі та інших містах.

У Великій Британії діє дев'ять суботніх шкіл українознавства, де працює 70 учителів і навчається понад 400 учнів. У 2007 р. відкрито кафедру україністики у Кембріджському університеті. У Лондоні діє Український інститут, який є філією Українського католицького університету [2].

Своєрідною платформою для поглиблення українсько-британського діалогу виступає Британсько-українське товариство, засноване в 2007 р., яке має на меті поглиблення зв'язків між Україною та Сполученим королівством в галузях науки, політики, бізнесу, освіти, культури. Видається щомісячний англомовний часопис «Український діалог», спрямований на розповсюдження знань про події в Україні й на популяризацію іміджу серед британської громадськості. Товариство організовує лекції з української тематики в Британії, сприяє культурним обмінам, поглибленню міжурядових та ділових контактів, співробітництву між двома країнами [5].

Отже Україна та Великобританія ефективно співпрацюють у галузі освіти і культури. За цей час була створена потрібна нормативна база, напрацьовані різні форми співробітництва, які спрямовані, передусім, на всебічну європейську та євроатлантичну інтеграцію України.

Література

1. Грубінко А. Українсько-британські відносини 1991-2004 Тернопіль: Видавничий відділ ТНПУ імені Гнатюка, 2005 336 с.
2. Покальчук Ю. Українці у Великій Британії Л., 1999 144 с.
3. Сорока М. Українсько-британські взаємини першої чверті ХХ ст.: нова спроба визнання // Україна, українці, українознавство у ХХ ст. в джерелах і документах: зб. Наук. пр.. К., 1999. – Ч.2 С. 547-556
4. Угода між Урядом України і Урядом Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії про співробітництво в галузях освіти, науки і культури // Офіційний вісник України. – 2005. – 6 червня. – С. 167.
5. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. К. Науковий світ, 2003. 227 с.
6. Marr A.A. History of Modern Britain L. 2009 632 p.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ У 1945–1975 РОКАХ

Європейська інтеграція є головним напрямком зовнішньої політики України, а виконання Угоди про асоціацію з ЄС – основним завданням внутрішньої політики. У цьому зв'язку з цим урахування досвіду країн Західної, Центральної та Східної Європи, накопиченого на шляху інтеграції до Євросоюзу, є важливим аспектом реалізації зовнішньополітичної стратегії України на шляху до Європейського Союзу. Це спонукає до вивчення витоків інтеграційних процесів у Західній Європі після Другої світової війни

Як показало дослідження, становлення ЄС було складним і суперечливим процесом, на який впливали як внутрішні, так і зовнішні чинники. Серед внутрішніх слід виділити намагання правлячих кіл Франції, Великобританії та ФРН побудувати єдиний європейський політичний і економічний простір, але кожна під своїм головуванням. Для цих держав основною метою створення єдиного європейського економічного простору було подолання післявоєнної економічної кризи.

Але з початком «холодної війни» міждержавні протиріччя провідних країн Західної Європи були поглинуті глобальним протистоянням двох світових систем на чолі відповідно США та СРСР. Це спрямувало інтеграційні процеси в Західній Європі у 1945–1960-х роках на, з одного боку, відбудову економіки, а з іншого, на формування міцної військово-політичної системи, здатної ефективно протистояти розповсюдженню впливу СРСР в стратегічно важливому для США регіоні [1, с.4-8].

В той же час існували серйозні труднощі на шляху утворення Європейського Союзу. Проблеми полягали в тому, що історичним країнам-суперникам (Великобританії, Франції, ФРН, Італії) потрібно було навчитися проводити спільну політику по більшості важливих питань. І хоча ці держави належали до однієї, західноєвропейської, цивілізації, розбіжності у поглядах на майбутній єдиний «європейський дім» були надто серйозні.[2, с. 101-103].

У березні 1957 року в Римі були підписані договори необмеженого строку дії з широкого кола питань, що стосувалися утворення двох нових міжнародних державно-монополістичних об'єднань – Європейського економічного співтовариства («Спільного

ринку») та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратому) [4].

Римські договори, що набрали сили 1 січня 1958 року, визначили перспективи спільної економічної та науково-технічної діяльності шести країн. Основним завданням договорів було забезпечити шляхом утворення «Спільного ринку» та поступового зближення економічної політики кожної з держав-членів всебічний розвиток економічної діяльності, стабільність та зростання життєвого рівня у співтоваристві в цілому.

30 липня – 1 серпня 1975 в у столиці Фінляндії Гельсінкі главами 35 держав був підписаний документ, за яким відбулося узгодження основних сфер співробітництва в галузі економіки, науки і техніки та захисту навколишнього середовища в Європі. Принципи Заключного акту НБСЕ 1975 року мали важливе значення для стабілізації обстановки на європейському континенті. [3].

Таким чином, поглиблення інтеграційних процесів було невід’ємно пов’язано з діяльністю по забезпеченню військово-політичного співробітництва. Одним із перших кроків у цьому напрямку і став «план Помпіду», спрямований на закріплення успіхів по об’єднанню Європи, які було досягнуто у 1945–1960-ті роки. При цьому особливо слід зауважити, що останнє не було можливо без залучення до процесу країн соціалістичного табору, які з кожним роком відігравали все більш значущу роль у суспільно-політичному й економічному житті Західної Європи.

Практична діяльність щодо підготовки наради з безпеки і співробітництва в Європі були першим серйозним кроком до інтеграції, але не в межах лише Західної Європи, а в цілому на континенті.

Література

1. Баркалова І. М. Розвиток економічної інтеграції країн Західної Європи у 1950 – 1960-ті рр. XX ст. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2013. № 4. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_4_3 (дата звернення 10.04.2018)
2. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу / за ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с.
3. History of European Integration : website. URL: <http://www.europejskiportal.eu/id07en.html> (Last accessed: 22.03.2018)
4. The Treaty of Rome: Act Declaration 25.03. 1957. URL: <http://www.eurotreaties.com/rometreaty.pdf> (Last accessed: 15.04.2018)

БУХАРЕСТСЬКИЙ МИР 1918 РОКУ

На сучасному етапі вітчизняного державотворення, більш ніж у попередні роки, відчувається необхідність звернення до подій минулого для врахування досвіду попередників та напрацювання моделі сучасного розвитку власної держави. Перша світова війна стала значущим періодом, оскільки саме за її підсумками була створена нова геополітична конфігурація світу.

Надзвичайно цікавою сторінкою тих подій є дипломатична історія королівської Румунії. Затиснута між Центральним блоком та Антантою, країна, завдяки виваженій зовнішньополітичній позиції змогла скористатися ситуацією для збереження власної суверенності та відстояти національні інтереси. Різним аспектом румунської історії зазначеного періоду присвятили свої праці як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники такі як: С. Гакман [1], В. Виноградов [2], М. Мельтюхов [3], В. Ястребчак [5] та ін. Чимало корисної для аналізу інформації представлено в роботі А. Маргіломана, який перебував на посаді прем'єр-міністра королівської Румунії впродовж березня – жовтня 1918 р. [6].

Водночас, тема Бухарестського миру 1918 р. і досі викликає низку наукових питань та дискусій, оскільки саме він став тим поворотним моментом в румунській дипломатичній історії новітнього часу, коли «тактичний відхід» від «стратегічної лінії» дозволив відстояти власні державницькі інтереси.

В цілому для Румунії на початковому етапі війни склалося відносно вигідне становище. Оголосивши про власний нейтралітет, Бухарест тим часом накопичував ресурси для реалізації проекту створення «Великої Румунії» [4, с. 275–280]. До середини 1915 р. країні вдавалося утримуватися на власних позиціях, однак влітку того ж року країні Антанти значно активізували свою політичну активність в Румунії, намагаючись залучити останню до союзу. За її підтримку, союзники погоджувалися визнати територіальні претензії королівства на низку земель. Влітку 1916 р. румуни прийняли рішення вступити у війну. За висловом І. Бретіану «тепер або ніколи» [1, с. 71]. Всупереч оптимістичним прогнозам, військова кампанія 1916 р. закінчилася для країни поразкою. Армія була розбита в Трансільванії і в Добруджі, а вже у грудні уряд змушений був евакуюватися до Молдавії. З

тактичних міркувань Румунія мала домовлятися з Центральними державами. 5 лютого 1918 р. між А. Авереску, А. Макенzenом, Р. Кюльманом та О. Черніним відбулися переговори у Бухаресті щодо підписання миру.

Найбільше питань викликали території Південної та Північної Добруджі. 27 лютого О. Чернін мав розмову з королем Фердинандом I з цього приводу. На всі аргументи монарха, що «Румунія задихнеться без виходу до моря», О. Чернін відповідав, що країна має прийняти вимоги без обговорення. Повернувшись у Ясси король зібрав Коронну раду, яка і ухвалила рішення про підписання миру. 5 березня К. Аржетояну підписав прелімінарний договір з Центральним блоком у м. Буфтя. За ним Румунія зобов'язувалася: демобілізувати вісім дивізій; відмовитися від Добруджі; погоджувалася на «виправлення» кордонів на користь Австро-Угорщини; зобов'язувалася вислати французьку місію. Значимо, що умови миру більшість румунів сприйняли як зраду національних інтересів.

Зрештою, 24 квітня (7 травня) 1918 р. румунською делегацією на чолі з А. Маргіломаном був підписаний Бухарестський мирний договір. Акт складався з 23-х документів. Відповідно до умов Румунія мала: повернути Болгарії Південну Добруджу; Північна Добруджа до течії р. Дунай та впадіння його в Чорне море по Георгійовському гирлу відходила під спільне управління Центральних держав; інші протоки Дунаю залишалися під контролем Румунії, додатково їй було обіцяно забезпечення торгового шляху по залізничному сполученню Чернаводе – Констанца; до Австро-Угорщини переходили основні карпатські перевали, соляні, вугільні та нафтові родовища. Додатково, Румунія мала демобілізувати більшу частину армії, залишивши лише вісім дивізій [7].

Основну частину договору складала питання економічного характеру. Зокрема, Бухарест мав відшкодувати Німеччині всі витрати за утримання її військ на території країни, відшкодувати всі матеріальні збитки за втрачену власність, яких зазнали громадяни Центральних держав, сплатити кошти, призначені на утримання військовополонених тощо. Окремо в договорі прописувалося і «нафтове питання» [7]. Монопольна торгівля нафтою передавалася в руки акціонерному товариству в якому провідну роль відігравав австро-німецький капітал. Був зроблений акцент, що навіть бухарестський уряд мав купувати нафту виключно у створеній компанії. Містилися і інші пункти, які фактично перетворювали Румунію на колоніальну територію. Натомість, союзники погоджувалися визнати анексію королівством української Бессарабії.

Підписаний договір мали підтримати румунський парламент та король. Якщо з першим проблем не виникло, то румунський монарх відмовлявся його підписувати. Тим часом в самій Румунії події швидко змінювалися. Наприкінці жовтня 1918 р. «пронімецький» уряд А. Маргіломана пішов у відставку, новий кабінет очолив К. Коанде, який після призначення заявив: «Ми маємо найбільший інтерес стати до загального миру поруч, у військовому розумінні, з нашими союзниками [Антантою]» [1, с. 76]. Незабаром румунський уряд надіслав фельдмаршалу А. Макензену ультиматум з вимогою негайно вивести війська з країни. 27 жовтня (9 листопада) йому ж була направлена нота про денонсацію підписаного миру – Румунія вийшла із війни та повернулася до табору країн-переможниць.

Таким чином, дипломатичне балансування Румунії впродовж війни дало можливість її уряду поступово впроваджувати у життя проект створення «Великої Румунії». За підтримки західних союзників, Бухарест став вважати себе останнім «охоронцем» Європи від більшовизму. Натомість, Антанта передавала Румунії Трансільванію, українську Бессарабію і Буковину та частину Банату.

Література

1. Гакман С.М. Сепаратний мирний договір Румунії з країнами Четвертого Союзу: мотиви, рішення, наслідки. *Історична панорама*. 2004. Вип. II. С. 68–79.
2. За балканскими фронтами Первой мировой войны / отв. ред. В.Н. Виноградов. Москва : Индрик, 2002. 504 с.
3. Мельников М.И. Бессарабский вопрос между мировыми войнами 1917-1940. Москва : Вече, 2010. 464 с.
4. Попенко Я.В. Реалізація ідеї створення «Великої Румунії» у зовнішньополітичній діяльності Бухаресту впродовж першої чверті ХХ ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2017. Вип. 25. С. 275–280.
5. Ястребчак В.В. Феномен «Великой Румынии» и румынская дипломатия в годы Первой мировой войны. *Восточная политика Румынии в прошлом и настоящем (конец XIX – начало XXI вв.)* : материалы междунар. науч. конф., г. Тирасполь, 24–25 марта 2011 г. Москва : РИСИ, 2011. С. 21–33.
6. Marghiloman A. Note Politice 1897-1924 : 5 vol. București: Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU», 1927. Vol. III : 1917-1918. 576 p.
7. «The Peace of Bucharest» – The Treaty of Peace Between Roumania and the Central Powers. Signed at Bucharest. 7 may. 1918. URL: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/routreat.html>. (дата звернення: 06.02.2019).

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Аксіомою сьогодні є те, що міжнародна співпраця (наприклад, військово-політичний союз) вимагає формування спільної ідентичності. Її відсутність або брак, як доводить досвід Великої війни 1914 – 1945 рр., призводить до неефективного характеру співпраці та історично короткого часу здійснення такої співпраці.

Порівняно з питанням європейської ідентичності, дискусія щодо якої безперервно триває, ідентичність євроатлантична практично майже повністю відсутня як предмет наукового академічного дискурсу. Це дивує з огляду на те, що міжнародна безпека (виживання держави та/або безпека особи) є загально визнаним пріоритетом в політології. Для України у часи російської агресії та окупації частини її території є неприпустимою обмежена присутність проблеми євроатлантичної ідентичності – майже виключно на політико-пропагандистському рівні. Тим більше фіксація євроатлантичної інтеграції як зовнішньополітичного конституційного пріоритету України вимагає аналізу феномену євроатлантичної ідентичності, якому властива складна структура та суперечлива історія становлення. Не претендуючи на скільки-небудь вичерпний аналіз поставленої проблеми, спробуємо виявити моменти, які, на наш погляд, дозволять накреслити деякі підходи до її дослідження.

Документом, який започаткував процес становлення євроатлантичної ідентичності, безумовно, постала Атлантична хартія — спільна декларація президента США Ф.Д. Рузвельта і прем'єр-міністра Великої Британії В. Черчилля від 14 серпня 1941, підписана на борту англійського лінкора «Принц Вельський» в бухті Арджентія (о. Ньюфаундленд). Учасники декларації проголосили в ній «деякі загальні принципи національної політики» своїх країн, а саме: суверенітет, територіальну недоторканність, безпеку й економічне співробітництво країн, прагнення досягти для всіх людей «більш високого рівня життя, економічного розвитку і соціального забезпечення», утворення системи загальної безпеки і роззброєння агресивних країн. Останнє прямим чином стосувалося атлантизму, яким він постав в подальшому. На Міжсоюзній конференції у Лондоні 24 вересня 1941 року СРСР приєднався до Атлантичної хартії разом із ще 9-ма країнами (Бельгією, Чехословаччиною, Грецією,

Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Польщею і Югославією, а також Францією, представленою «Вільною Францією» Шарля де Голля). У декларації, що її виголосив посол СРСР у Великій Британії І. Майський, застерігалось, що практичне застосування принципів Атлантичної хартії «повинно буде узгоджуватися із обставинами, потребами та історичними особливостями тієї чи іншої країни» [1]. У такий безневинний спосіб закладалася суперечність у трактуванні Хартії, яка вісьма роками пізніше - зі створенням НАТО під час "холодної війни" - розвела більшість країн-підписантів по ворогуючих між собою озброєних спільнотах.

Центральним для виникнення євроатлантичної ідентичності було питання: "Чи можуть США, покладаючись на географічну віддаленість від європейського континенту, забезпечити власну безпеку шляхом невтручання у Європі, де виникло вогнище Великої війни?". Американські політики давали на нього в залежності від обставин протилежні відповіді. Цим грішили й президенти, за яких США залучалися до Першої та Другої світових війн – В.Вільсон та Ф.Рузвельт.

Інституційна формалізація євроатлантичної ідентичності у вигляді НАТО стала можливою з, щонайменше таких причин:

Врахування сумного досвіду Першої світової війни, коли відхід з Європи американських Збройних сил та відмова від участі у Лізі Націй уможливили двадцятьма роками пізніше початок Другої світової війни.

Інтервенціонізм адміністрації Г. Трумена у вигляді програми допомоги Греції та Туреччини (доктрини Трумена) та плану Маршалла, які були кроками до "нової європейської політики" США, реалізованій всупереч спротиву американських ізоляціоністів.

Радянська загроза Західній Європі, сприйняття якої загострювалося ексцесами "радянської" Східної Європи, що призвело до створення Брюссельського пакту та усвідомлення європейцями неможливості протистояти "агресії Кремля" без американської допомоги та прямої участі США у "європейській обороні".

Парадоксальним чином євроатлантична ідентичність завжди якось співіснувала з окремими національними ідентичностями, які в Європі, особливо у Франції, майже завжди за провідну компоненту мали антиамериканізм. Можна запропонувати гіпотетичну модель, згідно з якою євроатлантичній ідентичності властиві наступні риси:

- Вона не має з об'єктивних причин глибокої вкоріненості (невеликий за історичними мірками вік - відсутність традиції);

- Суперечить достатньо розповсюдженому в Європі, особливо "старій", антиамериканізму[2,3,4].;
- Вступає у суперечність з почуттями національної пихатості, зверхності до інших країн та народів, позірної самодостатності;
- Наділена критиками "справа" та "зліва" багатьма негативними якостями, які насправді відсутні або не є визначальними (загроза миру та міжнародному співробітництву, принципам ООН, імперіалізм, знаряддя глобалізму та ін.);
- Не є привабливою, як правило, для масової свідомості, задовольняє потреби пошуку "ворога" у популістській та праворадикальній міфотворчості;
- Має досить "елітарну" природу, пов'язану з інституційним лібералізмом (про остаточне "поховання" якого час від часу оголошується так званими "прагматиками");
- суперечить засадам "політичного реалізму", хоча той й пропонує опиратися на "тверду силу" у міжнародних відносинах. Але військовим союзам політреалісти приписують здатність "втягувати державу у війну всупереч її життєвим національним інтересам.

Отже, обираючи кроки по шляху України до НАТО бажано враховувати особливості атлантичної ідентифікації, працювати над її свідомим розповсюдженням в суспільній свідомості та вивчати цей феномен.

Література

1. Євінтов В. Атлантична хартія В.Євінтов// Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. — 672 — 768 с.
2. Потехін О. США, НАТО і загрози сучасному світовому порядку. О.Потехін//Зовнішні справи. – 2017 – №11 – С.5 – 9.
3. Потехін О. Про дві споріднені ідеологеми, ворожі демократії: антисемітизм і антиамериканізм О.Потехін// Агора. – 2017. – №19-20. – С. 54-61.
4. Потехін О. Політика США щодо України у сучасній українській громадській думці.О.Потехін // Американська історія та політика. – 2017. – № 3. – С.51 – 71 (у співавторстві з М.Бессоновою).

ПОЛІТИКА РЕЖИМУ «ЧЕРВОНИХ КХМЕРІВ» ЯК ОДИН ІЗ ПРИКЛАДІВ ГЕНОЦИДУ ЗГІДНО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАПОБІГАННЯ І ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ГЕНОЦИДУ

Історія людства налічує багато прикладів антигуманної поведінки різних масштабів: від поодиноких випадків й до знищення цілих груп людей. Але найбільшого й найстрашнішого розміру набувало цілеспрямоване знищення націй та народів – геноциди: винищення євреїв та ромів Гітлером, українців Сталіном [7, с.16].

У 1946 році перша сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй прийняла резолюцію, яка підтвердила, що геноцид є злочином за міжнародним правом, але не містила юридичного визначення цього злочину [7, с.27]. У 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про запобігання і покарання за злочини геноциду, яка визначила злочин геноциду вперше [7, с.28]. Стаття II Конвенції визначає геноцид як: «будь-яку з наступних дій, скоєних з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- a. вбивство членів такої групи;
- b. заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи;
- c. навмисне створення для групи таких умов життя, які розраховані на фізичне знищення її в цілому або в частині;
- d. заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи;
- e. насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу» [5].

Виходячи з цих положень, можна розглянути будь-яку дію, або ж бездіяльність особи, чи групи осіб, направленої проти дотримання головного права людини – права на життя, закріплених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод [6]. У ХХ столітті у Кампучії (сучасній Камбоджі) в 1975-1979 рр. «Червоні кхмери», під керівництвом диктатора Пол Пота здійснила одне з наймасовіших порушень цього права в світі, позбавивши життя третину тогочасного населення країни [8, с.95].

Суди над лідерами «Червоних кхмерів» до листопада 2018 року не виносили вироки щодо визнання дій угруповання як геноциду мусульман народності чам і етнічних в'єтнамців. У результаті,

проаналізувавши Статтю II Конвенції [5], робимо висновок, що режим «Червоних кхмерів» є дійсно жорстоким геноцидом за усіма наявними підпунктами Статті, а не лише за однією наявною ознакою (такою як знищення тільки за расовою належністю).

Дослідженням поняття «геноцид», аналізом його значення у чинному міжнародному праві та практики застосування у міжнародній судовій системі широко досліджуються вітчизняними дослідниками. Зокрема, одна із останніх статей «Сутність геноциду відповідно до чинного міжнародного права та міжнародно-правової практики» Катерини Важної [3, с.195] розкриває сутність міжнародного злочину геноциду шляхом аналізу конвенцій та інших норм міжнародного права.

За аналогією, аналізуючи Конвенцію [5] та підсилюючи її положення фактами, у дослідженні фіксуємо тотальне порушення прав людини «Червоними кхмерами».

«Убивство членів такої групи» [5]: Більше двох мільйонів чоловік, серед яких жінки, діти, люди похилого віку, вбиті на так званих «полях смерті». «Поля смерті» - це місця масової страти кхмерів, з яких знайдено більше 200 з 20 тисячами масових захоронень. У результаті терору були знищені чотири п'ятих викладачів шкіл і університетів. З 11 тисяч студентів вузів вижили тільки 400 чоловік. Було знищено понад 90 відсотків лікарів [1]. Декретом Пол Пота фактично викорінювалися етнічні меншини. Використання в'єтнамської, тайської і китайської мови каралося стратою. Насильницьке викорінювання етнічних груп особливо важко відбилося на народності чан [2, с.655].

«Заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи» [5]: Винних у недотриманні заборон, встановлених «Червоними кхмерами» заривали по шию в землю і залишали на повільну смерть від голоду і спраги. Для економії патронів людей забивали палицями й мотиками до смерті [4, с.31].

Найстрашніші тортури чекали тих, хто потрапляв до в'язниці S-21, яку ще називали Туол Сленг. Серед численних методів тортур найбільш розповсюдженими були катування водою, вставлення в горло жертви ганчір'яної трубки, насаджували дітей на багнети, спалювання людей живцем, давка бульдозерами, розріз тіла на частини, насаджування на палю [4, с.34].

«Навмисне створення для групи таких умов життя, які розраховані на фізичне знищення її в цілому або в частині» [5]: На світанку людей купами відправляли в малярійні болота, де вони по дванадцять годин на день розчищали джунглі. Були організовані

спеціальні табори, або ж комуни де за допомогою «природного відбору» позбувалися від старих і хворих, вагітних жінок і малолітніх дітей. Люди гинули тисячами від хвороб, голоду та через величезні навантаження й відсутність часу на перепочинок [4, с.32–33].

«Заходи, розраховані на запобігання дітородіння в середовищі такої групи» [5]: Загалом, ситуація, яка склалася в Кампучії в роки правління «Чрвоних кхмерів» не була розрахованою на нормальне виношування дитини та на стабільний розвиток матері й дитини [8, с.90]. У країні всіх примушували постійно працювати. Це стосувалось і вагітних жінок та дітей. Тому, вижити в таких випадках взагалі було неможливо.

«Насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу»: Діти починали працювати з семирічного віку, або віддавалися в розпорядження бездітних партійних функціонерів, які виховували з них фанатичних «бійців революції» [4, с.53]. 12-13-річних дітей перетворили в армію вбивць, які сліdkували за батьками й навіть розстрілювали їх.

Отже, керівництво та лідери «Чрвоних кхмерів» ґрунтували свою ідеологію на порушенні норм міжнародного права, й, зокрема, Конвенції про запобігання і покарання за злочини геноциду, яка на момент початку правління угруповання, а саме у 1975 році, була ратифікована світовою спільнотою вже 27 років.

Література

1. Leitsinger M., Tolan C. A timeline of the Khmer Rouge regime and its aftermath // CNN. 17.04.2015.
URL: <http://edition.cnn.com/2014/08/06/world/asia/cambodia-khmer-rouge-timeline/> «Young Scientist». № 4 (31). April, 2016.
2. Біденко А. Ю. Спадок режиму «чрвоних кхмерів» як одна з перешкод стабілізації в сучасній Камбоджі // Київ: «Молодий вчений», 2016. С. 654–657.
3. Важна К. Сутність геноциду відповідно до чинного міжнародного права та міжнародно-правової практики / К. Важна // Підприємництво, господарство і право. - 2017. - № 8. - С. 193-197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_8_42
4. Дж. де Найк «Геноцид у Камбоджі: документи судового процесу Пол Пота і Ієнг Сари» / Париж, [Б.В.] 2001. 75 с.
5. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

7. Майборода О. Геноцид // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ.: Парламентське видавництво, 2011. с.136.

8. Самойлов О. Ф. Пол Пот: революціонер, диктатор чи борець за щастя народу? // Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць]. Київ: КиМУ, 2012. Вип. 5. С. 92 – 104.

А. А. Салівон
СумДПУімені А.С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УГОРЩИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ (1991-2004 РР.)

На початку 90-х рр. ХХ ст. Угорщина, яка тривалий час перебувала під впливом тоталітарної комуністичної системи та прямим політичним тиском СРСР, успішно змогла перетворитися з соціалістичної на демократичну державу. На шляху приєднання до цієї європейської структури вони активно використовували своє геополітичне становище (маючи кордон із ЄС) через тісні політичні комунікації та економічні контакти.

Для України, що задекларувала своїм основним зовнішньополітичним пріоритетом інтеграцію до Європейського Союзу, досвід Угорщини є досить корисним. На сучасному етапі реалізація європейського курсу повністю залежить від готовності української законодавчої, виконавчої влади та суспільства до політичного й економічного реформування країни. Україні потрібно адекватно оцінити цей досвід та зробити висновки.

На жаль, попри нагромаджену солідну історіографію, проблема інтеграції Угорщини до ЄС та її особливості досі не стала предметом комплексного наукового дослідження, але у вітчизняній науці це питання починає поступово висвітлюватися, у зв'язку з тим, що Україна вступила на шлях інтеграції до Європейського Союзу, а досвід її сусідів є дуже важливим та актуальним. Тому це питання поки що представлено в періодичних виданнях.

Увагу привертають наукові дослідження таких вчених як Є. Б. Кіша[3] та Д. І. Ткача [4]. У їхньому науковому доробку представлені декілька праць, які присвячені угорській євроінтеграції. Насамперед, Є. Б. Кіш [3] особливу увагу привертає на трансформаційні процеси Угорщини в економіці, політиці так і суспільстві, відмічає їхні особливості, то Д. І. Ткач [4] висвітлює, насамперед суспільні трансформації та звертає особливу увагу на поступовість угорської інтеграції до ЄС та особливість цього процесу. І до речі, це одна з

грунтовних наукових доробок у вітчизняній науці, яка повністю висвітлює це питання.

Процес інтеграції Угорщини до європейської спільноти розпочався ще за соціалістичних часів, коли в 1986 р. було започатковано переговори на рівні експертів Угорщини та ЄС. Їх початковою метою було лише укладання торгівельної угоди, але під впливом політичних та економічних змін Рада міністрів на засіданні 25 липня 1988 р. значно розширила мандат для заключних переговорів. У серпні 1988 р. було встановлено дипломатичні відносини між Угорщиною та ЄС. А вже 26 вересня 1988 р. було підписано угоду про торговельне та економічне співробітництво [4, с. 22], і Євросоюз надав угорцям на взаємних умовах режим найбільшого сприяння у торгівлі згідно з правилами ГАТТ - Генеральної угоди з тарифів і торгівлі.

Саме завдяки тому, що в Угорщині на кінець ХХ ст. були проведені економічні та політичні реформи, держава першою серед країн Центрально-Східної Європи 16 грудня 1991 р. підписати Угоду про асоціацію, яка набула чинності з 1 лютого 1994 р. [2, с.13]. Тепер же Європейський Союз почав активно працювати в напрямку прийняття Угорщини до спільноти. Насамперед було затверджено чіткі критерії вступу, які дістали назву копенгагенські, за допомогою яких оцінювалась готовність країни-кандидата стати членом спільноти.

Саме завдяки тому що, стратегію приєднання до ЄС підтримували всі урядовці та парламентарії, відбуласьплідна співпраця всіх гілок влади, були створені необхідні інтеграційні механізми на рівні уряду та Державних Зборів, було проведеноправову гармонізацію законодавства відповідно до норм ЄС, все це дало можливість виконати відповідні вимоги щодо повноправного членства і подання заяви з проханням прийняття до Євросоюзу [3, с. 56]. І вже в кінці 1997 р. країну було вже визнано офіційним кандидатом в члени Європейського Союзу.

Наступний етап угорської євроінтеграції, який тривав з 1998-2004 рр. характеризується активним переговорним процесом між Угорщиною та ЄС, основним завданням якого було розроблення механізмів практичного приєднання країни до Євросоюзу. Угорщина домоглася істотного прогресу на шляху демократичних перетворень суспільства, в країні функціонувала вже ринкова економіка і вона впритул наблизилася до виконання політичного критерію членства [1, с.58]. І ці досягнення дали їй можливість в 2000 р. отримати офіційне запрошення для повноправного членства в ЄС, і в 2004 році вступити до спільноти.

Таким чином, особливістю угорської інтеграції було те, що рух у цьому напрямку розпочався ще за соціалістичних часів, під пильним оком СРСР. Угорщина також розпочала активний трансформаційний процес на шляху до демократії та запровадження ринкової економіки, що зробило її лідером у процесі реформ соціалістичного блоку. І дало можливість належати до тієї групи країн, які мали найбільші шанси на вступ до ЄС.

Звичайно, що існували і деякі внутрішні проблеми із вступом до ЄС, це насамперед аграрне питання та деякі аспекти зовнішньої політики. Але плідна співпраця всіх гілок влади, Державних Зборів, урядовців сприяли чіткому виконанню країною відповідних вимог щодо повноправного членства. І через дев'ять років активного процесу переговорів та співпраці Угорщина стала повноправним членом ЄС.

Література

1. Баркалова О.М. Європейська інтеграція Угорщини (1989-2004 рр.) / О.М. Баркалова // Наука, релігія, суспільство. – 2010. - №4. – С. 56-59.
2. Дем'янинець В. Реалізація політики Угорщини щодо вступу в ЄС // Нова політика. 2000. №1. С. 13-16.
3. Кіш С.Б. Специфіка трансформаційних процесів Угорщини в загальноєвропейському контексті // Стратегічна панорама. 2003. №3. С. 55-58..
4. Ткач Д.І. Угорський шлях до євроінтеграції // Зовнішні справи: Суспільно-політичний журнал. 2017. №1. С.21-25.

В. В. Снагощенко

СумДПУ імені А.С. Макаренка

УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ (XVI-XVIII ст.)

Історія контактів між українськими та італійськими землями сягає часів Античності, коли в I ст. до н.е. Тіра, Ольвія і Херсонес потрапляють у сферу римського впливу. Культурні зв'язки Італії та України взагалі і Сумщини, зокрема, теж починались з досить давніх часів. Проте, метою нашого дослідження є розгляд зазначених відносин саме впродовж XVI-XVIII ст.

Питання українсько-італійських зв'язків досліджували Л. Белінська, М. Варварцев, К. Константиненко, Д. Маркусь, Л. Сапухіна, М. Тимошик та ін.

З часів Середньовіччя українці охоче студіювали в італійських університетах. З 2-ї половини XIV ст. у списках найдавнішого в Європі Болонського університету починають зустрічатися імена студентів українського походження, з XV ст. – Падуанського університету.

Випусник Падуанського університету Юрій Дрогобич став у 1476 р. доктором цього університету, згодом ректором Болонського університету (1481-1482). Перша відома друкована книга українського автора була опублікована в Італії (Рим) – це «Прогностична оцінка поточного 1483 р. магістра Юрія Дрогобича із Русі». В університеті Падуї у XIV-XVIII ст. навчалось близько 600 вихідців з України, зокрема: філософ, перекладач Острозької академії Кіпріян; Григорій Керпицький, який отримав ступінь доктора філософії у Падуанському університеті; майбутній полковник Б. Хмельницького – Станіслав Морозенко та ін. Лекції Г. Галілея у 1592-1610 рр. слухали понад півсотні українських студентів.

Порівняння подій в Україні з революційними подіями в Англії, а лорда протектора О. Кромвеля – з гетьманом Б. Хмельницьким знайшли вираження в «Історії громадянських війн останнього часу» (1654) М. Бізаччіні.

Італійські архітектори взяли вагому участь у відбудові Львова після великої пожежі 1527 р. За проектом Петра Барбона у Львові було збудовано Вежу Корнякта (1571-1580), Амброзія Прихильного – Старосільський замок (1584-1589), Павла Римлянина – Успенську церкву (1591-1629), Костел монастиря бернардинів (1600-1630) та ін. Першу барокову споруду в Києві збудував італієць Себастьяно Брачі, який у 1613 р. реконструював Церкву Богородиці Пирогощії. Італійський архітектор Ф. Растреллі був автором проекту Андріївської церкви (1747-1762) та Маріїнського палацу (1750-1755).

У XVIII ст. поширенню італійської культури на теренах Сумщини сприяв гетьман К. Розумовський, який за молодих літ навчався в Болонській академії. Під час його гетьманування в Глухові для нього було зведено палац італійської архітектури (1751 р.), який не зберігся до наших днів. У ньому було відведено окреме приміщення для театру. К. Розумовський привіз із собою з Петербурга трупу іноземних акторів. В його театрі ставилися п'єси італійського драматурга Карло Гольдоні, було здійснено постановку балету «Венера і Адоніс» Д. Морелі.

При глухівському дворі К. Розумовського грав симфонічний оркестр, одним з капельмейстерів якого був італієць Франческо Карцеллі, а поміж оркестрантів виділялися талановитою і натхненною грою видатні представники італійської школи Вінченцо Лоренцо, Себастьян Гейка, Йозеф Генуар [3].

Навчання в Італії, італійська музична культура справили величезний вплив на творчість видатних композиторів – уродженців Глухова М. Березовського (1745-1777) і Д. Бортнянського (1751-1825).

М. Березовський ще в Петербурзі брав уроки у придворного композитора і капельмейстра Франческо Цоппі, а потім з 1764 р. навчався в Болоньї у композитора й історика музики Дж. Мартіні. У 1771 р. Березовський блискуче склав іспит на звання академіка-композитора Болонської філармонійної академії, і його ім'я було викарбуване золотими літерами на стіні Болонської академії поряд з іменем великого Моцарта. Березовський був також членом Болонського філармонійного товариства. В Італії він створив оперу “Демофонт”, виконував провідні арії в операх італійських композиторів Ф.Арайї та В.Манфредіні.

В Італії відшліфовував свій талант і удосконалював майстерність ще один уродженець Глухова – знаний художник, з 1772 р. директор Академії мистецтв А. Лосенко (1737-1773) [3, с. 148].

Уродженець м. Суми, учень М. В. Ломоносова і людина близька до його сім'ї, В. І. Крамаренков захоплювався історією давнього Риму, перекладав Овідія, римських істориків. Послідовник Ломоносова мінералог і хімік уродженець Лебедина Ф. П. Мойсеєнко (1754-1781) разом з сином молодшої сестри Ломоносова М. Є. Головіним брав участь у перекладі комедій Публія Теренція. Уродженець м. Ромни А. Я. Італінський (1758-1827) – державний діяч і меценат у 1800-1802 рр. був послом Росії в Неаполі, а в 1816-1827 рр. – у Римі і Флоренції.

Видатною архітектурною спорудою Сумщини XVIII ст. є Покровський собор в Охтирці, проект якого в 1753 р. за розпорядженням імператриці Єлизавети розробив великий італійський архітектор В. Растреллі [2].

З активізацією міжнародної торгівлі на Чорному морі наприкінці XVIII ст. на півдні України починають діяти й консульства італійських держав. На початку 1780-х рр. Консульство Неаполітанського королівства у Херсоні, у 1798 р. – консульства Неаполітанського та Сардинського королівств в Одесі, 1828 р. – Сардинське віце-консульство у Керчі, також італійські консульства діяли у Маріуполі та Бердянську. Важливу роль в активізації зв'язків між українцями та італійцями відіграла італійська діаспора, яка стала формуватися в Україні починаючи з 2-ї половини XVIII ст.

Таким чином ми бачимо, що українсько-італійські культурні зв'язки мають давні традиції.

Література

1. Брис К. История Италии СПб.: Евразия, 2008 631 с.
2. Сумской вестник 1913, 13 февраля С.2
3. Сумщина в історії України: Навчальний посібник. Суми:

Л. В. Снагощенко
СумДПУ імені А.С.Макаренка

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ У ХІХ ст.

Накопичення колекцій, які використовувалися у навчальному та дослідницькому процесі, відбувалося вищими навчальними закладами паралельно з їхнім розвитком. Незважаючи на те, що окремі документально підтверджені колекції були сформовані у Києво-Могилянській академії та Львівському університеті часів Речі Посполитої, найбільший розквіт музеїв і збірок вищої школи відбувся в ХІХ ст., причому на всіх українських територіях. Нормативно-правові документи як Російської так і Австрійської імперії зобов'язували створення таких допоміжних підрозділів як необхідного знаряддя для забезпечення потреб студентів і викладачів [2].

Проблема діяльності університетських музеїв висвітлювалась багатьма вітчизняними (Г. Меценцева, С. Муравська [2], Л. Самойленко, В. Снагощенко [3], І. Самсакова, Ю. Омельченко) та зарубіжними (М.Бурликіна [1], К. Патцвал П. Странсбері, В. Ходецький, Г. Уїллемсон, М. Юхневич та ін.) науковцями.

У Києво-Могилянській академії, викладалася низка технічних дисциплін, що потребували унаочнення. Перші відомості про колекцію, яка використовувалася для навчальних та дослідницьких потреб, відносяться до зламу ХVІІІ-ХІХ ст. Викладаючи головним чином алгебру, геометрію й астрономію, було створено чудовий, як на той час, природничий кабінет, до якого були привезені із-за кордону прилади: астролябію, телескоп, барометри, схеми Коперніка тощо [2, с. 120].

На теренах підросійської України діяльність вузівських музеїв визначали Університетські Статути дореволюційної Росії (1804, 1835, 1863, 1884 р.), які на законодавчому рівні забезпечували місце університетських музеїв у структурі вищого навчального закладу, обов'язковість їх створення як навчального та дослідницького плацдарму для студентів і таким чином здійснювали дієвий вплив на розвиток музейної мережі, її фінансування, матеріально-технічне та кадрове забезпечення.

Так, зокрема, перш ніж довірити вченому той чи інший музей, його відправляли на стажування за кордон у кращі музеї Європи. В

закордонні відрядження з метою вивчення досвіду роботи виїжджали не тільки керівники музеїв, але й рядові співробітники.

З початку XIX ст. склались основні форми комплектування музеїв через зібрання колекцій в експедиціях; купівлю експонатів за державні кошти; пожертвування меценатів і колекціонерів; обмінні фонди тощо.

Зв'язки університету Св. Володимира із зарубіжними науковими центрами мали важливе значення з точки зору покращення матеріальної бази закладів Київського навчального округу, їх забезпечення сучасним лабораторним обладнанням. Для закупівлі необхідних інструментів і матеріалів Л. Фальберг 1860 р. відвідав Австрію, Пруссію, Баварію, Саксонію та інші німецькі держави.

До числа найцінніших придбань університетського зоологічного кабінету (1860 р.) належали куплені у паризького натураліста Е. Верро рідкісні ссавці й птахи. Ординарний професор по кафедрі зоології К. Ф. Кесслер налагодив обмін дублетами з зоологічними музеями Відня, Праги, Мюнхена, Берліна, Бонна, Бреславля (Вроцлава) й Варшави, а ординарний професор кафедри ботаніки А. С. Рогович – рослинами з численними іноземними ботанічними садами.

Музей ґрунтознавства Новоросійського університету, колекція якого почала формуватися у 80-90-ті роки XIX ст., сам став зразком для організації Музею ґрунтів у Бухаресті [3].

Здійснювався обмін науковою й навчальною літературою з Королівським Норвезьким університетом. Влітку 1862 р. ординарний професор анатомії О. П. Вальтер відвідав Велику Британію, Францію, Німеччину з метою придбання приладдя й препаратів для лекцій. У 1860 р. ординарний професор зоології Київського університету К. Ф. Кесслер у черговий раз вирушив за кордон та взяв участь у зібранні німецьких природознавців і лікарів у Кенігсберзі. На цей міжнародний науковий форум з'їхалися німецькі вчені, двоє нідерландців, один американець, вісімнадцять природознавців і лікарів з Російської імперії.

Наукова й навчальна діяльність ботанічного саду Київського університету розвивалася в тісній співпраці з провідними європейськими центрами біологічних наук. Лише впродовж 1863 р. він отримав 2260 сортів насіння від Християнінського, Бреславльського, Вюрцбурзького, Берлінського, Грейфсвальдського, Марбурзького, Паризького, Краківського ботанічних садів [1, с. 76].

Університетські музеї брали активну участь у міжнародних виставках. Завдяки їм та інтенсивній науковій роботі, отримували

міжнародне визнання. Зарубіжні фахівці приїжджали працювати з фондовим матеріалом, знайомитись з матеріалами експозицій. Багаті фонди університетських Музеїв приваблювали не тільки допитливу публіку, але і науковців, фахівців із зарубіжних країн (Франція, Данія, Румунія, Індія та ін.).

Таким чином, міжнародні наукові зв'язки університетських природничих музеїв сприяли не тільки покращенню матеріального забезпечення, але й покращенню професійної підготовки фахівців.

Література

1. Бурлыкина М. И. Музеи высших учебных заведений дореволюционной России. Сыктывкар, 2000. 238 с.
2. Муравська С. В. Музеї та колекції вищих навчальних закладів на українських землях (кінець XVII – початок XX ст.) // Праці Центру пам'яткознавства Вип.5. К., 2014. С.120-128
3. Снагощенко В. В. Становлення і розвиток музеїв вищих педагогічних навчальних закладів у XVII ст. – першій пол. XIX ст. // Вісн. КНУКіМ. Сер. Пед. науки : зб. наук. пр. К., 2004. Вип. 11. С. 128 –132.

С. М. Соколюк

Національний університет оборони
України імені Івана Черняховського

ДЕЯКІ АСПЕКТИ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2003–2009 РР.)

Загальновідомо, що подіям 2014 р., результатом яких стала віроломна збройна агресія Росії проти України й окупація території Криму та частини Донецької та Луганської областей, передувала низка суб'єктивних і об'єктивних чинників та дій, яким надана, надається і ще буде надана відповідна фахова оцінка. Утім, бачиться актуальним, з погляду часу, зробити певний історичний аналіз подій, які, по суті, були фактично репетиціями війни північно-східного сусіда проти нашої держави та українського народу.

Однією із перших таких спроб став спровокований Росією восени 2003 р. конфлікт навколо острова Коса Тузла у Керченській протоці, подібно до конфлікту 1969 р. між СРСР і Китаєм за острів Даманський на річці Уссурі, коли острів був з'єднаним із материком і приєднаним до Китаю. Утім, різниця у цих інцидентах полягала у тому, що острів був з'єднаний із материком після укладення у 1991 р. мирної угоди із Китаєм, натомість з'єднання коси із узбережжям мало відбутися всупереч усім правовим нормам [1, с.5]. Але навіть після зустрічі у грудні 2003 року президентів В. Путіна і Л. Кучми та

підписання ними Договору про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки, питання про російсько-український кордон і про режим Азовського моря так і залишилися неврегульованими [4; 9], що у подальшому з початком розв'язаної РФ війни проти України та подіях 2017 року в Азовському морі та Керченській протоці «спрацювало» на користь ворога.

Майже через три роки, у травні – червні 2006 р., Росія через своє політичне лобі у Верховній Раді України, проросійські політичні партії, громадські організації та рухи зірвала міжнародні військово-морські навчання «Сі Бриз – 2006» («Sea Breeze – 2006»), які проводилися в Україні щорічно з 1997 р. відповідно до Меморандуму 1993 р. про взаєморозуміння та співробітництво з питань оборони та військових відносин між міністерствами оборони США й України [10]. Вони мали розпочатися 17 червня 2006 р. і стати найбільшим в Україні та найважливішим для ВМС ЗС України головним практичним заходом їх підготовки до участі в антитерористичній операції НАТО в Середземному морі «Активні зусилля», а також адаптувати підготовку українських ВМС до вищих міжнародних стандартів [7]. Проте, організоване російськими політичними колами та реалізоване фракціями Партії регіонів (ПР), Прогресивної соціалістичної партії України (ПСПУ), Комуністичної партії України (КПУ), Соціал-демократичної партії України (об'єднаної) (СДПУ(о)) й проросійськими громадськими організаціями протягом травня – червня блокування порту та місця проведення навчань у Феодосії, Сімферополі та Старому Криму [6; 11] призвело до скасування морської фази навчань, яка мала розпочатися 19 липня 2006 р. в акваторії Чорного моря [7].

За невтручання міської влади та органів МВС, як це потім повторилося у лютому – березні 2014 р., 5 липня 2008 р. у Севастополі під час святкування Дня ВМС ЗС України представники проросійських організацій, які попереду запустили місцевих бабусь, атакували кордон українських моряків та знищили пам'ятні знаки на честь підняття державних прапорів на кораблях Чорноморського флоту у 1918 р. Ці події чітко засвідчили про присутність у лавах протестувальників координаторів – переодягнених у цивільне кадрових співробітників російських спецслужб та розгортання якісно нового етапу українсько-російського протистояння [5].

У подальшому, коли в період із 14 по 26 липня 2008 р. у районі Одеси, Миколаєва та в Криму відбувалися чергові американо-українські військово-морські навчання «Сі Бриз – 2008» із залученням держав – членів НАТО та країн – учасників програми Альянсу

«Партнерство заради миру», метою яких було підвищення рівня взаємодії і сумісності підрозділів країн – учасників при проведенні «миротворчих та гуманітарних операцій», ці ж проросійські партії та громадські організації під керівництвом кримського лідера КПУ Л. Грача за активної та цілеспрямованої інформаційної атаки російських та кримських проросійських ЗМІ, які прагнули роздмухати протестні настрої серед кримського населення [3], у районі озера Донузлав зірвали берегову фазу навчань, провокативними діями захопивши українську військову техніку та намагаючись захопити польовий командний пункт [12].

Головним завданням наймасштабніших у своїй історії військових навчань «Сі Бриз – 2009», мала стати підготовка підрозділів ВМС ЗС України до боротьби з піратством. Утім, навчання було зірвано через небажання депутатів від фракцій ПР, ПСПУ і КПУ голосувати за їх проведення. У навчаннях, згоду на участь в яких дали 16 країн, планувалося залучити бойові кораблі, авіацію, піхотні підрозділи. Двічі, 22 травня та 12 червня 2009 р., ці фракції відмовилися включити до порядку денного законопроект президента В. Ющенка про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у цих навчаннях [2].

Загалом, ці та подібні акції засвідчили про тривалу цілеспрямовану систематичну діяльність політичних кіл РФ і проросійськи налаштованих політиків та ЗМІ в Україні щодо дестабілізації обстановки, зриву заходів міжнародного військового співробітництва ЗС України та підриву міжнародного іміджу нашої країни. Вони стали не тільки провокацією проти українського народу та держави, а й черговими репетиціями «гібридної війни» Росії проти України. Згодом це призвело до подій лютого – березня 2014 р. у Криму з подальшою збройною агресією РФ та анексією півострова і тимчасової окупації частини територій Луганської і Донецької областей – спроби знищення Української держави. Відтак, слід ретельно врахувати уроки історії та не допустити таких трагічних помилок. Це потребує від України цілого комплексу узгоджених дій і заходів, а також розробки стратегії з нейтралізації та попередження цих загрозливих явищ і процесів. Відповідно, безпековий компонент має бути одним із головних пріоритетів зовнішньої і внутрішньої політики української влади.

Література

1. Ананьїн О. Конфлікт навколо острова Коса Тузла: військово-історичний аспект // Війна на Донбасі. 2014–2017 рр. [Текст] : зб. наук. праць за

матеріалами III Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 19 квітня 2018 р. / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2018. – С. 4–10.

2. Військові навчання НАТО в Криму зірвано // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/viiskovi-navchannya-nato-v-krimu-zirvano.html>.

3. Исповедь крымчанина. Часть 2. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sevastopol.su/blog/read/id/1796>.

4. Конфлікт навколо о. Тузла (2003 р.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/druhe-desyatil-tyyane-nezalezhno-ukra-ni-pol-tichne-zhittya/konfl-kt-navkolo-o-tuzla-2003-r/>.

5. Крюгер Ф. Ворожі диверсійні групи в Криму слід негайно нейтралізувати // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/arch/oldkrum/1215684969.html>.

6. Лосев И. Политическая мозаика. “Нетипичные” славяне // Флот України. – 2006. – №26. – 17 липня // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fleet.sevastopol.ua/articles/politicheskaya_mozaika/.

7. Притула В. Міжнародні навчання “Сі Бриз-2006” не відбудуться // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/948552.html>.

8. Россия подает «Си Бриз» в антироссийском ключе // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ya2004.com.ua/2008/07/18/1158/>.

9. Сид И. Остров (коса) Тузла: война мифов или новая талассократия? // Со-Общение. – 2003. – №12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://liter.net/=/Sid/article/sid_soob2003-12_tuzla.htm.

10. Сі Бриз // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%96_%D0%91%D1%80%D0%B8%D0%B7.

11. Хоменко В. Палять американські прапори й... курортний сезон // Кримська світлиця. – 2006. – №23. – 2 червня // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=3876>.

Н. В. Спичак

СумДПУ імені А. С. Макаренка

КОСОВСЬКЕ ПИТАННЯ: ЗАГОСТРЕННЯ КОНФЛІКТУ В 1990-Х РР.

Однією з найважливіших проблем національного питання на Балканах є невідповідність територіальних кордонів з етнічними, тому Балкани – це територія постійного конфлікту релігійних, національних та етнічних чинників. 17 лютого 2008 р. було проголошено незалежність автономного краю Косово від Сербії, що спричинило не лише політичну дестабілізацію в регіоні, але й розділило міжнародне співтовариство на прихильників та противників даної події.

Актуальність теми Косово полягає в тому, що албано-сербські протиріччя наразі потребують подальшого врегулювання.

При дослідженні були використані праці і збірники документів під загальною редакцією О. Задохіна [4], О. Маначинського [4], О. Валецького [3] та О. Гуськової [1].

Мета роботи полягає у висвітленні генези етнополітичного конфлікту в Косово.

На сучасному етапі в центрі «албанського питання», як і в міжнародних відносинах на Балканах, залишається проблема Косово. Починаючи з XIX ст. територія Косово і Метохії є центром політичної та етнічної активності албанського населення Балкан.

У 1913 р. на Лондонській конференції, під час проголошення незалежності Албанії, території Косово та Метохії не були включені до її складу, а розділені між Сербією та Чорногорією, що викликало подальші територіальні претензії. Але в 1921 р. на конференції послів 4-х держав у Лондоні було підтверджено кордони Албанії 1913 р. і входження албанського Косово до Королівства сербів, хорватів та словенців. У період Другої світової війни в Косово було остаточно встановлено владу Белграда, після чого воно ввійшло до складу Югославії [1, с. 17-18, 20].

У 1974 р. автономний Косовський край отримав суб'єктність, а разом з нею власну конституцію, законодавство, найвищі органи влади і представництво в союзних органах (з правом вето) [5, с. 43]. Чимало албанців вважали, що цей період найбільш сприятливий для розвитку їх краю. Косово мав албанську адміністрацію і школи, де велося навчання на албанській мові. Коледж у Приштині отримав статус університету. Дозволялося запрошувати викладачів з Албанії, які виступали за возз'єднання краю з вітчизною, що в свою чергу відкрило дорогу сепаратистським настроям серед молоді. Внаслідок даних процесів у 1990 р. автономія була скасована [1, с. 28, 30-31; 4, с. 318-320].

У 1991 р. косовські албанці оголосили незалежність республіки Косово та провели нелегальний референдум, а також президентські вибори. Все це в подальшому призвело до партизанської війни та військових зіткнень [4, с. 49-52]. Процес інтернаціоналізації косовського питання розпочався із середини 1990-х рр., коли в Дейтоні (США) зняття санкцій з Югославії було обумовлено рішенням косовського питання і співробітництвом з Гаазьким трибуналом. У 1997 р. до вирішення проблеми Косово активно підключились ООН, ОБСЄ, Контактна група, а згодом і НАТО. Вони виконували роль посередників у переговорах між сербами та албанцями [1, с. 35-36].

Непоступливість сторін призвела до посилення збройного протистояння між сербськими силами безпеки та бойовиками АВК влітку 1998 р. Збройні формування албанців взяли під свій контроль південні райони краю. Проте в серпні – вересні 1998 р. серби придушили основні осередки опору і взяли Косово під свій контроль. Реакцією міжнародного співтовариства було збільшення тиску на керівництво СРЮ у межах від введення санкцій до заяв про наміри збройного втручання. Зокрема, Резолюція РБ ООН № 1199 від 23 вересня 1998 р. зобов'язувала Белград вдатись у Косово до наступних дій: припинення всіх військових операцій, виведення сербських сил безпеки з краю, створення умов для повернення біженців, моніторингу конфлікту, вільного доступу міжнародних організацій на косовську територію і пошуку політичного вирішення проблеми [2, с. 115-119]. Погрозами військового втручання міжнародне співтовариство схилило С. Мілошевича ввести війська з Косово і допустити на територію краю місію спостерігачів ОБСЄ. Проте в січні 1999 р. албанські радикали порушили перемир'я і конфлікт розгорівся з новою силою. Внаслідок загибелі мирного населення с. Рачак 15 січня 1999 р., у ході збройного протистояння, сербська сторона зазнала чергової хвилі осуду з боку світової громадськості. Перший раунд перемовин відбувся в Рамбуйє, поблизу Парижа, 6 – 23 лютого 1999 р. У березні 1999 р. перемовини були подовжені, однак вони не принесли очікуваних результатів і ще більше налаштували міжнародне співтовариство проти керівництва СРЮ. Найбільш болючим для Белграду під час переговорів було питання допущення на територію Косово міжнародного контингенту. Зрештою, з 24 березня по 10 червня 1999 р. територія СРЮ зазнала бомбових ударів НАТО [5, с. 111-112, 301].

Таким чином, невизначеність з приводу статусу автономного краю перетворилась на болючу проблему сербської державності. Косовська криза з її невизначеністю та важкопрогнозованими наслідками, істотно вплинула на всю систему міжнародних відносин, на загальний світовий порядок і взаємини між державами.

Література

1. Албанский фактор в развитии кризиса на территории бывшей Югославии. Документы. Т. 1 (1878-1997 гг.). / [И. В. Ануфриева, Е. Ю. Гуськова, П. А. Искендеров и др.]. Москва: Индрик, 2006. 312 с.
2. Албанский фактор в развитии кризиса на территории бывшей Югославии. Документы. Т. 2 (1998-1999 гг.). / [И. В. Ануфриева, Е. Ю. Гуськова, П. А. Искендеров и др.]. Москва: Индрик, 2007. 384 с.
3. Валецкий О. В. Югославская война 1991-1995 гг. Москва: Крафт+, 2008. 528 с.
4. Задохин А. Г. Пороховой погреб Европы. Москва: Вече, 2000. 223 с.

5. Маначинский А. Я. Косово и Метохия: между автономией и сепаратизмом. История и современность. Москва: Центр стратегической конъюнктуры, 2014. 316 с.

М. А. Срібна

Національний музей історії України

СВІТОВА ФЕДЕРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ОРНАНІЗАЦІЙ

Проблема жіноцтва на часі є дуже актуальна і поширена в наукових колах. Значним внеском у дослідженні українського жіночого руху, з'ясування місця жінки в різних сферах життєдіяльності стали наукові конференції, цінність яких полягає у матеріалах, опублікованих як результат їх проведення. Велика увага науковців прикута до подій ХХ ст., період коли діяльність українських жіночих організацій у західних країнах, де мешкала українська діаспора набула виразного феміністичного характеру. Українки з діаспори активно включилися в міжнародний жіночий рух. В період 1945–1991 рр. жіночі організації української діаспори намагалися репрезентувати жінок усієї України. Упродовж останніх двох десятиліть українська історіографія зробила значний поступ у дослідженні розвитку жіночого руху в Україні, переоцінки ідеологічно заангажованих історичних фактів. Серед дослідників варто виділити праці М. Богачевська-Хомяк [1], Л. Романишин [2], Л. Смоляр [3] тощо. Проте у наукових роботах дослідники розглядають діяльність жіночих організацій без урахування цікавих матеріалів, які зберігаються у фондівих зібраннях музеїв. Зокрема, у фондах Національного музею історії України зберігаються матеріали Союзу Українок у 1990 –х рр.[4] та III Світового Конгресу Союзу Українок, що проходив 7-12 липня 1994 р. у м. Івано-Франківську на відзнаку 100 –річчя зародження жіночого руху в Україні та 60-річчя Першого Світового Конгресу Союзу Українок [5]. Особливо хочеться зробити акцент на Світовій Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО), яка на нашу думку і досі потребує більшого вивчення та висвітлення [6].

СФУЖО виникла у 1948 р. в м. Філадельфія (США). Членами-засновниками були різні організації: Союз Українок Америки, Український Золотий Хрест у США, Організація Українок Канади ім. О. Басараб, Ліга Українських Католицьких Жінок Канади, Об'єднання Українських Жінок Німеччини, Союз Українок Франції, Організація Українських Жінок Великої Британії, Об'єднання Українок Бельгії,

Союз Українок Аргентини, Організація Українських Жінок Бразилії. З часом до федерації увійшли: Союз Українок Австралії, Об'єднання Жінок Ліги Визволення України (Канада) й Об'єднання Українських Жінок Венесуели, Український Жіночий Союз Австрії, Об'єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобод України в Америці, Жіноче Товариство ім. Олени Теліги (Англія), Об'єднання Жінок «Просвіти», Організація Жінок «Відродження» (Аргентина). Завдяки діяльності СФУЖО було встановлено зв'язки з Міжнародним Жіночим Союзом і Міжнародною Жіночою Радою. Крім того, СФУЖО вносило петиції і меморандуми до різних міжнародних організацій в обороні української культури, жінок-в'язнів, роз'єднаних родин, проти переслідування церков і тяжкої фізичної праці.

З перших років незалежності жіночі організації в Україні та українські жіночі організації діаспори почали активно співпрацювати [7]. Сьогодні СФУЖО, з центром в місті Торонто в Канаді, об'єднує 27 організацій із 17 країн на чотирьох континентах. Складові організації СФУЖО працюють у різноманітних напрямках – громадських, релігійних, культурних, освітніх, еміграційних та гуманітарних. СФУЖО показує діяльність локальних українських спільнот по всьому світу, а також представляє їх на міжнародній арені в ООН. В 1990 р. СФУЖО одержала акредитацію при Департаменті Публічної Інформації в ООН, в 1993 р. консультативний статус в Економічній і Соціальній Раді ООН, а в 1997 р. членство в Комітеті при ЮНІСЕФ. Таким чином, СФУЖО вже понад 70 років згуртовує українське жіноцтво по своїх організаціях, координує їх працю та репрезентує їх перед світовою громадою.

Література

1. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / М. Богачевська –Хом'як. К.: Либідь, 1995 – 424 с.
2. Романишин Л. Міжнародна діяльність українських жіночих організацій (XX - поч. XXI) / Л. Романишин // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія:Історія, міжнародні відносини. – Вип.9, 2012. – С.345-350.
3. Смоляр Л. Жіночі студії України. Жінка в історії та сьогодення / Л. О. Смоляр, В. Я. Галаган та ін. – О.: АстроПринт, 1999. – 440 с.
4. Національний музей історії України (далі НМІУ). – Фонди. – Колекційна опис № 524. – «Матеріали Шевченківської районної організації Союзу Українок м. Львова».
5. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 571 «Жіночий рух в Україні (кін.1980 - поч. 1990 рр.)».
6. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 571. – «Жіночий рух в Україні (кін.1980 - поч. 1990 рр.). Світова Федерація Українських Жіночих Організацій». – «Збірник V-й Конгрес Світової Федерації Українських Жіночих

Організацій». Канада, 1987 р. – РА-1365; «Програма делегата VI Конгресу Світової Федерації Українських Жіночих Організацій». – ЛД-6156; Збірник «Шостий Конгрес Світової Федерації Українських жіночих організацій». 1992 р. – РА-1366.

7. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 603. – «Світова Федерація Українських Жіночих Організацій». – «Буклет «Світова Федерація Українських жіночих організацій», видання СФУЖО, художник М. Левицький, м. Торонто, 1997 р. – ЛД-6487; «Плакат «Березень-місяць СФУЖО. 1997. Передамо нащадкам наш скарб – рідну мову». Худ. Ф. Гуменюк. м. Торонто, 1996 р.» – Пл-3067.

Г. М. Стародубець

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

ЕСЕНСІЙНІ ЗАСАДИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН В КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ПОЛІ ПОЛІТИЧНОЇ ДОКТРИНИ С. БАНДЕРИ

Російсько-українські відносини - це одна з ключових тем, яка постійно перебувала в полі зору С.Бандери як громадського діяча і політичного аналітика. В жовтні – листопаді 1952 р. у Мюнхені було опубліковано три його статті, написання яких детерміноване появою нової форми російської агресивної політики, спрямованої проти українських еміграційних політичних кіл. Її суб'єктами виступали так звані «біломосковські політичні групи, очолювані А. Керенським», який у той час мешкав у США, де займався громадсько-політичною діяльністю та практикував викладання у Стенфордському університеті. Мета нашої статті – визначити ставлення українського націоналістичного політикуму до ідеї відновлення Російської імперії, поширюваної на початку 1950 року в еміграційних колах проросійського спрямування.

Представники організованої російської еміграції в країнах Західної Європи та США на початку 1950-х років розгорнули активну діяльність у напрямку заручитися підтримкою українських політичних сил на платформі створення спільної політичної антибільшовицької коаліції. Однак, в основі їхньої ідейної позиції стояла теза про те, що «Україна й інші народи мали б переставити свої визвольні змагання тільки на протилежну, протикомуністичну боротьбу і провадити її в аспекті неподільності російської імперії з пристосуванням до московських бажань» [1, с.268].

Їхня концепція знайшла підтримку в середовищі певних громадсько-політичних організацій США, які, в свою чергу, в різний спосіб прагнули схилити до такої коаліції українців. С. Бандера наголошує, що позиція американців носить кон'юнктурний характер і висловлює своє обурення з приводу того, що вони намагаються поставити українсько-американські взаємини у залежність щодо прийняття або відхилення її українцями.

В контексті критики американської позиції в цьому питанні він висловлює кілька тез.

1. Не можливо об'єднати на площині однієї ідеологічної платформи два взаємновиключаючі концепти, перший з яких представлений російськими еміграційними колами – боротьба проти більшовицько-радянського режиму і відновлення монархії в Російській державі. Другий - емігрантськими колами представників народів і націй, котрі входять до складу СРСР і відстоюють ідею національно-державної незалежності.

2. Боротьба проти більшовицької держави – «є одночасно боротьбою з імперіалізмом московської нації взагалі, так, як більшевизм є формою і витвором цього імперіалізму»[1, с.270].

3. «Проросійська концепція в американській політиці негативно ставиться до суті визвольних змагань України й інших народів, до їх прагнення до повної державної самостійності і повної ліквідації будь-якої залежності від Москви» [2, с.279]. Автор наголошує, що демократичний світ сподівається на формування внутрішньої опозиції всередині СРСР на антибільшовицькій платформі. Американцям важливо, щоб учасниками такого спротиву, серед інших, були й росіяни. Однак ця ідея за визначенням не може бути реалізована.

4. Шкідливою та небезпечною для національно-визвольного руху є антибільшовицька пропаганда, спрямована виключно проти комуністичного режиму, тому що «вона діє демобілізує на головні пружини протибільшовицької боротьби» [2, с.281]. Тим більше, якщо ця пропаганда звучить з вуст представників демократичного табору. Такі приклади, по перше, діють деморалізуюче на національно свідомий український загаль та політикум, по-друге, стають інструментом ідеологічної боротьби в руках сталінських пропагандистів.

5. Незалежно від ставлення США чи інших західних держав до українського національно-визвольного руху, позиція націоналістичного українського політикуму залишається незмінною – продовження боротьби за незалежну українську державу.

Отже, в розглянутих нами статтях С. Бандери виразно прослідковується ідея незмінності стратегічного курсу українських націоналістів на побудову Української держави. Степан Бандера наголошує, що у боротьбі за державну незалежність українці можуть твердо сподіватися тільки на власні сили, не заперечуючи при цьому можливості співпраці з іншими політичними силами, окрім російських, при чому без різниці позиціонування останніх з політичним табором. Проектуючи його позицію на сьогоднішні реалії, можемо стверджувати, що «гібридний російсько-український конфлікт унаочнив, що, попри широку і розгорнуту систему включення в архітектуру міжнародної безпеки, Україна опинилася в умовах військової агресії у безпековому вакуумі, поза надійними гарантіями безпеки»[3, с.17]. У своїй боротьбі за утвердження і захист національно-державних інтересів українці можуть розраховувати тільки на власні сили.

Література

1. Бандера С. З москалями нема спільної мови / Перспективи української революції: Репринтне вид. – Дрогобич, 1998. - С.267-271
2. Бандера С. Відкриті карти / Перспективи української революції: Репринтне вид. – Дрогобич, 1998. - С.277-283
3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К., 2017. – 496 с.

Я. В. Строколіс

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ВЕРСАЛЬСЬКО – ВАШИНГТОНСЬКОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

За свою історію система міжнародних відносин неодноразово трансформувалася, що призводило до формування нового балансу сил. Пошук міжнародної системи, щодо вирішення конфліктів та уникнення війн започаткувало створення Версальсько – Вашингтонської системи.

З огляду на це мета статті – дослідити Версальсько – Вашингтонську систему міжнародних відносин, які склалися після завершення Першої світової війни, визначити загальні тенденції й особливості формування Версальсько – Вашингтонської системи в міжвоєнний період.

Проаналізувавши історіографію варто зауважити, що зазначена тема досліджується досить широко в зарубіжній науці, але досить вузько розглянута у роботах вітчизняних науковців. Вивченню формуванню Версальсько – Вашингтонської системи присвячували

свої праці такі зарубіжні дослідники, як Генрі Кіссенджер[1] та Олександр Родрігес[3]. З військової мемуаристики цінною працею вважається праця Ллойд Джорджа[2] прем'єр міністра Великобританії.

Версальсько – Вашингтонська система – це форма політичної організації міжнародних відносин після закінчення Першої світової війни, основи якої були закладені Версальським мирним договором 1919 р. з Німеччиною та її союзниками, а також договорами підписаними на Вашингтонській конференції 1921 – 1922 р.

Версальський мирний договір офіційно завершив Першу світову війну, був підписаний у Версалі Жоржом Клемансо (Франція), Девідом Ллойд – Джоржом (Британська Імперія), Вудро Вільсон (США), Орландо Вітторіо (Італія) з Німеччиною. До договору долучилися Японія, Бразилія, Куба, Еквадор, Бельгія, Болівія, Греція, Хіджаз, Гондурас, Ліберія, Панама, Польща, Португалія, Румунія, Чехословаччина та Королівства Сербів, Хорватів і Словенців.

За цим договором Німеччина втрачала Ельзас і Лотарингію, які відходили Франції, округа Мальмеді та Ейпен відходили Бельгії, Познань, Помор'я та Верхня Сілезія відходили до Польщі, Гданськ проголошувався «вільним містом», частина Шлезвігу переходила до Данії.

Німеччина визнавала незалежність Польщі та Чехословаччини, та дотримання кордонів Австрії. Проголошувалася демілітаризована Рейнська область. Війська скорочувалися до 100 тисяч, основна частина флоту переходила до країн переможців, впроваджувались репарації у вигляді 269 мільярдів золотих марок.

Німецькі колонії були розділені таким чином: Руанда – Урунді перейшла під мандат Бельгії, Танганьїка до Великобританії, Марокко перейшло під управління Франції, Нова Гвінея до Австралії, провінція Шаньдун переходила Японії, острова Самоа до Нової Зеландії.

18 січня 1919 р. в Парижі відбулась Паризька мирна конференція, яка проводилась до 21 січня 1920 р. На цій конференції були підготовлені: Версальський, Сен – Жерменський, Нейський, Тріанонський, Севрський мирні договори та прийнято рішення створити Лігу Націй.

Сен – Жерменський договір був підписаний з Австрією 10 вересня 1919 р. Фактично затвердив розпад Австро – Угорщини. Створенням Австрійської республіки, Угорщини, Чехословаччини та Королівства Сербів, Хорватів і Словенців. Румунії переходила Буковина, а за Італією закріплювався Південний Тіроль. На Австрію були впроваджені репарації та вимога скоротити військо до 30 тисяч чоловік[2, с. 171].

27 грудня 1919 р. За Нейїським миром Болгарія мала віддати Цариброд, Босилеград та Струмицю до Королівства Сербів, Хорватів та Словенців, Південна Добруджа залишалася за Румунією, Західна Фракія в 1920 р. перейшла до Греції. Болгарія зобов'язалась виплатити 2,25 мільярди франків та скорочення армії до 20 тисяч.

За Тріанонським мирним договором 4 червням 1920 р. Угорщина віддавала Трансільванію і східну частину Баната Румунії, Хорватія та Бачка перейшли до Королівства Сербів, Хорватів і Словенців, Словаччина та Закарпаття перейшли до Чехословаччини.

Севрський договір 10 серпня 1920 р. з Османською Імперією «перекроїв» весь близький схід на угоду країнам переможцям. Ірак, Єгипет та Палестина переходили під управління Великобританії, Сирія і Ліван до Франції, а Східна Фракія і Єдрне до Греції, Босфор та Дарданелли переходили під контроль Антанти.

Особливості політики США були озвучені 8 січня 1918 р. в Конгресі президентом США Вудро Вільсоном так звані «Чотирнадцять пунктів» в яких зазначалося про відмову від таємної дипломатії, повернення німцями захоплених територій, поширенням вільної торгівлі та створення Ліги Націй.

Створення Ліги Націй задумувалося як початок об'єднання країн для спільної боротьби проти світових загроз таких, як протидія війні та дотримання міжнародних договорів. Складалась Ліга Націй із Асамблеї та Ради з чотирьох постійних членів(Великобританії, Франції, Італії та Японії) та чотирьох непостійних, які щорічно переобиралися[1, с. 41].

3 грудня 1921 р. по лютий 1922 р. в Вашингтоні розпочалася Вашингтонська конференція ціллю, якої являлося скорочення морського озброєння, вирішення проблем на Тихому океані. Договори були зв'язані з розподілом впливу в Китаї, так був прийнятий «договір дев'яти держав». У Вашингтоні було прийнято договір, який обмежував ліміт тоннажності флоту. Для США та Великобританії 525 тис. т, для Японії 315 тис. т, Італії і Франції 175 тис. т.

До причин, які руйнували Версальсько – Вашингтонську систему можна віднести ізольованість США, СРСР, Німеччини та Китаю від вирішення світових проблем. Вільний ринок так і не був впроваджений. Держави відгороджувалися один від одного створюючи торговельні бар'єри. Також ситуацію погіршувала економічна криза 1929 – 1933 рр [3, с. 233].

Отже можемо сказати, що Німеччина не змогла змиритися з територіальними втратами та економічним втручанням держав переможців. Репарації та окупація Рейнської області призвели до

загостренню реваншизму в німецькому суспільстві. Розбіжності в політиці союзників призвели до поглиблення суперечок та посилення німецької загрози. Італія почувалася ображеною після невиконання територіальних зобов'язань країн союзників. Японія не могла змиритись з посиленням США в Тихому океані, та розподілу впливу в азійському регіоні не на її користь. Ці суперечки призвели до нової конфронтації на світовій арені, які стали приводом до початку Другої світової війни.

Отже можемо сказати, що Версальсько – Вашингтонська система так і не стала запорукою тривалого миру і стабільності, оскільки до кінця не вдалося узгодити інтереси основних її учасників, а наймогутніша на той час держава Сполучені Штати Америки так і не змогли відійти від політики ізоляціонізму.

Література

1. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В.В. Львова. Москва: Ладомир, 1997. 848 с.
2. Ллойд Джордж Д. Военные мемуары: в 5-ти т. пер. с англ. И. Завача; с предисл. Ф. А. Ротштейна. Москва: Соцэкгиз, Т. 4. 1935. 444 с.
3. А.М. Родригес. Новейшая история стран Азии и Африки: XX век: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: В 3 ч. Ч. 2. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 320 с.

В. Ю. Чеканов

Таврійський національний
університет імені В.І. Вернадського

ПРОСТІР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ВИКЛАДІ ГЕРОДОТА І ФУКІДИДА

У науково-історичній літературі далеко не завжди зосереджується увага на тому, що об'єкти дослідження в історичній науці нерідко формуються без урахування факту, що вони бачилися учасникам та свідкам подій інакше чи не бачилися як такі взагалі. Тенденційність у використанні історичного матеріалу дозволяє формувати минуле, створюючи нові об'єкти дослідження, життєздатність яких всередині історичної науки відтепер визначається сприйняттям цих об'єктів науковою спільнотою. Можливі впливи цієї тенденційності на достовірність відтворення історичного минулого, як правило, в літературі не розглядаються.

Форматування істориком своїх об'єктів дослідження так чи інакше пов'язане з розташуванням їх у просторі, про що і йтиметься у нашій розвідці. Історичні факти репрезентуються з більшою широтою

охоплення, ніж факти повсякдення. Цю їх властивість зафіксовано вже у найдавніших історичних працях в історії людства.

Безперечно, першою такою працею є «Історія у дев'яти книгах» Геродота. Праця Геродота з самого початку вводить нас у широкий поліетнічний просторовий контекст, який пізніше ототожнюватимуть з міжнародними відносинами. Проте, у Геродота цей контекст відтворюється ще поза будь-якими дисциплінарними рамками (для цього ним широко застосовуються дані міфології, етнографії, фольклористики тощо). Геродот ставить питання про витоки ворожнечі між греками і персами, що згодом вилилася у греко-перські війни, і вирішує його в контексті взаємостосунків усіх сусідніх народів. Він обвинувачує в розпаленні ворожнечі фінікійців [1, с.2-3] і практично одночасно звертається до історії лідійців як першого народу, котрому вдалося створити прецедент: підкорити частину греків і змусити сплачувати данину [1, с.4]. Для Геродота Греція є не замкненим історичним ареалом, вона з самого початку відкрита для зовнішніх впливів. Характерним наслідком його суб'єктивної установки є відсутність опозиції «ми – вони» в тексті його праці. Греко-перські війни для Геродота не були наслідком впливу зовнішньополітичних перипетій, тому що його погляд на події був синкретичним, без виокремлення зовнішньо- і внутрішньополітичної сфер, без розрізнення історичних і неісторичних передумов подій.

Не дивно, що для Геродота характерним прийомом є корекція грецьких версій подій зверненням до закордонних інформаторів: наприклад, в частині свого твору, присвяченій Єгипту, Геродот не забуває зазначити, що «запитав жерців, чи вірне сказання еллінів про облогу Іліону [Трої]» [1, с.104-105].

Молодший Геродотів сучасник Фулідід керувався іншою установкою. Так, говорячи про Троянську війну, він розглядав її як суто грецьку справу (хоча вона була, по суті, експедицією на азійське узбережжя Егейського моря і на боці троянців у ній виступали негрецькі народи, зокрема, пеласги). Фулідід цього нібито не помічає і згадує щодо неї тільки грецькі топоніми [3, с.7-10]. Про греко-перські війни він пише одним рядком [3, с.14]. Ми багато знаємо про персько-спартанські стосунки пізнього етапу Пелопоннеської війни, але у Фулідіда вони завжди репрезентуються як мотивовані з боку спартанців і ніколи – з боку персів, які перебувають за межами авторського бачення [3, с.50, 68, 359, 366, 372].

Отже, ми з самого початку спостерігаємо дві протилежні дослідницькі програми. Для Фулідіда зовнішні впливи на події грецької історії були у повному сенсі слова «зовнішніми»: вороги приходили і

на грецькі землі, і в текст з-за меж авторського кругозору. Мотивації греків і іноземців у Фукидіда існували на різних рівнях пояснення: греки вимушені до дій ситуацією і, в принципі, невинні в її негативному розвитку. Іноземці ж завжди перебувають за межами ситуації, втручаються в неї довільно і керуються тільки власними інтересами.

Дослідницька програма Геродота була протилежною. Греки і іноземці для нього в будь-якій історичній ситуації представлені рівнозначно, і це визначає характер композиції історичного матеріалу, в якому багато екскурсів в історію (і не лише історію) негрецьких країн. Увагу автора зосереджено переважно на країнознавчих сюжетах, тоді як власне історичним подіям приділено значно менше місця. Наприклад, в розділі про Єгипет: «за Міном слідували 330 інших царів», зазначає Геродот одним рядком [1, с.87-98]. І далі докладно розповідає лише про тих з них, чия діяльність могла вплинути на уяву читачів, причому далеко відступає від історичної правди (як в розповіді про «Сесостриса», в особі якого непросто побачити реального фараона Сенусерта III [1, с.99-102; 2, с.122]).

Якщо Фукидід неодноразово декларує свою політичну позицію (що абсолютно зрозуміло в контексті Пелопоннеської війни), то Геродот одверто далекий від ідеології. Відповідно, історичний простір у Фукидіда був обмежений грецьким світом і обумовлений політичними тенденціями. Звідси особливе враження «нападу» нових викликів ззовні. Тому структура обох праць відмінна: у Фукидіда вона визначається вектором внутрішньогрецьких подій, який інверсіями ззовні лише корегується. У Геродота вона нагадує низку «кілець» (лідійське, персидське, єгипетське, грецьке), що «нанизуються» одне на інше, поступово утворюючи вектор, котрим стає історія греко-перських війн. Той факт, що нам така структура здається нетиповою, свідчить на користь того, що відчуття *зовнішньої* політики у античних істориків виростає з зосередженості на *внутрішній* – тобто так, як у Фукидіда.

Література

1. Геродот. История в девяти книгах / пер. Г.А. Стратановского. Москва: ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2004. 436 с.
2. История древнего мира / под ред. И.М. Дьяконова, В.Д. Нероновой, И.С. Свенцицкой. Т.1. Ранняя древность. Москва: Наука, 1983. 384 с.
3. Фукидид. История / изд. подг. Г. А. Стратановский, А. А. Нейхард, Я. М. Боровский. Ленинград: Наука, 1981. 543 с.

Секція № 2
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ДИПЛОМАТІЯ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.»

О. А. Брайчевська
Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ
КОРОЛІВСТВА НОРВЕГІЯ В УМОВАХ КРИЗИ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах тривалої військово-політичної агресії РФ на сході України, надзвичайно важливим завданням є збереження та поглиблення партнерських стосунків з країнами, які з початком російської агресії заявили про підтримку суверенітету і територіальної цілісності України. Розбудова партнерських відносин та успішне співробітництво в рамках міжнародних організацій передбачають координацію та узгодження спільних позицій на міжнародній арені, що, в свою чергу, зумовлює необхідність детального вивчення зовнішньополітичних пріоритетів та зовнішньополітичних стратегій держав-партнерів України, до числа яких належить й Королівство Норвегія.

Окремі аспекти зовнішньополітичної діяльності Королівства Норвегія досліджували О. Цветков, І.Сабор, Б. Барна, О.Подворна, Д. Пугачова, М. Трофименко.

Норвегія має давні традиції виваженої зовнішньої та безпекової політики, основу якої складають цінності демократії, прав людини та поваги до міжнародного права. Зовнішньополітична діяльність Королівства Норвегія на початку ХХІ ст. була спрямована на підтримку світового економічного зростання, збереження міжнародного порядку, зменшення наслідків кліматичної кризи та загроз глобальній екосистемі, боротьбу з бідністю, забезпечення прав людини, миротворчу діяльність, міжнародне співробітництво та координацію дій в Арктичному регіоні [6].

Анексія Російською Федерацією Криму, російська збройна агресія на сході України, відкрита інтервенція російських збройних сил у Сирію, громадянська війна в Ємені, політична та економічна нестабільність в поясі країн від Сахеля до Афганістану, зруйнували міжнародний порядок та систему міжнародної безпеки. Нові виклики і загрози міжнародній безпеці призвели до значних змін у

зовнішньополітичних пріоритетах Норвегії та спонукали її до активізації міжнародної діяльності.

У зовнішньополітичній декларації від 24 березня 2014 р. [1], російська анексія Криму була визнана порушенням міжнародного права. Норвегія, як і її союзники по НАТО та партнери в ЄС, засудила незаконні дії Російської Федерації щодо Криму, повністю припинила норвезько-російське військове співробітництво, в тому числі й в Арктиці [5], приєдналася до міжнародних санкцій. Під час дебатів у Стортингу щодо основних засад зовнішньої політики Норвегії на 2015 р. було актуалізовано напрямки зовнішньої політики, відповідно до викликів і загроз, які постали перед Королівством: «безпека, основні цінності, економічні інтереси, мир, розвиток і гуманітарна політика, боротьба із зміною клімату» [2, 3].

Виходячи з того, що зовнішня політика держави не може залишатися статичною, у квітні 2017 р. були визначені наступні три основні напрямки діяльності [4] в умовах мінливого зовнішньополітичного ландшафту та в умовах кризи системи міжнародної безпеки:

1. Подальше поглиблення трансатлантичних зв'язків та подальший розвиток довгострокової співпраці з США; посилення колективної оборони НАТО та оборонних можливостей Норвегії шляхом проведення більшої кількості спільних військових навчань та присутності союзників по НАТО на Півночі; подальший розвиток співпраці з РФ в Арктичному регіоні лише на основі спільних інтересів та послідовної і передбачуваної політики; підтримку та розвиток міжнародного правопорядку, посилення ролі ООН, сприяння правам людини, верховенству права та демократії.

2. Розширення та поглиблення європейського та північного вимірів в безпековій політиці через розвиток тіснішої співпраці з обраними європейськими союзниками та між НАТО і ЄС; сприяння ефективному контролю над зовнішніми кордонами ЄС; поглиблення співпраці з країнами ЄС у галузі безпеки на Півночі.

3. Активізація миротворчої та гуманітарної діяльності щодо врегулювання конфліктів, нестабільної політичної та економічної ситуації в країнах Близького Сходу, Північної Африки, Сахеля).

Надзвичайно чутливими для безпеки Норвегії залишаються відносини з Росією. Норвегія розглядає Російську Федерацію як порушника міжнародного права і, водночас, як важливого партнера для реалізації норвезьких національних інтересів в Арктиці.

Література

1. Foreign policy address to the Storting - March 2014. Government.no. URL: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/ address_ storting/id753809/ (дата звернення 26.01.2019).
2. Foreign policy address 5 March 2015. Government.no. URL: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/address_ storting/ id2398550/ (дата звернення 24.01.2019).
3. Global security challenges in Norway's foreign policy Terrorism, organised crime, piracy and cyber threats, 2015, Published by: Norwegian Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/bdf4bd40d57d4dc79409 de 87419a2217/en-gb/pdfs/stm20142015003700engpdfs.pdf> (дата звернення 26.01.2019).
4. Meld. St. 36 (2016–2017) Setting the course for Norwegian foreign and security policy. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/meld.-st.-36-20162017/id2549828/sec1> (дата звернення 25.01.2019).
5. Norway Suspends Bilateral Military Activities with Russia until the End of 2015. Government.no – 12.12.2014, URL: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/Norway-suspends-bilateral-military-activities-with-Russia-in-2015/id2351002/> (дата звернення 26.01.2019).
6. Report No. 15 (2008–2009) to the Storting. Interests, Responsibilities and Opportunities The main features of Norwegian foreign policy, URL: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/report-no.-15-to-the-storting-2008-2009/id548673/> (дата звернення 23.01.2019).

А. Г. Бровко

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності 24 серпня 1991 року Україна почала проводити активну зовнішню політику, встановлюючи двосторонні дипломатичні контакти з провідними країнами світу, особливе місце серед яких належить Сполученому Королівству Великої Британії та Північної Ірландії. Будучи членом ЄС, постійним членом Ради Безпеки ООН та однією з найбільш економічно розвинутих держав світу, Великобританія стала важливим не лише політичним союзником, але й одним із провідних торговельних партнерів України в ЄС.

Мета статті: висвітлити розвиток та стан економічного співробітництва України та Великобританії на сучасному етапі (1991 – 2018 рр.).

Проблема економічного співробітництва між Україною та Великою Британією відображена наукових розвідках В. Галик, В. Майко, І. Черінько та ін. Оскільки українсько-британські відносини постійно розвиваються, дане питання є актуальним та потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Велика Британія одна із перших європейських країн, яка визнала незалежність України, встановила дипломатичні відносини з нашою державою та стала важливим стратегічним та торгівельним партнером.

Економічне співробітництво з Великою Британією є важливим напрямком розвитку української державності, що дає значні переваги для розвитку національної економіки. Першим договором підписаним між Україною та Великобританією був Міждержавний договір про принципи відносин і співробітництва підписаний у 1993 році під час візиту до Сполученого Королівства Президента України Л. Кравчук. Згідно договору, між двома країнами передбачалась співпраця у різних сферах економічної діяльності. Питання щодо фінансової підтримки України з боку Великобританії розглядалось під час візиту до Києва міністра фінансів Сполученого Королівства К. Кларка. 13 грудня 1995 року підписана двостороння міжурядова угода про міжнародні автотранспортні перевезення, що стимулюватиме торгівельно-економічні відносини (ратифікована 6 квітня 2000 року).

23-25 червня 1998 року відбулася зустріч міністра закордонних справ України Б. Тарасюка та державного секретаря закордонних справ та у справах співдружності Великобританії Д. Хендорсана під час якої обговорювалось питання розширення економічного співробітництва, збільшення торгівельного обороту і обсягів британських інвестицій в народне господарство України [1].

Великобританія входить до десятки найбільших інвесторів у українську економіку. Найбільша частка вкладень припадає на оптову торгівлю, операції з нерухомістю, оренду, надання послуг підприємцям, значно менше – припадає на машинобудівну галузь [4, с. 317]. Утім, попри активне співробітництво британські інвестиції в економіку України залишаються незначними, причиною чого виступає недосконалість податкової системи, корупція, неврегульована законодавча база української держави.

Центральне місце у співробітництві України з Британією належить торгівлі. Україна переважно експортує до Сполученого

Королівства чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження, зернові культури; залишки і відходи харчової промисловості; імпортує – промислове обладнання, фармацевтична продукція, ефірна масла, косметику [2]. Набула розвитку двостороння торгівля послугами. За обсягами експортованих з України та імпортованих в Україну послуг, Сполучене Королівство зайняло перше місце серед держав-членів ЄС. Основними видами послуг, що експортуються з України до Британії є: транспортні послуги, послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютери та інформаційні послуги, ділові послуги. Натомість, імпортується Україною: послуги пов'язані з фінансовою діяльністю, ділові послуги, роялті та послуги пов'язані з інтелектуальною власністю, комп'ютерні та інформаційні послуги, а також транспортні та телекомунікаційні.

У 2016 році Сполучене Королівство висловило намір вийти зі складу ЄС. Як заявив міністр міжнародної торгівлі Великобританії Лаям Фокс, така політична позиція Великобританії не вплине на подальший розвиток економічного співробітництва між двома державами, навпаки, Сполучене Королівство має на меті поглибити економічну співпрацю: «Ми визначили Україну одним із пріоритетних для Британії ринків після Brexit. Наш план – ще більше покращити та лібералізувати торговельні відносини між нами» [3]. До середини 2019 року Україна та Велика Британія планують підготувати проект тексту угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ), що регулюватиме торговельно-економічні відносини після Brexit.

Таким чином, економічне співробітництво України та Великобританії є взаємовигідним. Зважаючи на активну дипломатичну діяльність в політичній сфері, є всі підстави сподіватися на подальший успішний розвиток торговельно-економічного співробітництва між двома державами.

Література

1. Галик В. Україна в Європі і світі: Навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 364 с.
2. Майко В.А. Без істотних проривів. Українсько-британські торговельно-економічні відносини за сучасних умов // Політика і час. 1998. № 11-12. С. 14–24.
3. Стан двосторонньої торгівлі між Україною і Великою Британією URL: <https://uk.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/4792> (дата звернення: 08.02.2019).
4. Черинько І. Українсько-Британські відносини: історія та сучасність. Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. 2009. Вип. 43. С. 313–321. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/13024/25-Cherinko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 08.02.2019).

СЕРБО-ХОРВАТСЬКІ ВІДНОСИНИ У ХХІ СТ.

Проблеми сербо-хорватських відносин у ХХІ ст. залишаються актуальною темою для історичних досліджень. Необхідно зазначити, що в українській історичній науці вони є малодослідженими і потребують подальшого ґрунтовного осмислення. Зокрема, розвиток цих відносин переважно у 1990-х рр. проаналізовано у низці досліджень українських, російських та інших істориків, серед яких необхідно виділити праці: О.Бірюкової [1], М. Нагірного [4], О. Гуськової [2], А. Соколова [7] та ін.

На початку ХХІ ст. сербо-хорватські відносини, на відміну від 1990-х рр., розвивались більше з позитивними тенденціями, хоча й досить складно. Важливим чинником цього процесу були зміни у владних відносинах в Союзній Республіці Югославії (прихід до влади В. Коштуніці у вересні 2000 р., арешт колишнього союзного президента С. Мілошевича; перехідний етап до остаточного розлучення Сербії та Чорногорії у 2002-2006 рр.). З іншого боку, у цих відносинах продовжувало тяжіти історичне минуле обох народів, зокрема, пам'ять про масові вбивства сербів у незалежній державі Хорватії в роки Другої світової війни, події 1990-х рр. на території самопроголошеної Сербської Країни у Хорватії, геноцид сербів проти хорватів у минулому та ін.; вагому роль відігравав протягом усього ХХ ст. й релігійний чинник.

Як зазначає О. Бірюкова, напруженість між двома країнами зберігалася у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. у зв'язку зі становищем сербів у Хорватії, які нерідко змінювали національність, прізвища, приймали католицизм; сербський націоналізм посилювався і через звільнення з роботи через етнічну приналежність [1, с. 223].

На початку ХХІ ст. відбувається активізація економічних, політичних та культурних відносин між двома країнами, на відміну від конфліктного періоду 1990-х рр. З іншого боку, продовжують існувати територіальні суперечки (про розмежування півострова Превлаки, Которської затоки, проблема з подунайським кордоном між Сербією та Хорватією); також серйозною є проблема повернення сербських біженців на територію Хорватії [7, с. 27].

Відомо також, що ще в липні 1999 р. Хорватія подала заяву до Міжнародного суду ООН, звинувачуючи Союзну республіку Югославія

у порушенні Конвенції ООН про попередження злочину геноциду і покарання за нього. Судовий процес за взаємними звинуваченнями Сербії і Хорватії у геноциді тривав більше 15 років, і у лютому 2015 р. Міжнародний суд ООН прийняв рішення відмовити обом сторонам у задоволенні їхніх позовів. Було визнано, що Сербія і Хорватія в ході міжетнічних війн 1990-х рр. здійснювали серйозні злочини, але відповідно до Конвенції ООН, вони не можуть кваліфікуватися як геноцид [3].

Процес нормалізації відносин між Сербією та Хорватією був пов'язаний значною мірою із пріоритетними завданнями обох країн на шляху демократизації, вступу до НАТО та ЄС. Хорватія з 2013 р. є повноправним членом ЄС, тоді як Сербія продовжує бути кандидатом на вступ до цього союзу. Різняться позиції обох країн і в інших міжнародних питаннях. Так, у питаннях відносин з Російською Федерацією та санкцій проти неї, проблемі незалежності Косово позиція Хорватії співпадає з офіційними рішеннями ЄС, тоді як Сербія не бажає приєднуватись до цих санкцій, а в другому питанні лише визнає де факто становище, що склалося в цьому регіоні, не змирившись із втратою цієї території [5].

Необхідно відзначити певні позитивні кроки з боку президентів Хорватії (Степана Месича (2000-2010 рр.), Іво Йосиповича (2010-2015 рр.), Колінди Грабар-Кітарович (з 2015 р.)) щодо нормалізації відносин із Сербією. Історичним моментом у сучасних сербо-хорватських відносинах стало підписання у червні 2016 р. в сербському місті Суботиця, де проживає значна кількість етнічних хорватів, «Декларації про розвиток відносин та вирішення відкритих питань Сербії і Хорватії». У ній містяться важливі пункти щодо захисту прав нацменшин в обох країнах (сербів і хорватів); кордону на спірних ділянках; пошуку зниклих громадян обох республік в ході збройних конфліктів у колишній Югославії та ін. [6].

Отже, розвиток сербо-хорватських відносин у XXI ст. набув певних позитивних тенденцій, але напруженість та складність між двома країнами продовжує зберігатись (через пам'ять про історичне минуле, релігійний чинник, різні позиції у ряді міжнародних проблем). Різні аспекти цих відносин потребують подальшого ґрунтовного вивчення.

Література

1. Бірюкова О.О. Сучасні Балкани: внутрішньополітичні проблеми та зовнішньополітичні перспективи // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Питання політології». 2009. № 861, вип. 15. С.218-227.

2. Гуськова Е. Независимая Хорватия с независимыми сербами // Югославия в XX веке: Очерки политической истории / Отв. ред. К. В. Никифоров. М.: «Индрик», 2011. С. 775-804.
3. Международный суд ООН отверг взаимные обвинения Сербии и Хорватии в геноциде. URL: <https://news.un.org/ru/audio/2015/02/1026571>.
4. Нагірний М. Хорватсько-сербська війна: уроки для України // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка ; редкол.: М. Алексієвець, Л. Алексієвець, М. Бармак [та ін.]. Тернопіль : [ТНПУ], 2015. Вип. 1, ч. 2. С. 207-210.
5. Сербія хоче в ЄС, але ніколи не запровадить санкції проти Росії. URL: https://ipress.ua/news/serbiya_hoche_v_yes_ale_nikoly_ne_zaprovadyt_sanktsii_prot_y_rossii_mzs_233474.html.
6. Сербия и Хорватия подписали договор о развитии отношений. URL: <http://www.senica.ru/serbia/news/serbiya-i-khorvatiya-podpisali-dogovor-o-razvitiit-otnosheniy>.
7. Соколов А. В. Процессы нормализации отношений между бывшими республиками СФРЮ на современном этапе (внешние и внутренние факторы): автореф. дис. канд. ист. наук: 07.00.03 [Место защиты: Моск. гос. ин-т междунар. отношений]. Москва, 2008. 32 с.

І. В. Горобець

СумДПУ імені А.С. Макаренка

«АСОЦІАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ПІВДЕННОЇ АЗІЇ» ЯК РЕГІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ

Постановка проблеми. Сучасні система міжнародних відносин пропонує чимало варіантів моделей інтеграції. Фактично кожен регіон земної кулі за умов розвитку процесу глобалізації має «власний» приклад розвитку інтеграційних процесів. Не є винятком у цьому сенсі регіон Південної Азії. У цій доповіді розглянемо особливості регіональної інтеграції у Південній Азії. **Огляд публікацій.** На жаль, у вітчизняній історіографії відсутні ґрунтовні праці, присвячені зазначеній проблематиці за винятком монографій П.М. Ігнат'єва та І.В. Горобця. З російської історіографії використовувалися праці В. Белокреницького [1, с.343] та Д.Касаткіна. Також у монографії Г.Сундарама проведено порівняння досягнень регіональної інтеграції у Південній Азії із більш ґрунтовними результатами європейської інтеграції, яка також має свою специфіку.

18-24 квітня 1955 р. на Бандунзькій конференції 29 країн Азії та Африки сформувавали принципи співробітництва. Від регіону Південної Азії були представлені Бірма, Індія, Пакистан, Цейлон [1, с.300]. Уперше ідея створення інтеграційного об'єднання усіх держав Південної Азії була висловлена 2 травня 1980 р. тодішнім диктатором Бангладеш Зія Рахманом [2, с.370]. Безумовно, серед причин цього були міжнародні фактори, такі як друга нафтова криза після ісламської революції в Ірані та введення радянських військ до Афганістану. У квітні 1981 р. у столиці Шрі-Ланки Коломбо відбулася перша зустріч секретарів у іноземних справах, тобто перших заступників міністра, держав «сімки». Тоді були погоджені сфери співробітництва, головним чином економічного, та затверджено принцип консенсусу (спільної згоди) в процесі прийняття рішень. Впродовж 1981-1983 рр. відбулися ще три такі зустрічі. У серпні 1983 р. відбулася перша зустріч на рівні міністрів закордонних справ. На згаданій зустрічі країни-учасники заявили про початок діяльності «Організації регіонального співробітництва Південної Азії» або «С А Р К» (South Asian Regional Cooperation). Знадобилися ще два роки роботи та дві зустрічі міністрів закордонних справ, перш ніж у Дацці в грудні 1985 р. вдалося провести першу конференцію на вищому рівні. Учасники Даккської зустрічі проголосили створення «Асоціації регіонального співробітництва» (С А А Р К), прийняли декларацію та хартію. Були визначені наступні неконфліктні сфери співробітництва: обмін інформацією, досвідом у сфері сільського господарства, освіти, охорони здоров'я, науки й техніки. Було досягнуто домовленості про створення Ради міністрів та Секретаріату «С А А Р К», визначена періодичність зустрічей: на вищому рівні раз на рік, а міністерському – два рази на рік.

У діяльності «С А А Р К» були свої підйоми та занепади, які пов'язувалися із загальною ситуацією у Південній Азії, а також стосунками між країнами-учасниками. Зазначимо, що одним із головних результатів створення та діяльності «С А А Р К» є той факт, що вона слугує переговорним форумом та обговорення та пошуку вирішення проблем, які виникають між державами-учасниками, насамперед регіональними державами Індією та Пакистаном. В центрі багатостороннього співробітництва залишаються питання підвищення рівня і якості життя населення країн регіону Південної Азії, розвиток сільського господарства та сільських районів, а також телекомунікацій і транспорту, науки й техніки, культури, туризму, спорту, охорони здоров'я, тощо. Водночас для розвитку торговельно-економічного співробітництва у конфігурації «С А А Р К» має суттєві об'єктивні обмеження. Головне з них низька ємність ринку та національних

економік, в яких домінує сільське господарство та промисловість, яка обробляє продукцію сільського господарства. Схожість набори корисних копалин та природних ресурсів також не створює умови для широкого товарообігу. Дефіцит вільних капіталів, умов для вигідних інвестицій внаслідок малої різниці у ціні робочої сили та її кваліфікації, робить вужчою основу для економічної взаємодії.

В 1996 р. держави-члени «С А А Р К» підписали угоду про пільгові митні тарифи. Але наступного року азійська фінансова криза поставила реалізацію цього проекту під сумнів. Також показово, що у першій половині 1990-х рр. імпорт із країн «С А А Р К» становив лише 12% «азійського імпорту» країн Європейського Союзу [3, с.171]. В 1997 р. було створено «Асоціацію регіонального співробітництва країн Індійського океану» у складі Індії, Індонезії, Австралії, ПАР, Оману, ОАЕ, Малайзії і Сінгапуру. Це був важливий крок до формування єдиного індійсько-океанського економічного простору [4, с.61]. Крім того, Індії постійно доводиться доводити Китаю свої ексклюзивні права у Південній Азії. Співпраця у форматі «С А А Р К» вибудовується на основі двосторонніх та багатосторонніх відносин між країнами регіону. Принципові питання вирішуються на самітах організації, а поточні проблеми двічі на рік вирішуються на засіданнях на рівні міністрів закордонних справ. Секретаріат «С А А Р К» працює у непальській столиці Катманду. На початку XXI ст. склався певний перепад між Індією та іншими країнами, які намагалися подолати індійський відрив у технологіях та рівнях економічного розвитку. Завдяки технологічним набуткам у низці базових галузей промисловості та інфраструктури Індія змогла налагодити висоотехнологічне виробництво у військово-промисловій сфері та обслуговуючій її сфері великої науки. Індія також досягла помітних успіхів у серійному виробництві комп'ютерних програм у різних галузях. Збільшення різниці потенціалів може з часом привести до формування економічних умов регіональної кооперації.

Література

1. Белокреницкий В.И. Проблемы и перспективы регионального сотрудничества в Южной Азии // Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М., 2002.
2. Энциклопедия Пакистана. – М., 1998.
3. Игнатьев П.М. Индия на шляху до лідерства в Південній Азії. – Чернівці, 2006.
4. Sundaram G. India and the European Union. – New Delhi, 1997.
5. Касаткин Д. Зона Индийского океана: от региональной интеграции – к единому сообществу // Азия и Африка сегодня. – 2004. - №3.

ААХЕНСЬКИЙ ДОГОВІР ФРАНЦІЇ І ФРН 22 СІЧНЯ 2019 РОКУ ЯК КАТАЛІЗАТОР СТАНУ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Франція та Німеччина історично по праву вважаються провідними державами континентальної Європи, що підтвердила історія другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Договір про франко-німецьке співробітництво та інтеграцію від 22 січня 2019 року, підписаний в символічному для спільної історії обох країн місті Аахен на доповнення до Єлисейського договору про співробітництво 1963 року, містить домовленості про розвиток зовнішньополітичної та безпекової співпраці. Зважаючи на провідну роль обох держав в європейській інтеграції, сучасні виклики міжнародному регіональному та світовому порядку, важливо проаналізувати зміст документа з огляду на специфіку розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки (далі – СЗППБ) як знакового напрямку функціонування Європейського Союзу.

Відносини Франції і Німеччини щодо європейської інтеграції у сфері зовнішньої політики і безпеки знайшли певне висвітлення в історіографії. У цьому напрямі працюють західні дослідники Т. Валасек, Ч. Грант, С. Лен, російські вчені Т. Зверьєва, Е. Обичкіна, Ю. Рубінській, українські вчені С. Кондратюк, В. Кравченко, А. Тюшка. Однак сучасні складні процеси міжнародних відносин і розвитку ЄС, нова динаміка франко-німецької взаємодії змушують по новому поглянути на проблеми європейської інтеграції.

Новий комплексний франко-німецький договір у 8 з 28 статей містить домовленості про поглиблення співпраці сторін у сферах зовнішньої політики, безпеки та оборони. Насамперед в преамбулі наголошено, що “дружба між Францією і Німеччиною була і залишається невід’ємним елементом єдиного, ефективного, суверенного і сильного Європейського Союзу” [1]. Країни зобов’язуються спільно розвивати “ефективну і сильну” СЗППБ. Засвідчено, що договірні сторони підтримують автономізацію дій об’єднаної Європи у згаданих сферах, насамперед Спільній політиці безпеки та оборони (СПБО). У ст. 4 передбачено тісну співпрацю збройних сил з метою формування спільної безпекової культури і розгортання, кооперацію військової промисловості та обмін

технологіями, розробку спільних підходів до експорту зброї в контексті посилення можливостей ЄС і виконання зобов'язань колективної оборони в рамках НАТО. Безпосереднім інституційним органом виконання цих зобов'язань має стати міждержавна Рада безпеки та оборони. Інтенсифікація дипломатичної взаємодії поширюється на представництва в ООН, НАТО і ЄС. Окремо наголошено на потребі тісної співпраці держав щодо представництва ЄС на рівні ООН та її органів, сприяння набуттю ФРН статусу постійного члена Ради Безпеки ООН та її реформування.

Виходячи із змісту нового франко-німецького договору виділимо його “сильні сторони”. Договір засвідчив прагнення провідних держав ЄС спільно посилити власний вплив в об'єднанні та на міжнародній арені загалом в умовах численних викликів міжнародному порядку. В умовах внутрішніх проблем у Франції, наступу популістських сил в ряді країн Європи, міграційної кризи, неврегульованого Брекситу, російсько-українського військового конфлікту, наростання нестабільності у взаєминах держав Євросоюзу (зокрема, франко-італійський дипломатичний конфлікт), напруги у відносинах ЄС (насамперед Німеччини) з США посилення співпраці франко-німецького “тандему” інтеграції абсолютно виправдане. У сфері СЗППБ угода дає змогу підвищити рівень координації позицій французької та німецької дипломатій з метою зміцнення позицій обох держав в ЄС і за його межами (насамперед в ООН), кращого гуртування інших держав об'єднання. Проголошено прагнення “сприяти єдності, ефективності і згуртованості Європи”, здатності ЄС самостійно діяти на міжнародній арені. У цьому контексті важлива особлива увага договору (ст. 4) до військової та військово-технічної кооперації його сторін для виконання завдань в рамках ЄС і НАТО. Заклик приєднання до такої поглибленої співпраці інших держав ЄС в преамбулі договору завуальовано натякає на прагнення розвивати різношвидкісну інтеграцію, що фактично відбувається у вигляді механізму їх структурного співробітництва.

Зважаючи на відомі реалії і потреби розвитку ЄС у сфері СЗППБ, варто відзначити ряд “слабких сторін” акту. Насамперед у тексті відсутня конкретика щодо шляхів зміцнення зовнішньої політики ЄС. Немає жодних пропозицій, окрім посилення контактів посольств і консульств, жодного слова про інтеграційні інституції. Це свідчить про збереження явної переваги інтересів державного начала над наддержавним, що є загальноєвропейською тенденцією. У договорі прямо не йдеться про французьку ініціативу щодо створення єдиної європейської армії, яку до того публічно підтримала канцлер А.

Меркель [2]. Очевидно сторони вчергове вирішили не дратувати партнерів по НАТО (насамперед США). Серед напрямів зовнішньої політики ЄС, які сторони збираються розвиватий, згаданий лише африканський. Це свідчить, що серед пріоритетів зовнішньої політики обох держав немає Східної Європи, яка безпосередньо під прицілом російської агресії. Про необхідність спільного протистояння загрозам європейської безпеки в договорі теж нічого не сказано.

Отже, всупереч очікуванням та оптимістичним реляціям ряду оглядачів, договір точно не став новим словом в участі держав-підписантів у СЗППБ ЄС та загалом європейській політичній інтеграції. Його наявність безумовно позитивна і спрямована на прогрес, але цей акт не містить практичних шляхів розв'язання більшості проблем розвитку системи зовнішньої та безпекової політики Євросоюзу, чого так бракує сучасній європейській дипломатії.

Література

1. Traité entre la République Française et la République Fédérale d'Allemagne sur la Coopération et l'Intégration franco-allemandes. 22 Janvier 2019 // Elysee. 2018. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/01/08/signature-nouveau-traite-franco-allemand-aix-la-chapelle>

2. Меркель виступила за створення європейської армії // Слово і діло. Аналітичний портал. 14 листопада 2018. URL: <https://www.slovoidilo.u/2018/11/14/novyna/svit/merkel-vystupyla-stvorenniya-yevropejskoyi-armiyi>

Джумаева Шахноза

Туркменський державний педагогічний
інститут імені Сейітназара Сейді
(м. Лебан, Республіка Туркменістан)

З ІСТОРІЇ УКРАЇНО-ТУРКМЕНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН У 2014-2015 РР.

На сьогоднішній день Туркменістан займає важливе місце серед українських зовнішньополітичних партнерів. Це підтверджується низкою двосторонніх домовленостей та консультацій на міжурядовому та міжвідомчому рівнях. Виходячи з цього особливої актуальності набувають питання двосторонніх політичних взаємовідносин.

Серед основних подій українсько-туркменських політичних відносин у варто виокремити наступні:

4-5 лютого 2014 р. в Ашгабаті відбулися українсько-туркменські політичні консультації. В рамках консультацій обговорено широкий спектр питань двостороннього співробітництва, а також підписано Програму співробітництва між Міністерством закордонних

справ України та Міністерством закордонних справ Туркменістану на 2014-2015 роки.

6-7 червня 2014 р. в Україні з робочим візитом перебував Заступник Голови Кабінету Міністрів, Міністр закордонних справ Туркменістану Р.О. Мередов, який взяв участь в інавгураційних заходах Президента України П.О. Порошенка. Під час робочих зустрічей з Президентом України П.О. Порошенком та Прем'єр-міністром України А.П. Яценюком були обговоренні актуальні питання двосторонніх відносин [1].

22 вересня 2014 р. у рамках участі в 69-й сесії Генеральної Асамблеї ООН відбулася зустріч Міністра закордонних справ України П.А. Клімкіна із заступником Голови Кабінету Міністрів, Міністром закордонних справ Туркменістану Р.О. Мередовим. Під час зустрічі сторони обмінялися думками щодо широкого кола питань українсько-туркменського співробітництва та взаємодії в рамках міжнародних і регіональних організацій; 3 грудня 2014 р. відбувся робочий візит Міністра закордонних справ України П.А. Клімкіна до Туркменістану. В ході візиту П.А. Клімкін був прийнятий Президентом Туркменістану Г.М. Бердимухамедовим та мав зустріч із Заступником Голови Кабінету Міністрів, Міністром закордонних справ Туркменістану Р.О. Мередовим [2].

2015 рік ознаменувався важливими подіями у галузі двосторонніх політичних відносин.

26-27 березня 2015 р. з робочим візитом в Україні перебував Заступник Голови Кабінету Міністрів, Міністр закордонних справ Туркменістану Р.О. Мередов. В рамках візиту відбулися зустрічі Р.О. Мередова з Президентом України П.О. Порошенком, Прем'єр-міністром України А.П. Яценюком, а також переговори з Міністром закордонних справ України П.А. Клімкіним. Під час зустрічей було обговорено широке коло питань порядку денного українсько-туркменських відносин, при цьому значна увага приділялася активізації політичного діалогу і узгодженню графіка основних двосторонніх заходів високого та найвищого рівнів на 2015 рік.

28-29 жовтня 2015 р. відбувся офіційний візит Президента України П.О. Порошенка до Туркменістану. В рамках візиту пройшли українсько-туркменські переговори на найвищому рівні, в ході яких Президенти двох країн обговорили широке коло питань як двостороннього співробітництва, так і співпраці у багатосторонньому форматі [3].

В ході переговорів було підтверджено взаємну зацікавленість в активізації політичного діалогу і подальшому розвитку торговельно-

економічних та гуманітарних зв'язків між Україною і Туркменістаном. При цьому було констатовано значний потенціал двостороннього співробітництва з широкого кола питань. Особливо було наголошено на перспективності співпраці у паливно-енергетичній сфері, а також будівельній, транспортній, машинобудівній сферах, сфері сільського господарства, переробній промисловості.

Було констатовано націленість двох країн на подальшу взаємодію в рамках найбільших міжнародних організацій, насамперед, в ООН та ОБСЄ, в тому числі за такими ключовими напрямками, як глобальна енергетична безпека і транспортне співробітництво, а також в галузі протидії сучасним глобальним загрозам – міжнародному тероризму, незаконному обігу наркотиків, транснаціональної організованої злочинності.

За підсумками переговорів було підписано низку міждержавних угод в сфері сільського господарства, промисловості, туризму, а також низку угод у сфері освіти [5].

12 грудня 2015 р. делегація України на чолі з Віце-прем'єр-міністром - Міністром регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Г.Г. Зубком взяла участь в Міжнародній конференції «Політика нейтралітету: міжнародне співробітництво в ім'я миру, безпеки та розвитку», яка відбулася в Ашгабаті на відзначення 20-ї річниці набуття Туркменістаном статусу постійного нейтралітету. В ході конференції глава делегації України взяв участь в обговоренні питання щодо ролі Туркменістану як нейтральної держави у забезпеченні глобальної безпеки і сталого розвитку.

В рамках перебування делегації України в Ашгабаті відбулися зустрічі Глави та членів делегації України з представниками уряду, а також Меджлісу Туркменістану, в ході яких було обговорено низку питань двостороннього співробітництва [4].

Інтенсивний політичний діалог позитивно позначається на двосторонньому торгово-економічному та культурно-гуманітарному співробітництві. Суб'єкти господарювання України залучаються до будівництва на території Туркменістану інфраструктурних об'єктів загальнодержавного значення, спорудження складних інженерних комунікацій, об'єктів нафтогазової, промислової й транспортної галузей, експортують у Туркменістан продукцію різного призначення, надають послуги тощо.

Отже, характер українсько-туркменських політичних відносин засвідчує наявність значного потенціалу, реалізація якого сприятиме подальшому розвитку та зміцненню взаємовигідного партнерства.

Література

1. Політичні відносини між Україною і Туркменістаном. URL.: <https://turkmenistan.mfa.gov.ua/ua/ukraine-tm/diplomacy>
2. Президент Туркменістана и глава МИД Украины обсудили сотрудничество в торговле, строительстве и энергетике URL.: <https://interfax.com.ua/news/economic/232490.html>
3. Спільна заява Президента України Петра Порошенка та Президента Туркменістану Гурбангули Бердимухамедова, 27-28 жовтня 2015 року URL.: <http://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayinipetra-poroshenka-ta-prezid-36226>
4. Україна – Туркменістан: співробітництво в контексті зовнішньополітичних пріоритетів URL.: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/ukrayina-turkmenistan-spivrobitnytstvo-v-konteksti-zovnishnopolitychnyh-priorytetiv/>
Шергін С. Туркменістан на шляху соціально-економічної модернізації: концепції та реальність. URL.: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/ukrayina-turkmenistan-spivrobitnytstvo-v-konteksti-zovnishnopolitychnyh-priorytetiv/>

А. М. Дубелева

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ІНТЕГРАЦІЯ ПОЛЬЩИ ДО ЄС

Досвід Польщі щодо інтеграції до ЄС є актуальним для України, яка також намагається приєднатися до Європейського Союзу.

Серед досліджень, присвячених процесам європейської інтеграції у вітчизняній історіографії можна назвати роботи В.В.Копійки та Т.І. Шинкаренка, С.В.Бочарова, Л.Д.Чекаленко, А.Ю.Мартінова. Зазначена проблематика знайшла відображення у роботах польських авторів: Я. Барча, К. Щепаника та інших.

У липні 1989 року Польща встановлює дипломатичні відносини з ЄЕС, а 19 вересня між Польщею та ЄЕС було підписано договір про торговельно-економічну співпрацю. Участь у інтеграційних процесах Західної Європи, стає для Варшави стратегічною ціллю [2,с.7].

Важливим етапом європейських інтеграційних процесів Польщі став саміт країн – членів ЄС у Копенгагені(21-22 червня 1993 року), на якому було прийнято рішення про розширення Європейського Союзу за рахунок держав Центральної і Східної Європи. Під час засідання Європейської Ради в Каннах 26-27 червня 1995 року було прийнято Білу книгу справ інтеграції країн Центральної і Східної Європи до ЄС. У книзі було визначена мета та черговість заходів у приведенні польського права до норм ЄС [1].

Щоб підготуватися до входження до складу ЄС, 8 серпня 1996 року польський сейм створив Комітет Європейської Інтеграції. Ця структура мала координувати політику інтеграції з ЄС, а також діяльність пристосування країни до європейських стандартів. 28 січня 1998 року польський уряд прийняв Національну стратегію інтеграції, яка передбачала співробітництво в сфері юриспруденції, економіки, внутрішніх справ та підготовки кадрів для майбутнього членства в ЄС. Було підсумовано вже реалізовані заходи і визначені нові завдання, які дозволять Польщі максимально наблизитися до членства в ЄС [1;2,с.8]

У 1997 році Європейська Рада встановила термін початку переговорів з Польщею щодо вступу в ЄС, які тривали від березня 1998 року до грудня 2002 року. Переговори велися за 29 напрямками, із яких більшість не викликала розбіжностей сторін. Найбільш проблемними стали питання працевлаштування польських громадян у країнах Європейського Союзу, приєднання польського аграрного сектору до спільної європейської аграрної політики, охорони навколишнього середовища, допомоги державним підприємствам, дозволу на придбання польської землі іноземцями, приведення польських продуктів до норм якості ЄС, розмір фінансових внесків Польщі в бюджет ЄС [1;2, с.9].

Польща встигла завершити переговори до кінця 2002 року, тому згідно з рішенням Європейської Ради, яка відбулася у м. Гетеборг, в червні 2001 року, мала можливість приєднатися до ЄС в 2004 році. 9 квітня 2003 року Європарламент переважною більшістю голосів затвердив пропозицію щодо входження Польщі до ЄС 1 травня 2004 року [1; 2, с.9].

Заключним етапом євроінтеграції Польщі стала ратифікація країнами-членами ЄС Декларації про приєднання Польщі до Європейського Союзу, який тривав з червня 2003 року до березня 2004 року. У самій Польщі відбувся референдум із питання приєднання країни до ЄС. У ньому прийняли участь 58,85% громадян країни які мали право голосу, 77,85% учасників голосування сказали «так» входженню до ЄС[1].

Таким чином, відносно короткого періоду часу Польщі вдалося досягти відповідності економічним та політичним стандартам ЄС і стати повноправним членом Європейського Союзу.

Література

1. Бочаров С.В. Інтеграція Польщі до Європейського Союзу (1989-2004 рр.). *Всеукраїнська експертна мережа* : веб-сайт.URL: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=29114

2. Гончар Б., Семеніст І. Європейська інтеграція в зовнішній політиці Республіки Польща в 1989-2004 роках. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Сер. Історія. 2012. Вип. 102. С.7-10.

Н. М. Зленко

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Сучасна епоха характеризується новими тенденціями цивілізаційного розвитку, коли головним джерелом економічного зростання стають наука й повсюдне використання новітніх технологій. Новий глобальний розвиток цивілізації ініціює новий режим “саморозвитку” науки, в якому вона об’єднується з індустрією наукомістких технологій (біоінформаційних, генно-інженерних, інформаційних, телекомунікаційних і т. ін.), отримуючи назву “технонаука”.

Світовий досвід переконує, що в усіх країнах, де відбулася чи зараз здійснюється інформаційно-технологічна революція, на початковому її етапі вирішальну роль відігравали державні структури. Ця тенденція спостерігається повсюди, де помітні успіхи в розвитку інформаційних технологій, від США і Японії до Південної Кореї і Тайваню, а останніми роками – Китаю та Індії. [4, с.123].

Теоретичне осмислення сутнісних та соціально-філософських аспектів досліджуваної теми знайшло своє відображення у працях науковців серед яких Д. Белл, М. Постер, М. Кастельс, А. Толстоухов, Е. Гідденс, А. Ракітов, Ф. Фукуяма, В. Іноземцев, Й. Масуда, Р. Вовк, В. Воронкова, М. Згуровський, Г. Почепцов, В. Коплін, О. Пунченко, Ю. Габермас, Е. Тоффлер, В. Стюпін, Ю. Рижкова та ін.)

Інформаційний простір постає ключовим чинником міжнародних впливів, інструментом дипломатії та глобальної стратегії світового порядку. Якісно змінюється процес політичної комунікації у сфері міжнародних відносин. У певній мірі можна сказати, що інформаційний прогрес перетворився на інструмент поневолення людини інформаційними технологіями. Сьогодні однозначно можна сказати, що ні держави, ні інші світові професійні інституції не можуть самостійно боротися в повній мірі із тими викликами, які постали у зв’язку із розширенням Інтернету. До них слід віднести наступні: виклики щодо кіберзлочинності, захист авторського права в мережі, поширення дитячої порнографії, хакерство в економічній та політичних

сферах, що є свідченням потреби консолідації держав і громадянського суспільства в пошуку вирішення даних викликів та вироблення міжнародних стандартів в зазначеній сфері.

Як зазначає Р. Вовк [1, с. 21]: «Нові реалії інформаційного суспільства вносять зміни не тільки у внутрішню політику доволі різних за рівнем розвитку країн, але й у відносини між ними, в діяльність міжнародних організацій, суспільних рухів, фінансових груп, злочинних угруповань, окремих осіб. Змінюється предмет міжнародних відносин та методи їхньої реалізації, і часто осмислення сучасних міжнародних відносин без урахування ролі інформаційних технологій є просто неможливим. Такі якісні зміни повинні знаходити своє відображення в процесах прийняття зовнішньополітичних рішень.

Новітні технології роблять міжнародні відносини більш динамічними та непередбачуваними, а національні економіки – чутливішими до глобальних процесів, що суттєво знизило здатність урядів контролювати інформаційні потоки. Уряди більшості країн лише шукають механізми, які даватимуть змогу пристосуватися до нових реалій, беручи за основу різні стратегії. Зокрема, США переконані в тому, що інформаційне суспільство настало і необхідно повною мірою скористатися наслідками інформаційної революції як у внутрішній політиці, так і в глобальних масштабах. Країни Західної Європи зорієнтовані передусім на отримання економічної вигоди за умови збереження існуючих культурних та суспільних цінностей. В Азійсько-Тихоокеанському регіоні цінність інформаційної революції вбачають насамперед у можливості економічного зростання та виході на світові ринки в інформаційно-технологічному сегменті. На Близькому Сході правлячі еліти стурбовані можливим впливом інформаційного суспільства на населення і, як засвідчили останні роки, не безпідставно».

Окрім того, як зазначає А. Толстоухов: «науково-технічний прогрес людства не став гарантом свободи людини, а лише інструментом державного контролю та маніпулюванням влади. Відсутність стабільності у теперішньому світі стала головною особливістю існування людини у створеній нею ж самою глобальній цивілізації. Така цивілізація характеризується визнанням міжнародних пріоритетів над національними. Економічний, політичний, екологічний та культурний простори формуються під тиском міждержавних інститутів, які передусім сповідують інтереси транснаціональних корпорацій» [3, с. 52].

Враховуючи вищезазначене, в умовах інформаційно-комунікативної революції актуальною стає «концепція стійкого

розвитку», яка сьогодні є предметом активного обговорення. Певні надії у цьому напрямі пов'язуються з розвитком найновіших технологій, які засновані на широкому впровадженні у виробництво і різні сфери суспільного життя комп'ютерної техніки. Інформатизація, що формує єдиний світовий інформаційний простір, створює глобальне мережеве суспільство, з одного боку, відкриваючи громадянам охоплених нею країн доступ до всіх матеріальних і духовних благ, множить інтелектуальний ресурс, а, отже, і всі інші ресурси, сприяючи сталому розвитку, досягненню благополуччя, безпеки особистості й суспільства. З іншого боку, дані технології не є абсолютним благом: вони створюють нові можливості для контролю й маніпуляції масовою свідомістю у внутрішній політиці, нові ефективні засоби міждержавного протиборства, а, отже, і нові загрози для національної безпеки.

Література

1. Вовк Р. Вплив інформаційного суспільства на міжнародні відносини / Роман Вовк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Випуск 30. – С. 18-23.
2. Пунченко О.П. Фреймы для репрезентации современного этапа цивилизационного развития / О.П.Пунченко // Философия и социальные науки.- Минск. – 2014. – № 2. – С.26-30.
3. Толстоухов А. Глобальный социальный контекст и контуры эко-будущего / А. Толстоухов // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 49-63.
4. Forester T. Silicon Samurai: How Japan Conquered the World Information Technologe Industry / T. Forester. – Oxford: Blackwell, 1993. – 436 p.

А. М. Киридон

Державна наукова установа
«Енциклопедичне видавництво»
(м. Київ)

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕЛІГІЙНОГО РОЗВИТКУ

Релігія є невід'ємною частиною сучасного світу, оприявнюючи три блоки соціальних функцій. По-перше, релігійні інститути здійснюють духовне оформлення віруючих, що виразнюється в організації зв'язку «людина – Бог», у вихованні релігійності, громадянськості тощо. По-друге, релігійні організації займаються релігійною і спеціальною світською освітою, милосердям та благодійністю. По-третє, представники церков активно беруть участь у громадській діяльності, сприяють нормалізації політичних, економічних і культурних процесів, міжнаціональних та міждержавних

відносин, вирішенню глобальних проблем цивілізації [3], [5]. Світовий розвиток свідчить про перманентний (хоча й неоднозначний за впливом і потужністю) вплив релігійного чинника на міжнародні відносини в контексті їх системної еволюції.

Метою наукової розвідки є окреслення основних тенденцій релігійного розвитку в умовах глобалізації.

Вплив релігійного чинника на світову політику науковці увиразнюють в кількох загальних тенденціях:

- транснаціоналізація (Х. Казанова, С. Рудольф, П. Касаткін, В. Наумкін),

- детериторізація (Х. Казанова, О. Рой),

- децентралізація релігій [4, с. 29].

Децентралізація релігій призводить до формування транснаціональних релігійних спільнот, появи нових релігійних рухів з якісно новими глобально організованими субкультурами [8].

Наслідком детериторізації є:

- зміна інтрарелігійного ландшафту та геополітики світових релігій,

- зростання кількості прихильників тих чи інших релігій як на Сході, так і на Заході. Зокрема, християнство втрачає свої «західні» риси й знаходить все більше прихильників на Сході (до 2050 року більшість християн будуть з країн «третього світу»),

- відбувається детериторізація ісламу, збільшення кількості його прихильників на Заході, в країнах Європи.

Детериторізація тісно пов'язана з транснаціоналізацією. Остання характеризується зростанням ролі транснаціональних акторів, спроможних діяти шляхом мобілізації релігійної ідентичності та використання релігійного чинника з метою реалізації власних інтересів. Кожна транснаціональна релігійна система складається з різномірних елементів (держав, релігійних анклавів в кордонах інших держав, транснаціональних релігійних рухів). Транснаціональні впливи здійснюються складними та різномірними засобами, формуючи як вертикальні ієрархічні лідерські моделі (католицька церква, російська православна церква), так і безлідерські моделі зі складними мережевими структурами (ісламський проект) [4, 29].

Однією з глобальних тенденцій розвитку сучасної епохи (своєрідним «планетарним мегатрендом») є десекуляризація (П. Бергер, Д. Грейс, Т. Лукман, Д. Мартін, Ч. Тейлор, Ю. Хабермас та ін. Водночас варто увиразнити як мінімум два процеси різного спрямування:

1. *З одного боку* – це зміцнення (поширення) атеїзму й агностицизму в соціально стабільних та економічно розвинених державах. Світові релігії приймають виклик атеїстично налаштованого сучасного світу і по-різному адаптуються до створюваних умов.

2. *З іншого боку* – спостерігається зростання релігійності в країнах ісламського світу й країнах із кризовою й нестабільною соціальною ситуацією.

Серед основних причин зростання релігійності:

- визначальні або впливові події в державах чи світі;
- зростання рівня економічної та соціальної нерівності;
- падіння рівня життя;
- надто швидкі зміни, пов'язані з високим темпом процесів глобалізації;
- процес трансформації цінностей у західній культурі, тощо.

Водночас показовим є те, що демаркаційні лінії між релігіями зміцнюються. Навіть всередині християнства відчуження зростає. Зокрема, православний світ аж ніяк не монолітний, з культурного погляду, не кажучи вже про брак політичної однотайності [2, с. 181]. Країни «православної цивілізації» фактично належать до трьох цивілізаційних ареалів – західного, східного й арабського.

Дослідники прогнозують подальше зростання релігійності й у майбутньому. В. Єленський пов'язує цей процес з явищами деідеологізації та глобалізації: релігія повертає собі те місце, з якого її витиснули «великі ідеології», що хотіли змусити традиційні релігії сакралізувати їх (різні форми націоналізму), або прагнули взагалі їх замінити собою (нацизм, комунізм). Це місце намагалися, але не змогли посісти ані психоаналіз, ані екологічний рух, який претендував на статус секулярної релігії нового століття. Не тільки в більшості мусульманських держав, де релігія займає основне місце у всіх сферах життєдіяльності, а й навіть у Західній Європі релігія опинилася в центрі бурхливих дискусій щодо цінностей та ідентичності [2].

Серед головних тенденцій майбутньої релігійної картини світу увиразнюють також множинність релігійних систем. Помітним може стати процес своєрідного релігійного синтезу, звернення дедалі більшого числа осіб, вихованих на християнській традиції, до східних релігій, і навпаки. Підставою для подібних тверджень стала «орієнталізація» Заходу та захоплення східними релігійними вченнями (особливо серед молоді), оприявлені вже з останньої третини ХХ століття.

Водночас християнство почало завойовувати прихильників у країнах Сходу (зокрема в середовищі учнівської та студентської

молоді). Такі зміни в масштабі планети можуть посилюватися, відбуваючись на фоні масштабніших процесів раціоналізації «містичного» Сходу і прагнення до оздоровлення Заходу східною духовністю. Можна припустити, що спроби західно-східного релігійного синтезу не слабшатимуть і в пострадянських країнах, де багаторічна відсепарованість від традиції і, як наслідок, поверхове знайомство з нею продукуватимуть і надалі спроби еклектичного «доповнення» християнства елементами східних учень та філософських систем [6, с. 197-200].

Зберігатиметься й виразна зацікавленість європейських інтелектуалів та середнього класу ісламом. Останніми десятиліттями на Заході стрімко зростає також зацікавленість буддизмом.

Окрему проблему майбутньої релігії становить так звана мінорізація християнства (зменшення частки християн у складі населення планети, чисельність якого зростає). Хоча в середині 1990-х рр., за деякими підрахунками, у світі налічувалося 1624 млн. християн (для порівняння – 860 млн. мусульман, 656 млн. індуїстів, 310 млн. буддистів), чисельність населення світу зростає здебільшого за рахунок народів, які традиційно сповідують не християнство, а інші релігії. Тобто вже в першому столітті третього тисячоліття християнство, яке впродовж двох попередніх тисячоліть динамічно, часом навіть агресивно поширювалося всім світом, може перетворитися на об'єкт активності інших релігій. За цих умов християнство змушене буде не лише шукати адекватних часових форм діалогу з нехристиянськими релігіями, а й уважніше вдивлятися в них, глибше вивчати й вимогливіше ставитися [6, с. 199-201]. Водночас мінорізація християнства та «обезбоження» світу (наприкінці ХХ ст. на планеті, згідно з вірогідними підрахунками, було 836 млн. не віруючих та агностиків, а також 225 млн. атеїстів) може призвести до консолідації християн і розвитку екуменічної ініціативи. Але ця консолідація не здатна відновити тієї форми єдності християнства, яка існувала в першому тисячолітті. Очевидно, це буде не адміністративно-церковне об'єднання, а легітимізація наявного плюралізму всесвітньої християнської громади, зняття табу на сакральне спілкування поміж християнами, аж до найвищого вияву єдності – єдності в таїнстві євхаристії. З огляду на величезну кількість теологічних, культурних, політичних, психологічних та інших перепон на шляху до такої єдності вона не може розглядатися як справа найближчого майбутнього, хоча можна прогнозувати можливі напрями зближення, зокрема між православними й католиками.

Крім того, початок нового тисячоліття може супроводжуватися загостренням (або принаймні збереженням) внутрішньо-християнського протистояння: православно-католицькі суперечності, внутрішньо православні суперечності, конфлікт між історичними церквами в Центральній-Східній Європі та протестантськими центрами й місіями, переважно північноамериканського походження [6, с. 197-201].

Релігійні доктрини, властиві для нашої епохи, є важливим чинником, що обумовлює як специфіку політичного процесу окремої держави, так і тенденції міжнародного життя[1]. Останнє дає підставу дослідникам констатувати процес модернізації релігії й визначальну її роль в ХХІ столітті в характері міжнародних відносин.

Література

1. Бойко З.О. Релігійний фактор у міжнародних відносинах (теоретичні аспекти) // Дипкорпус: суспільно-політичний часопис. – 2010. – 9 вересня. <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2010-09-09-81>
2. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ-початку ХХІ століття. – Львів: Вид-во Укр. католицького ун-ту, 2013. – 504 с.
3. Киридон А. Релігійний чинник у міжнародних відносинах: основні тенденції сучасної динаміки // Зовнішні справи. – 2017. – №1. – С. 56-60.
4. Коппель О., Пархомчук О. Релігійний фактор в світовій політиці // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. 2017. – 1(46). – С. 26-30.
5. Митрофанова А.В. Религиозный фактор в мировой политике и проблема «цивилизаций» // Век глобализации. Вып.1, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/129831/>
6. Палінчак М.М., Галда П.П., Лешанич М.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навчальний посібник. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. – 296 с.
7. Casanova, J. Globalizing Catholicism and the Return to a «Universa» Church // Transnational religion and fading states / Ed. By S. Rudolph, J. Piskatori. – Boulder (Co.): Westview, 1997. – 221 p.
8. Rapoport D. C. Some General Observation on Religion and Violence // Journal of Terrorism and Political Violence. 1991. Vol.3. No 3. P.118-139. Rapoport D.C.. Modern Terror: The Four Waves // Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy. Ed. Cronin A., Ludes J. Washington, D.C., 2004. P. 46-73.

ПРОБЛЕМА ВИКЛИКІВ В СУЧАСНІЙ ДИПЛОМАТІЇ

В умовах змін форм і функцій сучасної дипломатії, що виникають у відповідь на міжнародні та внутрішні виклики, слід зазначити, що дипломатія ХХІ ст. поєднує в собі домодерні, модерні і постмодерні структури та інститути. Аспекти кожного з цих пластів визначають закономірності сучасної дипломатії, що синтезуються в складній моделі, яка охоплює взаємопов'язані виміри дипломатичної сфери: глобальний, національний та регіональний.

Кожен вимір складається з наборів суб'єктів, моделей взаємодії та норм поведінки, які, у свою чергу, трансформуються від впливом змін глобальної та внутрішньої політики. Дипломатія все тісніше стає пов'язаною з проблемами боротьби з транснаціональним тероризмом і нестабільними державами. До нестабільних держав відносять формації, чий уряд є настільки слабким або неефективним, що практично не контролює більшу частину своєї території, в цих державах поширена корупція і злочинність, значна еміграція і економічний спад.

В сферу сучасної дипломатії залучається все більш широке коло акторів поряд з професійними дипломатами. Поряд з суб'єктами державних і міжнародних організацій, постійно зростає кількість недержавних суб'єктів, представників громадянського суспільства та бізнес-спільнот. Підвищення важливості недержавних суб'єктів відбулося на зростанні недержавної дипломатії, в авангарді якої стали багатонаціональні корпорації і транснаціональні соціальні рухи (ісламістський, гендерний і прав людини).

Розвиток комунікаційних технологій, таких як Інтернет, призводить до того, що деякі сучасні дослідники кажуть про еру завершення дипломатії або, принаймні, ліквідацію інституту послів. Справді Інтернет надає широкий спектр послуг від e-mail – електронної пошти до відеоконференційного зв'язку, які забезпечують обмін інформацією між учасниками міжнародних відносин. До того ж, все більше розповсюджується практика громадської дипломатії. Сучасна дипломатія переживає білатеральну проблему ефективності та легітимності.

З точки зору широкої громадськості та зростаючого кола суб'єктів міжнародних відносин, які претендують на провідну роль на дипломатичній арені, дипломатичні інститути та структури, які

розвивалися протягом останніх майже чотирьохсот років, з часів Вестфальського миру 1648 р., не здатні відповісти на складний спектр проблем, з якими зіткнувся сучасний глобалізований світ. В сучасному світі відбувається еволюція розподілу влади на міжнародному, національному на регіональному рівнях. На зміну чіткої і однозначної моно- і біполярності прийшла багатополарність світового порядку у формах регіоналізмі і регіональної гегемонії.

Парадокс сучасної системи міжнародних відносин полягає в тому, що тенденція міждержавної конкуренції тісно переплітається з імперативом співробітництва та необхідністю колективних дій у таких ключових сферах, як екологія, продовольча безпека, міжнародна злочинність та виклики, що постають перед нестабільними державами. Синкретизм між нестабільними державами, організованою злочинністю і тероризмом, становить головний виклик для дипломатії ХХІ ст. Навіть здається, що уся система міжнародних відносин зосереджена на вісі нестабільних держав. Наскрізною темою міжнародних новин стають події в Іраку, Афганістані, Сирії та Ємені.

Крім цього, ми можемо спостерігати відродження традиційної геополітики. Промоутерами цієї тенденції в зовнішній політиці стала група держав, таких як Росія, Китай і Іран. Ця група бере участь у спільній політиці забезпечення міжнародної безпеки (щоправда в її вузькому аспекті, боротьбі з тероризмом), але виступає проти втручання ззовні у їхні внутрішні справи (хоча самі далеко не завжди дотримуються цієї норми). Проте головне, що вони мислять і діють традиційними геополітичними схемами і методами.

Визнання значення держави як суб'єкта поєднуються з важливістю недержавних суб'єктів дипломатії та їх місцем в міжнародних відносинах. Замість того, щоб підкреслювати винятковість державних та недержавних суб'єктів, слід наголосити на моделі взаємодії між ними. Крім того, глобалізація змінює внутрішню архітектуру держави та її функції. Оскільки національні структури дипломатії є невід'ємними елементами, що визначають спроможність держави досягати мети своєї міжнародної політики, їх зміна дає можливість дати адекватну відповідь на виклики глобалізації. Дипломатія держав, міжнародних організацій та недержавних суб'єктів інтегрується у складні, багатогранні структури світової політики. Особливості домодерної дипломатії, які пов'язані з домодерною державою, синтезовані з модерними. Більше того, сучасна дипломатія включає постмодерний рівень, на якому міжнародні відносини більше не підпорядковані імперативу балансу сил, суверенітету і гегемонії. Постмодернізм у світовій політиці ґрунтується на логіці взаємного

втручання у внутрішні справи один одного, забезпечуючи безпеку через транспарентність і транспарентність через взаємозалежність. Яскравим прикладом постмодернізму у міжнародних відносинах є Європейський Союз [1, с. 19]. Магнетичній звабливості постмодернізму успішно протистоїть стара добра класика модернізму, що відображається у поверненні до національного суверенітету.

Для тих, хто займається дипломатією на всіх рівнях, необхідно визнати дифузний характер дипломатичних відносин. Замість однієї всеохоплюючої стратегії, існують різні моделі, які відображають різноманітну природу дипломатії, складні структури, що лежать в її основі. Вони варіюються від офіційних дипломатичних відносин, які характеризуються високим міждержавним рівнем до вільних відносин, де роль держави нівельована і самі вони мало нагадують традиційні форми дипломатії. Суттєвим моментом є те, що різні моделі дипломатії об'єднуються навколо різних політичних сценаріїв, які включають різних акторів. Формування порядку денного стає важливим дипломатичним завданням. Часто, неформальні переговори, є більш ефективними, ніж офіційні. Дипломатія виходить за межі урядів і політичних еліт і включає громадянське суспільство і бізнес.

Література

1. Futures for diplomacy: integrative diplomacy in the 21st century // Hocking B. et al. Hague: Netherlands Institute of International Relations, Clingendael, Report № 1, 2012. – 79 p.

К. Й. Лабик

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

ВІЙСЬКОВА ДИПЛОМАТІЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ У XXI СТОЛІТТІ

Сучасні міжнародні відносини характеризуються наявністю та впливом великої кількості факторів. Однією з головних рис є підвищення ролі військового фактору. Таким чином питання використання військової дипломатії актуалізується саме завдяки тому, що зростає кількість держав, які використовують цей різновид дипломатії. Сучасні процеси глобалізації сприяють появі нових загроз, більшість з яких мають військовий фактор і фактор сили [1, с. 23-24].

Військова дипломатія – це вид традиційної дипломатії, за допомогою якого держава здатна отримувати необхідну інформацію задля сприяння і розширення співробітництва у військовій сфері, а

також для забезпечення умов розвитку і безпеки для своєї країни. Окрім цього, за допомогою військової дипломатії підтримуються зв'язки з Міністерством Оборони. Цілями військової дипломатії першочергово – це захист інтересів громадян та інформування про плани та дії країни перебування. Цілі реалізуються шляхом інформаційної-аналітичної діяльності, яка базується на принципах відкритості та доступності [2, с. 56-63].

Розповсюдженою помилкою є ототожнення військової дипломатії і розвідки на основі того, що вони утворилися та формувалися майже одночасно. Проте, методи військової дипломатії та розвідки суттєво відрізняються. Однією з відмінних рис є те, що діяльність розвідки в більшості випадків не можливо прослідкувати, більшість, а інколи й всі, документи таємні, або зовсім відсутні. Розвідка також припускає використання методів, які не завжди прозорі та дозволені. В той час, як діяльність військових аташе, як основних представників військової дипломатії, можна простежити, а джерела не є таємними. Військові аташе втілюють військову дипломатію, і у своїй діяльності вони чітко обмежені, а їх дії корегуються відповідно до нормативно-правових актів. Віденська конвенція 1961 року є основним документом, згідно з яким ведеться їх діяльність. Військовий аташе пов'язаний з діяльністю, яка стосується винятково військової сфери, що також є одним з основних особливостей, яка відрізняє військову дипломатію від інших традиційних видів дипломатії [3, с. 44-46]. Специфічність функцій визначається їх характером, так як військовий аташе окрім військової сфери має бути досвідченим у питаннях політичного, технічного, правового характеру. По суті військовий аташе – це професійний військовий, офіційний військово-дипломатичний представник своєї армії в країні перебування, який досить чітко має розумітися в даній сфері [4, с. 88-89].

Отже, військова справа спричинила появу такого інституту, який сприяє діяльності органів зовнішніх зносин і покращенню відносин між державами. Військова дипломатія є традиційною, вона не існує окремо від дипломатії, проте має багато відмінностей і свою специфіку. Враховуючи сучасний стан міжнародних відносин, військова дипломатія є тим інструментом, який здатен вирішити велику кількість проблем, попередити появу нових загроз на міжнародній арені та забезпечити безпеку і процвітання держави.

Література

1. Берридж Дж. Дипломатия: теория и практика. М., 2009. 287 с.

2. Ванг Дж. Управління міжнародною репутацією і міжнародні відносини в епоху глобалізації // Огляд міжнародних відносин. 2007. №32. С. 34-45.
3. Зонова Т.В. Сучасна модель дипломатії: витоки становлення та перспективи розвитку: Навчальний посібник. М., 2003. 380 с.
4. Зонова Т.В. Дипломатія. Моделі, форми, методи: учебник. М.: Аспект Пресс, 2014. 348 с.

Л. С. Матлай

А. О. Онікієнко,

Національний університет «Львівська політехніка»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ДОСВІД КАНАДИ

Сучасне суспільство вимагає впровадження комплексної концепції соціальної справедливості на всіх рівнях, невід'ємною складовою чого є міжнародні стандарти у забезпеченні гендерної рівності. Важливим напрямком впровадження комплексної концепції соціальної справедливості є як соціальний захист жінок, так і їх інтеграція у політичні й фінансові структури. Варто зазначити, що жінки найчастіше стають жертвами торгівлі людьми, сучасного рабства, фізичного та морального насильства. Дотепер у деяких країнах світу домінують норми «традиційного» патріархального суспільства, де істотно обмежуються права жінок, зокрема, право на освіту. Разом з тим, багато держав світу намагаються вирішити ці проблеми і досягли значного забезпечення гендерної рівності. Повчальним та цікавим залишається досвід у цій царині північноамериканської країни – Канади.

Над вирішенням гендерного питання та вдосконаленням концепції соціальної справедливості працювали вітчизняні та зарубіжні дослідники – Н. Болотіна, М. Буроменський, Л. Воронько, О. Руднева, О. Уварова, Г. Христова, а також активістки канадських феміністичних організацій – М. Барлоу, Ш. Белл, К. Валш, М. Дакворт, Р. Кроу, Л. Кутюр, С. Лабель, Л. Ланге, Д. О'Лірі Кобб та інші.

Ключовою канадською інституцією, діяльність якої спрямована на вирішення гендерних проблем, є Комісія по статусу жінок Канади. Вона розробила концепцію соціальної справедливості та визначила роль гендерної рівності, яка «передбачає рівні права і рівні можливості для жінок і чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участі в національному, політичному,

економічному, соціальному та культурному розвитку, отримання рівних винагород за результатами участі» [1, с. 3].

На даний час Канада досягла значної частки жінок у всіх провідних галузях. Половина міністрів урядової команди прем'єр-міністра Д. Трюдо представлена жінками [4]. Завдяки використанню інструменту гендерних квот забезпечили рівну кількість вступників до вищих навчальних закладів на спеціальності, пов'язані з менеджментом бізнесу [2; 6]. Зросла кількість жінок, працюючих на повний робочий день: з 5907 тисяч у 2008 році до 6610 тисяч у 2018 році [7]. Прослідковується повільне, але стале зниження числа жінок-жертв домашнього насильства з 412 до 319 осіб на 100 000 осіб населення з 2009 до 2016 роки [6].

Над забезпеченням гендерної рівності працюють державні, недержавні та громадські організації – Канадський науково-дослідний інститут сприяння розвитку жінок; Конгрес канадських жінок; Голос Рівності; Національний комітет Канади з питань статусу жінок; Голос жінок Нової Шотландії; Кризовий центр допомоги жертвам звалтування в Оттаві; Ванкуверський жіночий форум; Фонд жіночої правової освіти та дій.

За підтримки Канади здійснюється впровадження стандартів гендерної рівності на міжнародному рівні. З цією метою Комісія по статусу жінок Канади розробила методичну схему соціально-гендерного аналізу для подальшої розробки міжнародних програм з впровадження концепції соціальної справедливості. Схема включає: моніторинг стану гендерної (не) рівності в країнах світу за демографічним аналізом; розробку стратегії кожного окремого проекту; розкриття соціальних та культурних механізмів, через які в традиційному суспільстві формується нерівність людей на основі біологічної статі; створення безперешкодного середовища для забезпечення вільного доступу всіх громадян до необхідних ресурсів, можливостей та дотримання прав людини; планування заходів, соціальних акцій, освітніх програм для жінок тощо.

Канада забезпечує фінансову підтримку та виділення грантів Україні на впровадження інноваційних проектів, спрямованих на покращення соціальних можливостей жінок. Успішно реалізуються сумісні проекти, зокрема, проект «Інструменти соціально-гендерного інтегрування – платформа для забезпечення соціальної справедливості в Україні», за фінансування Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив і Канадського агентства міжнародного розвитку.

Таким чином, досвід Канади залишається прикладом реальних успіхів у розвитку гендерної рівності, взірцем для нових ініціатив у всьому світі і потребує подальшого детального вивчення.

Література

1. Status of Women. Gender-based analysis. A guide for policy-making / Status of Women. Canada, Vancouver, 1996. 32 p.
2. Voting Counts: Electoral Reform for Canada /Law Commission of Canada, Commission DU DROIT DU Canada. Ottawa ON, Minister of Public Works and Government Services, 2004.
3. Грантова Програма від Канадського Фонду підтримки місцевих ініціатив на 2018-2019 рік [Електронний ресурс]. 2018. URL: sbiz.club/10174/grantova-programa-vid-kanadського-fondu-pidtrymky-mistsevyyh-initsiatyv-na-2018-2019-rik/
4. Кабінет Міністрів Канади: перелік міністрів. 2019. URL: www.ourcommons.ca/Parliamentarians/en/ministries
5. Кількість жертв насильства в сім'ї, що повідомили поліцію в Канаді з 2009 по 2016 рік, за статтю жертви. 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/677154/victimization-rate-of-family-crime-by-gender-in-canada/>
6. Кількість студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах Канади у 2016/17 рр., статистика за статтю та сферою навчання. 2019. URL: www.statista.com/statistics/448911/enrollment-of-postsecondary-students-in-canada-by-gender-and-field-of-study/
7. Кількість штатних працівників у Канаді з 2000 по 2018 рр. за статтю. 2019. URL: <https://www.statista.com/statistics/464161/number-of-full-time-workers-in-canada-by-gender/>

А. Ю. Мартинов

Інститут історії України НАН України

«MAKE AMERICA GREAT AGAIN»: ІМПЕРАТИВИ, ЛІМІТИ І РИЗИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Постановка проблеми. Інавгурація 20 січня 2017 року 45-го президента США Д.Трампа була пов'язана з очікуваннями радикального перегляду засад зовнішньої політики Сполучених Штатів у напрямку ізоляціонізму. Але цей курс зіштовхнувся з серйозним опором опозиційної Демократичної партії США, яка залишається орієнтованою на ліберальні моделі глобалізації. Із найбільшим опором опозиції Д. Трампу довелось зіштовхнутися, намагаючись реалізувати політику перегляду союзницьких зобов'язань по НАТО, або зірвавши переговори про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі між

США та ЄС. Зазначена доповідь є спробою з'ясувати причини такого специфічного зовнішньополітичного курсу США.

Огляд публікацій. Напередодні виборчих перегонів 2016 р. вийшов компендіум передвиборчих обіцянок Д. Трампа [1, с.200]. Власні мотиви участі у цих перегонів кандидат від Демократичної партії Г. Клінтон виклала у своїх мемуарах [2, с.318]. Історичні витоки правопопулярського повороту у внутрішній і зовнішній політиці США проаналізовані у книзі Дж. Тіндалл і Д. Шай.

Трамп рішуче приступив до вирішення насамперед внутрішньополітичних проблем США, повернення робочих місць до США, відмови від ліберальних принципів торгівлі з Китаєм, побудови прикордонної стіни з Мексикою, обмеження еміграції до США. Цей президентський порядок денний поляризував громадську думку США. Консервативна частина американського суспільства вважає його втіленням американської мрії, людиною, яка «сама себе зробила». Ліберальна частина американського суспільства була шокована його політичним стилем і програмою дій, яка полягала у згортанні проекту ліберальної глобалізації та умовної самоізоляції США на міжнародній арені. Зовнішньополітична програма Д.Трампа орієнтована на відмову від глобального просування демократії, від спроб зробити світ безпечним для демократії, від змін авторитарних урядів у інших країнах, протидії ісламському тероризму та конфронтації з Китаєм.

Американсько-українські відносини на початковому етапі першого президентського терміну Д. Трампа розвивались під впливом невдоволення частини команди 45-го Президента США активною підтримкою українською політичною елітою його суперниці Г. Клінтон. У серпні 2016 старший радник виборчої кампанії Д. Трампа Пол Манафорт українською стороною був звинувачений в отриманні неоподаткованих гонорарів від «Партії регіонів» часів В. Януковича. Але неоконсерватори в Республіканській партії декларували готовність продовжити захищати Україну від російського тиску та виступали проти скасування антиросійських санкцій без повернення Україні Криму і припинення агресії на Донбасі.

Усередині першого президентського терміну Д.Трампа стався черговий конфлікт із демократами, які у листопаді 2018 р. отримали більшість у палаті представників. Приводом для бюджетного конфлікту стало бажання Д.Трампа реалізувати проект побудови прикордонної стіни на американсько-мексиканському кордоні. Метою цієї будови в ідеалі має стати перекриття потоку нелегальних мігрантів, які проникають на територію США. Опоненти Д. Трампа вважають це не просто помилкою, а злочином проти ліберальних цінностей. Вони

наголошують, що будь-які стіни не вирішують проблему в принципі. Дійсно, існують можливості підкопів під стіною заради нелегального проникнення на територію, яка охороняється, тощо. Існує й історичний досвід, наприклад, лінії Мажино, яка так і не вберегла Францію від вторгнення в обхід лінії нацистських військ. Контраргументи, коли за приклад приводиться стіна, яка відокремлює Ізраїль від палестинських територій, у випадку з кордоном між Мексикою і США навряд чи вдалий. Надто довгим є цей кордон, аби казати про надійність стін. Коли гострота протиріч досягла межі, Трамп оголосив, що скасовує свій візит на Давоський економічний форум 2019 р., аби досягнути компромісу із конгресом. Ситуація складалася непевна, адже майже мільйон державних службовців, які тривалий час не отримували зарплати й перебували у вимушеній відпустці за власний рахунок, втрачали довіру як до Трампа, так і до його опонентів. За цих обставин поле для маневру у президента США звужувалося. Варіант запровадження надзвичайного стану заради побудови стіни наштовхнувся на реальну загрозу дати в руки опонентам реальний привід для започаткування процедури імпічменту за перевищення повноважень. Єдино можливим виходом із глухого кута було досягнення компромісу із збереженням обличчя обох конфлікуючих сторін.

Також Трамп посилив тиск на Німеччину, аби погрозами запровадження санкцій у відповідь на побудову другої черги газопроводу «Північний потік» стимулювати німецький бізнес до купівлі американського скрапленого газу. Водночас американські праві популісти сподівалися на успіх європейських ультраправих на виборах травня 2019 р. до Європейського парламенту, що разом із британським виходом із ЄС мало створити нові можливості для розвитку насамперед двосторонні відносин з країнами-членами Євросоюзу. На російському напрямку Трамп 2 лютого 2019 р. оголосив про вихід США із режиму Договору про ліквідацію ракет малої і середньої дальності. Крім того, США намагалися стримувати амбіції Росії у Чорноморсько-Каспійському регіоні та на Близькому Сході. Зазначений курс мав сприяти ізоляції Ірану та зміцненню безпеки Ізраїлю. На азійському напрямку Трамп вибудовував коаліцію, метою якої було стримування економічної потуги Китаю, без чого неможливо було повернути робочі місця у США. Досягненню стримування КНР мало сприяти ракетно-ядерне роззброєння КНДР. Вирішення цих завдань вимагало додаткових зусиль.

Література

1. Trump D. Crippled America. How to make America Great Again. New York, 2015.
2. Клінтон Г. Важкі рішення. – К., 2016.
3. Тіндалл Дж., Шай Д. Історія Америки. – Львів, 2010.

Л. С. Матлай

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У XXI столітті мільйони громадян різних країн беруть участь у зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних процесах, формують громадську думку з тих чи інших питань, яка все більше впливає на розвиток світової системи міжнародних відносин. Між державами, регіональними об'єднаннями відбувається конкурентна боротьба за ресурси світової та локальної суспільної думки, яку правлячі еліти та інституційні структури намагаються використати для гнучкої політичної комунікації, взаємодії чи протидії. Відповідно, посилюється інтерес політологів, істориків, соціологів, правників до природи громадської думки та її зростаючого впливу на політичні процеси, формування та втілення зовнішньополітичних курсів окремих державних утворень.

Взаємозв'язок громадської думки і зовнішньої політики досліджували відомі зарубіжні теоретики реалістичної школи – Г.Алмонд, Ж.Бодріяр, П.Бурд'є, Р. Дарендорф, М.Вебер, Г.Лассуелл, У. Ліппман, Г.Моргентау, О.Шпенглер та інші. Згадані вчені переконували, що громадська думка формується владними елітами, перебуває під впливом цих еліт, що повсякчас маніпулюють нею. Класичний «консенсус Алмонда-Ліппмана» характеризує громадську думку щодо зовнішньої політики як еластичну та мінливу, яка мало впливає на формування та реалізацію зовнішньої політики і реагує лише на безпосередні загрози, створюючи поверхневий настрій та коливальний відгук. У доробку ліберальних теоретиків – К. Гольдмана, Т.Рісса-Каппена, Б.Руссета, Д.Розенау, Б. Пейджа та Р. Шапіро та інших, громадська думка визнавалася послідовною, структурованою, стабільною та раціональною, яка може забезпечити контроль та підзвітність політиків, покращити соціальний добробут. Заслужують на увагу і дослідження сучасних конструктивістів, які приділяють значну увагу національним ідентичностям. Ідентичності допомагають окреслити зовнішні цілі держави, забезпечити її єдність на основі

спільних в певний історичний момент уявлень громадян з міжнародних питань. Російський теоретик в галузі міжнародних відносин П.Циганков розглядає національні ідентичності як «...своєрідну рівнодіючу постійних обмінів і дискусій, що відбуваються на рівні суспільства, в засобах масової інформації, між різними соціальними та політичними силами, державним апаратом та урядовими структурами, а також всередині них» [3, с.43].

Ще в античні часи намагалися визначити сутність поняття «думка» та «громадська думка». Давньогрецький філософ Арістотель у його відомій праці «Політика» розмірковував якою мірою громадяни можуть прилучатися до державного життя і вважав, що «...народ судить краще, ніж одна людина, хоч би якою вона була. А ще народ меншою мірою піддається зіпсуттю...» [1, с. 93]. Він заклав у підвалини держави конституційне правління, тобто визнав закон, громадянську угоду і громадську думку за головні фактори, необхідні для досконалого політичного життя [2, с. 121-133.]

У сучасному світі громадська думка розглядається як відображення мислення, поведінки та колективних звичаїв громадян. Вона акумулює судження та оцінки соціальними групами та прошарками людей щодо актуальних подій та явищ суспільного життя, політичних організацій, державних установ, діяльності окремих політичних та державних діячів, злободенних та наболілих соціальних, політичних, економічних, етнічних, культурних проблем тощо. Громадяни, які прямо не задіяні в політичному та законодавчому процесі на рівні країни, можуть впливати на ці процеси через власну активність, підтримуючи чи осуджуючи дії своїх урядів на міжнародній арені.

Наприкінці минулого століття почала формуватися цифрова дипломатія як складова політичної культури та взаємодії людей, один із дієвих засобів вираження громадської думки у світовому масштабі. Соціальні мережі сприяють ефективному обмінові думками між політиками та громадянським суспільством, покращують здатність фахівців зовнішньої сфери збирати та аналізувати необхідну інформацію, прогнозувати та реагувати на зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні події. Пересічні громадяни реагують на інформаційні потоки і вступають в політичний діалог, долучаючись до глобальних громадських груп, не обмежених державними кордонами. Соціальні медіа і мережі стали справжнім віддзеркаленням прагнень та потреб громадян; формують громадську думку; допомагають процесу створення двостороннього зв'язку з владними структурами.

Важливі та резонансні міжнародні події постійно висвітлюються у впливових медіа. Тому сучасна громадськість більше проінформована про міжнародні події і зацікавлена у їх вирішенні. Пересічні громадяни голосують за партії, які мають привабливі зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні платформи, харизматичних політичних лідерів. Громадська думка впливає на зовнішню політику шляхом вибору політичних партій та лідерів, які поділяють інтереси громадськості і є компетентними у міжнародних справах.

Отже, роль громадської думки у міжнародних відносинах і надалі зростатиме, оскільки вона стала постійно діючим фактором, який не можна ігнорувати суб'єкти міжнародних відносин.

Література

1. Арістотель Політика. К.: Основи, 2000. 239 с.
2. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. К.: Основи, 1997. 838 с.
3. Цыганков П. Внешняя политика и общественное мнение. *Обозреватель*. 2008. № 7. С. 36-52.

О. А. Радченко

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТЕРОРИЗМУ У КРАЇНАХ «ЗОЛОТОГО ПІВМІСЯЦЯ» ТА ЇХ ВИПЛИВ НА БЕЗПЕКУ ЦЕНТРАЛЬНО-АЗІЙСЬКОГО РЕГІОНУ

На початку XXI ст. тероризм став поширеним явищем та загрозою як на національному, так і регіональному та глобальному рівнях безпеки. Одним з головних детермінантів тероризму у країнах «золотого півмісяця» залишаються соціально-політичні причини і соціальна несправедливість для більшості населення, що сприяють залучення населення до радикальних ісламських угруповань і міжнародних терористичних структур, зокрема і тих, що підпільно функціонують на території країн Центральної Азії.

Особливості внутрішньополітичного розвитку країн «золотого півмісяця» та розвиток у них тероризму присвячені наукові праці українських (П. М. Ігнат'єв [1], І. В. Тихоненко [2]), російських (Панічкін Ю. М. [3]), азійських науковців (С. Чандран [4], А. М. Рана [5]). У своїх працях науковці аналізують внутрішньополітичне середовище насамперед Пакистану та

Афганістану, яке створює умови для розвитку тероризму, зокрема і діяльності та поширення ІД на сусідні системи регіональної безпеки, зокрема, Центральноазійський регіон.

Метою даного дослідження є характеристика внутрішньополітичних факторів розвитку тероризму в країнах «золотого півмісяця» та їх вплив на безпекове середовище в Центральноазійських державах.

Такі держав як Іран, Афганістан та Пакистан отримали назву країни «золотого півмісяця» через вирощення та виробництво на їх території опіатів та нелегального наркотрафіку, які стають джерелом фінансування діяльності терористичних угруповань (зокрема, «Аль-Каїди» «Ісламської держави» (ІД) та «Талібану»). Найважливішим фактором внутрішнього характеру, що сприяє поширенню ідей радикального ісламу, який є ідеологічною базою міжнародних терористичних організацій, які виявили себе на території Ірану, Пакистану та Афганістану, стала складна соціально-політична ситуація. Безробіття, низький рівень життя переважної більшості населення, соціальна і правова незахищеність призвели до зростання недовіри по відношенню до державної влади, не здатної забезпечити конституційні права і свободи своїх громадян [6].

Поява екстремістських ідей в Центральній Азії багатьма дослідниками розглядається як відповідна реакція малозабезпечених верств суспільства на соціально-економічні умови, що призвели до їх масового зuboжіння [8].

Досліджуючи генезу тероризму в країнах «золотого півмісяця», політолог М. Шибут звертає увагу на ряд причин терористичної активності: релігійні причини (він вказує на те, що загальна пропаганда ісламу веде до розквіту ваххабітів); соціальні (слабка система освіти, корумпованість органів влади, потужний тиск архаїчних інститутів); економічні (низький рівень доходів населення при зростаючих цінах, малі зарплати, слабкий розвиток сільського господарства), політичні (недостатня легітимність влади, відсутність політичної активності на місцях і висловлення думки населення; незадоволені люди легко підпадають під вплив терористів, які пропонують прості і зрозумілі рецепти наведення соціальної справедливості) [7, С. 145].

Геополітичне становище Центральної Азії має як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, центрально-азійські держави розташовані на перетині глобальних торгових шляхів, що вигідно з економічної точки зору, але з іншого боку, територія цих держав знаходиться між сильними державами – Росією і Китаєм, від яких багато в чому залежить ситуація в регіоні, а також в сусідстві з такими

проблемними ісламськими країнами, як Афганістан, Іран і Пакистан [8].

Одним з факторів прояви тероризму в країнах Центральної Азії (насамперед Таджикистан, Узбекистан та Киргизстан – Партія ісламського відродження Таджикистану та Ісламський рух Узбекистану) є наркотрафік з Афганістану. Останнім часом в усіх пострадянських республіках помітно спостерігається зростання споживання наркотиків афганського походження. Контрабанда наркотиків, перехід бойовиків через кордон, активізація терористичних і екстремістських рухів і організацій, нестабільність в північних районах Афганістану – все це за певних умов загрожує не тільки державам центральноазійського регіону, а й Росії та Китаю.

Підводячи підсумки, слід зазначити про взаємозалежність внутрішньополітичних та зовнішньополітичних факторів на процеси прояви міжнародного тероризму в країнах «золотого півмісяця» та сусідніх державах. При цьому експертне співтовариство, в основному, дотримується думки, що первинними є причини внутрішнього характеру, а зовнішні чинники багато в чому мають доповнюючий характер впливу. Тому, геополітична близькість Центральноазійських держав та певне турбулентне внутрішньополітичне середовище у них сприяє утворенню умов для розвитку на їх території терористичних угруповань. Одним із важливих факторів такої ситуації є нестабільність у сусідніх державах, зокрема тенденція нелегального наркотрафіку у країна «золотого півмісяця».

Перспективним напрямом подальших дослідженнях даної тематики вважається аналіз зовнішніх факторів на розвиток тероризму у країнах «золотого півмісяця»

Література

1. Ігнат'єв П. М. Пакистан від деколонізації Британської Індії до сьогодення Чернівці: Книги-XXI, 2014. 352 с.
2. Тихоненко І. В. Наркаторгівля та проблеми біженців у пакистансько-афганських відносинах // Наукові праці: науково-методичний журнал. Т. 273. Вип. 261. Серія Політологія. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 97-102.
3. Паничкин Ю. Н. Пакистан – Афганістан. Беспокойная граница // Азия и Африка сегодня. 2010. № 3. С. 12-16.
4. Chandran S. Drug trafficking and the security of the state: case study of Pakistan World Drug Day in Pakistan // Institute for defense studies and analyses. URL: <http://www.idsa-india.org/an-sep8-7.html>
5. Rana M. A. The impact of the Islamic State in Pakistan // The Norwegian Peacebuilding Resource Centre, 2015. 5 p.

6. Шоберлейн Д. Укрепление стабильности в Центральной Азии // Содействие стабильности в Центральной Азии: Труды Междунар. конф. Ташкент.
7. Исакова Г. Центрально-азиатский регион в стратегии России, США и Китая // PolitBook. 2012. №11. С. 145.
8. Нуруллаев А., Нуруллаев А. Религиозно-политический экстремизм: понятие, сущность, пути преодоления. URL: <http://www.rlinfo.ru/projects/seminar-10let/nurull.html>

Л. І. Рожкова

Сумський

національний аграрний університет

ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародна безпека є однією з ключових проблем сучасності, її стан залежить від рішень та дій керівництва провідних держав світу. Починаючи з 2017 р. Президент США Дональд Трамп є одним із найбільш активних гравців на світовій політичній арені. Основні аспекти зовнішньої політики США регулярно висвітлюються на сторінках українських інформаційно-аналітичних видань («Дзеркало тижня. Україна», «Український тиждень», «Новое время» та ін.). Політику Президента США Д. Трампа детально аналізують як вітчизняні експерти (С. Габер, В. Горбулін, О. Їжак, Ю. Курнішова, Т. Силіна, О. Хара), так і закордонні, зокрема, європейські (З.М. Беддоуз, Р. Герцінгер, Г.Джойс, Е. Карр, Е. Лукас). Проблемам запобігання ядерної загрози та колективної безпеки присвячено документально-публіцистичну працю російського опозиційного громадсько-політичного діяча Г. Каспарова [1]. Спираючись на опубліковані праці та значний масив поточної інформації, спробуємо проаналізувати політику адміністрації Д. Трампа у контексті сучасних проблем міжнародної безпеки.

Зовнішня політика 45-го Президента США суттєво відрізняється від його попередників. Передвиборча кампанія Д. Трампа відбувалася під гаслами «Америка передусім», «Зробимо Америку великою знову». В інавгураційній промові 20 січня 2017 р. новообраний Президент наголошував: «З цього дня наша держава буде керуватися новою стратегією: Америка перш за все, Америка понад усе». На самому початку каденції аналітики попереджали, що новий господар Білого Дому справить значний вплив на світовий порядок [2,3]. Визначальною рисою зовнішньої політики адміністрації Д.

Трампа є прагматизм, протекціонізм, захист власних інтересів держави. Серед пріоритетів – боротьба проти радикального ісламського тероризму, стримування «китайської загрози» у світовому економічному співробітництві, намагання обмежити нарощування ядерного потенціалу Ірану та Північної Кореї, врегулювання близькосхідної кризи.

Питання міжнародної безпеки – найбільш складне і заплутане у зовнішньополітичних планах Д. Трампа. Основна причина – нехтування колективними зусиллями, ігнорування системи багатосторонніх інститутів (ООН, НАТО, міждержавні угоди). Під час передвиборчої кампанії він неодноразово підкреслював, що Північноатлантичний альянс в існуючому форматі застарів, наголошував на непропорційності витрат США та партнерів по НАТО, вимагав збільшення внеску союзників, висловлював думку про неефективність ООН.

Перші кроки нової адміністрації довели відданість Д. Трампа проголошеним принципам. Були переглянуті або скасовані міждержавні угоди попередніх років, заявлено про вихід США з кількох міжнародних організацій.

Президент піддав нищівній критиці ядерну угоду з Іраном від 2015 р. (Спільний всеосяжний план дій), а саму країну називав «головним спонсором тероризму у світі». Посилення санкцій щодо цієї країни має на меті досягти дипломатичної та економічної ізоляції іранського режиму та примусити Тегеран укласти нову ядерну угоду зі значно жорсткішими умовами [4].

В сучасних умовах глобалізованого багатополярного світу особливу загрозу для міжнародної безпеки становить військове протистояння між ядерними державами, зокрема, між США та Північною Кореєю, між США та Китаєм. Останніми роками КНР значно наростив військову потужність як за рахунок нових власних розробок зброї, так і за рахунок придбання російського озброєння [5, с.40]. У відповідь на початку 2019 р. Д. Трамп представив нову стратегію протиракетної оборони Сполучених Штатів, спрямовану на створення космічних систем, які протистоятимуть новітнім загрозам з боку Китаю, Росії, КНДР та Ірану.

Система міжнародної безпеки, що склалася після Другої Світової війни базується на міждержавних та багатосторонніх угодах. З 1987 р. діяв Договір про ліквідацію ракет середньої і малої дальності (ДРСМД) між СРСР (після його розпаду – Російською Федерацією) та США за участі України, Білорусії та Казахстану. Небезпечна гонка озброєнь може призвести не лише до відновлення холодної війни (цим

терміном позначають протистояння між СРСР та США після Другої Світової війни), але й до світової катастрофи, що отримала умовну назву «ядерна зима» [6, с. 22]. Промова Президента РФ В. Путіна на Мюнхенській конференції з безпеки свідчила про намір перетворити Росію на один з полюсів світової політики, насамперед, силовими засобами, що підтвердили подальші події: агресія проти Грузії (2008 р.), анексія українського Криму, військова агресія на Донбасі і в Азовському морі. США неодноразово вказували Росії на пряме порушення принципів міжнародного права, невиконання умов ДРСМД, подальше нарощування військового потенціалу та проведення заборонених випробувань. Після завершення терміну ультиматуму Держдепартаменту до Росії щодо дотримання договору, на початку 2019 р. було повідомлено про призупинення членства США у ДРСМД. Такий крок адміністрації Д. Трампа експертами оцінюється неоднозначно: від прогнозів «ядерного жакіття» [7] до окреслення укладання нового договору, що відповідатиме сучасним умовам багатопольярного світу [8]. Д. Трамп припускає цю можливість і в такому разі Україна має бути готова до участі у новому договорі.

Характерні особливості стилю американського Президента – непередбачуваність та суперечливість. Рішення Д. Трампа скоротити військовий контингент в Афганістані та повністю вивести війська із Сирії зумовлене не лише відмовою США від ролі «світового поліцейського»: «великі держави не можуть вести безкінечні війни». Аргумент стосовно розгрому «Ісламської держави» є непереконливим, фактично Сирія залишається підґрунтям екстремізму, створюються умови для відновлення диктаторського режиму Б. Асада, підтримуваного Росією та Іраном. Складна геополітична гра з іншими державами також – частина стратегії Президента. «Трамп вважає, що альянси для слабаків і воліє приятелювати з диктаторами» [7, с. 42].

Система безпеки, сформована за часів холодної війни, піддається суттєвим викликам і загрозам: атаки терористів-смертників, «гібридні війни», ядерне протистояння супердержав. Постає нагальна проблема реформування Організації Об'єднаних Націй, насамперед, її ключового органу – Ради Безпеки, з метою перетворення їх з інституції для заморожування конфліктів на ефективний інструмент системи міжнародної безпеки [9, с. 2].

Про це мають пам'ятати лідери провідних держав, усвідомлюючи відповідальність за свій народ та майбутнє людства.

Література

1. Каспаров Г. Зима наближається. Чому потрібно зупинити Володимира Путіна та ворогів вільного світу. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 320 с.
2. Горбулін В. Ось будинок, який буде Трамп. Дзеркало тижня. Україна. 2017. 21 січня (№2). С. 1-2.
3. Курнішова Ю. Що несе світові ера Дональда Трампа? Дзеркало тижня. Україна. 2017. 21 січня (№2). С. 1,4.
4. Белокос О. Іранське досє Президента Трампа. Дзеркало тижня. Україна. 2019. 16 лютого (№6). С. 4.
5. Заблоцький В. Нові полюси холодної війни. Український тиждень. 2019. №5 (585). С. 40-44.
6. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика. Навч. посіб. / М.П. Требін, Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна та ін.: за ред. проф. М.П. Требіна / Харків: Право, 2016. 540 с.
7. Лукас Е. Ядерне жакіття. Український тиждень. 2019. №6 (586). С. 42.
8. Іжак О. Договір помер. Хай живе договір. Дзеркало тижня. Україна. 2019. 9 лютого (№5). С. 4.
9. Єльченко В. ООН майбутнього. Дзеркало тижня. Україна. 2019. 12 січня (№1). С. 2.

Т. В. Ростовецкая
Університет г. Осло

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА І УРЕГУЛЮВАННЯ ПРИДНЕСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Постановка проблеми. Вооруженні конфлікти на постсоветському просторі є викликом для сучасної системи міжнародних відносин. Однією з таких війн, на просторі колишнього СРСР є Придністровський конфлікт. Протистояння на берегах Дністра продовжується і в нинішнє час, хоча військові дії припинені ще в 1992 році.

Обзор публікацій. Проблема конфлікту в Придністров'ї знайшла відображення в численних дослідженнях зарубіжних і вітчизняних авторів.

Серед публікацій можна назвати роботи Бабилунга Н.Г., БомешкоБ.Г., Жирохова М.А.а також інших авторів, в роботах яких розглядаються причини і історія кризи в Придністров'ї.

24 лютого 2019 року в Республіці Молдова відбулися парламентські вибори. Молдова — парламентська республіка, де влада президента обмежена до представницьких функцій. Саме перемігша партія або коаліція формує парламент і фактично

управляет страной. Они впервые прошли по смешанной системе: только 50 депутатов попали в парламент по партийным спискам, а 51 был избран по одномандатным округам. В молдавский парламент попали четыре партии.

Первое место у социалистов (ПСРМ), председатель Зинаида Гречаная, негласным лидером является президент Игорь Додон и которые выступают за налаживание отношений с Россией -- 31,15% голосов. Этот победный результат не позволяет социалистам сформировать правительство. Второе место досталось проевропейскому блоку ACUM («Сейчас»). -- 26,84%, который поддерживали в Брюсселе. Это коалиция двух партий — «Платформа Достоинство и Правда» (Demnitate Si Adevar — PDA) во главе с Андреем Нэстасе и «Действие и солидарность» (Partidul Actiune Si Solidaritate — PAS), лидер Майя Санду. Третье место у правящей Демократической партии (ДПМ) Влада Плахотнюка -- 23.62%. Четвертое место набрала партия «ШОР», Иланом Шором, которого суд признал одним из виновных в краже миллиарда долларов из молдавских банков. Его считают полностью подконтрольным олигарху Плахотнюку. Партия «ШОР» -- создана как спойлер социалистов. Во время предвыборной кампании её лидер постоянно заявлял о необходимости возобновлять диалог с Россией. В итоге такая политика принесла ему -- 8,32%, которые фактически недополучили социалисты. В одномандатных округах результаты сложились таким образом: ПСРМ -- 17 мандатов, ДПМ -- 17, ACUM – 12, «ШОР» -- 2, еще в трех округах победили независимые кандидаты. В новом парламенте у ПСРМ будет 34 депутата, у правящей ДПМ -- 30 мандатов, проевропейский блок ACUM – 27, и партия «ШОР» будет представлена 7 депутатами. Для большинства и формирования правительства необходим 51 мандат из 101.

Впервые в современной истории Молдовы в парламент не прошла коммунистическая партия (ПКРМ), не преодолев 6-процентный барьер. Избиратели также проигнорировали Либеральную партию, которая выступает за объединение с Румынией. Ещё одной особенностью прошедших выборов, было участие избирателей из Приднестровья, которых проголосовало 37 тыс. В итоге ДПМ в Приднестровье получила 15,5%, социалисты -- 50%. Лидер ДПМ Плахотнюк заявил о возможности переговоров о формировании коалиции. Блок ACUM был одним из ярых критиков Плахотнюка, хотя их якобы связывают похожие геополитические взгляды -- путь в ЕС и вступление в НАТО. ПСРМ садиться за стол переговоров с олигархом тоже не выгодно: это вызовет раскол в партии. Коалиция ПСРМ и

АСУМ тоже видится маловероятной, в силу их разных геополитических взглядов. Сложившаяся после выборов политическая конфигурация грозит привести к тому, что никто ни с кем не станет договариваться о коалиции, и Молдову может ожидать политический кризис и досрочные парламентские выборы.[1.;2.] Возможные проблемы могут негативно повлиять на диалог между Кишинёвом и Тирасполем. В конце ноября 2017 года стороны возобновили диалог, который был прерван после требований Молдовы обсуждать на переговорах политическое урегулирование. Тогда стороны договорились об открытии моста между приднестровским селом Бычок и молдавским селом Гура Быкулуй. Молдова согласилась признавать дипломы приднестровских вузов и в целом документы об образовании. Было подписано соглашение о функционировании в Приднестровье молдавских школ, которые напрямую подчиняются Кишиневу. Также достигнута договоренность по решению проблем в телекоммуникации.[3.] Осенью 2018 года президент Молдовы анонсировал проведение референдума, на котором будет определен способ реинтеграции Приднестровья. "После парламентских выборов мы будем обсуждать конкретные сценарии, как может проходить эта реинтеграция, и очень важно, что любая форма реинтеграции, взаимосуществования будет обсуждаться с гражданами Республики Молдова в рамках референдума", - сказал он.[4.] Хотя результаты выборов не способствуют его проведению и дальнейшему развитию диалога между Молдовой и Приднестровьем. Таким образом, урегулирование конфликта на берегах Днестра отложено. Что будет использовано в своих целях как региональными, так и нерегиональными игроками международных отношений.

Литература

1. Карабан Д. Геополитический выбор Молдовы 200. - 2019. - №8.
2. Карабан Д. Молдавские граждане голосуют за социализм. 200.- 2019.- №9.
3. Карабан Д. Разморозка Приднестровья началась? 200 - 2017.- № 48.
4. Додон анонсировал референдум о возврате Приднестровья в Молдову. Лига-нет. веб сайт. URL: <https://news.liga.net/world/news/dodon-anonsiroval-referendum-o-vozvrate-pridnestrovyya-v-moldovu> (дата обращения 28.02.19.)

ВІДНОСИНИ З БІЛОРУССЮ, ЯК ОБ'ЄКТ МЕДІА ДИПЛОМАТІЇ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Відносини Польщі з Білоруссю відіграють важливу роль в контексті східного напрямку польської зовнішньої політики. У свою чергу, використання засобів масової інформації (ЗМІ) та інформаційних служб є важливим елементом її реалізації. Польща активно застосовує як традиційні, так і сучасні інструменти медіа дипломатії у розбудові відносин з Республікою Білорусь, що безумовно сприяє популяризації демократичних та ліберальних цінностей серед білоруських громадян, а також зміцненню власних позицій на міждержавному рівні.

Феномен медіа дипломатії є об'єктом досліджень як українських (О. З. Клочак [1], Д. В. Воловик [2]), так і польських (Б. Сурмач [3], П. Борковський [4]) науковців. У своїх працях, автори аналізують інформаційно-комунікаційний аспект дипломатичної діяльності, а також ефективність засобів масової інформації як дипломатичного інструментарію Польщі. Проте, недостатньо дослідженим є використання Польщею засобів медіа дипломатії у відношенні до Білорусі.

Метою даного дослідження є аналіз засобів масової інформації, які є інструментами у реалізації медіа дипломатії Польщі у відносинах із Білоруссю.

До класичних форм реалізації медіа дипломатії Польщі слід віднести радіо, газети та телебачення. Станом на сьогоднішній день, Польща більше надає перевагу саме пресі та радіомовленню, ніж телевізійним каналам в своїй комунікації з білоруською аудиторією. Це насамперед пов'язано з меншими фінансовими витратами. Зокрема, до найбільш популярних польських газет, які випускаються в Білорусі належить «Głos znad Niemna» [5], яка публікує актуальні політичні, культурні та економічні новини двосторонніх відносин та друкується за підтримки Міністерства закордонних справ Польщі.

Найбільшою та найпопулярнішою польською радіостанцією, яку активно використовує Міністерство закордонних справ Польщі на території Білорусі є «Європейське радіо для Білорусі» [6]. Метою радіостанції є надання білоруським громадянам об'єктивної та фактичної інформації про події в Білорусі та світі. Радіо програма

складається в основному з новин (3-х хвилинні інформаційні вставки цьогодини), а також звітів на політичні, економічні та культурні теми.

Чільне місце посідає телевізійна станція «Белсат» [7], яка позиціонує себе як перше незалежне телебачення на території Білорусі. Ідея створення супутникового телеканалу адресованого на білоруських глядачів з'явилася у відповідь на запити зі сторони білоруських демократичних кіл. Вона була підтримана польським Міністерством закордонних справ, польським урядом та широким спектром політичних сил у парламенті. Як результат, проект став одним із пріоритетів зовнішньої політики Польщі у сфері міжнародного співробітництва з метою поширення демократії та розвитку громадянського суспільства. Президент Білорусі О. Г. Лукашенко охарактеризував створення даного телеканалу як «Дурний та ворожий проект» [8]. Внаслідок такого «ворожого» ставлення влади Білорусі до телеканалу, він має дуже обмежені можливості для охоплення потенційних глядачів. Тим не менше, аудиторія каналу постійно зростає. Творці телеканалу мають намір стати сучасною телевізійною станцією, яка порушує важливі проблеми білоруського народу.

Таким чином, можна дійти до висновку, що Польща активно використовує інструменти медіа дипломатії в своїх відносинах з Білоруссю. Використання преси, радіо та телебачення здебільшого спрямоване на білоруську громадськість з метою популяризації демократичних та ліберальних цінностей. Досить часто діяльність польських засобів масової інформації в Білорусі зіштовхується з обмеженнями та загрозами ліквідації, що викликано ворожим ставленням зі сторони білоруської влади. Саме тому, в своїй більшості польські ЗМІ в Білорусі існують та фінансуються за підтримки Міністерства закордонних справ Польщі, що свідчить про їх велике значення в зовнішньополітичній діяльності держави, як інструмента впливу на білоруське населення.

Перспективним напрямом подальших дослідженнях даної тематики вважається аналіз ролі соціальних мереж, як інструменту медіа дипломатії Польщі у відносинах з Республікою Білорусь.

Література

1. Клочак О. З. Сучасна дипломатична служба Польщі: модель та інновації // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2013. С. 245-252.
2. Воловик Д. В. Інформаційно-комунікаційний вимір дипломатії початку ХХІ століття // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Київ, 2013. С. 62-65.

3. Surmacz B. Wpływ nowych technologii na funkcje współczesnej dyplomacji // Dyplomacja cyfrowa jako instrument polityki zagranicznej państwa XXI wieku. Lublin 2014. S. 17-44.
4. Borkowski P. Rozwój nowoczesnych technologii, jako źródło zagrożeń dla bezpieczeństwa // Dyplomacja cyfrowa. Lublin, 2014. S. 193-209.
5. Informacje o ZPB // Głos znad Niemna: strona oficjalna. URL: <http://znadniemna.pl/informacje-o-zpb/>
6. Подкасты // Европейское радио для Беларуси: официальная страница радио. URL: <https://euroradio.fm/ru/podkasty>
7. Informacje o ZPB// Белсат: официальная страница. URL: <http://znadniemna.pl/informacje-o-zpb/>
8. Лукашенко: Независимый телеканал – «глупый, бестолковый и недружественный» проект // Новости tut.by: официальная страница. 2007. 26 апреля. URL: <https://news.tut.by/politics/86821.html?crnd=11>

І. Ю. Слюсаренко

Київський університет імені Бориса Грінченка

СПЕЦИФІКА ГОЛОСУВАННЯ В ГА ООН РЕЗОЛЮЦІЙ ЩОДО СТАНУ ПРАВ ЛЮДИНИ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ ТА М. СЕВАСТОПОЛІ

Впродовж 2015-2018 року тричі на засіданнях ГА ООН розглядалося питання стану дотримання прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна). Результати даного голосування були позитивними для України, але далекими від однастайності. Необхідність з'ясувати чи існує ядро держав-членів ООН, які послідовно відмовляються підтримати Україну в даному питанні, а також їх вплив у міжнародних відносинах, і зумовила дане дослідження.

Проблема голосування в ГА ООН за зазначені вище резолюції активно обговорювалася в ЗМІ, але не була об'єктом наукового дослідження.

За допомогою методу кластерного аналізу досліджено переліки держав-членів ООН, які голосували проти ухвалення трьох наступних резолюцій ГА ООН: 71/205 «Стан з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» від 19 грудня 2016 р. [1], 72/190 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна)» від 19 грудня 2017 р. [2], резолюції 73/263 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь (Україна)» від 22 грудня 2018 р. [3].

Зведені результати голосування країн-членів, які виступили проти ухвалення даних резолюцій, відображено в Таблиці 1.

Країна	Резолюція 71/205 від 19 грудня 2016 року	Резолюція 72/190 від 19 грудня 2017 року	Резолюція 73/263 від 22 грудня 2018 року
Ангола	-		
Білорусь	-	-	-
Болівія	-	-	-
Бурунді	-	-	-
Венесуела	-	-	-
Вірменія	-	-	-
Еритрея	-		-
Зімбабве	-	-	-
Індія	-		-
Іран	-	-	-
Казахстан	-		-
Камбоджа	-	-	-
Киргизстан			-
КНДР	-	-	-
КНР	-	-	-
Коморські острови	-		-
Куба	-	-	-
Лаос		-	
М'янма		-	-
Нікарагуа	-	-	-
ПАР	-		-
Південний Судан	-	-	
РФ	-	-	-
Сербія	-	-	-
Сирія	-	-	-
Судан	-	-	-
Таджикистан			-
Уганда	-		-
Узбекистан	-	-	-
Філіппіни	-		
Чад			-

Таблиця 1. Зведені результати голосування «проти» резолюцій ГА ООН, присвячених стану дотриманні прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі за 2015-2018 рр.

Результати проведеного кластерного аналізу засвідчили, що серед 193 країн-членів ООН, які в ГА ООН мають право голосу, хоча б одну з вищезазначених резолюцій не підтримала під час голосування 31 держава.

Якщо розглянути результати за таким критерієм, як кількість голосувань «проти» під час трьох голосувань, то вони є наступними: один раз висловилися «проти»: 6 країн-членів ООН (Чад, Філіппіни, Таджикистан, Лаос, Киргизстан, Ангола); двічі – 8 країн-членів (Еритрея, Індія, Казахстан, Коморські острови, М'янма, ПАР, Південний Судан, Уганда); тричі голосували «проти»: 17 країн-членів (Білорусь, Болівія, Бурунді, Венесуела, Вірменія, Зімбабве, Іран, Камбоджа, КНДР, КНР, Куба, Нікарагуа, РФ, Сербія, Сирія, Судан, Узбекистан).

Щодо можливості впливати на міжнародні відносини, то необхідно зазначити, що зростає масового ураження, зокрема, ядерною, володіють – РФ, КНР, КНДР та Індія. РФ та КНР, які тричі голосували «проти», належать до постійних членів РБ ООН та «G20».

Щодо регіональних інституцій, то до БРІКС об'єднує у своєму складі РФ, КНР, Індія та ПАР, до ШОС входять – Індія, КНР, РФ, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан. До регіональних організацій пострадянського простору – СНД та ОДКБ – належать Вірменія, Білорусь, РФ, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан (Узбекистан призупинив членство в ОДКБ).

Подальше дослідження має наступні перспективи: лише аналіз усіх резолюцій ГА ООН, які стосувалися України впродовж 2014-2018 років дозволить чіткіше прояснити ситуацію щодо наявності консолідованого ядра держав-членів ООН саме проти інтересів України, адже результати голосування країн можуть бути пов'язані із внутрішніми проблемами з дотриманням прав людини в цих державах, або надмірною, на їх думку, політизацією даного питання.

Література

1. Генасамблея ООН підтримала резолюцію про порушення країною-окупантом Росією прав людини в Криму

URL: <https://centernews.com.ua/?p=44065> (дата звернення: 18.02.2019) 2017

2. Генасамблея ООН підтримала українську резолюцію і закликала Росію припинити порушення прав людини в Криму

URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/471326.html> (дата звернення: 18.02.2019)

3. Таблиця голосування щодо кримської правозахисної резолюції Генеральної асамблеї ООН

URL: <https://twitter.com/ukrinun/status/1076684485675102211> (дата звернення 18.02.2019)

Т. В. Соломенна

Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г.Шевченка

УЧАСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У ВРЕГУЛЮВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ

Рада Європи як авторитетна міжнародна організація посідає окреме місце у врегулюванні української кризи. І хоча її важелі впливу мають виключно політичний характер, можна високо оцінити успіхи української делегації, яких вдалося досягти впродовж чотирьох років.

Вже на квітневій сесії 2014 р. ПАРЄ засудила дії Росії, пов'язані з «анексією Криму», і 10 квітня 2014 р. ПАРЄ прийняла Резолюцію 1990(2014), за якою делегація Російської Федерації позбавлялася права голосу і була виключена з усіх керівних органів організації до кінця року [2]. Така консолідована позиція представників Ради Європи стала несподіваною для членів російської делегації, які спробували за допомогою своїх союзників зняти обмеження, проте не отримали позитивного результату. Вони демонстративно ігнорували засідання Асамблеї й достроково залишили Страсбург навесні 2014 р.

На жовтневій сесії ПАРЄ 2014 р. за ініціативи української сторони вдалося прийняти Резолюцію, в якій сформульовано вимогу вивести «російські окупаційні війська з території України, а саме території Донецька і Луганська». Вперше в офіційному міжнародному документі визнавався факт наявності військових РФ в Україні та їхня участь у конфлікті.

Рада Європи багато уваги приділяє гуманітарним питанням та проблемам прав людини, тому тією ж сесією обговорювалася гуманітарна ситуація в Україні. Голова моніторингового комітету ПАРЄ Штефан Шеннах висловив глибоке занепокоєння щодо усіх аспектів гуманітарного становища в Україні через діючий конфлікт. Кримська проблематика доволі швидко зникла з публічного обговорення різних міжнародних форматів. А Рада Європи утримувала фокус уваги на темі Криму, передусім дотриманні прав і свобод на півострові. Комісар РЄ з прав людини Нілс Муйжнієкс у вересні 2014 р. відвідав Крим для підготовки доповіді в ПАРЄ щодо захисту прав

людини. Особлива занепокоєність Комісара РЄ пов'язана з статусам кримськотатарського населення та спрямованої агресії проти нього. Обговорення цього питання в сесійній залі завершилося схваленням проукраїнських поправок до Резолюції ПАРЕ.

Запровадження санкцій ПАРЕ проти Росії мали далекосяжні наслідки. Від зими 2015 р. російська делегація на знак протесту не приїздить на сесії ПАРЕ, пояснюючи це небажанням працювати без права голосу. Від 2016 р. росіяни навіть не передають до Страсбурга складу своїх депутатів, усвідомлюючи неминучість продовження санкцій.

Росіян також позбавлено права участі у місіях спостереження за виборами та участі в керівних органах Ради Європи. Економічних пунктів у переліку санкції проти Росії немає. Обмеження діяли впродовж року, а у січні 2015 р. ПАРЕ продовжила їх ще на рік. З 2016 р. формально санкції не діють, бо росіяни самі відмовляються від участі в роботі Асамблеї, тому їхня пролонгація стала неможливою.

З 2017 р. Росія припинила виплачувати внески до бюджету Ради Європи й пригрозила, що може перестати визнавати рішення інших органів організації, членів яких обирали без участі депутатів від РФ. Слід нагадати, що Росія є одним з п'яти основних донорів бюджету Ради Європи. Крім РФ це: Франція, ФРН, Італія та Великобританія. Тому, коли наприкінці 2017 р. Росія заморозила частину внеску це спричинило фінансову кризу в організації [3].

В 2018 р. Росія відмовилася від виплати внесків (близько 33 млн.євро) до бюджету РЄ через накладені на неї обмеження. Вимога росіян була категоричною: вони мають повернутися без загрози поновлення санкцій, не виконуючи для цього жодної з вимог Асамблеї на адресу Росії. Для того щоб це стало можливим, потрібно було скасувати саму можливість накладання санкцій [4]. Головним лобістом повернення Росії до роботи в ПАРЕ впродовж 2018 р. виступав Генеральний секретар організації Т. Ягланд. Проте його намагання були марними.

23 листопада 2018 р. Бюро ПАРЕ на засіданні в Гельсінкі ухвалило рішення відмовитися майже від усіх змін до регламенту, яких вимагала РФ. Бюро залишило тільки один пункт без змін: це стосується виборів Генерального секретаря РЄ, суддів ЄСПЛ та Комісару з прав людини. Для того, щоб взяти участь в голосуванні в червні 2019 р. для обрання нового Генсекретаря РЄ, Росія мала подати склад своєї делегації на початку року. І 2019 р. РФ відмовилася від участі в роботі ПАРЕ. МЗС Росії звинуватило Асамблею в системній кризі Ради Європи, і повідомило, що російське керівництво розглядає питання про

заморожування членства країни в РЄ. Це ставить питання про можливий вихід РФ з лав Ради Європи в найближчій перспективі.

Новим виміром російської агресії проти України стали події в Керченській протоці 25 листопада 2018 р., й арешт 24 українських моряків та захоплення кораблів. Депутати ПАРЕ 24 січня 2019 р. ухвалили Резолюцію 2259(2019) щодо оцінки цього інциденту на користь інтересів України [1]. Крім засудження збройної агресії з боку Росії, Рада Європи підтвердила попередні рішення щодо суверенітету та територіальної цінності України (п.8.1), незаконності будівництва Керченського мосту (п.8.2), поширення мандату СММ ОБСЄ на територію зони напруги (п.8.4). Хоча українським політикам не вдалося зафіксувати політичне визнання статусу військовополонених за українськими моряками, в документі є посилання на Женевські конвенції з морського права (п.6.1), що опосередковано підтверджують саме такий статус за утриманими громадянами України. Події в Азовському морі стали підставою до розширення цьогорічних санкцій проти РФ і з боку США та Європейського Союзу. Допоки зусилля української сторони в стінах Ради Європи давали позитивний результат і консолідують засудження дій РФ щодо України з боку європейських держав в існуючому протистоянні.

Література

1. Ескалация напряженности навколо Азовського моря і Керченської протоки та загрози європейській безпеці / Резолюція ПАРЕ 2259(2019) 24.01.2019 URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25419&lang=en>
2. ПАСЕ лишила делегацию России права голоса до конца года. 10 апреля 2014 URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/04/140410_pace_vote_russia
3. Россия вспомнила, сколько платит ПАСЕ и передумала выходить из организации URL: https://ipress.ua/ru/news/rosyya_vspomnyla_skolko_platyt_pase_y_peredumala_vih_odyt_yz_organyzatsyy_107671.html
4. Санкції поза статутотом: у ПАРЕ знайшли новий привід для повернення Росії. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2018/10/8/7087870/>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Концептуальні підходи до розуміння сучасного етапу еволюції міжнародних відносин були закладені в період руйнації біполярного світу епохи «холодної війни» і формування нових основ світового і міжнародного порядку. Особливість цього процесу полягає в тому, що крах післявоєнного устрою відбувся в мирних умовах. Найчастіше для загального окреслення взаємопов'язаності та взаємозалежності процесів у сфері світової політики після падіння «залізної завіси» вживають два терміни – постбіполярна міжнародна система або міжнародні відносини після завершення «холодної війни».

У першому випадку – постбіполярна міжнародна система – прагнуть підкреслити зникнення дуалізму на арені міжнародної політики після розвалу Радянського Союзу як наддержави. США залишилися єдиною наддержавою, хоча окремі елементи наддержавності властиві впливовим суб'єктам сучасних міжнародних відносин. Насамперед йдеться про Китайську Народну Республіку, Російську Федерацію і Європейський Союз. Відомий американський дослідник-міжнародник С. Гантінгтон у статті «Поодинокі наддержави» (1999 р.) навіть пропонував розцінювати міжнародну систему після «холодної війни» як комбіновану модель у форматі «одно-багатополосного світу», у якому домінування США межує з поліцентричним конгломератом решти країн [4, с. 9]. У другому випадку – система міжнародних відносин після завершення «холодної війни» [7] – ключовим для оцінки сучасного стану в міжнародних відносинах виступає акцентування уваги на зникненні вузлових розмежувальних ліній на арені світової політики – між соціалізмом і капіталізмом, між державним регулюванням і ринковою економікою, врешті між СРСР і США. Звідси, на думку президента Ради з міжнародних відносин США Р. Хааса, сучасний світ можна трактувати як «безполосний», де владу розподілено між численними, але «відносно рівними» центрами [4, с. 9]. Не важко помітити, що обидва терміни – постбіполярна міжнародна система і міжнародні відносини після завершення «холодної війни» – мають спільні точки дотику, що як правило дозволяє користуватися ними у якості синонімів і робить найпопулярнішими при виборі загального комплексного визначення для сучасної системи міжнародних відносин.

Необхідно відзначити, що система міжнародних відносин у сучасному світі має дуже складну будову і будь-яке визначення чи типологія тільки наближено відображає міжнародні реалії. При цьому основоположну роль у пізнанні законів функціонування міжнародної системи відіграє її структура. Відповідно до базової ідеї, нескоординована діяльність суверенних держав зі своїми інтересами формує міжнародну систему, головною ознакою якої є домінування обмеженого числа найсильніших держав, а структура її визначає поведінку всіх міжнародних акторів. Звідси, найзагальнішим законом міжнародних систем вважається залежність поведінки акторів від структурних характеристик системи. Ще одним найзагальнішим законом учені, наприклад Р. Арон, називають закон рівноваги міжнародних систем або закон балансу сил, який дозволяє зберегти відносну стабільність міжнародної системи [5, с. 277].

Стосовно трансформації міжнародної системи, основним її законом вважається закон кореляції між полярністю і стабільністю міжнародної системи. Однак розпад радянського блоку і крах глобальної біполярної системи поставили на порядок денний такі питання, які не можуть бути вирішені в рамках традиційних термінів «полюсів», «балансу сил», «конфігурації співвідношення сил» і т.п. Світ вступив у смугу невпевненості та зростаючих ризиків. За визначенням російського політолога-міжнародника А.Д. Богатурова, «Ялтинсько-потсдамський порядок розпався, а міжнародна система стала скочуватися до дерегулювання» [3, с. 29]. Як наслідок, глобальна міжнародна система переживає глибокі потрясіння, пов'язані з трансформацією своєї структури, змінами її взаємодії з середовищем, що відповідним чином позначається на її регіональних і периферійних вимірах. Доказом цього слугують події довкола Косово, Грузії, Іраку чи Афганістану, а останнім часом і країн Північної Африки та Близького Сходу, які, на думку фахівців у галузі міжнародних відносин, „увійшли у смугу тривалої «надзвичайної ситуації».

Бельгійський учений А. Самюель у книзі «Новий світовий пейзаж» [6, с. 138] навіть вважає, що людство уже вступило в «новий міжнародний світ». Американський науковець Дж. Розенау в праці «Турбулентність у світовій політиці» говорив про «світ постміжнародної політики» [2]. Насамперед йдеться про політику «роздвоєного світу», де утворилися два водночас взаємозалежних і непримиримих поля. З одного боку, це традиційні міждержавні взаємовідносини, які визначаються «законами» класичної дипломатії і стратегії; з другого – взаємодія «акторів поза суверенітетом», тобто недержавних суб'єктів міжнародних відносин. Відносини між цими

двома групами міжнародних акторів – державних і недержавних – є дуже складними і мають структуру павутини. Це означає, що будь-яке потрясіння на одній із ділянок негайно відображається на інших, незалежно від кордонів між внутрішніми і міжнародними процесами, які хоч і нівелюються, але все ще зберігаються.

Швидкість і глибина змін, які спостерігаються в такому «світі постміжнародної політики», мають як мінімум три головних наслідки. По-перше, відбувся перехід від біполярного світу до комплексного або певною мірою перехідного постбіполярного світу. «Мережеві» теоретики (насамперед Дж. Розенау і подружжя А. і Д. Андерсонів) особливо наголошують на тому, що в сучасному світі все настільки переплетено, що повернення до попередньої структури світопорядку неможливе [1]. По-друге, цей перехідний світ став непередбачуваним і в ньому вже неможливе вирішення питань міжнародної безпеки тільки старими військово-силовими методами за участі лише державних учасників міжнародно-політичного процесу. По-третє, надзвичайно важливого значення в сучасному світі, в тому числі і в сфері світової політики, відіграють інформаційні технології. Це дозволило охарактеризувати сучасне суспільство як інформаційне, що здійснює кардинальний вплив на еволюцію традиційної політики, дипломатії і стратегії у міжнародних відносинах. Ці наслідки можна звести до одного висновку: відбувається переструктурування всього світового політичного простору, яке можна визначити як трансформаційну еволюцію міжнародних відносин шляхом пластичних змін у формуванні нової системи світопорядку, яка має властивість відносно швидко змінюватися і набирати різних форм.

Література

1. Дудинская С.И. «Сетевые» модели современного миропорядка / С.И. Дудинская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2010alyans/ist_dudin.php (доступ – 11.01.2019).
2. Розенау Дж. Меняющиеся индивиды как источник глобальной турбулентности / Дж. Розенау // Жирар М. (рук. авт. колл.) Индивиды в международной политике. – М.: МПА, 1996. – 204 с.
3. Системная история международных отношений / Под ред. А.Д. Богатурова. Т. 1. – М.: Московский рабочий, 2006. – 476 с.
4. Толстов С. Міжнародна система початку ХХІ століття / С. Толстов // Зовнішні справи . – 2013. – № 10. – С. 9 – 13.
5. Троян С.С. Політологія міжнародних відносин: теоретико-експлікаційний підхід / С.С. Троян // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць. – Вип. 19. – Рівне: РДГУ, 2010. – С. 277 – 282.

6. Цыганков П. Мировая политика: содержание, динамика, основные тенденции / П. Цыганков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/576/864/1217/014Tsygankov.pdf> (доступ – 10.01.2019).

7. Kuźniar R. Pozimowojenne dwudziestolecie: 1989 – 2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku / R. Kuźniar. – Warszawa: Scholar, 2011. – 536 s.

Туркер Керназ оглу

Университет Эге (г. Измир, Турецкая республика)

ИНДИЯ – ПАКИСТАН: МЕЖДУ ВОЙНОЙ И МИРОМ

Постановка проблемы. Конец февраля 2019 года отмечен очередным обострением отношений между Индией и Пакистаном. Поводом напряженности между двумя государствами в очередной раз стала ситуация в штате Джамму и Кашмир, принадлежность которого, является причиной конфликта между Дели и Исламабадом с момента провозглашения независимости двух стран в 1947 году...

Обзор публикаций. Проблема конфликта между Индией и Пакистаном нашла отражение в многочисленных исследованиях зарубежных и отечественных авторов. Среди публикаций можно назвать работы Игнатъева П.М., Белокреницкого В.И., Юрлова Ф.Н., Г.Сундарама а также других авторов, в работах которых рассматривается причины и история Индо- Пакистанского кризиса . Напомним, 14 февраля 2019 года машина со взрывчаткой ударила по колонне автомобилей, перевозивших военнослужащих в Кашмирскую долину, террорист-смертник врезался в автобус с военнослужащими на борту. В результате погибли 45 человек. Ответственность за теракт взяла на себя пакистанская исламистская группа "Джаиш-э-Мухаммад" ("Армия Мухаммеда"), базирующаяся на контролируемой Пакистаном части Кашмира. 26 февраля Индия заявила, что ее ВВС уничтожили горный лагерь подготовки террористов возле пакистанского населенного пункта Балакот, где проходят обучение боевики и джихадисты-смертники. "Нами были получены достоверные данные о том, что боевики "Джаиш-э-Мухаммад" готовили еще одно нападение с участием террориста-смертника на территории Индии"-заявил заместитель министра иностранных дел Индии Виджай Гокхале. К утру 28 февраля не менее 5 индийских военнослужащих было ранено в ходе обстрелов с пакистанской стороны в штате Джамму и Кашмир. В свою очередь пакистанская сторона заявила о том, что ВВС Пакистана сбили два истребителя ВВС Индии. Один пилот был задержан пакистанскими военными. Кроме того, самолеты

ВВС Пакистана нанесли бомбовые удары близ позиций индийской армии в Кашмире. В то же время в Индии заявили, что сбили пакистанский истребитель F-16, который, по сообщению индийских военных, нарушил воздушное пространство страны. В Пакистане эту новость опровергли. Кроме того, индийские военнослужащие сообщили, что 27 февраля еще несколько самолетов ВВС Пакистана нарушили индийское воздушное пространство, однако были вынуждены повернуть назад. Позже в МИД Индии сообщили, что в этом бою Индия потеряла истребитель МиГ-21. Уже 28 февраля премьер-министр Пакистана Имран Хан заявил о готовности освободить индийского пилота "в качестве мирного жеста", который и был 1 марта освобожден. А глава МИД страны Шах Мехмуд Куреши сказал, что война между Пакистаном и Индией может привести к взаимному уничтожению обеих стран. [1.] «У нас новое правительство с новым подходом. Мы хотим жить в мире. Политика нынешнего правительства такова: мы не позволим, чтобы наша территория использовалась любой организацией или человеком для совершения террористических актов по отношению к кому-либо, в том числе Индии» - добавил дипломат. В своем обращении 28 февраля премьер-министр Индии Нарендра Моди отметил, что страна будет «сражаться, жить, работать и побеждать как единое целое», не позволяя никому препятствовать своему развитию. Это заявление прозвучало за два месяца до начала в стране парламентских выборов. По мнению Т. Шаумян, руководителя центра индийских исследований Института востоковедения РАН, конфликт с Пакистаном накануне выборов "в определенной степени может улучшить имидж Моди как патриота и человека, который делает все, чтобы его страна была в безопасности". При этом она подчеркнула, что дальнейшее обострение конфликта для премьер-министра "абсолютно не выгодно". [2.]Примирительные заявления, как с Индийской, так и Пакистанской стороны свидетельствуют о том, что длительная конфронтация не в интересах двух стран. Они просто не могут позволить длительное вооруженное противостояние. Во-первых, наличие в двух государствах ядерного оружия, которое сдерживает от резких движений обе стороны, во-вторых, они не могут позволить этого экономически. Можно предположить, что вскоре очередной виток напряженности между Пакистаном и Индией постепенно затихнет, перейдя в форму мелких стычек в Кашмире, информационной войны и новых контрактов на закупку вооружений и военной техники двумя государствами Южной Азии.

Литература

1. На грани войны:Что происходит между Индией и Пакистаном и какие могут быть последствия. 112.ua. веб сайт URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/na-grani-yadernoy-voyny-chno-proishodit-mezhdu-indiey-i-pakistanom-i-kakie-mogut-byt-posledstviya-482161.html> (дата обращения 2.03.19.)

2. На грани войны? Что происходит на границе Индии и Пакистана.ТАСС. веб сайт. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6163986>(дата обращения 2.03.19.)

Л. Д. Чекаленко

Дипломатична академія України при МЗС

ЕС АБО «ДИКІ ТАНЦІ» НАВКОЛДО БРЕКСІТ

Європейський Союз важко «перетравлює» гарячі проблеми 2018 року. В британських урядових колах майорить думка про неможливість вкластися у часові рамки врегулювання відносин з іншими учасниками ЄС щодо Brexit. Ситуація, що склалася, непокоїть провідних європейських політиків. Канцлер Німеччини А. Меркель підкреслює: «Сподіваюся, що нинішня ситуація не призведе до нерегульованого Brexit, а до розумного узгодженого договору... Угода про вихід не може бути нестабільною. Якщо Британія хоче отримати користь від ЄС у майбутньому, вона повинна взяти на себе зобов'язання знову прийняти правила ЄС» [1].

Занепокоєння канцлера ФРН зрозумілі. На фоні загальноєвропейських проблем в німецькій економіці також спостерігається певна напруга – виявляються негативні ознаки скорочення промислових замовлень. Федеральне відомство з питань статистики заявило, що контракти на товари «Made in Germany» скоротились на 4.0 відсотка на місяць влітку 2018 р. - повідомляє Reuters, а американський президент Д. Трамп неодноразово критикував експортну політику Німеччини [2].

На тлі європейської кризи сценарії про негативні економічні наслідки Brexit для ВВ не підтвердилися. За попередніми прогнозами експертів з економічного аналітичного Центру економіки та бізнес-досліджень (СЕВР) розвиток економіки Сполученого Королівства у результаті Брексіт сповільниться через зменшення споживчих витрат та інвестицій. Міністр закордонних справ ВВ Дж. Хант вже натякав на «вірогідності хаотичного проведення Brexit». «Кожен має підготуватися до можливості хаотичної реалізації угоди з Брексіт», - заявив він 14 серпня 2018 р., перебуваючи з візитом у Фінляндії. «Отже, на сьогодні немає абсолютно жодної гарантії, що ми матимемо угоду», - сказав Хант [3].

Обидві сторони – ЄС і ВБ – непокоїть нестача часу на узгодження і доопрацювання угоди. Залишилось кілька місяців до Вrexit, а уряд ВБ все ще не узгодив з Брюсселем положення «про розірвання шлюбу» і в переговорах активізував плани щодо можливості залишити ЄС без будь-якої офіційної угоди [4].

Поки переговорний процес ВБ та ЄС триває, ця країна чітко захищає свою позицію вже з точки зору майбутнього вивільнення з-під ЄС-івських обмежень. Так, Британія перекреслила документ європейської комісії щодо проблеми з мігрантами. Координатор Європейського Парламенту з Вrexit Г.Верхофштад після витоку проекту документа про міграцію на загал звинуватив в цьому прем'єр-міністра ВБ Т. Мей, назвавши таке неетичним кроком, який для закритої дипломатії Британії є неприпустимим і є «отруєнням дипломатичного колодязя» [5, 6].

Моніторинг обопільних закидів європейських чиновників схиляє до думки, що за лаштунками критики з приводу Вrexit приховується намагання обох сторін особливо не перейматися всією глибиною проблем, які загострились перед розлученням, хоча така ситуація і розхитує союз європейських держав.

У питанні мігрантів ЄС активно підтримує Грецію, яка регулярно отримує 31,1 млн. євро на надання тимчасових послуг мігрантам, що включають охорону здоров'я, адаптацію та харчування, а також поліпшення інфраструктури Центру прийому та ідентифікації у Північній Греції. Ще 6,4 мільйона євро надала Міжнародна організація з міграції (МОМ) з метою поліпшення роботи та підтримки управління сайтом, що обслуговує мігрантів. В цілому фінансування, призначене Європейською комісією для Греції, сягає понад 1,6 млрд. євро, а програми Притулок, міграція та інтеграція (AMIF) та Фонду внутрішньої безпеки (ІСФ) розраховано на 2014-2020 роки. [7].

Загострення проблем в європейському домі активізувало діяльність Росії, яка не може спокійно спостерігати за розширенням ЄС і приєднанням нових і нових учасників. Тим більше, що в цих учасників доволі великою є частка російського капіталу, тобто власності. У відповідь Росія активізувала власне лобі, щоби перешкодити країнам Балкан в їхньому просуванні до ЄС і НАТО. Тільки-но Греція і Македонія нарешті дійшли згоди щодо назви держави Македонія, як в Греції шпигунський скандал призвів до оголошення особами non grata двох російських дипломатів, а двом росіянам було заборонено відвідувати цю країну. Зазначимо, що відповідно до договору країна називатиметься Республікою Північної

Македонії і документ відкриває шлях колишній Югославській республіці приєднатися до ЄС та НАТО.

Причиною висилки російських дипломатів поза намаганням зірвати укладання згаданого документу названо: збирання шпигунської інформації і відвертий підкуп грецьких чиновників. У зв'язку із зазначеним, до уваги грецьких спецслужб потрапили російське НУО «Імператорське православне палестинське товариство» (голова Степашин), що об'єднує росіян Греції та представників російського бізнесу (Іван Ігнатович Саввіді, один із найбагатших людей Росії). Обробці російських спецслужб підлягали провідні державні чиновники та мери головних міст північної Греції, священники грецької православної церкви та ченці Святої гори (Афон).

Основні види діяльності російського лобі включали: фінансування протестів проти договору з Республікою Македонія, фінансування церков, підкуп державних службовців та місцевих лідерів, фінансову та організаційну підтримку радикальних націоналістичних рухів тощо. Прем'єр-міністр Республіки Македонія 16 липня 2018 р. повідомив, що відповідні підрозділи Міністерства внутрішніх справ розслідують випадки виплат чималих грошових сум учасникам антиурядових мітингів. Російські бізнесмени в Республіці Македонія фінансували акції протесту, а представники російського бізнесу в Греції надали від 13.000 до 21.000 доларів на фінансування штучно роздуханого «незадоволення» [8].

Протидія Росії врегулюванню питання щодо договору між Грецією та Македонією є лише верхівкою айсберга російських підривних дій в Греції та на Балканах. Російське лобі за сприянням дипломатів активно використовує фінансову та організаційну підтримку російського бізнесу в Македонії в особі "Лукойл", мідної шахти "Бучім", "Стройтрансгаз", "ТО-ТО", Термоелектричної електростанції Скоп'є тощо.

Особлива увага приділяється церкві. Як грецькі митрополити, так і російський монастир святого Пантелеїмона, який вважається центром російських спецслужб, активно підтримують і організують протестні акції. Російські представники активізували свою діяльність на Афоні у зв'язку з зусиллями Української православної церкви Київського патріархату та Македонської православної церкви в Охридському патріархаті на отримання Томоса автокефалії, що значно послабить Московський та Сербський патріархати [9].

Таким чином, останні кроки Греції та Македонії, які отримали повну підтримку з боку Сполучених Штатів, Європейського Союзу та НАТО, призвели до посилення контрзаходів Російської Федерації на

Балканському півострові. Позиція властей Греції і Македонії є однозначно: країни не дозволять іншій державі втручатися у свої національні інтереси, навіть якщо ця держава буде сильнішою.

На тлі «класичних схем» роботи російських спецслужб вирізняється діяльність Китаю в ЄС. На липневому ц.р. саміті ЄС–Китай в Пекіні сторони підписали *Меморандум про взаєморозуміння* щодо підтвердження першого спільного значного інвестування: закладання Фонду Cathay Midcap на підтримку компаній з високим потенціалом зростання в Європі та Китаї в таких сферах, як охорона здоров'я, високотехнічні галузі, товари народного споживання та бізнес-послуги. Ідеться зокрема про технічне устаткування для аерофотозйомки, 3-D вимірювальне програмне забезпечення, аналіз даних та географічну інформаційну систему GIS для широкого кола користувачів, включаючи уряди, страхові компанії тощо. Перший інвестиційний фонд ЄС–Китай, підтриманий Планом Юнкера, надає 600 мільйонів євро для середніх компаній. Фонд фінансується Європейським інвестиційним фондом у рамках Європейського фонду стратегічних інвестицій (EFSI) Плану Юнкера, а також Китайського банку розвитку, французького національного рекламного банку Vrifrance, Китайського фонду «Шовковий шлях», суверенних фондів, інституційних та інших приватних інвесторів [10].

Посилення економічних, а у майбутньому і політичних позицій Китаю в ЄС привернуло увагу освітянських центрів в європейських країнах. Навіть у Великій Британії китайська мова за попитом перемістилася на третє місце, обійшовши німецьку [11].

Підбиваючи підсумок, зазначимо наступне.

Всі перелічені вище проблеми з Брексіт підтвердив результат останніх слухань в британському парламенті. Ви результаті британський прем'єр Т.Мей утрималась при владі, однак захитався Брексіт. Та й як не захитатися, коли немає концепції виходу, розробленої стратегії, плану дій і конкретних кроків. Брексіт ВБ НЕ ПІДГОТУВАЛА! Та й на сьогодні неможливо ліквідувати запущену машину чиновницького апарату, який через фінансові структури у вигляді шупалців проник буквально у всі британські сфери існування. Інтеграція – це не самостійний забіг на дистанції і не самостійне плавання в нейтральних водах... Інтеграція – це жорстка «гра» за чіткими правилами, виробленими роками. ВБ не врахувала глибину залежності від ЄС і як муха застрягла в британському джемі: і вийти запізно, і залишитися вже соромно (з точки зору Т. Мей). Поживемо – побачимо: в демократичній Великій Британії вміють гідно програвати і остаточне рішення приймають громадяни ВБ.

Література

1. Brexit deal should be flexible & open to adjustments, says Angela Merkel. Режим доступу: <https://eutoday.net/news/politics/2018/brexit-deal-should-be-flexible-open-to-adjustments-says-angela-merkel>
2. German Industrial Orders Collapse. Режим доступу: <https://eutoday.net/news/business-economy/2018/german-industrial-orders-collapse>
3. Jeremy Hunt: “Everyone needs to prepare for the possibility of a chaotic no-deal Brexit. Режим доступу: <https://eutoday.net/news/politics/2018/jeremy-hunt-everyone-needs-to-prepare-for-the-possibility-of-a-chaotic-no-deal-brexit>
4. Колишній прем'єр-міністр Бельгії Верхофштадт (64 роки) є лідером Альянсу ліберальних демократів у Європі та двічі успішно працював на посаді Президента Європейської комісії. Він часто згадується як «єврофанатик», і відомий своїми емоційними спалахами під час парламентських дебатів.
5. Theresa May urges EU to retain trade terms for two years after Brexit 22 September 2017. - Режим доступу: <https://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-41355642>
6. Theresa May urges EU to retain trade terms for two years after Brexit 22 September 2017. – Режим доступу: <https://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-41355642>
7. By Ryan Heat. Juncker attacks ‘part-time Europeans’ among EU governments. Next budget ‘has to mirror great ambitions,’ Commission president says. Режим доступу: <https://www.politico.eu/article/jean-claude-juncker-attacks-part-time-europeans-among-eu-governments-florence-conference/>
8. Verhofstadt Launches Attack On UK Following Leaked Migration Paper. New report published on Monday by the European Asylum Support Office (EASO). – Режим доступу: <https://eutoday.net/news/human-rights/2018/fall-in-number-of-asylum-applications-in-eu>.
9. How Russian Orthodox oligarch Savvidi & others are trying to swing the Balkans - Investigation by the IR group. Режим доступу: <https://eutoday.net/news/security-defence/2018/how-russian-orthodox-oligarch-savvidi-others-are-trying-to-swing-the-balkans-investigation-of-the-ir-group>.
10. Cathay Capital підняв початковий € 600 мільйонів для свого фонду Cathay Midcap II, який націлено на 1,2 мільярда євро для фінансування компаній середнього капіталу. - <https://eutoday.net/news/business-economy/2018/first-eu-china-investment-fund-backed-by-the-juncker-plan-raises-600-million-for-mid-sized-companies>
11. Chinese A-level has overtaken German for the first time, as it becomes the UK’s third most popular language. Режим доступу: <https://www.telegraph.co.uk/education/2018/08/16/chinese-a-level-overtakes-german-first-time-becoming-uks-third/>

Секція № 3
«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Г. Ю. Гулевська
Запорізький інститут економіки та
інформаційних технологій

АКТИ ПРИВАТНОПРАВОВОЇ УНІФІКАЦІЇ ЯК ПРОЯВ SOFT
LAW У РЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГІВЕЛЬНИХ
ВІДНОСИН

Однією із особливостей регулювання міжнародних торговельних відносин є недержавна природа значної частини джерел міжнародного торгового права, а стійкою тенденцією його розвитку постає підвищення ролі та значення норм м'якого прав (soft law). Базуючись на консенсусі та балансі інтересів учасників міжнародних торговельних відносин, наділений гнучкістю та динамізмом, маючи переважно «авторитетну» та «експертну» природу, м'яко-правовий метод регламентації міжнародної торгівлі набуває все більшого поширення. Яскравим прикладом застосування м'яко-правового методу регулювання міжнародних торговельних відносин є акти так званої приватноправової уніфікації.

Так, це Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА, Principles of International Commercial Contracts - PICC), які регулюють питання укладення та виконання договору, його змісту, дійсності, тлумачення, відображають найбільш важливі принципи регулювання договірних відносин тощо. Аналіз практики застосування Принципів УНІДРУА дозволяє дослідникам прийти до висновку про те, що вони використовуються як: застосовуване право; 2) підтвердження того, що рішення, як винесені на підставі внутрішнього законодавства відповідають міжнародним стандартам; 3) як засіб тлумачення та доповнення норм застосовуваного внутрішнього права; 4) як засіб тлумачення та доповнення міжнародних інструментів [3]. До soft law у сфері міжнародної торгівлі відносять також так звані Принципи Trans-Lex (інтернет-кодифікація lex mercatoria), представлені Центром транснаціонального права Університету Колонь, ФРГ (CENTRAL) які є підтвердженням тенденції зростання значення приватної нормотворчої діяльності, яка відбувається на тлі глобалізації комерції. Сто тридцять шість принципів та правил цього документу доповнюється посиланням на

рішення міжнародних комерційних арбітражів, національні законодавства, міжнародні конвенції та стандартні форми договорів, практику та звичаї, а також академічні джерела. Однією із особливостей Принципів Trans-Lex є те, що їх склад постійно доповнюється новими положеннями [2, с.106-110].

Слід також назвати принципи європейського договірного права (Principles of European Contract Law - PECL), видані Комісією за європейським договірному права, що працює з 1982 р під егідою Єврокомісії і під головуванням данського професора Оле Ландо (відомі як "Принципи Ландо", передбачається, що вони із часом стануть однією з частин Європейського (цивільного) кодексу (приватного права)) та Принципи, визначення та модельні норми європейського приватного права: Проект Загальною довідкової системи (Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference - DCFR) 2009 року, які по суті складають основу загальноєвропейського Цивільного кодексу.

Характеризуючи зазначені акти приватноправової уніфікації, В.Белов приходить до висновку, що при тому, що всі ці чотири акти прагнуть до досягнення одних і тих же цілей, відштовхуючись від практично ідентичних правових позицій, кожен з них має свої, тільки йому притаманні **змістовні** особливості. Разом з тим всі вони мають ряд спільних рис, які об'єднують їх в джерело одного роду (типу); ці загальні риси лежать, головним чином, в сферах (1) юридичної сили, (2) зовнішньої форми, (3) процесу їх створення (розробки і прийняття) і (4) застосування. Він визначає їх як формально "м'які", але по суті суворо юридичні документи та зауважує, що показником висоти завойованого ними міжнародного авторитету може слугувати, зокрема, той факт, що деякі з положень цих актів приймаються в якості керівництва не тільки приватними особами в своїх договірних відносинах і не тільки міжнародними комерційними арбітражами при вирішенні спорів (що є значним вже само по собі), а й цілими державами з метою вдосконалення свого національного законодавства, а також державними судами [1].

Узагальнення та систематизація висловлених наукових поглядів дозволяє прийти до висновку, що поширення актів приватноправової уніфікації як прояв «м'якого права» у міжнародному торговому праві відображає такі риси глобалізації права, як його транснаціоналізація, професіоналізація, а також деформалізація та децентралізація, що суводжується «роздержавленням правових режимів», зростаючою мультиплікативністю суб'єктів правотворчості

та плюралізмом джерел у правовій регламентації суспільних відносин, що стрімко змінюються.

Література

1. Белов В.А. Международное торговое право и право ВТО. URL: https://stud.com.ua/75858/pravo/mizhnarodne_torgoveln_e_pravo_ta_pravo_sot (дата звернення 14.02.2019).
2. Діковська І.А. Міжнародні комерційні контракти: колізійне та матеріально-правове регулювання: Навч.посібн. К. Алерта. 2016. 322с.
3. Finazzi Agro E. The Impact of the UNIDROIT Principles in International Dispute Resolution in Figures . Uniform Law Review. 2011. 3. NS. Vol. XVI. P. 720 Цитується за: Діковська І.А. Міжнародні комерційні контракти: колізійне та матеріально-правове регулювання: Навч.посібн. К. Алерта. 2016. 322с., С. 105

В. Л. Данилець

Інститут всесвітньої історії НАН України

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЧИНИ Й ХАРАКТЕР СВІТОВОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ 70-Х РР. ХХ СТ.

Світова енергетична криза виникла внаслідок нафтового ембарго 1973 р., уведеного арабськими країнами-виробниками нафти проти країн Заходу. Події, що вплинули на початок кризи та її перебіг, простежуються протягом більше ніж 20 років – з початку 1950-х рр. Дослідження поставленої проблеми вимагає врахування її багатofакторності та використання системного підходу. Аналіз дипломатичних документів держдепартаменту США, що стали доступними в останні роки, а також інших джерел в галузі історії, економіки, політології дають змогу краще зрозуміти широкий міжнародний контекст кризи, її причини та вплив на трансформацію міжнародних відносин.

Історичні коріння глобальної енергетичної стагнації відносяться до часів іранської нафтової кризи 1951 р., яка постала одним з перших дієвих проявів невдоволення іноземним контролем над головними політичними й економічними структурами країни. Поряд з іранськими подіями відбувались масові виступи та заворушення у Сирії, Єгипті, Іраку. Майже всі вони не призвели до суттєвих змін в головних нафтовидобувних країнах Близького Сходу. Окрім отримання незалежності, головними цілями урядів цих країн було протистояння пануванню картелю «сім сестер» (сім великих нафтових компаній США та Англії), діяльність якого, зокрема, була спрямована на зниження ціни близькосхідної нафти. У свою чергу, уряди

нафтовидобувних країн прагнули збільшення цін на нафту й таким чином збільшення своїх доходів.

Лише наприкінці 1960-х рр. нафтовидобувні країни Близького Сходу, інтегрувавшись в ОПЕК, а також створивши власні нафтові компанії і націоналізувавши нафтову промисловість, почали здійснювати потужну протидію картелю «семи сестер». Таким чином було покинчено з «ерою дешевою нафти» і суттєво збільшено долю доходів країн-виробників.

Перспективи поглиблення енергетичної кризи були вкрай небажаними для всіх країн Заходу. Однак на 1970 р. наслідки розгортання кризи для окремих країн розцінювались по різному.

Зах. Європа, яка після створення ЄЕС поступово вийшла з під «опіки» США внаслідок енергетичної кризи мала потрапити в залежність від американських і британських нафтових компаній [6]. Окрім цього, США, як країні-виробнику було вигідним помірне підвищення світових цін на нафту, що захищало власний видобуток.

Через підвищення світових цін на нафту, збільшувались і доходи картелю «семи сестер».

Будучи стратегічним товаром, нафта стала гострим предметом міжнародних суперечок де не останню роль відіграло, зокрема, протистояння США – СРСР. Для США було вигідним (в суто економічному аспекті на протипагу політичному) обмежувати імпорт нафти, що вони й здійснювали з 1950-х рр [2, с. 10 – 11]. Найбільшого обмеження зазнавала найдешевша близькосхідна нафта, з країн Перської затоки. Тому експорт енергоносіїв з цього регіону був спрямований головним чином до Зах. Європи. З 1965 р. головним постачальником Зах. Європи стала Лівія [7, с. 1]. У 1969 р., після революції у Лівії, відбулось її зближення з СРСР, було встановлено державний контроль над нафтовою промисловістю, обмежено видобуток. За таких обставин дешева нафта Близького Сходу знову постала на порядку денному в США [4, с. 43]. Для США існувала небезпека, що європейці укладуть прямі угоди з урядами нафтовидобувних країн [1, с. 118, 121]. Американські компанії поставляли нафту з Перської затоки до європейських союзників по НАТО, оборонний потенціал яких залежав від безперебійних поставок енергоресурсів. У травні 1970 р. головний трансаравійській нафтопровід Тарліне було призупинено внаслідок пошкодження його на території Сирії (де СРСР мав вплив), яка пояснювала неможливість ремонту нафтопроводу близькістю до окупованих Ізраїлем територій [5, с. 345]. До того ж, Сирія домогалась збільшення тарифів транзиту через свою територію. Транспортування нафти танкерами з країн

Перської затоки разом з ситуацією в Лівії призвело до зростання світової ціни на нафту і нафтопродукти [1, с. 118 – 119]. Зрештою, Саудівська Аравія (де мали вплив США) також не проявила ентузіазму у відновленні Tapline, оскільки мала достатньо танкерів для транспортування нафти, що не впливало на її експортні доходи [1, с. 119 – 120].

Енергетична криза залежала також від змін Бреттон-Вудської системи. Після скасування золотого стандарту у 1971 р. і девальвації долара, ціна на сировину знизилась, а вартість товарів, що імпортувалися державами-експортерами нафти з розвинених країн, зросла. Держави Західної Європи змушені були збільшити грошову емісію, що частково стало причиною агресивної поведінки країн ОАРЕС під час війни Судного дня 1973 р. Щоб вгамувати інфляцію у США Р. Ніксон «заморозив» ціни на 90 днів, у тому числі на нафту, що спровокувало зниження її видобутку при одночасному збільшенні попиту. Таким чином, ще до введення ембарго в деяких регіонах США спостерігалась нестача нафтопродуктів, а фраза «енергетична криза» з'явилася як популярний елемент американської політичної лексики [2, с. 12 – 13].

Події, що відбувались до 1969 р. дуже швидко змінили кон'юнктуру на світовому енергетичному ринку і світовій економіці загалом після 1969 р. США переглянули у 1969 р. свою політику імпорту нафти і розпочали розробляти нову [3; 4]. Криза, що характеризувалась як системна, вже набрала обертів на початку 1970-х рр., а нафтове ембарго значно ускладнило становище енергозалежних, індустріально розвинених країн та вплинуло на подальші зміни в системі міжнародних відносин.

Література

1. Action Memorandum From the Deputy Assistant Secretary of State for International Resources and Food Policy (Katz) to the Assistant Secretary of State for Economic Affairs (Trezise). National Archives, RG 59, Central Files 1970–73, PET 6 LIBYA.
2. Bordoff, J. and Trevor H. “Navigating the U.S. Oil Export Debate.” Columbia University: Center on Global Energy Policy, NY, 1 Jan. 2015.
3. Memorandum From President R. Nixon to Secretary of Labor Shultz. National Archives, RG 59, Central Files 1967–69, PET 17–2 US.
4. Memorandum From the Director of the White House Energy Policy Staff (Freeman) to the Executive Director of the Cabinet Task Force on Oil Import Control (Areed). FRUS, 1969–1976, Volume XXXVI, Energy Crisis, 1969 – 1974. Doc. 12
5. Multinational corporations and United States foreign policy: Hearings, Ninety-third Congress. Part 6 / US government printing office: Washington, 1974

6. Telegram From the Mission to the Organization for Economic Cooperation and Development to the Department of State. National Archives, RG 220, Records of the Cabinet Task Force on Oil Import Control, Box 22, Meetings Files, OST (Freeman) October 21, 1969, Policy Alternatives. For Official Use Only.

7. The Libyan oil industry: Dependence on foreign companies. Central Intelligence Agency. General CIA Records. Document Number (FOIA) / ESDN (CREST): CIA-RDP97R00694R000500580001-2

S. S. Dieniezhnikov

Sumy Makarenko State Pedagogical University

HISTORICAL ASPECTS OF SCIENTIFIC FORECASTING OF THE FUTURE¹

For today the major condition of development of postindustrial society is that, as far as humanity is able to form conception of development of the future. Beginning from ancient times of history of humanity, thinkers tried to create the prototypes of the future through cognition of the surrounding world in all his integrity and variety.

The special value of forecasting of the future took place in critical epochs, when the traditional world-view changed and new possibilities of community development were opened. However, during many centuries similar presentations kept indoors for scopes prophecies, prognoses and different sort of mystifications, - they became the maiden attempts of unscientific forecasting of the future essentially. Until science did not have technology of cognition and transformation of the material world, it could not realize this task objectively. Scientific methods and facilities of forecasting of historical prospects of humanity were comparatively recently worked out only. However scientific methodology of cognition future until now was not folded, so as most scientific methodologies remain imperfect and does not give to the researcher of confidence in exactness of prognosis [3, p. 26].

Actuality of systematization of different presentations with conceptions of development future is not in the last turn dictated and that the modern period of history is deeply contradictory and in a great deal crisis. Unprecedented distribution and large attractiveness purchased the prophecy of universal, ecological or technologies catastrophes, reasons of «doomsday» and other apocalyptic prognoses.

¹ Робота виконувалася в рамках науково-дослідного проекту № 0119U100179 «Розробка науково-методичних засад та практичного інструментарію оцінювання комерційних (ринкових) перспектив товарних інновацій»

Without regard to the enormous arrays of scientific knowledge, plenty of people pulled in the stream of mystic visions, begins to connect a new millennium with unbelievable and obtrusive catastrophic presentiments both in relation to the world on the whole and for Ukrainian history.

In all its history of humanity so not got rid from the moods of catastrophes, that arose up yet on sunset civilization. By favourable soil for apocalyptic prognoses at the beginning XXI of century come forward increasing global threats of natural, technogenic and economic character, religious and ethnic conflicts, social inequality increases not only between separate people but also by the whole regions of the world. All of it adds the future of world civilization of emergency sharpness to the questions. Can humanity destroy itself, creating pre-conditions for this purpose? Capable world community to resist to the global threats? A historical reflection puts before modern humanity the problem of choice of the future depending on concretely-historical situations, state ideologies, and even concrete people that will determine him further way of development [1, p. 32].

For today thousands of scientific institutes and national governments engage in the problems of scientific forecasting in different branches of human activity. In works of many modern philosophers, politicians, sociologists and culture scientists in any case present problem of comprehension of development future. Complemented by conceptions of historical bifurcations, recurrence, non-linearity and variety of historical development, geopolitical methodology, the concept of the future, - unlike presentations of former epochs, purchased unconventional semantic tints quite. To present tense large enough history and philosophy within the framework of that the processes of future geopolitical, geoeconomy and geocultural reconstruction of the world are analysed was formed.

On the basis of analysis of historical conceptions of forecasting of development future can show such trends:

➤ the future shows by itself one of the most thorny complex socialphilosophical problems, meaningfulness of that is in our days determined by the objective necessity of cognition of the future mode of human society and character of his mutual relations with an environment in the conditions of globalization, swift development of scitech; to differentiation of socio-economic and cultural development of the national states, growth of hearths of tension in the different regions of the world, worsening of ecological situation and other factors of community development;

➤ the table of contents of conception of the future on the problem field of social philosophy shows by itself the integrative result of historical facts, form of reflection of level of development of scitech, ideas

about social progress, state of public relations and public consciousness, strength of world community security in the context of global tendencies and problems of development;

➤ existent approaches to forming of conception of the future are unbased and imperfect, as a rule, they represent the world-view options of political elites and other task forces, that form the offenses of the future, that differ small what from utopias;

➤ creation of conception of the future is possible only on the basis of fundamental social practices – three major, connective subsystems of society: economies, politicians and cultures taking into account a fourth scientifically-technological component. The comprehensive analysis of these components with the use of methodology of scientific forecasting and newest information technologies it is allowed to form picture of the future in its different displays;

➤ the future is not fatal and not certain; it is formed by different political, economic and scientific elites according to the presentations and interests that often does not comport inter them. The future is not taken to the hard postulates about the steady ascent of all cultural matrices in some middle points under the names «steady development», «democracy», «western way of life», «global culture», «global economy» and others like that. Therefore, the perspective task of scientific forecasting of the future consists in development of confessedly universal standards of forecasting taking into account social practices, and also progress of scitech trends both in global and national scales [2, p. 68-74].

A modern scientific association does not have objective warrants to consider that the religiously-futurism and apocalyptic projects of the future will be realized in our state. But on a background the deficit of ideological regulator of attitude, aspiration of certain forces to stick to Ukraine puppet principles of behavior, that appeared in recent year critical mass of social problems, subzero quality of state administration, it is important to realize the danger of demographic, migratory, social and economic collapses, high probability of ethnic conflicts, possibility of loss of national and cultural identity.

As a conclusion, it should be said, that modern global vision for the future in geostrategic, geocultural and geoeconomic displays, without regard to the differently directed maintenance and different accents, is not fatal for humanity. It still allows to mobilize a social resource and point it at the decision of major strategic tasks of community development, first of all global problems.

References:

1. Артюхов И.В. Новые технологии и продолжение эволюции человека? Трансгуманистический проект будущего / И.В. Артюхов – М.: издательство ЛКИ/URSS, 2008.– 320 с.

2. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. Под ред. проф. Д.И. Дубровского. – М.: ООО «Издательство МБА», 2013.– 272 с.

3. Иноземцев В.Л. Постиндустриальное хозяйство и постиндустриальное общество (К проблеме социальных тенденций XXI века). / В.Л. Иноземцев // Общественные науки и современность.– 2001.– № 3.– С. 25-34.

Н. А. Кашперук

Миколаївський національний університет імені

В. О. Сухомлинського

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ПРО ПРАВО НА ОСВІТУ

Освітнє середовище є невід'ємною складовою кожного суспільства та важливою передумовою його розвитку. Освіта – не лише показник загальної культури, але й один із елементів модернізації та удосконалення функціонування держави та її органів влади. Освіта є запорукою внутрішнього особистісного становлення людини, підвищенням її інтелектуального потенціалу та шляхом до самореалізації. Все це, в свою чергу, обумовлює надання особливого значення питанню щодо забезпечення та захисту права на освіту в Україні та в світі.

Україна як демократична держава з огляду на міжнародну спільноту визнала нові орієнтири та фундаментальні цінності, що невіддільно пов'язані з правами людини. Серед них пріоритетне місце займає закріплення та гарантування права на освіту. Нові вектори розвитку країн (із наданням освіти важливого значення) посилюють необхідність дослідження права на освіту як в міжнародній, так і в національній площині.

Вивченням права на освіту займалась значна кількість науковців. Окремі аспекти вказаного питання були висвітлені у працях М. Мацькевича, Д. Мартиновського, Р. Ковальчука, Л. Рижак, Т. Полухтовича та ін. [2, с. 292] Але питання щодо реалізації та захисту права на освіту потребує подальшого змістовного аналізу з урахуванням положень міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів.

Серед числа відомих та досить вагомих міжнародних джерел щодо проголошення та закріплення фундаментальних прав і свобод людини і громадянина є *Загальна декларація прав людини*, яку у світовій практиці не можна не відмітити як першооснову вказаного вище явища. Так, у статті 26 Загальної декларації прав людини регламентовано право кожної людини на освіту. Тут було визначено, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод; повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі поміж народами, расовими або релігійними групами, повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру тощо [1].

Сьогодні право на освіту також регулюється низкою інших міжнародних договорів. Досить змістовно розкриває вказане питання *Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права* ООН 1966 р., зокрема у статті 13 визначено, що держави, які визнали положення даного документу, одночасно визнають право кожної людини на освіту. Також з його змісту випливає те, що освіта повинна бути скерована на забезпечення загального блага. Разом з цим, Пакт встановив обов'язки до держав щодо забезпечення реалізації права на освіту тощо [3].

Наступним важливим документом, який заслуговує на увагу у контексті забезпечення права на освіту стала *Конвенція про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти*, яку уклали 14 грудня 1960 р.. У зв'язку із зазначеним нормативним актом стає зрозуміло, що обмеження осіб за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігійними та політичними поглядами, національним чи соціальним походженням, економічним становищем та іншими особистісними ознаками є негативним, деструктивним суспільним явищем, що перешкоджає утвердженню головних завдань правової держави. В суспільстві таке явище іменується дискримінацією і його можливі наслідки вже неодноразово дивували та обурювали світову спільноту. Тому, проводячи аналіз положень даної Конвенції, можна стверджувати, що основна її мета полягає у «викоріненні» усіх можливих проявів дискримінації в освітньому процесі та забезпеченні рівного доступу до освіти кожної особи [2, с.294].

У процесі дослідження визнаних міжнародною спільнотою конвенцій, які є дотичними або охоплюють питання регулювання права на освіту, потрібно звернути увагу на *Конвенцію про права дитини* від 20.11.1989 р., яка у статтях 28-29 закріпила право дитини на освіту; передбачила заходи по реалізації даного права; певним чином сприяла узгодженості дій держави по виконанню її приписів [10].

Окрім згаданих міжнародних нормативних актів, на увагу заслуговує Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» 1999 р.. Її положення продемонстрували розуміння європейською спільнотою значущості освіти, зокрема вищої та усвідомлення важливості права на освіту. Підтвердженням цієї тези може слугувати положення даної декларації про те, що загально визнаним є першочергове значення освіти та освітнього співробітництва для розвитку і зміцнення стабільних, мирних і демократичних суспільств [9].

В умовах євроінтеграції питання щодо забезпечення прав людини і громадянина (у тому числі права на освіту) є одними з найбільш пріоритетних. З цього приводу доречною є думка Л. Рижак, що вартістю західноєвропейської цивілізації є особа, її права та свободи [7].

В Україні сформована дієва система нормативно-правових актів, які деталізують специфіку освітнього процесу, більш детально визначають механізм реалізації права на освіту. Звичайно, найважливіше місце серед нормативно-правових актів національного законодавства займає *Конституція України* як основний закон держави. Так, статтею 53 вона закріпила право кожного на освіту та вказала на обов'язковість повної загальної середньої освіти, необхідність забезпечення державою доступності та безоплатності освіти, сприяння її розвитку [4, с. 15].

Погоджуємось із висловленою тезою Л. Рижака через те, що вважаємо правильним закріплення законодавцем права на освіту у нормативно-правовому акті найвищої юридичної сили. Такий стан речей доводить розуміння значущості освіти як невід'ємної складової гармонійного розвитку особи та фактора суспільного прогресу.

Наступним важливим кроком у врегулюванні освітніх питань стало прийняття Закону України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ, який у статті 3 розкрив питання права на освіту. Зміст статті акцентував увагу на недопущенні дискримінації у сфері освіти і вільному доступі до безкоштовної освіти з урахуванням паритетності усіх осіб. Закон констатував забезпечення даного права розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина; різними формами навчання тощо [11].

Отже, можна стверджувати, що право на освіту є невід'ємним правом людини. Хочемо наголосити на тому, що воно своїм сутнісним

призначенням покликане сприяти духовному, інтелектуальному розвитку особи.

Узагальнюючи міжнародний та національний досвід регламентації права на освіту, можна визначити, що освіта й, відповідно, право на освіту – це не лише складова забезпечення внутрішнього особистісного розвитку особи, але й чинник суспільного прогресу.

Також право на освіту знайшло своє закріплення і в міжнародній, і в національній площині як одне з культурних прав.

Проведений аналіз міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів засвідчив, що дане право охоплює аспекти рівності, доступності, безоплатності освіти. Незаперечним є той факт, що рівний доступ до освіти визначається на основі принципу паритетності (рівності, недискримінації).

У рамках проведеного наукового дослідження доцільно констатувати, що міжнародною спільнотою та Україною визначено необхідний комплекс заходів щодо забезпечення реалізації особою права на освіту.

Література

1. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Ковальчук Р.Л. Право на освіту як одне з конституційних прав громадян України [Електронний ресурс] / Р.Л. Ковальчук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 292–298.
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
4. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: зі змінами та доп. станом на 01.10.2018 р. // Офіційний вісник України. – 1 жовтня 2018. – № 72/1 (Спец. випуск). – с. 15. – ст. 2598.
6. Красняков Є. Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України / Є. Красняков // К. : Віче. – 2012. – № 14.
7. Мала енциклопедія конституційного права / За заг. ред. проф. Ю.Л. Бошицького ; Київський університет права НАН України. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 462 с.
8. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір / Л. Рижак // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 11. – С. 27–37.

9. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19.06.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_525.

10. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021

11. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

О. Г. Костроміна

Запорізький інститут економіки та
інформаційних технологій

ЩОДО ПРАКТИКИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У КАНАДІ

У Законі України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI одним із принципів, на яких базується державна політика в сфері надання адміністративних послуг, зазначено принцип доступності та зручності для суб'єктів звернень [2]. У зв'язку з цим вивчення позитивного зарубіжного досвіду практики надання адміністративних послуг органами влади, впровадження сучасних форм і методів надання таких послуг населенню, підвищення їх якості набуває особливої актуальності.

Проблемам надання якісних адміністративних послуг органами влади за кордоном присвячено праці К'ючукова С., Новікова Т., Ткачука А, Брауна Т., Туровського Б., Тимошука В., Шкільняка М. тощо.

Сьогодні в Україні відбуваються значні зміни в сфері надання адміністративних послуг, потреба в яких є очевидною. Тому вивчення зарубіжного досвіду є особливо актуальним. У цьому контексті цікавим є досвід Канади.

У Канаді не використовується термін «адміністративні послуги», але його найближчим відповідним є поняття «публічні послуги» (або «урядові послуги»). Їх поділяють на «внутрішні» (уряд для уряду) та «зовнішні» (для громадян, бізнесу). Ці послуги включають і ті, яке українське законодавство визначає як власне «адміністративні» – регулятивні заходи (пов'язані з прийняттям рішень, видачею документів, реєстраційними діями), а також інші послуги (інформаційні, культурно-освітні, у сфері дозвілля тощо).

Загальними напрямками політики Канади у сфері послуг є: інтеграція баз даних (при цьому доступ до персональних даних клієнтів

є захищеним законом і детально регламентується); інтеграція каналів доступу за послугами (один веб-сайт; один довідковий / контактний номер телефону; спільний офіс з надання послуг); спрощення процедур (зменшення розмаїття у формах заяв тощо); проактивна роль адміністрації (тобто, якщо особа отримуючи одну послугу має право на інші послуги, то орган влади інформує її про ці права або ж сам виконує активні дії для надання наступних послуг. Наприклад, при реєстрації народження особи батькам запропонують також зареєструвати дитину і в системі медичного страхування, проінформують про програми з виплати певних коштів на дитину тощо. Також вважається, що слід завчасно інформувати клієнтів про очікувані на них ситуації / послуги (наприклад, про наближення права на пенсію, про потребу продовжити якийсь дозвіл тощо).

У ході напрацювання та законодавчого закріплення процедурних етапів надання тієї чи іншої послуги, до уваги береться, в першу чергу, критерій «зручності» для споживачів. Наприклад, якщо можливе подання заяви на отримання послуги чи підтвердження певних даних телефоном, то цей інструмент, звичайно, впроваджується до використання, оскільки він є значно зручнішим для громадян, ніж особистий візит до офісу. [3].

У Канаді урядові органи, які запроваджують альтернативні системи надання послуг, намагаються обрати найкращі методи виконання програм, адміністративних дій, послуг та функцій, які дозволяли б досягати цілей, що стоять перед урядом, але при цьому робили б надання послуг більш задовільним для клієнтів, раціональним та менш дорогим. Цього можна досягти різними способами, серед яких:

- заснування більш підприємливих й орієнтованих на надання послуг спеціалізованих організацій або створення інших гнучких схем надання послуг;

- створення нових форм співпраці й взаємодії між урядовими структурами, наприклад, таких як спільне надання адміністративних послуг на місцевому рівні;

- організація роботи з надання послуг спеціальних компаній, зареєстрованих у Канаді;

- співпраця з іншими рівнями влади, а також приватним і громадським секторами;

- делегування урядових повноважень і функцій щодо виконання програм на рівень регіонів;

- комерціалізація деяких функцій уряду з метою збільшення ефективності його роботи і покращення захисту суспільних інтересів;

– приватизація деяких урядових програм і функцій, які не відповідають цілям публічної політики [1].

Отже, реформа в сфері надання адміністративних послуг в Україні спрямована, передусім, на створення зручних умов отримання таких послуг громадянами. Тому застосування кращого зарубіжного досвіду в Україні було б доцільним, орієнтуючись на потреби суб'єктів звернень.

Література

1. Виробництво, надання і розподіл адміністративних послуг – головна місія влади, як суб'єкта ринкових відносин. Деякі аспекти практики підвищення якості адміністративних (державних) послуг у США, Великобританії та Канаді // Регуляторна стратегія: практика регулювання. URL: <http://www.academia.org>.

2. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.

3. Віктор Тимошук: досвід Канади в організації надання адміністративних послуг. URL: <http://fmd.kh.ua/administratyvni-poslugy/viktor-timoshhuk-dosvid-kanadi-v-organizatsiyi-nadannya-administrativnih-poslug.html>.

Krupenya Iryna

Kyiv International University

THE WESTERN RESPONSE FOR VIOLATION OF RULE OF LAW

The annexation of the Crimea peninsula and the conflict in East Ukraine, Ukraine-Russia sea clash on November 25th 2018 has become a challenge not only for Ukraine but also for the Western countries and the UN as a whole institution as well as the principles laid down by the Charter of UN [1], the Helsinki Final Act in 1975 [2], the 1990 Paris Charter [3], the Budapest Memorandum of 1994 [4], the 1997 Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership between Russia and Ukraine [5].

Russia executed hostile actions not only in Ukraine but also among the Western countries. These actions can be grouped into five categories: a) military aggression and revanchism; b) support for political extremism (far-left and far-right); 3) offensive cyber-attacks and disinformation campaigns; 4) using energy as a “wedge strategy” against energy-dependent states; 5) exportation of weaponized corruption [6, p.1-2].

Western countries responded only by non-military instrument such as imposition of economic sanctions on parts of the Russian economy and selected individuals after 2014 [7, p.48]. They can't use the military response, especially article 5 of The North Atlantic Treaty to deter Russia

because Ukraine doesn't participate to this organization [8]. Although the Russian military has been actively provoking the Baltic republics within the last 2 years [9, p.27-29]. The West is failing to come up with meaningful non-military forms of deterrence take in consideration the fact that Russian aggression is escalating and does not show any signs of stopping: Russian interference in the 2016 Dutch EU-Ukraine Association Agreement referendum [10, p.90]; the 2016 Brexit referendum [11, p.97]; the 2016 Italian constitutional referendum [12]; the 2017 French presidential elections [13]; the 2017 Catalonia crisis [14] and the 2017 German parliamentary elections [15].

US presidential election in the 2016 caused the strategic awakening of a large portion of the American political establishment (apart from the president) to the Russian threat [16]. Washington has put in place extensive and escalating sanctions against Russian behaviour and has invested large sums in countering Russian influence and disinformation in Europe too [17]. The UK has experienced two stages of awakening: the Russian chemical attack on UK soil in spring 2018 (the Skripal poisoning case) [18] and the ongoing investigations into Russian influence in the 2016 Brexit vote (UK Parliament, Digital Culture, Media and Sport Committee 2018) [19]. French President Emmanuel Macron has accused recently Russia in Russian influence on yellow vest riots [20]. These facts confirmed that Russia try to buy the political influence in Western Europe because there is no resistance to it. After financial backing France-National Front and its leader Marine le Pen [21], French President Emmanuel Macron has announced plans for a new law to combat so-called fake news, but there was no serious respond to counter the Russian influence in French politics [22]. Despite all these cases some European political parties with direct institutional links to Russian entities have entered governments in Italy and Austria [23].

Germany as a leading country EU in stopping Russian aggression till now doesn't convinced the all political establishment to strengthen the sanctions take in consideration the Nord Stream 2 project through, despite the objections of its allies. For example, in April 2018 the EU Commission refused to back the project, saying it did not contribute to the EU goals of diversifying the gas supplies. On the global stage, critics accuse Berlin of ignoring the interests of its allies by filling Russia's coffers at the time of a diplomatic conflict. US President Donald Trump slammed Berlin in July 2018, saying it was "captive to Russia" due to its energy policy. This selfishness and unwillingness to take the lead in punishing Russia for its numerous atrocities and other hostile actions effectively means that there can be no expectation that Berlin could be the leading principled power [24].

A review of policy countermeasures by EU member states shows that the political will to implement structural policies to counter this Russian threat is limited. The main reason for this is a lack of understanding of the urgency of the threat and territorial remoteness. Because of this political environment, it is unlikely that Europe will soon engage in punishing Russian behaviour except the soft power and therefore in effectively trying to deter the aggressor. Nevertheless, Western countries are still in the phase of discussion of policies how to deter and stop Russia and what the states should do domestically to decrease their vulnerabilities [25].

Literature

1. Charter of the United Nations [Electronic resource]. – 1945. – Access mode: <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>.

2. Helsinki Final Act [Electronic resource]. – 1975. – Access mode: <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>.

3. Charter of Paris for a new Europe [Electronic resource]. – 1990. – Access mode: <https://www.osce.org/mc/39516?download=true>

4. Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons [Electronic resource] // Legislation of Ukraine. – 1994. – Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158.

5. Treaty on friendship, cooperation and partnership between Ukraine and the Russian Federation [Electronic resource]. – 1997. – Access mode: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/No%20Volume/52240/Part/I-52240-08000002803e6fae.pdf>

6. Jakub J. How to boost the Western response to Russian hostile influence operations [Electronic resource] / J. Jakub. – 2018. – Access mode: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1781685818803524?fbclid=IwAR2A2T4HFGZzZZ5C5O8Y8vrn3zUwBVhKdx97-n4r_ybIryzIEe3-pgMJE&.

7. Silakova A. Western Sanctions against Russia and Russian Countermeasures: Implications and Perspectives [Electronic resource] / A. Silakova. – 2017. – Access mode: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=8909691&fileOID=8909698>.

8. The North Atlantic Treaty [Electronic resource]. – 1949. – Access mode: https://www.nato.int/cps/ie/natohq/official_texts_17120.htm

9. Mariliis O. The possible Russian threat towards the Baltic states and NATO's role in it [Electronic resource] / O. Mariliis. – 2016. – Access mode: <file:///C:/Users/user/Downloads/V%C3%B5imalik+Venemaa+oht+Balti+riikides+ni+ng+NATO+roll+selles.pdf>.

10. Haar B. Dutch narratives about Russian-Western relations [Electronic resource] / B. ter Haar. – 2017. – Access mode: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2017-12/Dutch_narratives_about_Russian-Western_relations.pdf.

11. Malcolm N. *The Plot to Destroy Democracy: How Putin and His Spies Are Undermining* / N. Malcolm. – New York: Hachette Books Group, 2018. – 329 p.
12. Fabozzi A. Biden's report on Russian interference stirs Italian politics [Electronic resource] / A. Fabozzi // *Il manifesto*. – 2017. – Access mode: <https://global.ilmanifesto.it/bidens-report-on-russian-interference-stirs-italian-politics/>.
13. Masters J. Fears of Russian meddling as France prepares to go to the polls [Electronic resource] / J. Masters // *CNN*. – 2017. – Access mode: <https://edition.cnn.com/2017/04/28/europe/french-election-russia/index.html>.
14. Rogers J. Spain blames RUSSIA for Catalonia crisis as Madrid accuses Moscow of DESTABILISING country [Electronic resource] / J. Rogers // *Express*. – 2017. – Access mode: <https://www.express.co.uk/news/world/879168/Spain-Catalonia-crisis-Russia-Mariano-Rajoy-Alfonso-Dastis-Carles-Puigdemont>.
15. Stelzenmüller C. The impact of Russian interference on Germany's 2017 elections [Electronic resource] / C. Stelzenmüller. – 2017. – Access mode: <https://www.brookings.edu/testimonies/the-impact-of-russian-interference-on-germanys-2017-elections/>.
16. Stark H. How Russia “Hacked” Us In 2016 [Electronic resource] / H. Stark // *Forbes*. – 2017. – Access mode: <https://www.forbes.com/sites/haroldstark/2017/01/24/how-russia-hacked-the-election/#7a573b3a4a9f>.
17. Wroughton L. U.S. slaps sanctions on Putin cronies for Russia's “malign activity” [Electronic resource] / L. Wroughton, P. Zengerle // *Reuters*. – 2018. – Access mode: <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia-sanctions-announcement/u-s-slaps-sanctions-on-putin-cronies-for-russias-malign-activity-idUSKCN1HD1O0>.
18. Russian spy poisoning: What we know so far [Electronic resource] // *BBC*. – 2018. – Access mode: <https://www.bbc.com/news/uk-43315636>.
19. New report concludes Russian social media interfered in UK's EU referendum [Electronic resource] // *Euronews*. – 2018. – Access mode: <https://www.euronews.com/2018/02/12/new-report-concludes-russian-social-media-interfered-in-uk-s-eu-referendum>
20. Matlack C. France to Probe Possible Russian Influence on Yellow Vest Riots [Electronic resource] / C. Matlack, R. Williams // *Bloomberg*. – 2018. – Access mode: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-12-08/pro-russia-social-media-takes-aim-at-macron-as-yellow-vests-rage>.
21. Polyakova A. The future of political warfare: Russia, the West, and coming age of global digital competition [Electronic resource] / A. Polyakova, P. Spencer. – 2018. – Access mode: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/the-future-of-political-warfare.pdf>.
22. Emmanuel Macron: French president announces “fake news” law [Electronic resource] // *BBC*. – 2018. – Access mode: <https://www.bbc.com/news/world-europe-42560688>.
23. Falkenbach M. Political parties matter: the impact of the populist radical right on health [Electronic resource] / M. Falkenbach. – 2018. – Access mode: https://academic.oup.com/eurpub/article/28/suppl_3/15/5149572.

24. Nord Stream 2 gas pipeline - What is the controversy about? [Electronic resource] // DW. – 2018. – Access mode: <https://www.dw.com/en/nord-stream-2-gas-pipeline-what-is-the-controversy-about/a-44677741>.

25. Verhofstadt G. Europe needs a collective defence strategy to counter Russia [Electronic resource] / G. Verhofstadt // The Guardian. – 2018. – Access mode: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/mar/22/europe-collective-defence-strategy-counter-russia-putin>.

Секція № 4

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

О. В. Гайденко

СумДПУ імені А.С. Макаренка

РЕПРЕСИВНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА СУМЩИНІ У 1920-1930-Х РР.

Релігійне питання в історико-культурному та політичному просторі України завжди відіграло і продовжує відігравати одну з провідних ролей. У зв'язку з актуальністю питання Єдиної помісної церкви та виникнення, внаслідок цього, напруги у відносинах між представниками автокефального спрямування, прибічників Вселенського патріархату, та прихильників української митрополії Російської православної церкви, важливість розкриття історичних етапів розвитку і становлення православної церкви в Україні набуває нового змісту.

Дослідження репресій з боку радянської влади стосовно православної церкви, як одного із провідних напрямків владної політики, є досить широкими та представлені багатьма авторами. Дане питання на регіональному рівні вивчали О. Сотник [7], В. Оліцький [5], О. Ігнатуша [2] та О. Корнієнко [4].

У 1920-1930-х рр. під православною церквою, у спрощеному вигляді, розуміли наступні релігійні організації: РПЦ МП («тихонівці»), за ім'ям патріарха Тихона), обновленський рух та УАПЦ.

Після остаточного утвердження на території сучасної Сумської області радянської влади на початку 1920-х рр., православна церква як релігійний інститут, зазнає кардинальних змін, відповідно до радянської нормативно-правової системи. Зауважимо, що законодавча база більшовиків мала двоїтий характер: з одного боку, впроваджувалася світська правнича система західного зразка, з іншого – у відносинах держави щодо церкви спостерігався неприхований

репресивний характер. Так, за Конституцією 1918 р. громадянських та інших прав позбавлялися монахи і духовні служителі [3]. До того ж слід розрізняти репресії проти інституту церкви як такого та переслідування священнослужителів, як осіб [5, с. 193].

Репресії щодо церкви були частиною державної політики стосовно «релігійних упереджень», а сама церковна інституція сприймалася як анахронізм, пов'язаний із самодержавством.

За часів НЕПу владою стали підтримуватися громади УАПЦ та обновленського руху. Ця гнучкість мала на меті розколоти православну церкву зсередини, адже для більшовиків не становили якоїсь різниці прихильники РПЦ МП чи духовенство, яке бажало проводити служби на рідній українській мові. Завданням більшовиків було знищення церкви як інституції та розпуск релігійних громад. Як зазначає О. Сотник: «У результаті розкольницької антирелігійної політики кількість релігійних громад на території області тільки за 3 роки (з 1925 до 1928) скоротилась у десятки разів. Наприклад, у Конотопі та Конотопському районі православних громад («тихонівців») – зі 165 до 6, громад УАПЦ – із 25 до 11...» [7, с. 61].

Часто репресивні заходи по відношенню до духовенства та церковних прихожан проводилися місцевими органами влади без санкції з центру [1, арк. 275-275 зв.; 5, с. 193-194].

Пік репресій стосовно православної церкви прийшовся на 1937-1938 рр. – час «Великого терору» («єжовщина»). Масово стали відбирати церковне майно та націоналізувати храмові приміщення, переробляючи їх здебільшого під комори. Слід констатувати, що точних відомостей про кількість знищених храмів немає. Їх не наводять ні О. Корнієнко, ні О. Сотник. Але останній дослідник вказує, що за період з 1918 по 1988 рр. їхня кількість складала приблизно 600 (на Сумщині) [7, с. 92].

В. Оліцький взагалі відзначає, що станом на літо 1941 р. «на Сумщині було закрито усі православні храми, кількість яких сягала понад 500, мінімум 12 із них було повністю знищено, а 225 перебудовано під світські установи» [5, с. 194].

Стосовно кримінального переслідування священнослужителів В. Оліцький наводить цифру в 211 священників на теренах сучасної Сумської області (враховуючи, що дехто мав по кілька судимостей). Було засуджено до вищої міри покарання і розстріляно 60 священників, 56 з яких здійснено в 1937-1938 рр. Ще 4 священники померли, перебуваючи під слідством [5, с. 197].

Таким чином, у досліджуваний нами період 1920-1930-х рр., радянська влада у своїй політиці щодо церкви спиралася на репресивні

заходи. Відносно послаблення до релігійних організацій спостерігалось лише в першій половині 1920-х років. Піком репресій проти віруючих стала не «безбожна п'ятирічка», а часи «сжовщини» 1937-1938 рр. На території Сумщини були знищені практично всі релігійні громади, а точна кількість репресованих (враховуючи як священників, так і прихожан), лишається невідомою. Тому, незважаючи на ряд вагомих досліджень, тема потребує подальшого розкриття.

Література

1. Держархів Сумської області. Ф. Р-7. Оп. 2. Спр. 115. 381 арк.
2. Ігнатуша О. М. Соборно-єпископська церква на Сумщині у 20 – 30-х роках ХХ ст. // Сумська старовина. 2002. № 10. С. 76-81.
3. Конституція РСФСР (Основной Закон). Принята V Всероссийским съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 года. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1918.htm#1> (дата звернення: 17.02.2019)
4. Корнієнко О. М. Зруйновані храми Сумщини. Мартиролог знищених святинь. Суми: ПП. "Ніконов В. І.", 2009. 368 с.
5. Оліцький В. О. Репресії проти православної церкви на Сумщині у 1920-1930-ті роки.: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01. Київ-Запоріжжя, 2017. 315 с.
6. Пospelовский Д. В. Русская православная церковь в XX веке. Москва: Республика, 1995. 511 с.
7. Сотник О. М. Репресії проти православної церкви на Сумщині: Вип. 1. Суми: Собор, 2005. 116 с.

О. О. Глушенко

СумДПУ імені А.С.Макаренка

РУХ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ТЕМНОШКІРОГО НАСЕЛЕННЯ У США (50-ТІ – ПОЧ. 70-Х РР. ХХ СТ.)

Проблема афроамериканського населення сягає своїм корінням в середину ХІХ ст., Коли було скасовано рабство в США. Законодавчо закріпивши це положення, уряд США не зробило жодних практичних кроків.

Боротьба темношкірого населення в США за Громадянські права в 1950-1970 рр. мала колосальний вплив на культуру та соціальне життя населення. Страйки та сутички змінили хід історії, інтегрували в демократичне суспільство, позбавлене расових забобонів [5, с. 45-47].

Ця проблема була досліджена в роботах багатьох науковців, серед яких можна назвати - Лайтфута К.М., Геївського І.А., Зайчука О.В.

Рух афроамериканців за свої права в 1960-і рр. не був однорідним. Він носив як організований, так і стихійний характер. До

стихійних виступів афроамериканців прийнято відносити повстання в чорних гетто в 60-х рр. Організований рух не був однорідним за своєю структурою. Виступали за інтеграцію та за цивільні права, яке очолив знаменитий проповідник М.Л. Кінг. Націоналістична тенденція була представлена чорними мусульманами – членами організації «Ісламська нація», і її не менш знаменитим лідером М.Іксом, а надалі – партією Чорна пантера та іншими радикальними організаціями, які висунули гасло «Чорна влада». Ворогуючи, діючи обох напрямків в «чорній революції» були єдині в одному: вони прагнули, умовляючи, закликаючи і агітуючи, позбавити чорне населення Америки від почуття неповноцінності[1, с. 24-26].

На початок 1970-х рр. захоплення крайніми формами чорного націоналізму поступово слабшав. Падало вплив авантюристичних гасел і тактики, скорочувалася аудиторія лівоекстремістських лідерів, зменшувалася масова підтримка ліворадикальних, націоналістичних організацій. Верх брало більш тверезе розуміння місця руху чорних американців у спільній боротьбі демократичних сил, більш реалістична оцінка стоять перед чорними американцями проблем та шляхів їх вирішення.

З одного боку, домігшись значних, у порівнянні з минулим, поступок, учасники негритянського руху відчули свою силу. В ході боротьби у них зростало почуття гордості за свій народ, посилювалося етнічну самосвідомість. З іншого боку, обмежений, в порівнянні з потребами чорних американців, характер цих поступок з боку уряду породжував розчарування, а відхід від руху багатьох білих ліберальних союзників посилював почуття недовіри до них, яке, приймаючи нерідко гіпертрофованих розмірів, перетворювалося у вороже ставлення до всіх білих незалежно від їх політичної орієнтації[3, с. 31-33].

Безумовно, положення темношкірих і після 70-х років ХХ століття залишало бажати кращого, але планомірно ситуація виправлялася і зараз ми можемо спостерігати рівність у всіх соціальних областях контактів інтеррасового населення США. Закони, які були лише написані, під натиском багатотисячного натовпу почали виконуватися. На жаль, це відбулося лише ціною десятків життів.

Знаковими лідерами руху стали М. Ікс, М.Л. Кінг і Х.Ньютон. М. Ікс, що схилився до темношкірого націоналізму, боровся за чистоту афро-американської нації, не бажаючи її інтеграції з білою расою. Він наполягав на тому, щоб всі темношкірі прийняли мусульманство. Діяльність М. Ікса мала дуже важливе значення під час руху за громадянські права. Незважаючи на те, що вони з Кінгом домагалися одного і того ж, йшли вони до цього різними цілями.

М.Л. Кінг є найважливішою фігурою руху за права темношкірих. Показавши чудову мужність, дотримання християнської моралі і віри в свій рух, Мартін Лютер зумів зруйнувати бар'єр нерозуміння між темношкірою і білою расою. Він залишив після себе велику кількість праць: книг та статей, що допомагають зрозуміти причини боротьби та закликають нас триматися сторони миру[2, с. 145].

Іншою партією, що протистояли Мартіну Лютеру стали Чорні пантери. Вони навпаки протиставляли своє вчення Кінгу, висловлюючись за збройне протистояння. Пантери були настільки радикальні, що навіть у своїй країні отримали статус терористичної організації [4, с. 124-126].

Отже, у теперішній же час, зусиллями всіх цих людей, які боролися різними методами за одну і ту ж мету, встановилася система розуміння і взаємоповаги расами один одного у соціальній та інших сферах життя сучасних США.

Література

1. . Лайтфут К.М. История Афро-американцев: современная эпоха. Москва: Прогресс, 1975. 281 с.
2. Вершинин Л. Преступная история США. Статуя кровавой свободы. Москва: ООО «Яуза-пресс», 2015. 320 с
3. Геївських І.А. США: Негритянська проблема. Політика. Вашингтон в негритянському питанні (1945–1972). Москва: Міжнародні відносини, 1973. 186 с.
4. Зайчук О.В. Права людини і расова політика США. Москва: Наука, 1984. 218 с.
5. Лайтфут К.М. Повстання в гетто за звільнення негрів. Москва: Политиздат, 1972. 194 с.

О. Я. Головач

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА В НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІЯХ: АФРИКАНСЬКИЙ ТЕАТР БОЙОВИХ ДІЙ

Перша світова війна – це один з наймасштабніших збройних конфліктів в історії людства, участь в якому брали 38 країн. Військові дії розгорнулися відразу на території декількох континентів. Хоча основні бойові дії відбувалися на теренах Європи та в деяких регіонах Азії, Африку також не оминули події цього глобального світового конфлікту. Вже з другої половини ХІХ ст. майже вся територія Африканського континенту була під владою європейських

колоніальних адміністрацій, тому конфлікт на даних територіях був очевидним.

Африканський театр бойових дій мав хоч і не колосальний, але суттєвий вплив на розвиток подій Першої Світової війни. Так як військові формування обох воюючих сторін відтягували сили противника від бойових дій на основних фронтах та не давали можливості підсилити ту чи іншу сторону військовими формуваннями, то протягом всіх 4 років війни 1914-1918, на Африканському фронті велися бої. Питання значення та впливу Африканського театру бойових дій неодноразово піднімалося у працях А.М. Зайончковського [1], Дж. Кигана [2], Н.В. Громової [3], Пауля Дармштеттера [4], Р.Н. Ісмагілової [5], В. Я. Кацмана [5] та інших науковців та африканістів, які висвітлювали особливості розвитку Африканських колоній напередодні та у роки Першої світової війни.

У результаті Берлінської конференції 1884-1885 рр. було прийнято «Конголезький акт», за умовами якого, у разі початку війни в Європі країни-колоністи визнають нейтралітет африканських територій. 5 серпня 1914 р. британські підрозділи, що знаходилися на прикордонній території Уганди нанесли удар по німецьким спостережним постам, розташованих вздовж оз. Вікторія. Вже 8 серпня бойові кораблі Королівського флоту піддали артилерійському обстрілу адміністративний центр Німецької Східної Африки -Дар-ес-Салам, [2, с. 413]. І лише 18 серпня Велика Британія оголосила що для даної війни «Конголезький акт» є недійсним, бо вона набирає обертів світової.

Африканський театр бойових дій включає в себе 3 основні напрямки ведення бойових дій на території колоній Німецької імперії: Східноафриканська, Південно-Західна та Західноафриканська кампанії. Головною складністю для німецьких африканських колоній були їхня віддаленість від метрополії, відокремленість одна від одної та спільний кордон з колоніями країн союзних військ. Це значно зменшувало шанси на можливість отримувати підкріплення і постачання боєприпасів як у німецьких, так і союзних колоніях.

На території Німецької Західної Африки існувало дві колонії – Тоголенд та Камерун. [4, с. 26]. Бойові дії в Тоголенді почалися 9 серпня 1914 р. і тривали до 26 серпня. Німецькі колоніальні війська відступили зі столиці – м. Ломе та прибережних провінційна північ до Каміна. Поблизу цього населеного пункту, центру телеграфного зв'язку між Берліном та німецькою колонією, відбулися основні бойові дії. Невеликі сутички сталися поблизу Агбеловгое та Чра, але 26 серпня німецькі війська капітулювали союзникам.

Військові дії в Камеруні тривали з серпня 1914 р. по березень 1916 р. Почалися вони вторгненням британсько-франко-бельгійських військ на територію колонії. Переважна більшість боїв сталась на території німецького Камеруну, однак іноді німецьким загонам вдавалось змагатися з противником на території сусідньої британської колонії - в Нигерії. Навесні 1916 р. німецькі війська відступили до нейтральної Іспанської Гвінеї, а Камерун був поділений між Французькою республікою та Британською імперією [5, с. 376].

Південно-Західна Африканська кампанія Першої світової війни тривала на території Намібії. Окрім ізольованості та малочисельності, становище в цьому регіоні ускладнювалося нещодавнім геноцидом місцевого населення та наявністю гарного плацдарму для наступу - порту Намібу, британської колонії Уолфіш-Бей, був [3, с. 65].

У вересні 1914 р. Південно-Африканський Союз перейшов в наступ на німецькі території силами до 10 тис. військових. Тривалий час німцям вдавалося чинити опір військам союзу. Командир останнього німецького загону, Віктор Франке, капітулював поблизу Хораба 9 липня 1915 р.

Найбільшою за масштабами та найтривалішою була Східноафриканська кампанія Першої світової війни, на територію німецької колонії - Таньгаїки. Основою стратегії німецьких колоніальних військ під проводом оберст-лейтенанта П. фон Леттова-Форбека було ведення активних партизанських дій, що дозволяло відволікти частину військ та техніки союзників від Західного фронту. Кампанія включала декілька невеликих локальних битв та акцій партизанського руху, що розпочався в Східній Африці та поширився на території союзних колоній - Португальського Мозамбіку, Британської Східної Африки, Ньясаленду та Бельгійського Конго, Північної Родезії, де учасники партизанської війни і дізналися про підписання перемир'я. Попри колосальні труднощі П. фон Леттов-Форбеку вдалося реалізувати замислене [1, с. 95]. Близько 400 000 солдатів союзних армій та 600 000 тамтешніх жителів були залучені до даної кампанії.

Література

1. А. М. Зайончковский. Первая мировая война. - СПб.: Полигон, 2000. -878 с.
2. Джон Киган. Первая мировая война. - М.: АСТ, 2004. - 576 с.
3. Н.В. Громова, М.Р. Урб. Память о Первой мировой войне в Восточной Африке // Азия и Африка сегодня. 2016. №10 (711). - С. 65-67.
4. Пауль Дармштеттер. История раздела Африки (1870-1919 гг.) – М.: Гос. изд-во, 1925. - 179 с.

5. Р.Н. Исмагилова, В.Я. Кацман. Страны Восточной и Юго-Восточной Африки. Первая мировая война. // История Африки в XIX – начале XX века. Москва, 1984. - С. 375-377.

К. П. Гупало
СумДПУ імені А.С.Макаренка

ЖІНОЧИЙ КОНЦЕНТРАЦІЙНИЙ ТАБІР РАВЕНСБРЮК В СИСТЕМІ КОНЦЕНТРАЦІЙНИХ ТАБОРІВ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ

Німецькі концтабори – «машина», яка нерівноправно лишила життя мільйонів людей. Сьогодні, це одна з найтрагічніших та несправедливих сторінок нашої історії, нашого минулого. Історія концентраційних таборів вчить політичної солідарності, спільної політичної дії – це солідарність потенційних жертв табору.

Зазначена проблематика широко висвітлена в історичних розробках. Серед численних праць, які присвячені проблемі нацистських концентраційних таборів можна назвати роботи Арістова С.В., Р.Бурдерона.

Равенсбрюк був єдиним нацистським табором, створеним виключно для жінок. Будівництво табору почалося в листопаді 1938 року за керівництвом рейхсфюрера СС Генріха Гімmlера. Першу ділянку табору споруджували ув'язнені з концтабору Заксенхаузен. Табір відкрився в травні 1939 року. Сюди з концтабору Ліхтенбург, який перебував в Саксонії, перевели 867 жінок, які повинні були працювати над подальшим розширенням концтабору, а також для будівництва поселення СС[1, с. 9].

Табір складався з головного і допоміжного таборів. У головному таборі містили тільки жінок, він був розрахований на 6000 місць. У квітні 1941 року був організований невеликий чоловічий табір з 350 ув'язненими, суміжний з головним концтабір був оточений ровом і бетонною стіною, обплутаний колючим дротом, по якому пропускався електричний струм. У 1945 році його площа склала приблизно 170 га.

У червні 1942 року в безпосередній близькості від головного табору, був побудований концтабір для молоді «Уккермарк» (офіційна назва – «табір охорони прав молоді Уккермарк»), в який прибули близько 400 дівчат[2, с. 180].

У червні 1940 року в Равенсбрюк було засновано підприємство СС «Товариство для текстильного і шкіряного виробництва». На території концтабору був побудований «промисловий двір» з

виробничими цехами для традиційних жіночих робіт. У червні 1942 року німецький електротехнічний концерн Siemens&Halske AG побудував 20 промислових бараків, для примусової праці ув'язнених. У березні 1943 року почалося посилене використання ув'язнених у військовій промисловості. Для цього відкриваються зовнішні табори, наприклад, Карлсхаген, Нойбранденбург і Фельтен. Всього у концтаборі Равенсбрюк було більше 70 відділень, в яких використовувалася примусова праця жінок. Підтабори розташовувалися на території від Балтійського моря до Баварії[3, с. 202].

Всього з 1939 по 1945 рік у таборі Равенсбрюк було зареєстровано в якості ув'язнених 132 000 жінок і дітей, 20 000 чоловіків і 1 000 дівчат «табору охорони прав молоді Уккермарк». У Равенсбрюк утримувалися в'язні більше 40 національностей.

Не тільки ув'язнені, але і персонал табору Равенсбрюк складався з жінок. Равенсбрюк служив тренувальним табором для охоронниць СС. З цим табором пов'язані долі багатьох сумнозвісних і безжалюбних охоронниць з жіночих частин СС.

Як і в переважній більшості інших великих нацистських таборів, повсякденне життя в таборі Равенсбрюк було жорстоким й суворим. Нескінченний потік нових ув'язнених довів до нестерпного рівня і без того погане харчування і житло[2, с. 181].

Особливе місце в історії Равенсбрюка займає тема роботи в'язнів у нацистських борделях різного типу – для СС, вермахту, робочих примусової праці і в'язнів чоловічих концентраційних таборів. Публічні будинки відрізнялися не тільки різними умовами життя в них жінок, що обумовлювалося, насамперед, контингентом відвідувачів, а й завданнями, які ставили перед ними нацисти. Так, на борделі для вермахту покладалася функція боротьби з гомосексуалізмом і венеричними захворюваннями в армії. Борделі для чоловіків, примусово викрадених на роботу в Німеччину, повинні були стимулювати підвищення продуктивності праці і виключити статеві зв'язки іноземців з німцями.

Публічні будинки для СС сприяли «відпочинку» представників «арійської» раси. І, нарешті, борделі, що з'явилися в 1942 р. при чоловічих концентраційних таборах, повинні були не тільки стимулювати роботу в'язнів на підприємствах, а й продовжити політику атомізації табірної суспільства. В'язні, які одержували можливість відвідування публічних будинків, викликали заздрість і ненависть у співтабірників [1, с. 13].

Система концтаборів нацистської Німеччини явище унікальне і за своїми масштабами і за своєю жорстокістю. Пенітенціарна система Третього Рейху була визнана світовою громадськістю злочином проти людства.

Література

1. Аристов С.В. Нацистский женский концентрационный лагерь Равенсбрюк (1939-1945 гг.) Стратегии выживания узниц. автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. Курск: Воронежский государственный педагогический университет, 2010. 25 с.
2. Аристов С.В. Равенсбрюк: специфика центрального женского концентрационного лагеря // Научные труды преподавателей и студентов исторического факультета. Выпуск 2. Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2007. 255 с.
3. Бурдерон Р. Фашизм: идеология и практика. Москва, Прогрес, 1983. 332с.

Л. В. Гуцало

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

КАТАЛОНСЬКА КРИЗА: СПРОБИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Останнім часом актуальності набуло Каталонське питання – референдум за проголошення незалежності, акції протесту каталонців, реакція іспанського уряду. Сепаратистські тенденції, які з новою силою спалахнули в регіоні, можуть сприяти поширенню подібних настроїв у інших країнах. До того ж ці події впливають на міжнародний статус країни в цілому.

Каталонія дуже відрізняється від інших частин Іспанії. Причиною відмінностей є особливий історичний розвиток, який пройшла Каталонія.

Тривалий час Каталонія мала автономію, що задовольняло вимоги значної частини населення регіону. Але прагнення каталонців були більшими – вони прагнули незалежності.

Новий етап у взаємовідносинах Мадриду і Барселони розпочався на початку ХХІ ст., одночасно з світовими кризами 2008 та 2012 рр. Так, протягом 2009-2011 рр. у багатьох містах провінції відбулися неформальні «референдуми» щодо незалежності, які посилили у Каталонії сепаратистські тенденції. Але реакція консервативного уряду М. Рахоя, який завжди виступав за централізацію влади в Мадриді, була негативною щодо питання незалежності Каталонії. Тому в день найбільшого національного свята

Іспанії – День іспанської нації, 12 жовтня 2012 р. у Барселоні пройшов мільйонний мітинг за незалежність Каталонії. У січні 2013 року каталонський парламент ухвалив Декларацію про суверенітет, пізніше визнану Конституційним судом Іспанії незаконною [4].

У 2015 р. прихильники незалежності повторно виграли вибори. Новий голова уряду Карлес Пучдемон відмовився дати клятву вірності монарху Іспанії і підштовхнув провінцію до нового референдуму.

1 жовтня 2017 р. влада Каталонії в односторонньому порядку провела референдум щодо незалежності – попри протидію іспанського уряду, який оголосив голосування незаконним. Більше 90 % учасників референдуму висловилися за незалежність та вихід із складу Іспанії [1, с. 177].

Варто зазначити, що через тиждень після того, як у Каталонії відбувся референдум щодо відокремлення, у найбільших містах Іспанії відбулися мітинги на підтримку єдності країни. Найбільші мітинги пройшли у Мадриді та Барселоні. Учасники мітингів вимагали владу Іспанії та Каталонії повернутися до переговорів [7].

Оскільки Каталонії лідери продовжували шантажувати владу оголошенням незалежності, то 27 жовтня 2017 р. Сенат Іспанії призупинив автономію цього регіону, застосувавши ст. 155 Конституції, увівши пряме управління Мадрида [2]. Але вже у червні 2018 р. цей період закінчився, із принесенням присяги новим каталонським урядом. Очільником нового Женералітету став Кім Торра, який заявив, що буде продовжувати політику, спрямовану на здобуття незалежності [3].

У свою чергу, віце-прем'єр Іспанії Кармен Кальво зауважила, що переговори з каталонськими сепаратистськими партіями припинені, і Мадрид більше не висловлюватиме нових пропозицій з цього питання [5].

У лютому 2019 р. у Мадриді тисячі іспанців з гаслами «За єдину Іспанію» та «Вибори негайно» вийшли на акцію протесту проти політики уряду прем'єра-міністра Педро Санчеса у питанні врегулювання каталонської кризи [6].

На разі перед урядом стоїть ключове голосування за бюджет на 2019 р., що, ймовірно, провалиться без підтримки каталонських рухів. Вони вже сказали, що їхня підтримка бюджету буде залежати від ходу переговорів щодо питання каталонської самостійності. А невдача з бюджетом у парламенті може штовхнути країну до позачергових виборів.

Література

1. Гуцало Л. Каталанський кліч // Матеріали ІХ Волинської Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції : Збірник наукових праць. Житомир : Полісся, 2017. С. 177–179.
2. Конституція королівства Іспанії. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/spain.pdf> (дата звернення: 08.02.2019).
3. Після затяжної кризи уряд Каталонії розпочав роботу URL: <https://hromadske.ua/posts/pislia-zatiazhnoi-kryzy-uriad-katalonii-rozpochav-robotu> (дата звернення: 08.02.2019).
4. Прощавай, Іспанія: чим обернеться незалежність Каталонії? // Politeka. 2017. 3 Жовтня. URL: <https://politeka.net/ua/reading/512041-proshhaj-ispaniya-chem-obernetsya-nezavisimost-katalonii/>
5. Уряд Іспанії припиняє переговори з сепаратистами Каталонії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2637041-urad-ispanii-pripinae-peregovori-z-separatistami-katalonii.html> (дата звернення: 12.02.2019).
6. У Мадриді на мітинг проти політики щодо Каталонії вийшли тисячі людей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2637626-u-madridi-na-miting-proti-politiki-sodo-katalonii-vijsli-tisaci-ludej.html> (дата звернення: 12.02.2019).
7. En vivo. Masiva manifestación en Barcelona: «La democracia está aquí para quedarse y ninguna conjura independentista la destruirá» URL: <http://www.elmundo.es/cataluna/2017/10/08/59d9bb1a468aeba27c8b45ef.html>

Г.І. Казаков

Запорізький національний університет

ПІДТРИМКА АМЕРИКАНСЬКИХ ГРОМАДЯН У НІМЕЧЧИНІ У ПЕРШІ МІСЯЦІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В умовах Першої світової війни будуються якісно нові відносини між США та Німеччиною. Багато в чому на подані відносини впливав той факт, що у Німеччині, незважаючи на початок війни, залишилось декілька десятків тисяч американських громадян за благополуччя котрих відповідали керівні кола США. Як наслідок постала потреба у розбудові мережі підтримки поданих громадян та визначенні їх обсягів, які б не порушували нейтральне законодавство. Враховуючи той факт, що поданий аспект не піднімався істориками можемо констатувати про актуальність запропонованої наукової розвідки.

Мета статті – дослідити становище американських громадян у Німеччині у перші місяці війни та спроби американського уряду у організації їх життя.

У серпні 1914 р. уряд США провів вагому роботу аби вивезти з військової зони, а в першу чергу Німеччини, своїх громадян. Однак, частина американців за різними причинами залишилась у межах Німеччини, зберігаючи своє американське громадянство. Тому, уряд Сполучених Штатів Америки ставив перед собою за мету захистити своїх громадян та сприяти гарним умовам для їх повсякденного життя [2, с. 19]. Водночас, наявність американців в Німеччині було приводом для відправлення суден із «гуманітарним» вантажем до цієї країни, який доволі часто насправді являв собою торговий експорт [1, с. 362-364].

Задля організації роботи з американськими громадянами американська дипломатична місія потребувала додаткових сил, тому вже 12 вересня В. Вільсон наголошує на відкритті у Німеччині додаткових консульських служб [6, с. 1]. Що було здійснено впродовж наступних декількох тижнів. Відбувся перепис американських громадян та їхніх потреб [8, с. 29, 186].

Серед американців, які залишились в Німеччині переважали студенти та особи, що лишилися допомагати нужденним в умовах війни. Організацією їхнього життя взяла на себе дружина американського посла, завдяки роботі якої американці практично ні в чому не були нужденні. Секретар американського посольства в Лондоні Г. Уайат, проїздивши на початку війни до Німеччини високо оцінив пророблену роботу, зазначивши, що в жодній іншій воюючій країні умови життя американців не були «настільки чудовими» [5, с. 1].

Консульства окрім матеріальної та моральної підтримки американських громадян, допомагали й тим, хто втратив роботу у ході масового скорочення робочих місць, адже не вистачало сировини. Вони знаходили їм нову роботу, або оплачували повернення до Сполучених Штатів [7, с. 1].

Для допомоги американцям у Німеччині створювався відповідний фінансовий фонд у сумі в 1 мільйон доларів, проте до нього могли додати коштів усі небайдужі [4, с. 743].

Для більшості американців в умовах розгортання військового конфлікту актуальним поставало питання повернення додому. Проте, такою активністю прагнули скористатись й чимало німецьких громадян, які хотіли уникнути армії, або тих наслідків до яких веде війни. Тому, консульство повертається до питання паспортизації осіб, що прагнуть переїхати до США [8, с. 189]. 25 вересня Дж. Джерард пропонує надавати паспорти американським громадянам, що мають консульську виписку про реєстрацію та для осіб, що прожили в США не менше трьох років, прагнуть для отримання американського

громадянства і пробули в Німеччині не більше ніж останні півроку [4, с. 723]. Проте, В. Брайан у відповідь заборонив надавати паспорти і тим самим отримати американське громадянство особам, які народились в Німеччині. Їм можна була надати лише довідку про реєстрацію [4, с. 724]. На нашу думку це було пов'язано не тільки не бажанням вступати в конфлікт на поданому ґрунті з Німеччиною, але й тим фактом, що в самих Сполучених Штатах спостерігається тенденція до скорочення кількості мігрантів.

У самих США, аби зменшити кількість приїзду нелегалів у листопаді було розроблено правила для перевірки паспортів, особливо для осіб, що приїхали з Німеччини: «1. Ким виданий паспорт. Паспорти можуть видаватись тільки секретаріатом США. Лише у певних випадках їх можуть давати дипломатичні та консульські служби. 2. Кожен паспорт та кожна заява на його отримання супроводжується платою в 1 долар. 3. Існував виняток для приїжджих німців. Отримати паспорт вони могли через заяву державному секретареві. Письмове свідчення повинно бути зроблено перед клерком федерального або державного суду в межах юрисдикції якого заявник або його свідок проживає, і печаткою суду, повинна бути прикріплена. 4. Серед осіб, що народились закордоном, право на безпосереднє отримання паспорта мали особи, котрі народились від американських громадян закордоном. 5. Надати свою адресу в Сполучених Штатах» [3, с. 285-286]. Таким чином, досить сильно скорочувалась ймовірність прибуття до США німецьких мігрантів, які б видавали себе за американців.

Таким чином, американський уряд намагався здійснювати усе від нього залежне, для покращення умов життя своїх громадян в межах воюючої держави. Водночас, їх ініціативи потребували активної дипломатичної боротьби і на практиці не завжди демонстрували ефективні показники.

Література

1. U.S. Congress. Congressional record. Wash., D.C. : Government Printing Office, 1914. V. 51. Proceedings a. debates. 820 p.
2. U.S. Congress. Congressional record. Wash., D.C. : Government Printing Office, 1915. V. 52. Proceedings a. debates. 532 p.
3. Wilson, W. The Public Papers of W. Wilson. War a. Peace. Presidential messages, addresses a. public papers (1917-1924) / ed. R. S. Baker a. W. E. Dodd. N.Y.; L. : Harper, 1927. V.1. 1917-1918. XXXIX, 645 p.
4. Papers relating to the foreign relations of the United States with the annual message of the president transmitted to Congress. Supplement. The world war 1914. – Washington : Government printing office, 1928. 862 p.
5. Wilson gets art appeal. *The New York Times*. 1914. 9 September. p. 1

6. President Signs War- Expense Bill. *The New York Times*. 1914. 12 September. p. 1
7. 2,000,000 idle in germany. *Evening lider*. 1914. 29 September. p. 1
8. Gerard J. Face to Face with Kaiserism. New York : George H. Doran company, 1918. 380 p.

А. В. Канасва
СумДПУ імені А. С. Макаренка

СУФРАЖИСТСЬКИЙ РУХ В ЄВРОПІ ТА США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ. – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що нині, на Заході друга хвиля фемінізму, іноді звана «феміністкою революцією» привела до того, що рівність статей багато в чому стало реальністю практично у всіх сферах життя, в тому числі і в нашій країні, питання про прийнятність для жінок політичної діяльності, як і раніше залишається відкритим, і дуже часто вирішується не на користь жінок.

У кінці XIX століття організований жіночий рух став помітним явищем в соціально-політичному житті країн Західної Європи та Північної Америки. Його по праву можна вважати важливою складовою широкого соціального руху, що розгорнувся в новий час. Практично у всіх розвинених країнах Заходу феміністський рух до кінця XIX століття починає висувати в якості першочергового завдання досягнення політичного рівноправ'я жінок.

Проблему суфражистського руху в Європі та США досліджували П.Г.Міжуєва [3], І.А.Білявської [1], О.В.Шнирової [4], Л.П.Ітєєва [2] та інші. У зазначених працях авторами було дано побіжний огляд історії суфражизму, визначені основні рушійні сили цього руху, а також показано різне ставлення до даного питання політичних організацій.

Виникнення в середині XIX століття в деяких європейських країнах і США самостійних жіночих організацій, що вимагають юридичної та економічної незалежності жінок й поваги їх громадянських й політичних прав, було не випадковим. Промислова революція і демократичні реформи вимагали перегляду відносин між різними суспільними групами, в тому числі між чоловіками і жінками. Більш розвинений жіночий рух склався в протестантських країнах з панівною ліберальною теорією: переважно у Великобританії та США.

З середини XIX століття в Європі і в США розпочалися кампанії боротьби за виборчі права. Слід зазначити, що право голосу

спочатку не було основною вимогою феміністок, і лише в кінці XIX століття, коли інші основні права вважалися отриманими (право на освіту, власність, заробіток, опікунство, захист від фізичного насильства з боку чоловіка), організований жіночий рух переходить від помірної до більш радикальної стадії, висунувши, в якості основного пункту своєї програми, вимогу надання виборчих прав жінкам.

Рух жінок за надання їм виборчих прав, нарівні з чоловіками, зародився у США, де в 1848 році відбувся перший з'їзд активісток боротьби за жіночу рівноправність в Сенека-Фоллз [4, с.143].

Жінки все більше переконувалися в тому, що виборче право має першорядне значення й служить ключем до подальшого прогресу. Суфражистки вірили, що, маючи легальну можливість голосувати на виборах, жінки незабаром звільняться від усіх інших форм дискримінації.

Основною соціальною базою суфражистського руху був середній клас. Характерною особливістю феміністського руху цього часу було прагнення до жіночої солідарності й міжнародного співробітництва. Жінки різних країн усвідомлювали спільність свого життєвого досвіду й проблем, що знайшло втілення в ідеї сестринства й в створенні міжнародних жіночих організацій. Так, в 1888 році феміністки різних країн об'єдналися в Міжнародну раду жінок, а в 1904 був утворений Міжнародний жіночий суфражистський альянс, до якого увійшли суфражистки США, Канади, Великобританії, Німеччини, Нідерландів, Норвегії і Швеції [4, с.109].

Активістки організації щорічно проводили тисячі мітингів, мільйони листівок про безправне становище жінок поширювалися в найвіддаленіші куточки земної кулі [2, с.71]. Найдовше суфражизм протримався в Англії, ніж в інших країн Європи й досяг максимального розвитку на початку XX ст. Більш того, дослідники відзначають, що саме британський суфражистський рух став моделлю для подібних акцій в інших країнах.

Діяльність суфражисток в Європі і Америці перервала війна. Проте завдяки зусиллям суфражисток вперше в світовій історії право голосу жінкам було надано в Новій Зеландії в 1893 р., в Австралії – 1902 р., в Норвегії – в 1913 р., в Данії та Ісландії – в 1915 р., в Канаді – в 1918р., США – 1920 році, Великобританії – 1928 р. Першою країною, що надала жінкам не тільки право голосувати, але і бути обраною, стала Фінляндія (1906 р.) [1, с.275].

Таким чином, перша хвиля фемінізму охопила багато країн, проте жіночий рух не було направлено на скасування гендерної системи, не відрізнявся ідеологічною згуртованістю й масовістю. Після

отримання виборчих прав жінками виявилось, що досягнення юридичної рівності прав чоловіків і жінок не означає встановлення справжньої рівності, тому нова хвиля фемінізму, що почалася в 60-х рр. ХХ ст., була спрямована на боротьбу за гендерну рівність, виходячи з світоглядних позицій жінок.

Література:

- 1.Белявская И.А. Женский вопрос в США в XIX веке (проблемы и течения) // Американский ежегодник. М., 1982. 325 с.
- 2.Итяева Л.П. К истории суфражистского движения в Англии. // Некоторые вопросы классовой борьбы в зарубежных странах. 1976. С. 67-83.
- 3.Мижув П.Г. Женский вопрос и женское движение // Образование. 1906. №12. С.108-114.
- 4.Шнырова О.В. Социально-правовой статус женщины в викторианской Англии и суфражистское движение // Вестник ИвГУ, 2008 выпуск 4, серия «Гуманитарные науки» С. 100-110.

М. О. Коноваленко

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ПОСТАТІ В ІСТОРІОГРАФІЇ НА ПРИКЛАДІ ЙОСИФА БРОЗА ТІТО

Вивчаючи історіографію досить важливо зрозуміти, що кожен дослідник дивиться на постать, яку він вивчає, під власним кутом і вносить власні поправки до описання тої чи іншої постаті, що розкривається в даній статті.

Хорватський дослідник Б. Кулунджич у своїй праці «Трагедія хорватського народу чи новий шлях до просвітлення» описував положення хорватського народу після обрання Тіто президентом югославської держави:

«Адже знаємо ми [хорватський народ], що на нас очікує після приходу цього Великого чоловіка до влади? Спочатку Він водив загони партизан, а тепер хоче повести народ Югославії». [6; с.255]. Ці рядки розкривають все ставлення автора до нового президента держави, адже на той час ніхто не міг точно сказати, який Тіто президент, куди він може привести державу: у світле майбутнє чи ще далі у бездну. А вже у 60-ті роки ХХ століття все ж той Кулунджич писав у своїх спогадах, що досить сильно поважає великого Тіто та вдячний долі, яка подарувала його державі такого вождя та друга.[6;с.103-105]. Тому, проаналізувавши праці хорватського історика, можна сказати, що комуністична ідея та пропаганда любові до вождя працювала не тільки у тодішній Радянській державі. Не дивно, що більшість критиків Тіто

згодом змінювали свої інтереси, тому що на той час було важливо мати добрі стосунки та обирати гарні слова про свого Вождя, адже за це можна було поплатити не тільки свободою.

Зовсім інша ситуація була з представниками сербської держави, це не дивно, дивлячись на ситуацію, що була всередині держави на той час. Сербська меншина була проти усього хорватського. Тому і сербським науковцями тієї доби не варто довіряти повністю. У своїй роботі Деян Митрович, сербський дослідник, у 50-ті роки ХХ століття «Шлях Тіто – через кров та ліси» описував життя лідера не з досить позитивної точки зору, шукаючи в його біографії будь-які натяки на ненависть до сербів. Що вона дає дослідникам? Митрович знаходить невідомі факти з життя Й. Броза, які до того часу не були відомі дослідникам. Вже після нього будуть писати про таємний візит (тоді ще не президента) до противників гітлерівської Німеччини у роки Другої світової війни[5;с.89], але ж звичайно мінус у цьому є – не зрозуміло звідки сам Митрович дізнався про цей візит. Тому, можна зробити висновок, що історіографія «доби Тіто» югославських істориків та науковців досить двозначна, адже усі хотіли сподобатись вождю і розуміли як потрібно проводити пропаганду.

Що стосується радянської історіографії, то тут також можна виділити істориків, які у свій час писали про Югославію, досліджуючи її історію та лідерів. Досить цікава праця російського історика Нізовського Ю. В. «Балканські питання» - у праці досить цікаво та детально описано участь Тіто у боротьбі за незалежність від загарбників, його подвиги та переживання: «Він завжди був заклопотаний тим, що відбувається на фронті, постійно рвався у бій та навіть уночі розробляв детальний план для своїх бійців»[2;с.90-98] - цінність цієї праці полягає у тому, що завдяки спогадам бійців, що були поряд з командуючим-Тіто, можна дізнатися про те, яким він був під час війни, яким був товаришем, який мав характер – саме ці факти допомагають зрозуміти людину, її сутність та ставлення до інших. Саме Нізовський оприлюднив спогади побратимів, які і стали основним джерелом його праці, та завдяки яким можна зрозуміти наскільки достовірні є факти у його роботі. Також цікавою роботою є праця також російського історика Приновського П.А. «Далекі та незрозумілі» [4;с.233] про життя партизан Югославії, де він ставить питання «Навіщо?» та «Чому?» і шукає відповіді. Для даної статті ця праця була важлива через те, що саме у його роботі відкривалась тема партизан - саме з цього починалась кар'єра Тіто. Автор описує умови життя балканських партизан, їх наміри та жагу до боротьби. Навіть на

початку своєї книги автор дякує своєму вчителю та наставнику Нізовському.

Отже, вивчаючи деякі роботи прихильників югославської історіографії, можна зробити висновок, що кожен історик маю свою точку зору та по-різному описував вождя югославської держави: дехто хотів сподобатись та вдавався до пропаганди, дехто – відкрито ненавидів його. Можна зробити висновок, що дані роботи можуть бути досить суб'єктивними – ось у чому проблема історіографічних робіт, які стосуються особистості. Тому потрібно працювати з першоджерелом та намагатися бути більш об'єктивним, щоб повністю описати людину та її діяльність.

Література

1. Бромлей Ю. В. «Історія Югославії» - Т.2 М.: Издательство АН СССР, 1963.
2. Нізовський Ю. В. «Балканське питання» - М.: Русское право / Русский национальный фонд, 2001.
3. Омельев О. В. «Иосип Броз Тито: власть силы». — Смоленск: Русич, 1998.
4. Приновський П. А. «Далекі та незрозумілі». – Москва, Россия, 1970
5. Књ. 1-4 / приредили Дејан Митровић. «Титов пут кроз крв и шуме» - Београд : Архив Југославије; Принтер комерц, 1996-2000. - (482; 691; 720; 959) стр.24 цм (лат.) – Режим доступу: http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-cyrillic/home/glavna_navigacija/izdanja/istoriografija/drzavna_komisija_za_utvrdjivanje_zlocina_okupatora.html
6. Југославенске владе у избјеглиштву 1941-1943: документи Богдан Кулунџић. - Београд: Архив Југославије; Загреб: Глобус, 1981. - 529 стр.

Ю. А. Литвиновська

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ПРАВЛІННЯ ЄЛИЗАВЕТИ І ТЮДОР – «ЗОЛОТЕ СТОЛІТТЯ» В ІСТОРІЇ АНГЛІЇ

Особистість Єлизавети І Тюдор протягом вже багатьох століть привертає увагу маси дослідників з усього світу. Адже за 45 років свого правління їй вдалося не лише підтримувати стабільність в буремній Англії, а й шляхом небачених для того часу перетворень зробити її однією з наймогутніших держав Європи. З самого початку більшість державних діячів вбачили в Єлизаветі слабку жінку-правительку і маріонетку для їх власноручного управління державою, але вона змогла зміцнити абсолютизм, врегулювати дипломатичні відносини з безліччю

країн, відновила англійську церкву, була не тільки мудрою і справедливою правителькою, але і покровителькою різноманітних видів мистецтв. Проте в історіографічній науці склались різні думки відносно правління Єлизавети I Тюдор. Протягом століть англійські історики описували Єлизавету як ідеального правителя, але віднедавна деякі дослідники, зокрема К. Хейг і К.Еріксон, у своїх роботах дійшли висновків, що образ славетної королеви є здебільшого ідеалізованим їх попередниками. На мою думку, цікавим з даної теми є дослідження таких зарубіжних істориків як Дж. Тревельяна [6], Ф. Грегорі[2], Р. Майлз, К. Харпера, в них можна дізнатися про особливості соціально-економічного та політичного життя Англії правління Єлизавети. Роботи вітчизняних істориків, зокрема Ю.М. Саприкіна[3] та С.В. Маркової[4] дають цінні відомості про культурне та релігійне життя Англії XVI століття. З самого дитинства життя майбутньої королеви не було безхмарним. Після втрати матері Анни Бoleйн Єлизавета росла як незаконнонароджена, проте, можливо, саме це стало однією з передумов її формування як сильною особистості. Зростаючи далеко від палацових чвар, майбутня королева мала можливість отримувати освіту від найкращих вчителів Кембриджу, вивчати 4 мови, ознайомлюватися з книгами Платона, Сенеки, Томаса Мора та інших[1, с.139].

У листопаді 1558 двадцятип'ятирічна Єлизавета зійшла на престол і першою чергою утвердила свободу віросповідання в країні[4, с.13]. Варто зазначити, що у спадок вона отримала державу з безліччю проблем, зокрема слабкою економікою, неспроможною адміністрацією, некерованою армією та безліччю відкритих конфліктів з іншими країнами. Тож з самого початку королева вдалась до рішучих дій, вона замінила частину Темної Ради своїми союзниками, звільнила ув'язнених протестантів, давала різним прошаркам населення щедри обіцянки щодо покращення рівня їх життя, тим самим зміцнюючи свій авторитет[1, с.239]. Стиль правління Єлизавети можна вважати гнучким, по-жіночому вишуканим і водночас нетерпимими до ворогів. Вона вміла гнучко маніпулювати, підкорювати незгодних та знаходити компроміси. Протягом правління Єлизавети значно зріс добробут всього населення, покращилось його матеріальне становище, чим і пояснюються обожнювання королеви простим людом.

Вдалою була і зовнішня політика королеви Єлизавети. Будучи акціонером компаній, що займалися торгівлею, немалий прибуток вона отримувала і від піратів. Допоки один з піратських кораблів, не пограбував іспанський флагман, що перевозив золото з Нового світу, тим самим фактично спровокувавши війну. 1588р у протоці Ла-Манш відбувся бій між англійським флотом та «непереможною» іспанською

армадою, в якому маневрені та швидкохідні англійські кораблі вели влучний артилерійський вогонь по неповоротким іспанським кораблям, призначеним в основному для перевезення військ, більшість з яких було спалено та потоплено. Лише рештки армади безславно вернулися в Іспанію. Після чого Англія стала здобувати славу найвпливовішої морської держави, також варто зазначити, що саме розгром іспанського флоту значно полегшив подальші морські загарбання Англії[5, с.190]. Не менш цікавим аспектом зовнішньої політики Єлизавети були її взаємовідносини з шотландською королевою Марією Стюарт, які до всього мали ще й релігійне забарвлення, адже Марія була істинною католичкою, яку підтримував сам Папа Римський у її зазіханнях на англійський престол, тоді як Єлизавета надавала кошти шотландським кальвіністам за їх виступи проти Марії, після одного з яких та змушена була тікати і просити захисту в Англії, на що «дорога сестра» надала їй притулок, ув'язнивши на 20 років у замку. А в результаті видала наказ про страту всіх, хто брав участь у змовах проти королеви, згідно з яким Марію Стюарт 1587 року таки було страчено. Проте, щоб утихомирити її сини Якова бездітна Єлизавета гарантувала йому англійський трон, після своєї смерті. Тож з 1603 року в Англії таки утвердилася династія Стюартів[3, с.129].

Загалом часи правління Єлизавети можна охарактеризувати як динамічні та навіть буремні, але мабуть в тому і полягає її велич, що змогла не тільки довго і гідно правити країною, а вивела її на якісно новий рівень, поклавши початок перетворенням, що зробили Англію головною морською державою. І до наших часів Єлизавета I Тюдор є однією з найулюбленіших історичних персонажів багатьох, її діяльності вже присвячені сотні історичних та художніх праць, і багато аспектів її правління є і досі цікавими для досліджень.

Література

1. Акройд, П. Лондон. Біографія/П. Акройд.- Видавництво Ольги Морозової, 2009. - 286 с.
2. Грегори, Ф. Ще одна з роду Болейн/Ф. Грегори.- Москва: Інстронка, 2008. - 752 с.
3. Саприкін, Ю.М. Народні рухи в Англії та Ірландії в XVI столітті/Ю.М. Саприкін.- Москва: Видавництво МДУ, 1963. - 321 с.
4. Маркова, С.В. Англія епохи середньовіччя і раннього нового часу/С.В. Маркова.- Мінськ: КДУ, 2007. - 405 с.
5. Тревельян, Дж. Соціальна історія Англії. Огляд шести століть/Дж. Тревельян.- Москва: Видавництво іноземної літератури, 1959. - 356 с.

ВІЙСЬКОВА РЕФОРМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД МЕЙДЗІ

Процес становлення періоду Мейдзі зазнав впливу майже у всіх сферах політичного, соціального, культурного життя японського народу, які прийшли з минулих епох та мали велике значення не лише у внутрішній політиці Японії, а й у міжнародних відносинах. В данній статті було приділено увагу вивченню проблеми реформації армії періоду революції Мейдзі, а також вплив реформ на міжнародні відносини в період Мейдзі.

Реформи в період Мейдзі були показані в роботах таких авторів: В. Алпотова, Л. Фредерика., В. Молодякова.

Імператор Мейдзі прагнув модернізувати і реформувати Японію посилаючись на Захід. Головною метою політичних реформ було створення розвиненої держави, поява нового війська, здатної постояти за себе, як свідчить один із закликів цього часу – «Багата країна – сильна армія».

Японська держава, незважаючи на складну ситуацію всередині країни, прагнула встановити рівноправні дипломатичні відносини з іноземними державами. Але, щоб досягти цього, необхідно було поспішати з модернізацією країни. Одним з перших кроків, зроблених урядом Мейдзі, було рішення встановити маяки в великих портах, щоб залучати іноземні судна і сприяти, таким чином, розвитку торгівлі. За кордоном закуповувалися пароплави, а з 1872 року з'явилися перші компанії з торговельного мореплавання.

Одним із головних завдань Імператорського уряду було створення новітньої боєздатної армії. Після ліквідації ханів, їхні війська, що склалися із самураїв, були перепорядковані Міністерству війни. 10 січня 1873 року, за ініціативи Омури Масудзіро та Ямагати Арітомо, уряд запровадив в країні загальну військову повинність. Відтепер усі чоловіки, які досягли 20-річного віку, були зобов'язані проходити службу в армії незалежно від свого соціального походження. Від служби звільнялися голови сімей та їхні спадкоємці, урядовці, студенти, а також особи, які сплатили відкуп у 270 єн. Новітня армія стала формуватися з переважно селян.

Одночасно з військовою реформою було створено окремі від армії підрозділи поліції. 1872 року вони підпорядковувалися Міністерству юстиції, а з наступного року — Міністерству внутрішніх

справ. Столична поліція була організована в окреме Управління токійської поліції.

До 1871 року армія стала національною і об'єднала більшу частину збройних сил колишніх кланів. Її організацією займалися іноземці, які прибули здебільшого з Франції та Пруссії. Окремо від сухопутних військ в 1872 році під управлінням британських моряків почав створюватися національний флот [2, с.200]. Французький інженер Поверни приступив до пристрою військового порту в 1872 році, а з 1886 по 1890 рік цією роботою займався інженер Бертен.

Повоєнні роки не вирішили питання щодо майбутньої зовнішньої політики Японії, оскільки держава розривалася між бажанням посилити свій вплив в Кореї і необхідністю не надто зачіпати інтереси Європи, яка із задрістю стежила за тим, як нічим, здавалося б, не примітна країна зміцнює позиції в Китаї. В цьому відношенні відбулися дипломатичні перемовини з боку Росії, Великобританії і Франції, що змусили Японію переглянути умови угоди в Симоносеці, і закріпили думку останньої про те, що не слід форсувати хід подій [1]. Та до того ж Японія все одно відчувала себе задоволеною, незважаючи на те, що її національна гордість була злегка зачеплена тим, що довелося підкоритися вимогам Заходу. Завдяки своїй дипломатії вона переконала європейців у своїх мирних намірах і відсутності претензій на чужі території, хоча японський народ в цілому був налаштований войовничо. Успіхи зовнішньої політики лише зміцнили почуття патріотизму, а це призвело до посилення армії і флоту. Прогрес, досягнутий за такий короткий термін, визнання Японії на міжнародній арені, соціально-політичний підйом, викликаний війною, все це підігрівало націоналізм [3, с.500].

Сума, отримана від Китаю, зросла в кінцевому рахунку до трьохсот шістдесяти п'яти мільйонів ієн і призначалася для поповнення бюджету країни. Велика частина цих коштів пішла на здійснення програми розвитку армії і флоту. Золото, тоді відносно рідкісне в Японії, потекло в державну скарбницю [4], що дозволило з 1897 року повернутися до біметалізму, заснованому на золотому стандарті, щоб компенсувати девальвацію металевих грошей.

Таким чином, відбувся початок реформування політичної, соціальної та військової системи і запровадження конституції, за якою вся повнота влади повернена імператору, як це було у VIII-X столітті. Армія була реорганізована за європейським зразком.

Література

1. Алпатов В. Япония: язык и культура Мэйдзи [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
2. Юхименко, П. Леоненко П. Історія соціальної сфери та політики та соціальної думки. Київ: Основа, 2011. 239 с.
3. Очерки новой истории Японии (1640–1917) / Под ред. А. Гальперина. Москва: Изд-во восточной литературы, 1958. – 598 с.
4. Фредерик Л. Повседневная жизнь Японии в эпоху Мэйдзи [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://litresp.ru/chitat/ru-/Ф/frederik-lui/povsednevnyaya-zhiznj-yaponii-v-epohu-mejdzi>

В. В. Лушак

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» (м.Київ)

МІСЦЕ ФЕРМЕРСЬКОГО БЛОКУ (1921-1923 РР.) В АГРАРНІЙ ПОЛІТИЦІ АДМІНІСТРАЦІЇ В. ГАРДІНГА

Реформізм «Нового курсу» Ф. Рузвельта у 30-х рр. ХХ ст. був заснований на державному регулюванні суспільного життя США [2, с. 183]. Подібні заходи були продиктовані кризовою необхідністю, тому серйозного опору такій нетиповій зміні ролі держави в соціально-економічній політиці США в американському суспільстві, на період найбільш гострої фази «депресії», не було. Але за десятиліття до того, на початку 20-х рр. ХХ ст., ідея державного втручання в економіку розцінювалась як неприпустима та занадто радикальна, а в найбільш гострих інтерпретаціях як «прямий крок до соціалізму». Одними із перших, хто активно заговорив про розширення повноважень держави в економічній сфері були фермери, які, внаслідок різкого падіння цін на сільськогосподарські товари після Першої світової війни, перебували у вкрай важкому становищі та закликали до федерального регулювання сільськогосподарського ринку. Для відстоювання інтересів фермерів та просування аграрного законодавства в Конгресі США було засновано, так званий, Фермерський блок. Боротьба членів блоку з консервативно налаштованими, в питанні місця держави в економіці, республіканцями становить важливу сторінку історії аграрної політики США та цінний для України досвід функціонування галузевого лобізму у політиці.

Влітку 1920 р. економічний підйом воєнних та перших повоєнних років змінився в США економічною кризою 1920-1921 рр., викликаною перевиробництвом товарів у промисловості та особливо в аграрному секторі. На весну 1921 р. ціни основних сільськогосподарських товарів знизились в порівнянні з літом 1920 р. в 2-3 рази [4, с. 95]. У березні 1921 р., коли криза досягла найбільшої

глибини, на президентських виборах перемогу здобув республіканський кандидат В. Гардінг, який проголосив курс на повернення до «нормальності» (normalcy), тобто до мінімізації ролі держави в бізнесі. В області аграрної політики нова адміністрація пропагувала тезу про індивідуальну відповідальність кожного товаровиробника за результати свого господарювання. Політика реформізму, яка в період прогресивної ери проводилась Т. Рузвельтом та В. Вільсоном закінчилась.

Щоб стимулювати підвищення цін на внутрішньому ринку, уряд Гардінга задіяв протекціоністські інструменти. У липні 1921 р. Конгрес прийняв Білль про підвищення тарифних бар'єрів на імпорт товарів, що мало сприяти покращенню у галузях сільського господарства і важкої та сировинної промисловості. Постійне підвищення тарифів протягом тривалого періоду погіршило ситуацію у міжнародній торгівлі. Тому на наступний рік Гардінг запропонував перейти до більш гнучких тарифів, щоб покращити сировинний імпорт [1, с. 224]. Ціни на товари сільського господарства залишались нижчими в порівнянні з іншими товарами, що було причиною збитковості фермерських господарств.

Тривалий час фермери обмежувались неполітичним методом боротьби за свої права, шляхом об'єднання в сільськогосподарські кооперативи. Це допомагало їм обходити посередницькі фірми, які стягували за свої послуги (зберігання, переробки, перевезення, закупівлі сільськогосподарської сировини та товарів) високі ціни та встановлювала непомірні відсоткові ставки. Проте кооперативи не могли вирішити проблему низьких цін на сільськогосподарські товари. Стрімке падіння цін різко скоротило прибутки фермерів: в 1919 р., до початку аграрної кризи, валовий фермерський дохід складав 17,9 млрд. дол., а в 1921 р. він впав до 10,6 млрд. У таких умовах фермери були змушені звернутись за допомогою до федерального уряду [3].

З ініціативи впливових фермерських організацій у 1921 р. група сенаторів та члени палати представників федерального конгресу від сільськогосподарських штатів Заходу та Півдня об'єднались у так званий Фермерський блок. На чолі нового об'єднання став сенатор-республіканець від штату Айова Уільям Кеньон, серед членів були: сенатори Роберт Лафоллет, Дж. Норріс, Чарльз Макнері, Артур Кеппер та ін. [4, с. 182].

Фермерський блок протягом 1921-1923 рр. досяг суттєвих успіхів у сфері аграрного законодавства: біль про державний контроль за операціями м'ясоконсервних фірм; біль про контроль над операціями хлібних бірж; закон Кеппера-Волстеда про легалізацію

статусу фермерських кооперативів; акт про реорганізацію системи сільськогосподарського кредиту; біль Макнері про розширення повноважень Військово-фінансової корпорації через збільшення її фінансових ресурсів на 1 млрд. дол. Із фонду ВФК мала право видавати позики для кредитування сільськогосподарського експорту банкам, посередницьким компаніям, експортним фірмам та фермерським кооперативам [4, с. 191-221].

Білий дім, за винятком міністра сільського господарства Генрі К. Уоллеса, та основна маса республіканців закликали фермерів орієнтуватись на власні сили і на вміння пристосовуватись до ринкової кон'юнктури, без звернення до державного регулювання цін та великих державних асигнувань. Президент та його кабінет критикували членів Фермерського блоку за те, що вони сповідували не загальнонаціональні інтереси, а інтереси окремої групи суспільства, і щоб обмежити їх законодавчу ініціативу, використовували усі можливі політичні та інформаційні інструменти.

По мірі того, як промисловість США на кінець 1921 р. почала виходити з економічної кризи, зацікавленість конгресменів аграрним законодавством почала зникати, хоча аграрна криза тривала аж до 1924 р. Діячі республіканської адміністрації через ЗМІ намагались переконати американців, що вся провинна за кризу лежить на демократах та їх політиці державного регулювання економіки, і що лише повернення до традиційних принципів індивідуалізму та невтручання уряду в економіку дозволили подолати кризу. Звідси йшов висновок про те, що курс республіканської партії вірний та виправданий та, що його слід і надалі дотримуватись.

У другій половині 1923 р. Фермерський блок припинив своє існування як організована парламентська фракція, хоча окремі сенатори та члени палати представників продовжували і в подальшому боротьбу за реалізацію планів допомоги сільському господарству, зокрема, виступаючи з «програмою рівноправ'я сільського господарства» аж до початку Великої депресії.

Як підсумок, можна зазначити, що головним досягненням Фермерського блоку стало загальне схвалення конгресом принципу державної допомоги сільському господарству, що безумовно було кроком вперед в порівнянні з пануючою на той час ідеологією індивідуалізму та повного невтручання уряду в економічне життя суспільства. Фермери одні з найперших заговорили про необхідність федерального регулювання сільського господарства, а члени Фермерського блоку створили власне передумови для трансформації

державної аграрної політики, яка відбулась в період «Нового курсу» Ф. Рузвельта.

Література

1. Американський президентіалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення / за наук. ред. Н. М. Хоми. – Львів: «Новий світ-2000», 2018. – 369 с.
2. Коломойцев В. Э. 100 дней президента Ф.Д. Рузвельта / В. Коломойцев. – Киев: «Молодь», 1998. – 414 с.
3. Севостьянов Г.Н. История США. Том 3 / Г. Севостьянов. – М.: Наука, 1983. – 336 с.
4. Языков Е.Ф., Фермерское движение в США (1918-1929гг.) / Е. Языков. – М: Московский университет, 1974. – 340 с.

С. Ю. Мілютін

ЦДПУ ім. В. Винниченка, факультет історії та права

РОЛЬ ПАВЛІКІАНСЬКОЇ ЄРЕСІ У ФОРМУВАННІ ІДЕОЛОГІЇ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ІКОНОБОРСЬКОГО РУХУ

Дослідження причин візантійського іконоборства викликає активні дискусії в академічному середовищі, що спричинено наявністю низки теорій, які часто носять суперечливий характер й не мають під собою ґрунтовної доказової бази, однак через фрагментарний стан першоджерел і на сьогодні мають своїх прихильників. Одна з таких теорій пояснює виникнення іконоборського руху впливом на ініціаторів гоніння проти святих образів павлікіанської секти. Аргументом на її користь прийнято вважати походження імператора-іконоборця Лева III Ісавра (717–741) зі східних провінцій, де павлікіани мали значну популярність; прихильність до павлікіан Константина V Копроніма (741–775); опозиційне ставлення до іконописних образів обох еретичних учень.

На зв'язок між іконоборством та павлікіанством уперше звернули увагу сучасники конфлікту щодо легітимності шанування іконописних образів, які натякали на спорідненість їхніх еретичних доктрин. У XIX ст. цю проблему порушували німецькі вчені Ф. Шлоссер, А. фон Гарнак і К. Шварцлозе. На початку XX ст. роль павлікіан у внутрішній політиці імператора-іконоборця Константина V вивчав французький історик А. Ломбар. У другій половині XX ст. вивчення стосунків між павлікіанами та іконоборцями вийшло на якісно новий рівень завдяки історичним розвідкам С. Геро, П. Лемерля, М. Лусе та Е. Арвейлер. Значну увагу на окреслену проблему звернули радянські вчені М. Сюзюмов, О. Ліпшиц та Г. Курбатов [1]. Не

оминули увагою роль павлікіанського фактору в іконоборському конфлікті й українські дослідники [2, 3].

Мета дослідження: проаналізувати доказову базу теорії про павлікіанський вплив на формування ідеології іконоборського руху. Для реалізації поставленої мети слід виконати такі завдання: визначити роль павлікіан у Візантії під час правління перших імператорів Ісаврійської династії; дослідити особливості світогляду adeptів павлікіанської ересі.

Павлікіанство зародилося в другій половині VII ст. на території Вірменії і завдяки старанням Константина Сільвана швидко стало популярним у східних провінціях Візантії. Павлікіани виступали проти обрядових традицій православної церкви й негативно ставилися до іконописних образів [1, с. 84]. Зазначимо, що позиція стосовно ікон чи не єдиний факт, що об'єднує доктрини павлікіан та іконоборців. Світогляд павлікіан ґрунтувався на духовно-християнському ідеалізмі, оскільки в їхній системі орієнтирів та життєвих цінностей не знайшлося місця релігійному матеріалізму. Іконоборці не відкидали матеріального складника повністю, оскільки продовжували шанувати хрест, який павлікіани вважали символом страждань Спасителя, тому, за їхнім переконанням, він був негідним для вшанування.

Не можна залишити поза увагою той факт, що іконоборці та павлікіани підтримували діаметрально протилежні позиції стосовно Старого Завіту. Для іконоборців старозавітна заборона зображувати сакральні сутності стала одним з основних аргументів у боротьбі проти ідейних супротивників, а для павлікіан Старий Завіт не мав канонічної цінності [3, с. 110].

Науковий інтерес дослідників викликає позиція павлікіан стосовно таїнства Євхаристії. Аналіз учення павлікіан засвідчує, що вони заперечували сакральність хліба й вина. Це різке відрізняє їх від іконоборців, оскільки іконоборці розробили вчення про ідеальний іконописний образ, яким, на їхню думку, могла бути винятково Євхаристія.

Окремі вчені схильні вважати, що ініціатор іконоборської політики імператор Лев III зростав у середовищі еретиків й міг свідомо чи несвідомо перейняти від них негативне ставлення до ікон, проте реальних фактів, що доводять справедливість цього припущення, немає. Достеменно відомо лише, що саме Лев III був ініціатором документу, який проголошував павлікіан поза законом [4, с. 73].

В історіографії часто стверджують, що син Лева III – Константин V – використовував громади павлікіан з релігійною метою. Зокрема імператор переселяв павлікіан у провінції, де до більшості

належали прихильники вшанування ікон. Це дало підстави окремим історикам звинуватити василевса в проведенні політики асиміляції, що мала на меті зменшити вплив захисників ікон у західних провінціях. Ця теорія є однобокою, оскільки не враховує того факту, що переселення павликіан зі сходу на захід мало не релігійну, а військову мету. Військова ситуація на східних та західних кордонах імперії мала різний ступінь тяжкості. Західні території імперії страждали від постійних нападів болгар, що спричинило різке зменшення чисельності візантійського населення на Балканах. Для того, щоб розв'язати цю проблему, Костянтин V скористався стабілізацією воєнної ситуації на арабо-візантійському театрі бойових дій і переселив частину жителів східних провінцій на Балкани [3, с. 111].

Як засвідчує наш аналіз, теорія про спорідненість іконоборства та павликіанства є штучною. Порівняння павликіан та іконоборців, до якого вдаються візантійські хроністи та агіографи слід сприймати не, як доказ того, що іконоборство зародилося в середовищі павликіанської ересі, а як риторичний прийом у боротьбі з ідейними супротивниками.

Література

1. Курбатов Г.Л. История Византии. От античности к феодализму / Г. Л. Курбатов. – М.: Высшая школа, 1984. – 207 с.
2. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / [С. Б. Сорочан, Л. В. Войтович, А. М. Домановський та ін.]. – Львів: Апріорі, 2011. – 881 с.
3. Мілютін С. Іконоборський конфлікт у Візантії: "Схід" проти "Заходу"? / С. Мілютін // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. – 2016. – Вип. 2(1). – С. 108–114.
4. Эклога. Византийский законодательный свод VIII века – М.: Наука, 1965. – 226 с.

Т. М. Моїсєєва

Одеський Національний Політехнічний університет

ТОВАРИСТВО НАДАННЯ ДЕШЕВИХ КВАРТИР ТА ІНШОЇ ДОПОМОГИ НУЖДЕНИМ ЖИТЕЛЯМ САНКТ-ПЕТЕРБУРГУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ

Ідея створення благодійного товариства, яке б полегшило «житлове питання» для неіснуючого робочого люду Санкт-Петербургу виникла в другій половині 1859 р. Практичну реалізацію цієї ідеї пов'язують з діяльністю групи приватних осіб, серед яких варто назвати: М. В. Трубнікову (засновниця та перша очільниця установи), Н. В. Стасову, А. П. Філософову, Н. А. Білозерську та ін. Офіційний

відлік історії Товариства надання дешевих квартир та іншої допомоги нужденним жителям Санкт-Петербургу (ТНДКІД – авт. скороч.) слід вести з 3 лютого 1861 р., коли було затверджено його статут [6, с. 8].

Як благодійна установа, ТНДКІД знаходилося у віданні Міністерства внутрішніх справ. За статутом, метою її був «наем квартир для отдачи их нуждающимся за возможно умеренную плату». В той же час, передбачалася можливість, по мірі накопичення коштів, здійснення інших видів підтримки: одягом, харчуванням, медикаментами, пошуком робочих місць.

Статут визначав і основні джерела фінансування, як-от: членські внески, добровільні пожертвування, надходження від публічних заходів (читань, вистав, концертів і т. ін.). Управління Товариством покладалося на Комітет у складі Голови та членів комітету (від десяти до двадцяти осіб) [1, с. 45-46].

Положення статуту знайшли свою деталізацію в «Інструкції Комітету», яка була затверджена загальними зборами ТНДКІД 1 лютого 1862 р. В цьому документі, зокрема, регламентувався порядок розгляду заяв та вирішення питання щодо виділення прохачам місць в дешевих квартирах, або інших видів допомоги. Щодо останніх, то перелік їх в «Інструкції», був достатньо широким: грошові субсидії; допомога у працевлаштуванні; навчання дітей та влаштування їх в притулки, школи, виховні та ремісничі заклади; розміщення бідних і старих в богадільнях та інших благодійних установах [1, с. 51-55].

За більш ніж 50-річну історію, Товариство, не лише успішно виконувало своє основне завдання, визначене статутом (спочатку в орендованих квартирах і домах, а пізніше – у власному побудованому будинку), а й спромоглося, в своїх межах, створити розгалужену мережу благодійних установ іншого спрямування. Наведемо стислий огляд структурних підрозділів ТНДКІД, що знаходилися в його розпорядженні станом на 1911 рік.

1) *Безоплатне початкове міське училище і дитячий садочок.* Училище поділялося на два відділення (молодше і старше) і давало початкову освіту дітям, що проживали в будинках Товариства та «приходящим». По закінченні курсу, найбільш здібні випускники, за рахунок організації, влаштовувалися в заклади освіти інших відомств, для продовження навчання. Дитячий садочок також складався з двох відділень: молодшого (для дітей віком від трьох до п'яти років) і старшого (шість – сім років) [4, с. 24-25; 5, с. 26].

2) *Притулок для 10 дівчаток* (відділення для безпритульних дітей в пам'ять В.Н. Рукавішнікова) відкрите у 1884 р., утримувалося на відсотки з капіталу, пожертвованого Товариству І.В. та К.В.

Рукавішніковими і щорічні внески О.Н. Рукавішнікової. В заклад приймалися, в основному, осиротілі доньки жительок будинків Товариства, віком від трьох до шести років. [3, с. 17].

3) *Дудергофська дача* (діяла з 1890 р.) призначалася для літнього відпочинку дітей. [6, с. 10].

4) *Аннінське відділення для «недостаточних учащихся женщин»* було влаштоване на пожертву барона Г.О. Гінцбурга, зроблену у 1877 та 1879 роках і свою назву отримало в пам'ять покійної дружини барона – Анни Гінцбург. Призначалося відділення виключно для проживання незаможних слухачок Бестужевських та Педагогічних курсів. Чотирнадцять курсисток могли проживати в цьому відділенні безкоштовно [2, с. 34; 5, с. 47].

5) *Безоплатне відділення імені Ланських (богадільня)* розпочало своє функціонування також завдяки приватному внеску в розмірі 10.000 карб., зробленому у 1872 та 1886 роках сестрами Софією і Варварою Ланськими. Десять жінок, які через вік, вже були не здатні до праці, отримували в богадільні безоплатний притулок та харчування за помірну плату [5, с. 49].

6) *Швацька майстерня (будинок працелюбства)* – діяла з часів заснування Товариства та надавала нужденним можливість працювати і заробляти на життя. Приміром, в 1911 р. в майстерні щоденно було зайнято, в середньому, 159 осіб, при заробітку близько 94 коп. на день [6, с. 11].

7) *Амбулаторія* забезпечувала безоплатне медичне обслуговування мешканців будинків ТНДКІД.

8) *Загальнодоступна дешева їдальня* забезпечувала харчуванням, за незначну ціну, як мешканців будинків Товариства, так і «приходящих». Найбідніші отримували обіди безкоштовно. Послуги їдальні користувалися популярністю серед відвідувачів, про що свідчать цифри звітів: у 1886 р. було «відпущено» 49.101 обід, у 1900 р. – 181. 220 обідів [3, с. 35; 5, с. 43].

9) *Чоловічий та жіночий гуртожитки*. Чоловічий гуртожиток відкрив свої двері 18 грудня 1883 року, завдяки сприянню одного з членів Товариства – П.П. Демідова, князя Сан-Донато, який впродовж двадцяти років (1882 – 1901 рр.) жертвував організації по п'ять тис. карбованців щорічно. У значній мірі, саме завдяки цій великій пожертві, Товариство до кінця грудня 1882 р. змогло завершити будівництво чотирьохповерхового будинку, на першому поверсі якого і було розташовано чоловічий гуртожиток. Заклад був розрахований на 82 особи, плата за послуги – 5 коп. на добу. Жіночий гуртожиток на 25 осіб розпочав діяльність наприкінці 1910 р. [5, с. 16-17; 6, с. 11].

Отже, аналіз звітів Товариства дає підстави стверджувати, що діяльність його була багатоманітною і охоплювала різними видами підтримки широке коло тих, хто її потребував. Значну роль в розвитку інфраструктури ТНДКІД відіграла ініціатива та небайдужість до справи приватних осіб.

Література

1. Отчет о деятельности высочайше утвержденного Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1874 год. Санкт-Петербург: Типография М. Стасюлевича, 1875. 61 с.
2. Отчет о деятельности высочайше утвержденного Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1879 год. Санкт-Петербург: Типография Министерства внутренних дел, 1880. 92 с.
3. Отчет о деятельности высочайше утвержденного, состоящего под августейшим покровительством ее императорского высочества Государыни Великой княгини Ольги Федоровны, Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1886 год. Санкт-Петербург: Типография Морского министерства, 1887. 74 с.
4. Отчет о деятельности Комитета высочайше утвержденного, состоящего под Августейшим покровительством его императорского высочества Великого князя Михаила Николаевича, Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1897 год. Санкт-Петербург: С.-Петербургская губернская типография, 1898. 80 с.
5. Отчет о деятельности Комитета высочайше утвержденного, состоящего под Августейшим покровительством его императорского высочества Великого князя Михаила Николаевича, Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1900 год. Санкт-Петербург: С.-Петербургская губернская типография, 1901. 72 с.
6. Отчет о деятельности Комитета высочайше утвержденного, состоящего под Августейшим покровительством его императорского высочества Великого князя Сергея Михайловича, Общества доставления дешевых квартир и других пособий нуждающимся жителям С.-Петербурга за 1911 год. Санкт-Петербург: Типография Министерства внутренних дел, 1912. 93 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ІТАЛІЇ НА МЕЖІ РОЗВИНЕНОГО ТА ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Для українського суспільства взірцем політичної демократії, економічного та соціального успіху є Країни Європейського Союзу.

Європейський Союз підтримує Україну в забезпеченні стабільного, процвітаючого та демократичного майбутнього для її громадян, а також займає непохитну позицію в підтримці її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету.

Україна намагається інтегруватися до Європейського союзу, тому історія розвитку держав Західної Європи має для нас вагомий інтерес.

Зміни в політичному та соціально-економічному житті Північної та Середньої Італії цього періоду мали вплив на всю європейську історію, тому, на нашу думку, становлять значний науковий інтерес.

Зазначена проблематика досить широко висвітлена в історичній науці. Перші праці, присвячені політичним і соціальним подіям, що відбувалися в Північній та Середній Італії на межі розвиненого та пізнього Середньовіччя були написані їхніми сучасниками. До таких джерел належать хроніки. Незважаючи на певні неточності, зумовлені суб'єктивним сприйняттям подій авторами цих творів, у цілому вони дають найбільш повний і надзвичайно колоритний матеріал з історії народних рухів в Італії у XIV столітті. До нашого часу дійшли імена таких хроністів як Джованні Віллані, Донато Веллуті та інші.

З історіографічної точки зору цікавою є книга сучасника тих подій, останнього канцлера Флорентійської республіки – Н. Макіавеллі (1469-1527 роки). Його «Історія Флоренції» належить до найкращих робіт. Вона складається з восьми книг, із яких перша присвячена історії Давнього Риму, три наступні – історія Флоренції до 1434 року, останні чотири – періоду правління Медичі[4].

Щодо вітчизняної історичної науки, то найбільший внесок у вивчення політико-соціального розвитку Північної та Середньої Італії розвиненого та пізнього Середньовіччя здійснили радянські дослідники. Медієвіст В. Рутенбург написав низку праць з середньовічної історії міст Апеннінського півострова. Він проаналізував проблеми зародження ранньокапіталістичного

суспільства та його вплив на політичну і соціальну структури італійських міст-комун[5].

М. Гуковський у праці «Італійське відродження» детально описав політичне, соціально-економічне та культурне життя міст-держав на території Апеннінського півострова у період середнього та пізнього Середньовіччя. Дослідник багато уваги приділив вивченню комунального руху та розвитку соціальної боротьби в італійських містах, їхній зовнішній політиці[2].

Проблеми взаємовідносин міських і сільських комун, феодалізму та комунальних рухів в Італії досліджували Л. Брагіна[1], Л. Котельнікова[3] та інші.

Упродовж усієї історії людства Італія займає важливе, а іноді й центральне місце на політичній карті Європи. Період на межі розвинуеного та пізнього Середньовіччя позначився важливими змінами в політичному та соціальному житті Італії. Так як на території Апеннінського півострова не існувало на той час єдиної централізованої держави, розвиток її регіонів суттєво відрізнявся. Північна та Середня Італія розвивалася інтенсивно, тут починають зароджуватися ранньокапіталістичні відносини, банківська система. Південні регіони та Рим залишалися порівняно відсталими, орієнтуючись на аграрне виробництво.

В італійських містах-комунах на межі розвинуеного та пізнього Середньовіччя склалися найкращі умови для розвитку ранньокапіталістичних відносин, що призвели до їхнього економічного процвітання, а, разом із тим, значно ускладнили їх соціальну ситуацію.

Варто зазначити, що політичний розвиток міст Північної і Середньої Італії у цей час ішов різними напрямками. Тоді як в одних із них відбувалася трансформація комунального режиму в синьйоріальний, інші, серед яких яскравим прикладом є Флоренція, переживали період максимального розвитку демократичних перетворень.

Література

1. Брагіна Л.М. Сельские коммуны Северо-Восточной Италии и подчинение их городу в XIII-XIV вв. //Л.М. Брагіна// Средневека. М. Изд-во АН СССР, 1955. Вып.7.С.286-301
2. Гуковский М.А. Итальянское возрождение. Л.:Изд-во Ленинград.ун-та, 1990.624 с.
3. Котельникова Л.А. Итальянское крестьянство и город в X-XIV вв. М.: Наука, 1967. – 360 с.
4. Макьявелли Н. История Флоренции [перевод Н.Я.Рыбаковой; под общ.ред.В.И. Рутенбурга].М.:Наука,1987. 448 с.

5. Рутенбург В.И. Итальянский город от раннего Средневековья до Возрождения : очерки . Л.:Наука, 1987. 176 с.

Є. С. Неклюдов

Запорізький національний університет

"ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА" В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ В 1991 – 2004 рр.

Постановка проблеми. Тіньова економіка привертала й продовжує привертати увагу науковців з усього світу, адже це явище притаманне будь-якому суспільству, будь-якій країні, незалежно від рівня її розвитку, відрізняючись лише масштабами і формами прояву. Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів тіньової економічної діяльності здійснили: Д. Блейдс, З. Варналій, П. Гутманн, В. Мандибур, Б. Пасхавер, О. Турчинов, Ф. Шнайдер та багато інших. Однак, актуальність проблеми тіньового сектору зумовлює необхідність подальших наукових пошуків з метою більш глибокого розуміння цього явища й вироблення ефективних заходів протидії його поширенню.

Метою статті є виявлення спільних та відмінних рис тіньового сектору економіки в країнах Європи та в Україні в період з 1991 до 2004 років.

Виклад основного матеріалу. Тіньова економіка – загальносвітове, глобальне явище, певною мірою характерне для всіх країн. У загальносвітовому масштабі її частка становить 5 – 10% ВВП. За твердженням експертів МВФ, питома вага тіньової економіки підвищується на ранніх етапах переходу до ринку, однак потім, з упровадженням реформ та скороченням корупції в органах державної влади, – починає знижуватися. Цьому твердженню відповідає тенденція до зниження тінізації української економіки за офіційними даними (з 43,5% ВВП в 1997 р до 35% – у 2003 році) [1].

Згідно з дослідженням австрійського економіста Фрідріха Шнайдера, у другій половині 90-х років у розвинутих країнах тіньова економіка була еквівалентна в середньому 12% ВВП, у країнах з перехідною економікою – 23%, а в країнах, що розвиваються, – 39% ВВП [2].

Дослідження професора Ф. Шнайдера, проведене щодо 17 найбільш розвинених країн світу, зокрема і європейських, свідчить, що тіньова економіка на Заході не тільки значна за своїми масштабами, а й постійно зростає. Велика частка тіньового сектору в економіці

пояснювалась, у першу чергу, надмірним податковим і соціальним навантаженням на підприємства. За вказаний період країнами з найбільш високою часткою тіньового сектору є Греція (29,0% ВВП), Італія (27,8%), Іспанія (23,4%) та Бельгія (23,4%). У середньому ешелоні виявляються Франція та Німеччина (від 14,9% до 16,3%). Найбільш низькі показники частки тіньового сектору мають Австрія (9,1%) та Швейцарія (8,0%), які мали найменший рівень податкового тягаря [2].

Щодо України, то явище тіньової економіки було успадковане від Радянського Союзу, в якому воно почало формуватися передусім шляхом розкрадання державного майна та державних коштів. Одним із головних факторів, що сприяв розростанню тіньового сектору на той час була корупція, яка "вкоренилась" у владні структури та народне господарство держави. З часів здобуття незалежності та майже до кінця 90-х років в Україні на тлі трансформаційних процесів відбувалося неймовірне зростання тіньових форм збагачення.

Головними причинами такого стану, за оцінками експертів Центру ім. О. Разумкова, були: загальна економічна криза; недосконалість правового регулювання зміни форм власності (приватизації) та господарської діяльності; нерозвиненість ринкової інфраструктури; надмірний податковий тиск, поєднаний з нестабільністю податкового законодавства; значний рівень криміналізації процесу становлення нових відносин власності та корупції органів державної влади [3, с. 9].

Реформи в багатьох галузях системи народного господарства, започатковані Л. Кучмою, а також переведення національного законодавчого поля на ринкові рейки з часом почали давати свої позитивні результати. За період з 2000 до 2004 років в Україні простежується певна позитивна тенденція до зменшення обсягів тіньового обороту. У той же час, знизити рівень нелегального сектору економіки та корупції до рівня європейських країн державі не вдалося.

Висновки. Спільними спонукальними мотивами та передумовами поширення тіньового сектору для України та країн Європи були такі: надмірне податкове та соціальне навантаження (соціальні внески); інтенсивність державного регулювання (дозволів, ліцензій, трудових обмежень, торгових бар'єрів); наявність великої кількості бюрократичних процедур; поширення корупції; відсутність належної підтримки для розвитку малих та середніх форм підприємництва. На відміну від країн Європи, в Україні, крім зазначених вище детермінант, спонукальними мотивами поширення тіньової економіки були: трансформаційні процеси в суспільстві;

нерозвиненість ринкової інфраструктури та відсутність інституту приватної власності; відсутність належного правового поля; недовіра до банківських та фінансових установ; високий рівень безробіття. Перелік спільних та відмінних детермінант поширення тіньового сектору в економіках країн Європи та в Україні не є вичерпним, тому наукові пошуки в цьому напрямі можуть бути продовжені. Перспективами подальших досліджень може бути виявлення спільних та відмінних форм прояву тіньового сектору в економіках країн Європи та в Україні в зазначений період.

Література

1. Мазур І. І. Детінізація економіки в контексті глобалізації *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2005. №73. С. 30 – 32.
2. Schneider F. The Shadow Economy: monograph / Friedrich Schneider, Colin C. Williams. The Institute of Economic Affairs, 2013. 184 p. URL: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/IEA%20Shadow%20Economy%20web%20rev%207.6.13.pdf> (дата звернення: 01.11.2018).
3. Барановський О. Проблеми власності та легалізації капіталів і доходів в Україні / О. Барановський, В. Сіденко *Національна безпека і оборона*. 2004. № 2 (50). С. 9.

І. І. Підпригора

Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (1992 – 2014 рр.): МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

За наявності значної кількості історичних досліджень морально-психологічного забезпечення військ (сил) та його окремих складових (в тому числі інформаційно-пропагандистського забезпечення), спостерігається брак наукових публікацій щодо визначення підходів і методів дослідження історичних аспектів їх становлення і розвитку. Хронологічне обмеження цих досліджень періодом до 2014 року та бурхливий розвиток поглядів вітчизняних вчених на витоки російсько-українського конфлікту змушують сучасного дослідника шукати нові підходи для осмислення інформаційної складової в системі забезпечення військ.

Попри розгляд вітчизняними вченими методів історичного дослідження (переважно в дисертаційних дослідженнях), проблем суто методологічного характеру студіювання інформаційно-

пропагандистського забезпечення торкалася у своїх працях доволі незначна кількість науковців [1-4].

Метою статті є визначення найбільш доцільних підходів і методів для історичного дослідження інформаційно-пропагандистського забезпечення у Військово-Морських Силах Збройних Сил України в 1992-2014 роках.

За поглядами українських вчених інформаційно-пропагандистське забезпечення ґрунтується на положеннях низки наукових теорій (збройної боротьби, війни, воєнної безпеки, забезпечення військ (сил), інформації, комунікації, пропаганди, особистості, духовного потенціалу, інформаційної та психологічної безпеки людини, систем, організації, управління) [3, 4]. Тому визначаючись в підходах до його вивчення, слід враховувати як конкретнопісторичний характер дослідження, так і міждисциплінарність проблеми, що зумовлює використання цілого ряду підходів і методів інших наук при переважанні власне історичних.

Серед фундаментальних методів дослідження найбільш оптимальним вважається застосування діалектичного підходу, який разом з дотриманням принципів об'єктивності, всебічності, наступності та детермінізму дозволяє вивчити зародження, становлення і розвиток інформаційно-пропагандистського забезпечення під впливом усіх виявлених чинників та умов, дослідити його внутрішню сутність та визначити тенденції розвитку.

З-поміж загальнонаукових підходів і методів слід зосередити увагу на історичному, структурно-функціональному, системному та термінологічному підходах. Історичний підхід дозволяє дослідити виникнення, формування і розвиток предмету дослідження, пов'язаних з ним процесів і подій у чіткій хронологічній послідовності, вивчити історичний досвід, провести аналіз та оцінювання історичних подій, фактів, попередніх теорій. Це дає змогу з'ясувати, коли і за яких обставин виникло інформаційно-пропагандистське забезпечення вітчизняного флоту, які основні етапи в своєму розвитку пройшло і чим стало тепер. Системний характер інформаційно-пропагандистського забезпечення вимагає застосування структурно-функціонального підходу та дотримання принципу системності.

Знаходження України на межі цивілізацій; намагання нашої держави в досліджуваній період рухатися шляхом євроатлантичної інтеграції; самоідентифікація Росії як окремої цивілізації, яка протиставляє себе західноєвропейській; визначення сучасного російсько-українського збройного протистояння як війни між суспільствами різної ментальності, що носить цивілізаційний характер,

вказує на необхідність застосування цивілізаційного й конфліктологічного підходів у визначенні чинників впливу на предмет дослідження.

Врахування того, що головним об'єктом впливу інформаційно-пропагандистського забезпечення є людина, її свідомість і поведінка, а потреба в інформації являється однією з найважливіших в людській діяльності, інформація є засобом впливу на морально-психологічний стан особового складу та формування цінностей і смислів, зумовлює застосування інформаційного, антропоцентричного, аксеологічного та діяльнісного підходів, положень загальної та військової психології, соціології.

Під час дослідження слід активно використовувати такі методи як аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, опис, порівняння та узагальнення. Ці методи доцільно застосовувати як самостійно, так і в сукупності з власне історичними.

Вибір найбільш доцільних підходів і методів дослідження сприятиме вирішенню наукового завдання щодо вивчення інформаційно-пропагандистського забезпечення Військово-Морських Сил Збройних Сил України в 1992 – 2014 роках, дасть можливість узагальнити та систематизувати досвід інформаційної роботи у військах в умовах перманентної інформаційної війни проти України та опрацювати практичні рекомендації щодо її удосконалення в умовах відновлення військово-морських спроможностей держави.

Література

1. Веденєєв Д. Методологічні засади комплексного військово-історичного дослідження перебігу антитерористичної операції на Сході України (2014 – 2016 рр.) / Д. Веденєєв, С. Сегеда. – Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр. [Текст]: зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.- істор. конф., 20 квітня 2017 р. / Нац. військово-історичний муз. України. – К., 2017. – 290 с. – С.201-205.
2. Інформаційно-пропагандистське забезпечення військ (сил) в умовах воєнно-політичного конфлікту: Навчально-методичний посібник / О.І. Холох, В.Л. Топальський, В.Р. Маравєв та ін. / За заг. ред. Н.А. Агаєва. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2017. – 185 с.
3. Шевченко М. Філософсько-методологічні основи визначення принципів інформаційно-пропагандистського забезпечення в Збройних Силах. – Схід. – Вересень-жовтень 2016. – № 5 (145). – С.114-120.
4. Шевченко М. Феномен ідеологічної роботи в Збройних Силах: соціально-філософський аналіз – Схід. – Травень-червень 2016. – № 3 (143) – С.115-120.

ФОРМУВАННЯ КИТАЙСЬКОЇ ДІАСПОРИ НА ТЕРИТОРІЇ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Постановка проблеми. Процес дослідження проникнення китайських громадян та територію Сполучених Штатів Америки, сучасний стан китайської діаспори на території США.

Стан дослідження. Серед українських дослідників варто виділити працю О.А. Малиновської [1], де розкривається питання нелегальної міграції на прикладах різних країн світу, зокрема, Сполучених Штатів Америки. Це питання досліджував і А.С. Довгерт [2], який розкрив питання впливу міграції у світі на сучасні міжнародні відносини. Не менш важливе значення має робота Ю.К. Краснова [3], який висвітлює проблему міграційних потоків у світі, зокрема виділив особливу роль діаспори із АТР у ЄС та США.

Постановка завдання. Автор має на меті охарактеризувати історію міграційного процесу вихідців із Китаю на територію США, надати статистичні дані, які свідчать про невпинне зростання кількості китайців, які знаходяться у США.

Виклад основного матеріалу. Станом на 12 січня 2019 року на території Сполучених Штатів Америки проживає понад 328 мільйонів громадян, що робить США третьою у світі країною за кількістю населення, з них 5.6% населення – азіати, де більшу частину складають китайці. Із 17 мільйонів іноземців, що на постійній основі проживають у США – 3.8 млн. – китайці, а за неофіційними даними кількість вихідців із Китаю становить близько 14 мільйонів. Лише у Каліфорнії китайців близько мільйона, що складає 15% населення штату. За останні 10 років їх чисельність в країні збільшилася майже на 50%. Не менш цікавим є й прогнози науковців. Так, вважається, що до 2050 року 9% населення США будуть азіатами, більшість з них – китайцями [4, с. 434]. Даний прогноз має право на життя, адже історія проникнення китайського населення на територію Сполучених Штатів говорить про те, що ці цифри є більш ніж реальними.

Близько 150 років тому, коли почалася китайська імміграція в США тільки почалася, їх вважали громадянами другого сорту. Їм приписували залежність від опіуму і вживання в їжу кішок і собак, а в Голівуді китайців зображували лиходіями. Історія китайських американців у Сполучених Штатах складається з трьох основних хвиль

китайської імміграції, перша з яких розпочалася в XIX столітті. Прибувши до США, китайські іммігранти працювали робітниками на трансконтинентальних залізницях, в гірничодобувній промисловості і зазнавали расової дискримінації на всіх рівнях суспільства. Хоча промислові роботодавці прагнули отримати цю нову і дешеву робочу силу, звичайна біла громадськість розпалювалася наявністю цієї «жовтої небезпеки». Незважаючи на положення про рівне ставлення до китайських іммігрантів у Договорі Берлінгейму, політичні та трудові організації та газети засудили політику роботодавців, і навіть церковні лідери були проти в'їзду громадян на «землю для білих».

Опозиція до китайських громадян була настільки вороже налаштована, що в 1882 році Конгрес Сполучених Штатів остаточно прийняв китайський Закон про виключення, який заборонив імміграцію з Китаю на наступні десять років. Цей закон був пролонгований Законом Гірі в 1892 році. Китайський закон про виключення розглядається як єдиний американський закон, який колись запобігав імміграції та натуралізації на основі раси. У 1924 році Закон заборонив подальше проникнення китайців на територію США. Ті громадяни, що вже знаходились у Сполучених Штатах, не мали права на отримання громадянства. Також до 1924 року всі азійські іммігранти (за винятком громадян з Філіппін) були повністю виключені законом, позбавлені громадянства і натуралізації, їм було заборонено володіти землею [5, с. 38]. Тільки з 1940-х років, коли Сполучені Штати і Китай стали союзниками під час Другої світової війни, ситуація для китайських американців почала поліпшуватися, оскільки обмеження на в'їзд до країни, натуралізація і змішаний шлюб були дозволені. У 1943 році китайська імміграція до Сполучених Штатів знову була дозволена через Акт Магнусона, тим самим скасувавши 61 рік офіційної расової дискримінації проти китайців.

Висновки. Сьогодні китайці повністю асимілювалися в американське суспільство, вони вступають у змішані шлюби, культивуючи в той же час приналежність до великої конфуціанської культури. Приплив вихідців із Китаю продовжується, щороку етнічні китайці з Китайської Народної Республіки, Тайваню і в меншій мірі Південно-Східної Азії переїжджають до Сполучених Штатів. Інтерес до китайської культури, до китайсько-американських відносин, китайської їжі, китайського прикладного мистецтва в США зростає в року в рік. Беручи до уваги тісний економічний, політичний, культурно-науковий зв'язок між двома країнами, можна припустити, що проникнення нових китайських громадян до Сполучених Штатів Америки відбуватиметься й надалі.

Література

1. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями / О.А. Малиновська. – К.: НАДУ, 2004. – 236 с.
2. Довгерт А.С. Сучасна система міжнародного права / А.С. Довгерт // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – №86. – С. 1-21.
3. Краснов Ю.К. Миграционный кризис в Европейском союзе / Ю.К. Краснов // Миграционное право. – 2016. – №1. – С. 14-17.
4. Skeldon R. Migration from China / R. Skeldon // Journal of International Affairs. – 2016. – № 2. – PP. 434-435.
5. Skeldon R. Myths and realities of Chinese irregular migration / R. Skeldon. – Geneva, 2000. – PP. 38-42.

Д. Ю. Помазан

Мелітопольський Державний Педагогічний
Університет імені Б.Хмельницького

РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ, ЯК ПЕРЕДУМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ТАЄМНИХ ЕЗОТЕРИЧНИХ ТОВАРИСТВ НА ТЕРИТОРІЇ АНГЛІЇ У ХІХ СТ.

Актуальність поставленої теми зумовлена тим, що вона є недостатньо розкритою в історіографії таємних товариств Західної Європи, епохи Нового Часу та потребує більш змістовного вивчення в контексті історичної науки. Метою статі є розкриття релігійної ситуації, яка вплинула на активізацію езотеричних таємних товариств Англії у ХІХ ст.

Історіографічна база поставленої теми, складається переважно з монографій англійських дослідників, які напряду або опосередковано торкаються теми езотеричних рухів Англії у ХІХ ст.

Найбільш змістовно, питання поставленої нами теми торкається англійська дослідниця Дженифер Волтерс у роботі «Magical revival : occultism and the culture of regeneration in Britain, c. 1880-1929» [7]. Представлена робота розглядає широкий спектр питань, пов'язаних з розвитком окультної традиції на території Англії. Авторка, досліджує процес розбудови езотеричного руху на території Англії, як комплексне соціокультурне явище під назвою «Магічне Відродження» [7]. Такий підхід дозволяє розглянути езотеризм та езотеричні рухи, як цілісну суспільну систему.

Іншою роботою, яка тісно пов'язана з темою статі, є книга Батлера Алісона під назвою «Victorian Occultism and the Making of Modern Magic» [1]. В цій роботі розглядається роль окультизму та

езотеричних організацій у Англії XIX ст. Автор зміг, не тільки продемонструвати зростання кількості та впливу езотеричних таємних товариств, але і показати суспільний запит саме на таку форму організації [1, с. 1-2] Разом з тим, Б. Алісон розкриває тему окультних бібліотек та взагалі зв'язок езотеричних рухів з науковою думкою XIX ст. Такий підхід, є доволі нетиповою, для історіографії таємних товариств, але разом з тим, це демонструє глибину проникнення езотеризму у англійське суспільство [1, с. 125-128].

Також, доволі змістовним є монографія Алекса Оуна під назвою «The Place of Enchantment British Occultism and the Culture of the Modern» [5]. Головною складовою дослідження, є аналіз англійського окультизму контексті культурної парадигми. Особлива цінність даної монографії, для нашого дослідження полягає в тому, що автор розкриває питання релігійної кризи Англії XIX ст. та її ролі в активізації езотеричних таємних товариств [5, с.12].

Хронологічні та географічні межі дослідження обрані не випадково. Саме Англія у другій половині XIX ст. стає флагманом окультизму та езотеричних таємних товариств серед європейських держав. Як зазначає Д. Волтерс станом на початок XX ст. кількість езотеричних таємних товариств Англії перевищує десяток організацій, що є найбільшим показником серед країн Західної Європи [7].

Для об'єктивного висвітлення релігійних передумов, які викликали масову активізації езотеричного руху, необхідно розкрити головні тенденції англійського суспільства. До таких суспільних тенденцій можна віднести: зростання впливу лібералізму, зростання ролі міст у соціальному та економічному сенсі, підвищення популярності інтелектуалізму, розвиток ринкової економіки, занепад сільського господарства, релігійна криза та ін. [4; 6, с. 550-551].

Так, як езотеричні таємні товариства та езотерична традиція формувалися в цілому на релігійній основі, то розкриття релігійної кризи англійського суспільства, є головним [4; 3, с. 6-8]. Взагалі, друга половина XIX ст. для Англії була переламна. Зміна соціальних звичаїв, популярність лібералізму та кризисні процеси у релігійній системі підштовхували суспільство до пошуків нових форм творчої реалізації [5, с.12; 6, с. 550-551].

Однією зі знакових подій Англії, на державному рівні, було проведення перепису населення у 1851 році. Метою перепису було не тільки намагання порахувати кількість людей, але і виявити істинну кількість віруючих серед населення. Результати перепису були доволі несподіваними, велика кількість англійців взагалі не відносили себе до віруючих. Також, дослідження дозволило виявити значну кількість

протестантів-дисидентів, які не мали відношення до Англіканської Церкви [4]. Цей факт доволі яскраво демонструє наявність кризисним процесів у релігійній системі. Разом з тим, розвитку релігійної кризи сприяла ліберальна ідеологія, яка панувала у суспільстві Англії, другої половини XIX ст. Трансформація суспільства, під впливом лібералізму та активний дискурс серед різних соціальних класів, призвів до суттєвого зменшення ролі традиційної релігії, що в свою чергу підштовхнуло англійців до пошуків альтернативи, якою став езотеризм [4; 5, с.12; 6, с. 550-551].

Велику роль у розвитку езотеричних товариств грала мода на інтелектуалізм. Езотеричні організації намагалися встановити зв'язки з наукою. Відкривались окультні бібліотеки, активно поширювалися періодичні видання езотеричного змісту. Треба зазначити, езотеризм, як релігійна альтернатива був більш складним, для вивчення. Наприклад, доводилось досліджувати філософські тексти різних епох, від Платона до Канта [1, с. 125-128; 2, с. 10]. Така популяризація інтелектуальної парадигми, серед езотеричних рухів, дозволила поєднати наукові принципи з сакральними потребами, чого не дозволяла традиційна форма релігії [1, с. 125-128; 5, с.12; 6, с. 550-551].

З приведених вище фактів можна зробити висновок, що релігійний чинник сильно вплинув на активізацію таємних товариств езотеричного характеру. Цьому сприяло падіння рівня довіри до традиційних форм релігії та зростання популярності інтелектуалізму у суспільстві. Традиційна, для англійців релігія, вже не могла задовольнити суспільство, яке активно розвивалось та потребувало нових форм реалізації сакральних потреб. Таким чином, у дослідженні вдалося встановити, що саме езотеричні таємні організації, стали однією з головних альтернатив, для задоволення релігійних потреб англійського суспільства XIX ст.

Література

1. Alison B. *Victorian Occultism and the Making of Modern Magic* / Butler Alison. London: Palgrave Macmillan, 2011. С. 226.
2. Hanegraaff W. *Dictionary of Gnosis Western Esotericism* / Woutr Hanegraaff. Leiden: Brill, 2006. С. 1231.
3. Henrik B. *Western Esotericism and Rituals of Initiation* / Bogdan Henrik. New York: SUNY, 2007. С. 236.
4. Каннет М. *История Великобритании* [Електронний ресурс] / Морган Каннет. – 2008. – URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1008273>.
5. Owen A. *The Place of Enchantment British Occultism and the Culture of the Modern* / Alex Owen. Chicago: The University of Chicago Press, 2004. – 356 с.
6. Тревельян Д. *Социальная история Англии* / Джордж Тревельян. – М.: Издательство иностранной литературы, 1959. С. 608.

7. Walters J. Magical revival : occultism and the culture of regeneration in Britain, c. 1880-1929 [Електронний ресурс] / Jennifer Walters. – 2007. – URL: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/323/1/Thesis.pdf>.

А. В. Сакунова
СумДПУ імені А. С. Макаренка

РОЛЬ НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ У БОРОТЬБІ ПРОТИ РЕЖИМУ АПАРТЕЇДУ

З приходом до влади у Південно-Африканській Республіці (ПАР) Національна партія стала проводити політику апартеїду, засновану на зосередженні всієї політичної і економічної влади у руках європейців (перш за все – африканерів), а також передбачала роздільне навчання, проживання, відпочинок та ін. для білого і чорного населення. Африканців стали силою переселяти з «білих» районів, у так звані «бантустані» – псевдонезалежні африканські держави. Проголошувався територіальний поділ населення ПАР за расовою ознакою, при якому білому населенню відходило б 87% всієї території країни, а африканцям тільки 13% [2, с. 76].

Зазначена проблема висвітлена у працях багатьох учених, зокрема, І. Л. Галинської, А. Б. Давидсона [1], О. О. Макарова [2], Є. К. Мохової, Д. А. Жукова, Л. П. Краченка, А. Я. Прокопенка, Л. І. Самойлової [4], Г. Г. Соколова [5], І. А. Ткаченка [6], В. Г. Шубіна, І. С. Ящика [7] та ін.

Корінне населення вело активну боротьбу проти апартеїду, організовуючи страйки, демонстрації. Очолив цей рух Нельсон Роліглаглу Мандела. Сам Нельсон Мандела говорив, що він «всього лише звичайна людина, який став лідером тому, що так склалися обставини» [1, с.195].

У 1943 році він вперше взяв участь у протестах проти підвищення цін на проїзд в автобусах, а також почав відвідувати зібрання юних інтелектуалів, що проводилися за ініціативою лідера Африканського національного конгресу (АНК). Надалі він вступив до АНК, спільно з групою молодих активістів – О. Тамбо, У. Сісулу та іншими – прийняв активну участь у створенні Молодіжної ліги АНК, став у 1948 р. її національним секретарем, а в 1950 р. – національним президентом [4].

Проблеми національно-визвольного руху, боротьба проти расизму та апартеїду, проблеми міжрасових відносин і виникнення

спочатку єдиного фронту боротьби, а потім і демократичного суспільства – все це було у центрі уваги Нельсона Мандела [5; 7].

Важливою віхою у його житті і в історії визвольного руху у Південній Африці було утворення «Умконто ве сізве» («Спис нації») – збройну організацію, яка стала потім розглядатися як Народна армія Конгресу.

Незабаром, після перших бойових операцій «Умконто», Мандела був відданий під суд разом з іншими керівниками АНК, «Умконто», заарештованими у липні 1963 р.

За довгі 27 років тюремного ув'язнення Мандела поступово став символом боротьби проти апартеїду завдяки його стійкості і тому, що у світі розгорнулася потужна кампанія за звільнення південно-африканських політичних ув'язнених, і при цьому ім'я Мандела, як і на суді, називалося першим [6].

Після звільнення на першому з'їзді АНК на початку липня 1991 року Нельсон був обраний його президентом, а 10 травня 1994 р. став першим чорношкірим президентом ПАР.

Отже, для боротьби за свободу південно-африканського народу Нельсон Мандела присвятив усе своє життя. Він постійно пропагував національну та расову солідарність. За мету ставив – створення демократично вільного суспільства у ПАР, де всі будуть рівні у своїх правах. Найвищий міжнародний авторитет і жага до перемоги допомогли досягти поставлених цілей. Його політичні погляди та життєвий досвід залишаються актуальними.

Література

1. Давидсон А. Б. Нельсон Мандела: Добрий урок сучасному миру // *Новая и новейшая история* 2014 №3 С.192-204.

2. Макаров О. О. Борьба африканского населения ЮАР (70 годы XX века). М.: Наука, 1981. 205 с.

3. Нельсон Мандела. Довгий шлях до свободи / автобіографія пер. з англ. Василя Старка. – К: Наш формат, 2015. 568 с.

4. Самойлова Л. І. «Розстановка внутрішньополітичних сил у Південно-Африканській Республіці напередодні перших демократичних виборів 1994 року» // *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. 2016. Вип. 23. Част. 1. Серія «Історичні науки» С.78-85.

5. Соколов Г. Г. Нельсон Мандела и его роль в создании нерасового государства в ЮАР // *Вестник Российского университета дружбы народов*. Серия: *Международные отношения* 2002 №1 С. 131-137.

6. Ткаченко І. А. «Нельсон Мандела: політичний портрет» // *Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2013. Вип. 33. С.139-143.

7. Яцик І. С. «Маргіналізація Африки: особливості генези політико-культурної спільноти» // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*.

Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2013. Вип. 11. С. 42-48.

8. African National Congress (ANC) [Електронний ресурс] – Назва з екрану: <https://www.sahistory.org.za/article/african-national-congress-anc>

Е. В. Семешин
СумДПУ імені А.С.Макаренка

РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ «ВІЙСЬКОВОЇ ТРИВОГИ» 1927 Р. В СРСР

Після розвалу Радянського Союзу історики отримали можливість по новому оцінити причини дипломатичних відносин між різними країнами в першій половині ХХ ст. Цьому також сприяло і введення в обіг великого масиву документальних джерел, котрі раніше були недосяжні для ознайомлення. Однією із таких історичних подій є «військова тривога» 1927 р., котра стала початком серйозних змін у внутрішній політиці СРСР. Вона була спричинена комплексом зовнішньополітичних факторів, одним із яких були відносини із Польщею.

Окремі аспекти відносин між Польщею і СРСР висвітлювалися в працях К.Я. Почса [5], А.С. Голубєва [2], А.Ф. Носкової [4], Ю.В. Емельянова та ін. Однак в даних працях це питання досліджувалося виключно в контексті інших питань і не було прямим предметом для дослідження.

Метою даного дослідження є висвітлення наростання кризи у радянсько-польських відносинах у 1920-х рр. та реакцію на неї більшовиків.

Впродовж 1920-х рр. відносини між Польщею і СРСР залишалися вкрай напруженими, обидві країни вважали майбутню війну неминучою. Після провалу організованого більшовиками таллінського повстання 1924 р., котре наробило багато галасу не лише в Естонії, але і в Польщі, військові кола останньої виступали за створення союзу із Прибалтійськими державами шляхом «об'єднання всього антибільшовицького фронту від Балтійського до Чорного моря» [5, с. 81]. За сприяння радянського уряду в Польщі створювалися партизанські загони і йшла підготовка до повстання з метою формування там лояльного уряду. В 1925 р. польська поліція провела масові арешти, 64 партизани були розстріляні, понад 1500 чоловік потрапили до в'язниці [1, с. 122]. Швидкому розгрому збройних загонів сприяло припинення їх підтримки з боку більшовиків. Радянський

уряд, усвідомивши негативні результати таллінського повстання (загрозу створення антирадянського військового союзу), зробив кроки для налагодження стосунків із Польщею. 12 січня 1925 р. Польщі офіційно було запропоновано підписати договір про ненапад і двохсторонню угоду не вступати ні в які союзи, ворожі одній із сторін.

Впродовж 1925 р. відносини між країнами погіршувалися, відбулася серія прикордонних конфліктів. Так, в січні, червні та липні 1925 року на Ямпільській ділянці (місто в Вінницькій обл. на р. Дністер) радянсько-польського кордону спалахували перестрілки. Найсерйозніший інцидент стався 29 червня, коли близько 150 польських солдатів вторглися на радянську територію, радянська застава була спалена. Тоді конфлікт був залагоджений: поляки повернули майно, захоплене на заставі, і виплатили близько 5900 доларів (еквівалент збитку в 11,5 тис. крб.) [2, с. 113, 114].

Після приходу до влади в результаті перевороту Ю. Пілсудського більшовицький уряд остаточно втратив надії на радянську Польщі, а ряд політичних діячів побачили в цьому підготовку поляків до війни. Так, 25 червня 1926 р. Ф.Е. Дзержинський у таємному листі писав своєму заступнику Г. Ягоді: «Переворот Пілсудського... є вираженням націоналістичних сил в Польщі, спрямованих проти «Росії»... підтриманих Англією. [...] Об'єктом захоплення поляків буде Білорусія і Україна - Мінськ і Київ, як столиць їх. У зв'язку із цим перед ОДПУ стоїть низка задач: 1. Інформація про наміри ворогів про справи в Західній Білорусі і Західній Україні. (Балицький); 2. Вивчення і постійне спостереження за білоруськими і українськими настроями, партіями і особами і селянських мас. Як ворожих нам, так і дружніх... 3. Прийняти заходи для підняття в Західній Білорусії і Західній Україні симпатій до нас; 4. Посилити розвідку в прикордонних місцевостях по ту і по цю сторону...» [6, с. 267]. 11 липня 1926 р. Ф.Е. Дзержинський докладав Й.В. Сталін про підготовку Польщі до війни із СРСР: «Цілий ряд даних свідчить з безсумнівною (для мене) ясністю, що Польща готується до військового нападу на нас з метою відокремити від СРСР Білорусію і Україну. У цьому саме полягає майже вся робота Пілсудського, який внутрішніми справами Польщі майже не займається, а виключно військовими і дипломатичними для організації проти нас сил...» [3, с. 118].

Розрив дипломатичних відносин із Великобританією і вбивство 7 червня 1927 р. політичного представника СРСР в Польщі П.Л. Войкова, привело до різкого погіршення міжнародних відносин. В ноті радянського уряду від 7 червня стверджувалося, що вбивця радянського представника Б.С. Коверда, котрий отримав польське

громадянство, був пов'язаний із білогвардійським рухом в Лондоні і стояв на жалуванні в британської розвідки [5, с. 117, 118]. В аналогічному тоні була шифротелеграма Й.В. Сталіна в Москву від 8 червня, в якій генсек стверджував: «Відчувається рука Англії. Хочуть спровокувати конфлікт з Польщею. Хочуть повторити Сараєво... Всіх видних монархістів, що сидять у нас в тюрмі або в концентраційному таборі, треба негайно оголосити заручниками. Треба тепер же розстріляти п'ять або десять монархістів, оголосивши, що за кожную спробу замаху будуть розстрілюватися нові групи монархістів. Треба дати ОДПУ директиву про повальні обшуки і арештів монархістів і всякого роду білогвардійців по всьому СРСР з метою їх повної ліквідації усіма заходами. Вбивство Войкова дає підставу для повного розгрому монархістських і білогвардійських осередків у всіх частинах СРСР усіма революційними заходами. Цього вимагає від нас завдання зміцнення свого власного тилу» [3, с. 133]. З такою ж позицією генсек виступив і на XV з'їзд ВКП(б) (2-19 грудня 1927 р.), заявивши, що період мирного співіснування відходить в минуле і порівняв світову обстановку 1927 р. із ситуацією 1914 р., коли одна іскра – вбивство в Сараєво – спровокувала світову війну[7, с. 38, 43, 44].

Й.В. Сталін прийшов до висновку, що погіршення міжнародної обстановки можна використовувати у внутрішньополітичних цілях, бо воно давало привід посилити режим в країні як по відношенню до «буржуазних елементів», так і до опозиції в партії. Необхідність оборони країни стала для генсека чудовою можливістю обґрунтувати потребу індустріалізації надшвидкими темпами і протиставити це гасло поглядам своїх вчорашніх союзників, а в подальшому т. з. «правої опозиції».

Література

1. Волинь і Холмщина 1938-1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / Голова редколегії Ярослав Ісаєвич. Львів, 2003, 813 с.
2. Голубев А.В. «Если мир обрушится на нашу республику»: Советское общество и внешняя угроза в 1920-1940 гг. Москва, Кучково поле, 2008. 384 с.
3. Лубянка. Сталин и ВЧК—ГПУ—ОГПУ—НКВД. Архив Сталина. Документы высших органов партийной и государственной власти. Январь 1922 — декабрь 1936. Под ред. акад. А.Н. Яковлева; сост. В.Н. Хаустов, В.П. Наумов, Н.С. Плотникова. Москва, МФД, 2003. 912 с.
4. Польша в XX веке. Очерки политической истории / под. ред. А.Ф. Носкова. Москва: Издательство «Индрик», 2012, 952 с.

5. Почт К.Я. Санитарный кордон. Прибалтийский регион и Польша в антисоветских планах английского и французского империализма (1921 —1929 гг.). Рига: Зинатне, 1985, 176 с.

6. Україна - Польша 1920 - 1939 рр.: 3 історії дипломатичних відносин УССР з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали / ред. Н. С. Рубльова, О. С. Рубльов. Київ, ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 624 с.

7. XV съезд Всесоюзной Коммунистической партии (б). Декабрь 1928 года. Стенографический отчет.— М.-Л.: Госиздат, 1928, 1416 с.

О. Ю. Титаренко

Національний технічний університет

«Дніпровська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ ОБРАЗУ НІМЕЧЧИНИ У СВІДОМОСТІ ОСТАРБАЙТЕРІВ ДОНЕЧЧИНИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ «ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ І ПРИМИРЕННЯ»)

Одним з чинників, що формує уяву про світ, іншу державу, є війна. Період Другої світової війни, ставши часом найважчих випробувань для нашого народу, на довгий час закріпив в свідомості населення України, Донеччини зокрема уявлення про Німеччину як про уособлення зла. Стійкість цього стереотипу зумовлювалася і величезними втратами населення Донеччини під час війни, і умовами «холодної війни», і наявністю живих свідків подій тих років. Однією з найбільш чисельних категорій таких людей були примусові робітники – остарбайтери.

Обставини депортації, які найчастіше нагадували справжнє полювання на людей, важкі умови праці, жорстоке ставлення до остарбайтерів з боку охорони та адміністрації таборів надовго закріпилися в свідомості примусових робітників та наступних повоєнних поколінь. І хоча з боку колишніх остарбайтерів інколи мали місце висловлювання на кшталт «Німці мене не кривдили, можна було б і далі там працювати...», «У німецькому таборі було краще, ніж удома», «Робота на Донбасі – це каторга і обман робітників. Коли я був в Німеччині, то умови праці були кращі, ніж тут» [1, с.375], все ж таки в уяві пересічної людини домінував образ Німеччини як всеохоплюючого зла.

Проте історичний процес не можна розглядати лише з одного боку, піддаючись впливу стереотипів, певних ідеологічних догм. У даному контексті варто розглянути діяльність Українського національного фонду «Взаєморозуміння і примирення». Він був створений в 1993 р. з метою забезпечення виплат грошових

компенсацій, що їх виділила німецька сторона, надання іншої допомоги постраждалим від нацизму. До певної міри особливості діяльності фонду, визначення категорій жертв нацизму на теренах регіону розглядалися в роботах Лункіна Г. [2], Гельфонда Є. [3], Кравченко А. та Батурина С. [4], хоча вплив роботи цієї інституції на формування образу Німеччини в колишніх оstarбайтерів не розглядався.

Виходячи з цього мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу спогадів колишніх жертв нацизму, матеріалів періодичної преси визначити основні напрямки еволюції уявлень про Німеччину, які були характерні для колишніх примусових робітників.

Підготовка до здійснення грошових виплат і в середині 90-х, і на початку двохтисячних років проходила в умовах підвищених соціальних очікувань. Вони були викликані затримками із виплатою пенсій та зарплат, високим рівнем цін на продукти, речі повсякденного вжитку, досить часто недоступні пенсіонерам. Крах ілюзій на повернення грошових вкладів ощадбанку СРСР, забезпечену старість, гідні похорони викликали до життя у потенційних одержувачів компенсацій нові очікування, пов'язані не зі своєю державою, що не виправдала сподівань, а з Німеччиною, яка стала символом порядку та чесності і виключала, на думку колишніх жертв нацизму, обман пенсіонерів.

Діяльність фонду, сприяючи моральній та соціальній реабілітації колишніх оstarбайтерів, дозволила їм розповісти, не приховуючись, всю правду про обставини свого перебування в Німеччині. Фактично ці платежі відіграли для колишніх оstarбайтерів роль підтвердження їхньої долі «офіційною інстанцією» [5, с.328]. Грошові компенсації, гуманітарна допомога від німецької сторони, надходячи через фонд «Взаєморозуміння і примирення», дозволили колишнім оstarбайтерам Донеччини дещо покращити своє матеріальне становище, вирішити ряд проблем, пов'язаних із станом здоров'я, відкласти певну суму на «чорний день». Факт одержання компенсацій для колишніх жертв нацизму, незважаючи на невдоволення сумою виплат, став чинником, який дозволив їм суттєво покращити своє уявлення про сучасну Німеччину [6]. За запрошенням німецької сторони ряд колишніх оstarбайтерів зміг відвідати місця свого перебування в Німеччині, де їм забезпечувався прийом на самому високому рівні. Можливість поїздок до Німеччини за сприяння фонду «Взаєморозуміння і примирення» продемонструвала гостям з України високий рівень культури пам'яті в Німеччині, прагнення німецького народу зберегти історичні свідчення війни, поховання робітників зі Сходу, за якими встановлено належний догляд [7, с. 609].

В цілому грошові виплати колишнім жертвам нацизму, демонструючи визнання Німеччиною злочинів нацизму, прагнення допомогти колишнім жертвам, позитивно вплинули на імідж цієї держави не лише в очах колишніх українських оstarбайтерів, але й в цілому української громадськості, відіграли значну роль у налагодженні українсько-німецьких стосунків.

Література

1. Куромія Гіроакі. Свобода і терор у Донбасі: українсько-російське прикордоння, 1870-1990-і роки / Куромія Гіроакі ; [пер. з англ. Г.Кьорян, В.Агеєв; / передм. Г.Немірі.]. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 510 с.
2. Лункин Г.М. Выше страха и смерти / Лункин Г.М. – Донецк: ФЛП Дмитренко, 2009. – 197 с.
3. Гельфонд Е. Воспоминания и размышления / Гельфонд Е. Г. – Донецк : Издательство Апекс, 2009. – 165 с.
4. Кравченко А. Українські невольники Третього Рейху (минуле і сучасність / А. Кравченко, С. Багурин. – Львів : Кальварія, 2005. – 236 с.
5. Фрайтаг Габриеле. Принудительные работы при национал-социализме: 60 лет спустя. Работа Фонда «Память, ответственность и будущее» / Фрайтаг Габриеле // Память о войне 60 лет спустя: Россия, Германия, Европа. – М. : Новое литературное обозрение, 2005. – 420 с.
6. Інтерв'ю із Крициним О.Д., 1929 р.н. (м. Донецьк, листопад 2010 р. Транскрибований аудіозапис) // Особистий архів автора.
7. Рольф-Дитер Мюллер. Насильственное рекрутирование «восточных рабочих». 1941-1944 гг. / Рольф-Дитер Мюллер // Вторая мировая война. Дискуссии. Основные тенденции. Результаты исследований: [пер. с нем. / под ред. Вольфганга Михалки]. – М. : Прогресс-Академия, Весь Мир, 1996. – 652 с.

В. Г. Ціватий

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ДОБИ РАННЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (XVI-XVIII СТ.): КОНЦЕПТ ЄВРОПИ В ДИХОТОМІЇ «ВІЙНА – МИР» ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС

Для доби раннього Модерного часу характерний об'єктивно обумовлений процес завершення інституціонального оформлення зовнішньої політики і дипломатичних служб провідних держав Європи, зокрема – Франції, Італії та Іспанії. Відповідно й постає споконвічне питання співвідношення та пріоритетності концептів «Європа», «війна» і «мир», «зовнішня політика» і «дипломатія».

У цю історичну епоху мир був противагою війнам, які на той час були візитівкою держав європейського простору. Мир, перш за все, створював умови для еволюційного розвитку державності в Європі та формування нових інститутів влади, економічного розвитку та розвитку міждержавних стосунків.

У XVI-XVIII століттях формуються усталені суспільно-політичні уявлення про застосування мирних засобів для вирішення конфліктів та суперечок міждержавного рівня, і навіть між містами.

Одне з центральних місць у політичній теорії й практиці доби раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) посідали проблеми розуміння сутності, функцій і методів реалізації влади та їх інституціонального розвитку [3, р. 287-294].

З цією проблематикою пов'язані й оцінки сучасників щодо різноманітних державно-правових форм і типів правління, інституційних політичних процесів, характеристик реальності й створення ідеалів при висвітленні завдань і практичної діяльності влади, моделей дипломатії, інститутів дипломатії, дипломатичного інструментарію тощо [5; 7].

Для вивчення цих історичних процесів, явищ і подій автор пропонує до раніше існуючих досліджень підійти з нових методологічних засад, а саме – використати теорію інституцій та інституціональних змін у історичних, політичних, правових, суспільних системах і дипломатичних системах.

Такий методологічний підхід дає можливість показати, як інституції розвиваються у відповідь на конкретні виклики, загрози, стимули, стратегії та варіанти вибору і, відповідно, як вони впливають на функціонування систем міжнародних відносин упродовж тривалого історичного періоду [1; 2; 4, с. 268-274].

Постановка проблеми інституціоналізації зовнішньої політики є новою для історичного дослідження, відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань.

Виходячи з постановки проблеми – маємо вивчати не лише схему хронологічних подій зовнішньополітичної діяльності держав і їх дипломатичний інструментарій спираючись на джерельну базу, показати перетворення зовнішньої політики і дипломатії як політичного явища на організовану системоустановчу інституцію, проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави, виявити критерії ефективності зовнішньої політики і дипломатії з погляду формування європейської системи держав чи визначення пріоритетів зовнішньої політики держав Європи, співвідношення концептів «війна»

і «мир» в європейській суспільно-політичній думці раннього Модерного часу (XVI-XVIII ст.) [5, р. 389; 7].

Соціально-політична думка раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.) була зорієнтована на стабільність суцього й головне завдання суспільства вбачала в забезпеченні його сталості й незмінності шляхом упередження змін, розбрату й війн, у превалюванні концепту «мир» над концептом «війна» (дихотомія «війна – мир»).

Зло, яке приносить війна, виправдовувалося лише її справедливістю. «Необхідно, щоб предмет позову був надто справедливим, обґрунтовувався правом і угодний богу, все це дасть підстави для виправдання жорстокості під час війни» [6, р. 389].

Отже, шлях до нового в Європі не проходив по прямій висхідній лінії, а навпаки, при збереженні загальної схоластичної орієнтації, в ньому перепліталися елементи старого і нового способів мислення, старі і нові ментальні установки, траплялися і компроміси, але при цьому нове мислення вимагало свого прояву, і насамперед у питанні концепту «Європа», концептів «війна» і «мир», у питанні влади: що таке «влада», «війна», «мир» у новому світосприйнятті й реальне місце владаря-державця в цьому новому європейському суспільстві, у новий період політичної інституціоналізації європейських інститутів держави раннього Нового часу (XVI-XVIII ст.).

Таким чином, проблема європейськості, війни й миру, війни й дипломатії хвилювали сучасників XVI-XVIII століть. Вони перебували у пошуку відповідей на ті питання, які ставила перед ними об'єктивна реальність. Адже цей період історії не міг залишити нікого байдужим, так як «мир і злагода – першочергово необхідні речі для королів і держав»...

Література

1. Властные институты и должности в Европе в Средние века и раннее Новое время: Монография / отв. ред. Т.П. Гусарова. – М.: КДУ, 2011. – 600 с.

2. Ивонин Ю.Е. У истоков европейской дипломатии нового времени / Ю.Е. Ивонин. – Минск: Изд-во «Университетское», 1984. – 160 с.

3. Циватый В.Г. Институционализация дипломатической службы европейских государств на рубеже Средневековья и раннего Нового времени: теоретико-методологический аспект / Вячеслав Циватый // Codrul Cosminului. – 2012. – Т. XVIII. – No. 2. – Р. 287-294. (Румыния).

4. Циватый В.Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) / В.Г. Циватый // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К.: «ДЕМІД», 2000. – Вип. 4. – С. 268-274.

5.Эразм Р. Жалоба мира / Пер. Ф.Л. Мендельсона / Р. Эразм // Эразм Роттердамский. Похвала глупости. – М.: Сов. Россия, 1991. – 366с.

6.Lannoy G. de. Oeuvres / Ed.Ch. Potvin. – Louvain, 1878. – P. 389.

7.Masselin J. Journal des Etats Généraux de France tenus à Tours en 1484 / J. Masselin / Ed. A. Bernier. – Paris, 1835.

Є. Ю. Ювко

СумДПУ імені А.С. Макаренка

МАККАРТИЗМ В ПОЛІТИЧНІЙ ІСТОРІЇ США У 1940-1950 Р.Р.

Історія ХХ століття, а зокрема 1940-1950 роки характеризувалися значним посиленням СРСР, як світової держави, яка ставала одним із ключових елементів біполярного світу. Разом із його посиленням, як по- суті другої світової держави, СРСР починає поширювати комуністичні режими, задля посилення своїх позицій, розвиваючи агентурну мережу, зокрема і в країнах Західної Європи та США. Саме кінець 40х р.р. ХХ століття і став періодом найбільшої загрози для США, зокрема, щодо розповсюдження агентурної сітки СРСР в Сполучених Штатах Америки. Саме ця загроза, спричинила епоху масової недовіри та доносів в американському суспільстві, під час якої, було звинувачено величезну кількість невинних людей. Маккартизм - рух в суспільному та політичному житті США, в 1940-х і кінці 1950-х років, який супроводжувався загостренням антикомуністичних настроїв і політичними «репресіями» проти «антиамериканськи налаштованих».

Актуальність обраної теми полягає в тому, що дана тема має важливе науково-історичне значення, так як є спірною в історіографії, а також майже не вивчена у вітчизняній історіографії.

У вітчизняній історіографії дана тема майже не розглядається. Серед робіт по даній темі можна назвати наукові розробки Віскова С.І., Іванова Р.Ф., Джона Адамса, Уільяма Баклі.

До Холодної війни, комуністи ніколи не мали великого впливу на американське суспільство. У США ніколи не були поширені комуністичні погляди. Навіть якщо вони й існували, то їх мрія про пролетарську революцію в Сполучених Штатах, здавалась настільки надуманою, що вона межує з чимось немислимим. Більшість американців зневажали комуністів, але були і ті, хто симпатизував їм [1,с.120].

У своїй промові в ЗахіднійВірджинії, 9 лютого 1950 р. Маккарті зробив свій перший «постріл». Він заявив, що йому було відомо про 205 затятих членів Комуністичної партії, які працювали в Державному Департаменті Сполучених Штатів. Через кілька днів він повторив звинувачення в своїй промові в Солт-Лейк-Сіті. Маккарті незабаром став залучати пресу, і Сенат попросив його зробити свою справу.

У 1950 році тисячі американців, як і працювали в уряді, служили в армії, працювали в кіноіндустрії, або з різних верств суспільства повинні були проходити перевірку перед комісією Конгресу [4, с. 250].

Сенатор Джозеф Маккарті піднявся на вершину національної популярності, почавши вишукувати комуністів, які, за його переконанням, утримують високі посади в уряді і де б то не було.

Під час своїх розслідувань, гарантії, обіцяні Конституцією були розтоптані [4, с. 59].

Страх, абсолютно невинуватий і виправданий, перетворює американських комуністів з незначної «незручності» в національне зло. Страх створив Маккартизм, активні зусилля, щоб викоринити комуністів з усіх куточків американського суспільства за допомогою будь-яких засобів, вважалися необхідними, навіть якщо ціною за це – були порушення традиційних американських цінностей: належної правової процедури, громадянських свобод, конституційних прав [2, с. 189].

Таким чином, Маккартизм у США був нонсенсом у політичному та суспільному житті країни. Саме Маккартизм, став прикладом великої кількості порушення прав, гарантованих конституцією та причиною засудження великої кількості невинних людей.

Література

1. Висков С.И. Советско-американские отношения после второй мировой войны (1945-1949): автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. ист. наук. М., 1969.
2. Международные отношения после второй мировой войны. В 3-х т. Т. 1. (1945-1949 гг.) / гл. ред. Н.Н. Иноземцев; ред. А.Г. Милейковский. М., 1962.
3. Adams John G. Without Precedent: The Story of the Death of McCarthyism. W, 1983.
4. Buckley William F. McCarthy and His Enemies: The Record and Its Meaning. W, 1954.

Наукове видання

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ,
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28 лютого 2019 року, м, Суми

Підп. до друку 28.02.2019.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 13,02.

Ум. фарб.-відб. 13,02. Обл.-вид. арк. 12,53.

Тираж 50 пр. Вид. №16.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.